

ΕΥΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑΙ 1977

19872

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Ἰωάννης ὁ Χριστότομος. Ψηφιδωτὸ τῆς ἱ. μονῆς Ὁσίου Λουκά Βουιωτίας.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1977

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό ἀνθολόγιο αὐτό, πού προορίζεται καί γιά τίς τρεῖς τάξεις τοῦ Λυκείου, ἔχει σκοπό νά παρουσιάσει ἐκλεκτές περικοπές ἀπό τά ἔργα τῶν κυριότερων Ἑλλήνων Πατέρων καί ἐκκλησιαστικῶν Διδασκάλων, σχετικές μέ τά θέματα πού προβλέπονται ἀπό τό ἀναλυτικό πρόγραμμα γιά τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν. Ἀπό τίς περικοπές αὐτές γίνεται φανερό ὅτι τό συγγραφικό καί τό κηρυκτικό ἔργο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Πατέρων ἐπιβεβαιώνει τόν ἄριστο φιλολογικό τους ἐξοπλισμό καί τό λογοτεχνικό τους ταλέντο. Ἐπίσης ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ ἑλληνορθόδοξη παράδοση, μέ τή γλωσσική καί πνευματική συνέχειά της, παραμένει ἀδιάσπαστη.

Ἐπειτα ἡ διδασκαλία τῶν Πατέρων αὐτῶν ἔχει πάντοτε θαυμάσια ἐπικαιρότητα καί ἀπαράμιλλη τελειότητα. Ἄν βέβαια ζοῦσαν σήμερα οἱ Πατέρες, θά χρησιμοποιοῦσαν στή διδασκαλία τους παραδείγματα καί εἰκόνες ἢ παραστάσεις παρμένες ἀπό τοὺς διάφορους τομεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος στοὺς τελευταίους αἰῶνες παρουσίασε ἀλματώδη πρόοδο. Κατά τά ἄλλα ὅμως θά πρόβαλλαν ἀπαράλλαχτο τό ἴδιο ἀκριβῶς θρησκευτικό, ἠθικό, μορφωτικό καί πολιτιστικό ἰδεῶδες πού παρουσίασαν στίς ἡμέρες τους καί τό ὁποῖο ἔχει ἀκατάλυτη δύναμη.

Τό ἰδεῶδες αὐτό δέν εἶναι μονόπλευρο, ἀναιμικό, νεφελῶδες, ἢ γεμάτο ἀοριστολογίες καί ἐσωτερικές ἀντιφάσεις. Εἶναι ἰδεῶδες ἄρτιο, ὀλοκληρωμένο, μέ κρυστάλλινη διαύγεια, ἐσωτερική ἐνότητα καί δυναμισμό.

Αὐτό ἀκριβῶς τό ἰδεῶδες ἐφάρμοσαν καί στήν προσωπική τους ζωή οἱ μεγάλοι Πατέρες. Δέν περιορίστηκαν σέ θεωρητική καί ἀφηρημένη διδασκαλία, ἀνεφάρμοστη καί ἔξω ἀπό τήν πραγματικότητα.

Ἄλλά ἐκεῖνα πού δίδαξαν, τά ἔζησαν προσωπικά καί παρουσί-
ασαν: «Ὅϊον τὸν λόγον τοιόνδε τὸν τρόπον καὶ οἷον τὸν τρόπον τοι-
όνδε τὸν λόγον».» (Εὐσέβιος).

Πρὸς αὐτό τό ἰδεῶδες πρέπει νά στραφεῖ ἡ ἑλληνική νεολαία. Οἱ
μεγάλοι Πατέρες δέν πρέπει νά εἶναι γι' αὐτήν ἀναιμικά σύμβολα
πού τὰ θυμόμαστε μιά φορά τό χρόνο, στήν ἑορτή τῶν Τριῶν Ἱεραρ-
χῶν, ἀλλά ὑπόθεση ζωντανῆς συνεχοῦς παρουσίας καί πηγῆ οὐσι-
αστικῆς πνευματικῆς τροφοδοσίας. Ἡ ἀξιέπαινη ἐξάρτηση ἀπό τή
σοφία τῶν ἀρχαίων προγόνων μας πρέπει νά ἑναρμονίζεται μέ τήν
προσπάθεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως καί ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνόθετου
χρυσοῦ τῆς τέλειαις καί ὀλοκληρωμένης ἀλήθειαις τῆς ἀγίας Γραφῆς
καί τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, πού βρίσκονται πιό κοντά μας καί
οἱ ὁποῖοι δέν ὑπῆρξαν μόνο «οὐρανοφάντορες» πού ἔψαλαν τήν ἑν-
αρμόνια μελωδία τῆς Θεολογίας, ἀλλά καί προσγειωμένοι παιδαγω-
γοί, σκαπανεῖς πού ἀνοιξαν δρόμο στήν ἀπό κάθε ἀποψη ἀληθινή
πρόοδο.

Ε.Δ.Θ.

ΑΘΗΝΑΙ 15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1969

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ-ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- ΒΕΠΕΣ = Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων, ἔκ-
δοση «Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», Ἀθήναι
1955 ἔξ.
- Δ.Σ.Μ. = Ἰωάννου Καρμίρη, τὰ δογματικά καί συμβολικά μνημεῖα τῆς Ὁρθοδό-
ξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. β' τόμ. 1, Ἀθήναι 1960.
- Ε.Π. = Ἑλληνική Πατρολογία = J.P. Migne, Patrologiae graecae cursus
completus, Παρίσιοι 1856 ἔξ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

Τό βιβλίο τούτο πρέπει νά φυλαχτεί
καί γιά τίς τάξεις Β΄ & Γ΄ Λυκείου

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Η ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

(Ιωάννου του Χρυσοστόμου).

«Μεγάλα, αγαπητοί, και πάντα λόγον ανθρώπινον υπερβαί-
νοντα τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χα-
ρίσματα· διὰ τοι τοῦτο κοινῇ πάντες χαίρωμεν καὶ σκιρτώντες ανυ-
μνήσωμεν τὸν ἡμέτερον Δεσπότην. Ἐορτὴ ἡμῖν καὶ πανήγυρις ἡ σή-
μερον ἡμέρα. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τῶν ὥρῶν καὶ τῶν τροπῶν ἐναλλα-
γῆς ἐτέρα τὴν ἐτέραν διαδέχεται, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας
εορτὴ εορτὴν διαδεχομένη, οὕτως ἡμᾶς εἰς ἀλλήλας παραπέμπουσι.
Πρώην μὲν οὖν ἐρωτάσαμεν τὸν σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν,
μετὰ ταῦτα τὴν εἰς οὐρανὸν ἀνοδὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ· σήμερον δὲ λοιπὸν εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑψηντήσαμεν τῶν ἀγαθῶν,
εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν εορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρ-
πὸν παρεγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας. Ἐὰν γὰρ ἀπέλθω,
φησὶν, ἐγὼ ἄλλον Παράκλητον πέμψω ὑμῖν καὶ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς
ὄρφανούς. Εἶδετε κηδεμονίαν; Εἶδετε φιλανθρωπίαν ἄφατον; Πρὸ
τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνῆλθεν εἰς οὐρανόν, τὸν βασιλικὸν ἀνέλαβε
θρόνον, τὴν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέδραν ἀπέλιπε καὶ σήμερον
ἡμῖν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρίζεται καὶ δι' αὐτοῦ

Σχόλια – Παρατηρήσεις

1. Ἡ περικοπὴ εἶναι ἀπὸ τῆ 2ῆ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου στὴν ἁγία Πεντη-
κοστὴ (Ε.Π. 50, 463-464).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: τὰ σήμερον ἡμῖν δωρηθέντα· ἡ χρῆσις τῆς λέ-
ξεως «σήμερον» ἢ ἐνεστωτικῶν ἐκφράσεων στὰ λειτουργικὰ καὶ πατερικὰ κεί-
μενα, ποῦ ἀναφέρονται στὸν ἐορτασμὸ τῶν διαφόρων σταθμῶν τοῦ ἀπολυτρωτι-
κοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, αἰσθητοποιεῖ τὴν ἔννοια τοῦ «λειτουργικοῦ χρόνου»,
κατὰ τὴν ὁποία ὁ χρόνος παύει νὰ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφή τοῦ παρελθόντος, τοῦ
παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ τὸν βιώνει ὁ χριστιανὸς ὡς ἓνα διαρκές

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΙΣ

1. Μετάφραση.

«Μεγάλα εἶναι, ἀγαπητοί μου, καί ξεπερνοῦν κάθε ἀνθρώπινη λογική τὰ χαρίσματα ποῦ μᾶς χάρισε σήμερα ὁ φιλόανθρωπος Θεός. Γι' αὐτό λοιπόν ὅλοι μαζί ἄς χαιρόμαστε καί μέ σκιρτήματα ἀγαλλιάσεως ἄς ψάλουμε ὕμνους στόν Δεσπότη μας. Ἐορτή καί πανηγύρι εἶναι γιά μᾶς ἡ σημερινή ἡμέρα. Καί ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μέ τίς ἐποχές τοῦ ἔτους καί τίς κινήσεις τῶν οὐράνιων σωμάτων, ὅπου ἡ καθεμίᾳ ἀπό αὐτές διαδέχεται τήν ἄλλη, κατά τόν ἴδιο τρόπο καί στήν Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἡ μιᾶ εορτή διαδέχεται τήν ἄλλη, μᾶς παραπέμπει ἡ μιᾶ στήν ἄλλη. Πρῶτα λοιπόν εορτάσαμε τόν σταυρό, τό πάθος, τήν ἀνάσταση καί μετά ἀπό αὐτά τήν ἄνοδο στόν οὐρανό (ἀνάληψη) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερα, τέλος, ἤρθαμε σέ συνάντηση μέ τό ὕψιστο ἀπό τὰ ἀγαθὰ· φτάσαμε στήν ἴδια τή μητρόπολη (τό κέντρο) τῶν εορτῶν, φτάσαμε κοντά στόν ἴδιο τόν καρπό τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Κυρίου. **Γιατί, λέγει, ἐάν ἐγώ φύγω, θά σᾶς στείλω ἄλλον Παράκλητο καί δέ θά σᾶς ἀφήσω ὄρφανούς.** Εἶδατε στοργική φροντίδα; Εἶδατε ἀνέκφραστη φιλελεῖν; Πρίν ἀπό τίς ἡμέρες αὐτές ἀνέβηκε στόν οὐρανό, πῆρε τόν βασιλικό θρόνο,

παρόν. Στή λατρεία δέ θυμόμαστε ἀπλῶς τὰ κύρια γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Σωτήρα, ἀλλά καί τὰ ζοῦμε σάν νά συμβαίνουν σήμερα μπροστά μας (πρβλ. «Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου» ἢ «τὰ πάθη τὰ σεπτὰ ἡ παρούσα ἡμέρα ὡς φῶτα σωστικά ἀνατέλλει τῷ κόσμῳ»). – **ἐάν γὰρ ἀπέλθω... ὄρφανούς**: ἐλευθερία ἀπόδοσης ἀπό μνήμης τῶν χωρίων Ἰωάν. 1στ', 7 καί 1δ', 18, γιά νά τονιστεῖ ἡ ἀλήθεια ὅτι ὁ Σωτήρας εἶναι ὁ κύριος ἰδρυτής τῆς Ἐκκλησίας. – **εἰς ἐλευθερίαν ἀγόμεθα**: πρβλ. Γαλ. δ', 6: «Ὅτι δὲ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεός τοῦ Πνεύμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν κράζον· ἄββᾶ ὁ πατήρ». – **Καί τὰ λοιπὰ πάντα...** σύμφωνα μέ τόν ὕμνο τῆς Πεντηκοστῆς «πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· βρῦει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν, ἀλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν, ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας».

τὰ μύρια ἡμῖν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἀγαθὰ χορηγεῖ. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, τῶν συνεχόντων τὴν σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν οὐχὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν ὀκονόμεται; Διὰ τούτου δουλείας ἀπαλλαττόμεθα, εἰς ἐλευθερίαν καλούμεθα, εἰς νίθησίαν ἀναγόμεθα καὶ ἄνωθεν ἀναπλαττόμεθα, τὸ βαρὺ καὶ δυσῶδες τῶν ἁμαρτημάτων φορτίον ἀποτιθέμεθα· διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἱερέων βλέπομεν χορούς, διδασκάλων ἔχομεν τάγματα· ἀπὸ τῆς ἐντεῦθεν πηγῆς καὶ ἀποκαλύψεων δωρεαὶ καὶ ἰαμάτων χαρίσματα· καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κοσμεῖν εἴωθεν, ἐντεῦθεν ἔχει τὴν χορηγίαν».

2. ΕΓΚΩΜΙΟ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΕΦΑΝΟ

(Πρόκλου, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως).

«Ὁ μὲν αἰσθητὸς ἥλιος ὑπὲρ γῆν ἀνατέλλων, ἀρκτοῦρον καὶ ὠρίωνα καὶ πλειάδα ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἑωσφόρον παρανατέλλοντα ἔχει· ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἐκ κόλπων παρθενικῶν ἀναλάμψας..., Στέφανον τὸν πρωτομάρτυρα συνανατολέα τῶν ἀθανάτων ἀκτίνων πεποιῆται... Ἐκείνον ἐπὶ ἄρματος οἱ ζωγράφοι ἐπιβεβηκότα γράφουσι, τοῦτον οἱ θεολόγοι ἐπὶ φάτνης ἀναπαύομενον διαγγέλουσιν...

ᾧ ξένον Βασιλέως παράδοξα πράγματα! Χθὲς ἐτέχθη καὶ σήμερον αὐτῷ Στέφανος προσηνέχθη· Στέφανος, ὁ φερώνυμος μάρτυς· Στέφανος, ὁ ἔμψυχος στέφανος· Στέφανος, τὸ αὐτόπλεκτον διάδη-

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν 17ο λόγο τοῦ Πρόκλου (Ἐπ. Π. 65, 809-812)

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: **ἀρκτοῦρος:** ὀνομασία ἀστεριοῦ πού βρίσκεται κοντὰ στὴ μεγάλη ἄρκτο. – **ὠρίων:** ὀνομασία ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λαμπρότερους ἀστερισμούς. – **πλειάς:** ἀστερισμὸς πού βρίσκεται πάνω στὸ λαιμὸ τοῦ ἀστερισμοῦ Ταύρου (Πούλια). – **ἑωσφόρος:** τὸ ἀστὲρι πού φέρνει τὴν αὐγὴ, ὁ πλανήτης Ἄφροδιτη, τὸ ἀστὲρι τῆς αὐγῆς, ὁ αὐγερινός. **-Χθὲς ἐτέχθη:** ἡ ἐορτὴ τῆς μνήμης τοῦ Στέφανου γίνεται δυὸ ἡμέρες μετὰ ἀπὸ τὰ Χριστοῦγεννα, στίς 27 Δεκεμβρίου. – **Πλήρης Χάριτος καὶ δυνάμεως...** Πράξ. στ. 8. ἄλλη γραφὴ εἶναι: «πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως». – **σημεῖα καὶ τέρατα:** γεγονότα ἢ ἔκτακτες ἐνέργειες πού ὑπερβαίνουν τοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ προκαλοῦν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση.

ἔχει καθίσει στά δεξιὰ τοῦ Πατέρα του καί σήμερα μᾶς χαρίζει τόν ἐρχομό καί τήν παραμονή κοντά μας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καί μᾶς χορηγεί μέσω αὐτοῦ τά ἀναρίθμητα οὐράνια ἀγαθά. Γιατί, πές μου, τί ἀπό ἐκεῖνα πού ἐξασφαλίζουν τή σωτηρία μᾶς δέ μᾶς ἔχει δοθεῖ μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Μέ τή βοήθειά Του ἀπαλλασσόμαστε ἀπό τήν πνευματική δουλεία, καλούμαστε στή ζωή τῆς ἐλευθερίας, ὀδηγοῦμαστε στή θεία υἰοθεσία καί μεταμορφωνόμαστε «ἀνώθεν», ἀπορρίπτουμε τό βαρῦ καί δύσσομο φορτίο τῶν ἁμαρτιῶν. Μέσω τοῦ Ἁγίου Πνεύματος βλέπουμε ομάδες ἱερέων, ἔχουμε τάξεις δασκάλων. Ἀπό τήν πηγὴ αὐτὴ προέρχονται καί δωρεές ἀποκαλύψεων καί χαρίσματα γιὰ θαυματουργικὲς θεραπείες. Καί ὅλα τά ἄλλα, ὅσα συνήθως στολίζουν τήν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, χορηγοῦνται ἀπό τό ἅγιο Πνεῦμα».

2. Μετάφραση.

«Ὅταν ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἀνατέλλει πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, δίπλα του ἀνατέλλει καί ὁ ἀρκτοῦρος καί ὁ ὠρίωνας καί ἡ πούλια καί αὐτὸς ὁ αὐγερινός· ὁ ἥλιος ὅμως τῆς δικαιοσύνης, πού ἀνέτειλε λαμπρὸς μέσα ἀπὸ τοὺς παρθενικοὺς κόλπους..., ἔχει κάμει τόν Πρωτομάρτυρα Στέφανο συνεργό στήν ἀνατολή τῶν ἀθάνατων πνευματικῶν ἀκτίνων... Ἐκεῖνον (τόν ἥλιο) τόν ζωγραφίζουν οἱ ζωγράφοι πάνω σὲ ἄρμα· τοῦτον (τόν Χριστό) τόν παρουσιάζουν οἱ θεολόγοι νά ἀναπαύεται στή φάτνη...

Ἦ παράδοξα πράγματα ἑνὸς καινούριου βασιλιᾶ! Χτές γεννήθηκε (ὁ Χριστός) καί σήμερα προσφέρθηκε σ' Αὐτόν ὁ Στέφανος. Ὁ Στέφανος, ὁ μάρτυρας πού φέρει αὐτὸ τό ὄνομα· ὁ Στέφανος, τό ζωντανὸ στεφάνι· ὁ Στέφανος, τό στέμμα πού πλέχτηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τό περιβλημα πού σφυρηλατήθηκε μόνο του· ὁ Στέφανος, τό στεφάνωμα πού φύτρωσε μόνο του πάνω στό δικό του κεφάλι· ὁ Στέφανος, τό βλαστάρι τῆς πίστεως μέ τά πολλὰ λουλούδια· ὁ Στέφανος, τό εὐωδιαστὸ τριαντάφυλλο τῆς ἀγάπης· ὁ Στέφανος, τό ἀμάραντο ἄνθος τῆς ἐλπίδας· ὁ Στέφανος, τό ὀλόχλωρο στάχυ τῆς

Ἡ λέξη «σημεῖα» σημαίνει τά θαύματα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἠθικῆς σημασίας τους καί τοῦ σκοποῦ πού ἔχουν. Ἡ λέξη «τέρατα» σημαίνει τά θαύματα ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ἐξαιρετικοῦ τους χαρακτήρα σχετικὰ μέ τὴν ἐξωτερικὴ φυσικὴ τάξη.

μα· Στέφανος, τὸ αὐτοχάλκευτον περίθεμα· Στέφανος, τὸ αὐτοφυὲς τῆς ἰδίας κορυφῆς στεφάνωμα· Στέφανος, τὸ πολυανθὲς τῆς πίστεως βλάστημα· Στέφανος, τὸ τῆς ἀγάπης εὐωδέστατον ῥόδον· Στέφανος, τὸ τῆς ἐλπίδος ἀμάραντον ἄνθος· Στέφανος, ὁ τῆς χάριτος εὐθαλέστατος στάχυς· Στέφανος, ὁ τῆς ἀειζώου ἀμπέλου τὸ πολυφόρον κλήμα· Στέφανος, τῆς ἀθανασίας ὁ μελιστακτος βότρυς... Ἐκαμον, ἔκαμον πλέκων τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον, καὶ οὐδὲ πω τῆς πλοκῆς ἐφηγάμην. Τῇ θεῖα τοίνυν Γραφῇ τὸν Στέφανον στεφανῶσαι παραχωρήσωμεν.

Στέφανος, φησί, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως ἐποίει σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. Πῶς ἐπαινέσω τὸν Στέφανον, ὃν ἡ χάρις τοῖς οικείοις δακτύλοις ἐπλέξατο; Τί χαρίζομαι τῷ Στεφάνῳ, πᾶσαν κεφαλὴν μαρτύρων στεφανοῦντι; Τί δύναμαι προσθῆναι τῷ τῇ χάριτι πεπλεγμένῳ στεφάνῳ;... **Χάρις καὶ δύναμις τῷ Στεφάνῳ τὸν στέφανον ἔπλεκον.** Ἡ μὲν πρὸς τὴν πίστιν αὐτόν, ἡ δὲ πρὸς τὸ μαρτύριον ἤρμοξεν. Ἡ μὲν πρὸς τὴν διακονίαν, ἡ δὲ πρὸς τὸν λόγον ὠδήγησεν. Ἡ μὲν πρὸς παρησίαν, ἡ δὲ πρὸς ὑπομονὴν διερρῦθμιξεν. Ἡ μὲν πρὸς θαύματα, ἡ δὲ πρὸς κατορθώματα παρεσκεύαζε. **Χάρις καὶ δύναμις, ὁμότιμον φύτευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόχρονον βλάστημα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόρριζον κλάδευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμοδίαιτος συζυγία· χάρις καὶ δύναμις, τὸ διπτὸν τῆς πίστεως μόσχευμα· χάρις καὶ δύναμις, ὁμόηχος συμφωνία· χάρις καὶ δύναμις, οἱ καλλιβλέφαροι τῆς ὀρθοδοξίας ὀφθαλμοί... χάρις καὶ δύναμις, οἱ τοῦ Στεφάνου ἀγρυπνοὶ φύλακες.** **Στέφανος γάρ, φησί, πλήρης χάριτος καὶ δυνάμεως».**

3. ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ ὡσπερ πυρᾶς ἀναφθείσης, αἱ ἄκανθαι, κατὰ μικρὸν δαπανώμεναι, εἴκουσι καὶ παραχωροῦσι τῇ φλογὶ καὶ καθαρὰς ποιοῦσι τὰς ἀρούρας· οὕτω δὴ καὶ τῆς Παύλου γλώττης φθεγγομένης καὶ πάντα πυρὸς σφοδρότερον ἐπιούσης, εἶπεν ἅπαντα καὶ παρεχώρει, καὶ δαιμόνων θεραπείαι καὶ ἔορται καὶ πανηγύρεις καὶ πάτρια ἔθη

“χάριτος”· ὁ Στέφανος, τό πολύκαρπο κληῖμα τοῦ αἰώνιου ἀμπειοῦ· ὁ Στέφανος, τό μελιστάλαχτο σταφύλι τῆς ἀθανασίας... Κουράστηκα, κουράστηκα νά πλέκω τό στεφάνι στόν Στέφανο καί ἀκόμα δέν ἄρχισα τό πλέξιμο. Ἄς ἀφήσουμε λοιπόν στή θεία Γραφή νά στεφανώσει τόν Στέφανο.

Ὁ Στέφανος, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, **γεμάτος ἀπό θεία Χάρη καί δύναμη ἔκανε ἔργα ἐκπληκτικά καί θαύματα μεγάλα στό λαό.** Πῶς θά ἐπαινέσω τόν Στέφανο, τόν ὁποῖο ἡ θεία Χάρη ἐπλεξε μέ τά δικά της δάκτυλα; Τί θά χαρίσω στόν Στέφανο πού στεφανώνει ὅλα τά κεφάλια τῶν μαρτύρων; Τί μπορῶ νά προσθέσω στό στεφάνι πού ἔχει πλεχτεῖ ἀπό τή θεία Χάρη;... Ἡ θεία Χάρη καί ἡ δύναμη ἐπλεκαν τό στεφάνι γιά τόν Στέφανο. Ἡ μία τόν συνέδεε μέ τήν πίστη, ἡ ἄλλη μέ τό μαρτύριο. Ἡ μία τόν ὀδήγησε πρὸς τή διακονία, ἡ ἄλλη πρὸς τό κήρυγμα. Ἡ μία τόν προετοίμαζε νά μιλάει μέ θάρρος, ἡ ἄλλη νά ἔχει ὑπομονή. Ἡ μία τόν ἐτοίμαζε γιά θαύματα, ἡ ἄλλη γιά κατορθώματα. Θεία Χάρη καί θεία δύναμη, φυτά μέ τήν ἴδια ἀξία· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, βλαστάρια πού βλαστάνουν συγχρόνως· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, κλαδιά πού ἔχουν τήν ἴδια ρίζα· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, ζευγάρι μέ κοινή ζωή· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, τό μεταφυτευμένο διπλό βλαστάρι τῆς πίστεως· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, συμφωνία μέ τόν ἴδιο ἦχο· θεία Χάρη καί θεία δύναμη, τά μάτια τῆς ὀρθοδοξίας μέ τά ὠραῖα βλέφαρα...· θεία Χάρη καί θεία Δύναμη, οἱ ἀγρυπνοὶ φρουροὶ τοῦ Στέφανου. **Γιατί ὁ Στέφανος, λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, ἦταν γεμάτος θεία Χάρη καί δύναμη».**

3. Μετάφραση.

«Καί ὅπως, ὅταν πιάσει φωτιά, τά ἀγκάθια, ἀφοῦ σιγά σιγά καταστρέφονται, παραμερίζουν καί κάνουν τόπο στή φλόγα καί καθαρίζουν τά χωράφια, ἔτσι ἀκριβῶς καί ὅταν ἡ γλώσσα τοῦ Παύλου λαλοῦσε καί ὅταν ἔφτανε σέ ὅλα γοργότερα ἀπό τή φωτιά, τά πάντα ὑποχωροῦσαν καί παραμερίζαν: λατρευτικές ἐκδηλώσεις καί ἐσορτές καί πανηγύρια καί πατροπαράδοτα ἔθιμα καί καταστροφῆγηση τῶν

3. Περικοπή ἀπό τήν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στόν Ἅπ. Παῦλο (Ἐ.Π. 50, 494-495).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ψευδαποστόλων κακουργίας· γι' αὐτές μιλάει ὁ

καὶ νόμων διαφθοραὶ καὶ δῆμων θυμοὶ καὶ τυράννων ἀπειλαὶ καὶ οἰκείων ἐπιβουλαὶ καὶ ψευδαποστόλων κακοουργαί· μᾶλλον δέ, καθάπερ τῆς ἀκτίνος ἀνισχύουσης, καὶ σκότος ἐλαύνεται καὶ θηρία καταδύεται καὶ φωλεύει λοιπὸν καὶ λησταὶ δραπετεύουσι καὶ ἀνδροφόνοι περὶ τὰ σπήλαια καταφεύγουσι καὶ πειραταὶ ἀφίστανται καὶ τυμβωρύχοι ἀναχωροῦσι καὶ μοιχοὶ καὶ κλέπται καὶ τοιχωρύχοι, ἅτε ἀπὸ τῆς ἀκτίνος ἐλέγχουσι μέλλοντες, ἀπελθόντες πονηρὰν ἐαυτοῦς ἀφανίζουσι, καὶ πάντα διαφανῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται, καὶ γῆ καὶ θάλαττα, τῆς ἀκτίνος ἄνωθεν πάντα καταναγασούσης, τὰ πελάγη, τὰ ὄρη, τὰς χώρας, τὰς πόλεις· οὕτω δὲ καὶ τότε τοῦ κηρύγματος φανέντος καὶ τοῦ Παύλου πανταχοῦ τοῦτο διασπεύροντος, ἡλαύνετο μὲν ἡ πλάνη, ἐπανήκει δὲ ἡ ἀλήθεια, κνίσσαι δὲ καὶ καπνὸς καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα καὶ μέθαι καὶ κῶμοι καὶ μοιχεῖαι καὶ τὰ ἄλλα, ἃ μὴ εἰπεῖν καλόν, τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν εἰδώλων τελούμενα ἔληγε καὶ ἐδαπανᾶτο, καθάπερ κηρὸς ὑπὸ πυρὸς τηκόμενα, καθάπερ ἄχνη ὑπὸ φλογὸς δαπανώμενα· ἡ δὲ λαμπρὰ τῆς ἀληθείας φλὸξ ἀνήκει φαιδρὰ καὶ ὑψηλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν».

4. ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Εἰ γὰρ οἱ μέταλλα διορύττοντες χρυσοῦ, ὅσον ἂν ἐκεῖθεν κενώσωσι πλοῦτον, οὐ πρότερον ἀφίστανται, ἕως ἂν τὸ πᾶν ἀνέλωνται χρυσοῦ· πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς μείζονα προθυμία κεκορηθῆαι δεῖ καὶ σπουδῇ περὶ τὴν τῶν θεῶν λόγων ἔρευναν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς χρυσοῦ διορύττομεν, οὐκ αἰσθητόν, ἀλλὰ πνευματικόν· οὐ γὰρ μέταλλα γῆς, ἀλλὰ μέταλλα τοῦ Πνεύματος ἐργαζόμεθα. Αἱ γὰρ ἐπιστολαὶ τοῦ

Ἀπ. Παῦλος στή Β΄ Κορ. ια΄, 13. – **Κύμβαλον**: μουσικὸ ὄργανο ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο μετάλλινα κοίλα ἡμισφαίρια πού χτυπιοῦνται μεταξύ τους. Τό χρησιμοποιοῦσαν κυρίως στίς γιορτές τοῦ Διονύσου καί τῆς Κυβέλης. – **Τύμπανα**: Τά χρησιμοποιοῦσαν στή λατρεία τῆς Κυβέλης καί τοῦ Βάκχου. – **Τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς... τελούμενα**: ἐννοοῦνται τὰ ὄργια πού γίνονταν σέ πολλούς εἰδωλολατρικούς ναούς· καί τοῦτο γιατί πολλοὶ θεοὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἦταν πρωσωποποίηση τῆς μέθης, τῆς αἰμομιξίας, τῆς μοιχείας, τῆς λαγνείας καί τῆς ὀμότητος... **καπνός**: ἐννοεῖ τὸν καπνὸ ἀπὸ τό κρέας τῶν εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν πού ψηνόταν.

νόμων καὶ ὄργη λαοῦ καὶ ἀπειλές τυράννων καὶ πονηρὰ σχέδια συγγενῶν καὶ κακές ἐνέργειες ψευδαποστόλων. Ἡ καλύτερα, ὅπως, ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει, τὸ σκοτάδι φεύγει, τὰ ἄγρια ζῶα κρύβονται καὶ καταφεύγουν σὺς φωλιές τους, οἱ ληστές φεύγουν μακριὰ καὶ οἱ φονιάδες ζητοῦν καταφύγιο σὺς σπηλιές, οἱ πειρατές ἀπομακρύνονται καὶ οἱ τυμβωρύχοι φεύγουν, οἱ μοιχοί, οἱ κλέφτες, οἱ διαρρηκτες – ἐπειδὴ πρόκειται νὰ φανερωθοῦν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου – φεύγουν μακριὰ καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξαφανιστοῦν, καὶ ὅλα γίνονται φανερά καὶ λαμπρά, καὶ γῆ καὶ θάλασσα, γιατί ὁ ἥλιος ἀπὸ ψηλά τὰ φωτίζει ὅλα: τὰ πέλαγα, τὰ βουνά, τίς χώρες, τίς πόλεις· ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε, ὅταν παρουσιάστηκε τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα καὶ ὁ Παῦλος τὸ διέδωσε παντοῦ, ἀπομακρυνόταν ἡ πλάνη καὶ ξαναφαινόταν ἡ ἀλήθεια. Ἐπίσης τοίκινα καὶ καπνός καὶ κύμβαλα καὶ τύμπανα καὶ μεθυσία καὶ ὄργια καὶ μοιχεῖες καὶ τὰ ἄλλα, ποῦ γίνονταν στοὺς εἰδωλολατρικούς ναοὺς καὶ δὲν εἶναι ὠραῖο οὔτε νὰ τὰ λέμε, σταματοῦσαν καὶ καταστρέφονταν, ἀφοῦ ἔλιωναν ὅπως ἀκριβῶς τὸ κερί στὴ φωτιά καὶ καίγονταν ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἄχυρα ἀπὸ τὴ φλόγα· ἡ λαμπρὴ ὁμως φλόγα τῆς ἀλήθειας ἀνέβαινε ὀλοφώτεινη ψηλά στὰ οὐράνια.»

4. Μετάφραση.

«Ἐάν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποῦ σκάβουν καὶ ψάχνουν τὰ χρυσορυχεῖα, ὅσο πλοῦτο καὶ ἂν ἀφαιρέσουν ἀπὸ ἐκεῖ, δέ φεύγουν ὥσπου νὰ πάρουν ὅλο τὸ χρυσάφι, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νὰ ἔχουμε μεγαλύτερη προθυμία καὶ ζήλο στὴν προσεκτικὴ μελέτη τῶν θείων λόγων. Βέβαια καὶ ἐμεῖς σκάβουμε ζητώντας χρυσό, ὄχι ὑλικό ἀλλὰ πνευματικό, ἀφοῦ ἐργαζόμαστε ὄχι στὰ μεταλλεῖα τῆς γῆς, ἀλλὰ στὰ μεταλλεῖα τοῦ Πνεύματος. Γιατί οἱ ἐπιστολές τοῦ Παύλου εἶναι μεταλλεῖα καὶ πηγές τοῦ Πνεύματος. Μεταλλεῖα εἶναι, γιατί μᾶς δι-

4. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου στὸν ἀποστολικὸ λόγο: «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως...» (Β' Κορ. δ', 13) (Ε.Π. 51, 291).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πεντακόσια ἔτη· ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει πεντακόσια ἔτη ἀντὶ τετρακόσια, χρησιμοποιώντας σχῆμα ρητορικῆς ὑπερβολῆς. – **πόσοι μεθ' ἡμᾶς... ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι**· πραγματικά εἶναι ἀναριθμητοὶ ἐκεῖνοι ποῦ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀπ. Παύλου.

Παύλου τοῦ Πνεύματός εἰσι μέταλλα καὶ πηγαί· μέταλλα μὲν, ὅτι χρυσίου παντὸς τιμιώτερον ἡμῖν παρέχουσι πλοῦτον· πηγαὶ δέ, ὅτι οὐδέποτε ἐπιλείπουσιν· ἀλλ' ὅσον ἂν κενώσης ἐκεῖθεν, τοσοῦτον καὶ πολλῶ πλεον ἐπιρροεῖ πάλιν. Καὶ τούτου γένοιτ' ἂν ἀπόδειξις σαφῆς ὁ χρόνος ὁ παρελθὼν ἅπας. Ἐξ οὗ γοῦν Παῦλος ἐγένετο, πεντακόσια λοιπὸν ἔτη παρήλθε· καὶ τοῦτον ἅπαντα τὸν χρόνον πολλοὶ μὲν συγγραφεῖς, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι καὶ ἐξηγηταὶ πολλὰ πολλάκις ἐκεῖθεν ἤντησαν καὶ τὸν ἀποκείμενον οὐκ ἐκένωσαν πλοῦτον. Οὐ γὰρ αἰσθητὸς ὁ θησαυρὸς· διὰ τοῦτο οὐκ ἀναλίσκεται τῇ τῶν ὀρυκτόντων πολυχειρίᾳ, ἀλλ' αὐξεται καὶ πλεονάζει. Καὶ τί λέγω τοὺς ἔμπροσθεν; Πόσοι μεθ' ἡμᾶς ἐροῦσι καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι πάλιν, καὶ οὐ παύσεται πηγάζων ὁ πλοῦτος, οὐδὲ ἐπιλείψει τὰ μέταλλα; Πνευματικὰ γὰρ ἔστι καὶ οὐ πέφυκε δαπανᾶσθαί ποτε».

5. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν τοίνυν ὁ Θεὸς κελεύῃ, μὴ ζῆτει κατὰ ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην διερευνᾶσθαι τὰ πράγματα. Ἀνώτερος γὰρ ὢν τῆς φύσεως, οὐ δεῖται τῆς ἀκολουθίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν κωλυόντων τὰ πράγματα αὐξάνεσθαι παρασκευάζει... Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἔστιν ἰδεῖν γινόμενον. Τοιούτων γὰρ ὄντων τῶν πολεμούντων, τοσοῦτων ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, καὶ βασιλέων καὶ τυράννων, καὶ δήμων κατεξανισταμένων καὶ πάντα ποιούντων, ὥστε σβέσαι τὸν σπινθῆρα τῆς πίστεως, δι' αὐτῶν τῶν ἐπιβουλευόντων, διὰ τῶν κωλύειν βουλομένων, τοσαύτη ἤρθη τῆς εὐσεβείας ἢ φλόξ, ὡς ἅπασαν καταλαβεῖν τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον. Κἂν πρὸς Ἰνδοὺς γὰρ ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς Σκύθας, κἂν πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, κἂν εἰς αὐτὸν τὸν ὠκεανόν, πανταχοῦ εὐρήσεις τοῦ Χριστοῦ τὴν διδασκαλίαν καταναγάζουσιν τὰς ἀπάντων ψυχὰς... Ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς διὰ τῶν ἔνδεκα, τῶν ἀλιέων, τῶν ἀγραμμάτων, τῶν

5. Ἡ περικοπὴ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν 28ῃ ὁμίλια τοῦ Χρυσοστόμου στή Γένεση (Ε.Π. 53, 258).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρὸς Ἰνδοὺς... πρὸς Σκύθας... πρὸς ὠκεανόν· ὁ Χρυσόστομος ὑπονοεῖ τὴ θαυμαστὴ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

νουν πλοῦτο πολυτιμότερο ἀπό κάθε χρυσάφι· πηγές εἶναι, γιατί πρῶτε δέ στερεοῦν, ἀλλά ὅσο νερό καί ἄν πάρεις ἀπό αὐτές, τόσο καί πιό πολύ ἐξακολουθοῦν νά βγάζουν. Τρανή ἀπόδειξη γιά τό γεγονός τοῦτο θά ἦταν ὁ χρόνος πού ὡς τώρα ἔχει περάσει. Ἀπό τότε λοιπόν πού ἔζησε ὁ Παῦλος πέρασαν πιά πεντακόσια χρόνια, καί σέ ὄλο αὐτό τό χρονικό διάστημα πολλοί συγγραφεῖς καί πολλοί δάσκαλοι καί ἐξηγητές πολλά πῆραν πολλές φορές ἀπό ἐκεῖ, ἀλλά καθόλου δέν ἐξάντλησαν τόν ἀποθησαυρισμένο πλοῦτο. Ὁ θησαυρός βέβαια δέν εἶναι ὑλικός, γι' αὐτό δέν ἑξοδεύεται μέ τά πολλά χέρια πού σκάβουν, ἀλλά γίνεται πιό πολύς καί περισσεύει. Μά γιατί ἀναφέρομαι στους παλαιούς; Πόσοι θά μιλήσουν μετά ἀπό ἐμάς καί ὕστερα ἀπό ἐκείνους ἄλλοι πάλι, καί ὁμως δέ θά σταματήσει νά βγαίνει ἀπό τήν πηγή ὁ πλοῦτος, οὔτε θά ἐξαντληθοῦν τά μέταλλα; Εἶναι σι' ἀλήθεια πνευματικά, καί εἶναι φυσικό νά μήν ἐξαντλοῦνται ποτέ».

5. Μετάφραση.

«Ὅταν λοιπόν ὁ Θεός διατάζει, σύ νά μή ζητεῖς νά ἐξετάζονται τά πράγματα σύμφωνα μέ τήν ἀνθρώπινη λογική. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἀνώτερος ἀπό τή φύση, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τούς φυσικούς νόμους, ἀλλά κάνει τά πράγματα νά μεγαλώνουν, ἀκόμα καί μέ τή βοήθεια αὐτῶν πού τά ἐμποδίζουν... Τό ἴδιο μπορεῖ νά δεῖ κανεῖς νά γίνεται καί μέ τή χριστιανική πίστη. Γιατί, ἐνῶ εἶναι τέτοιοι (τόσο κακοί) αὐτοί πού τήν πολεμοῦν, ἐνῶ εἶναι τόσο πολλοί αὐτοί πού σοφίζονται κακά, βασιλεῖς καί τύραννοι καί λαοί πού ξεσηκώνονται ἐναντίον της, καί ἐνῶ ὅλοι αὐτοί κάνουν τά πάντα, γιά νά σβήσουν τή σπίθα τῆς πίστεως, αὐτή ὑψώθηκε τόσο ψηλά, μέ τή βοήθεια αὐτῶν ἀκριβῶς πού σκέπτονται τό κακό, αὐτῶν πού θέλουν νά τήν ἐμποδίσουν, ὥστε νά κυριεύσει ὅλη τή γῆ, καί τήν κατοικημένη καί τήν ἀκατοίκητη. Καί στους Ἰνδούς ἄν πᾶς, καί στους Σκύθες καί στά ἴδια τά πέρατα τῆς οἰκουμένης, καί σ' αὐτόν τόν ὠκεανό ἀκόμη, παντοῦ θά βρεῖς τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ νά φωτίζει τίς ψυχές ὄλων. Ὁ δημιουργός τοῦ παντός μέ τούς ἔντεκα, τούς ψαράδες, τούς ἀγράμματος, τούς ἀπλοϊκοῦς, πού δέν τολμοῦσαν οὔτε τό στόμα τους νά ἀνοίξουν, προσέλαυσε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη. Καί αὐτοί οἱ ἀγράμματοι, οἱ ἀπλοϊκοί καί οἱ ψαράδες ἔφραξαν τά στόματα τῶν φιλοσό-

ιδιωτῶν, τῶν μηδὲ διαῖραι τὸ στόμα τολμώντων, ἅπασαν ἐπεσπάσατο τὴν οἰκουμένην. Καὶ οἱ ἀγγράμματοι οὗτοι καὶ οἱ ἰδιῶται καὶ οἱ ἀλιεῖς τῶν φιλοσόφων ἐπέφραξαν τὰ στόματα καί, καθάπερ ὑπόπτεροι, οὕτω τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διέδραμον κατασπείραντες τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον καὶ τὰς ἀκάνθας ἐκτέμνοντες καὶ τὰ παλαιὰ ἀνασπῶντες ἔθη καὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ νόμους πανταχοῦ καταφρυτεύοντες· καὶ οὔτε τὸ ὀλίγους αὐτοὺς εἶναι, οὔτε ἡ ἰδιωτεία, οὔτε τὸ αὐστηρὸν τῶν ἐπιταγμάτων, οὔτε τὸ παλαιᾶ συνηθεία προκατελιῆφθαι ἅπαν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἴσχυσε κώλυμα αὐτοῖς γενέσθαι, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἀνήρει προοδοποιοῦσα ἡ χάρις, καὶ μετ' εὐκολίας ἅπαντα εἰργάζοντο, δι' αὐτῶν τῶν κωλυμάτων μείζονα δεχόμενοι τὴν προθυμίαν».

6. ΑΦΟΣΙΩΣΗ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΙΣΤΗ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν καὶ δουλαγωγῶν ἡμᾶς τοὺς ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν πεπιστευκότας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, φανερὸν ἔστι. Κεφαλοτομοῦννοι γὰρ καὶ στανρούμενοι καὶ θηρίοις παραβαλλόμενοι καὶ δεσμοῖς καὶ πυρὶ καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις βασάνοις, ὅτι οὐκ ἀφιστάμεθα τῆς ὁμολογίας, δηλόν ἔστιν· ἀλλ' ὅσῳπερ ἂν τοιαῦτά τινα γίνηται, τοσούτῳ μᾶλλον ἄλλοι πλείονες πιστοὶ καὶ θεοσεβεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ γίνονται. Ὅποῖον ἐὰν ἀμπέλου τις ἐκτέμῃ τὰ καρποφορήσαντα μέρη, εἰς τὸ ἀναβλαστῆσαι ἐτέρους κλάδους καὶ εὐθαλεῖς καὶ καρποφόρους ἀναδίδωσι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται· ἡ γὰρ φρυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀμπελος καὶ σωτήρος Χριστοῦ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἔστιν».

7. Η ΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ (Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου).

«Παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ εὐνοία ἄκαιρος γενεσθέ μοι. Ἐφετέ με θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν ἔστι Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σίτός εἰμι Θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὐρεθῶ τοῦ Χρι-

6. Περικοπή παρμένη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἰουστίνου «Πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος» (ΒΕΠΕΣ 3, 310).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν· φράση παρμένη ἀπὸ Μιχ.

φων και σαν να ειχαν φτερά, με αυτον τον τροπο, ετρεξαν σε ολόκληρη την οικουμένη, σπέρνοντας το λόγο της ευσεβειας, κόβοντας τα αγκάθια, ξεριζώνοντας τις παλιές συνήθειες, παντού φυτεύοντας πυκνά τους νόμους του Χριστου. Και ουτε το γεγονός οτι ηταν λιγοι, ουτε η απλοϊκότητα, ουτε η αυστηρότητα των χριστιανικών εντολών, ουτε το γεγονός οτι ολόκληρο το ανθρωπινο γένος τους φερόταν εχθρικά, εξαιτίας της παλιάς του συνήθειας, μπόρεσαν να σταθουν εμπόδιο σ' αυτους, αλλά η θεία Χάρη, που ανοιγε μπροστά το δρομο, εβγαζε ολα αυτα από τη μέση. Αυτοι μάλιστα με ευκολία τελειωναν τα πάντα, γιατί αυτα τα εμπόδια γινονταν αφορμή να εχουν μεγαλυτερο ζηλο στο εργο τους».

6. Μετάφραση.

«Είναι φανερό οτι δεν υπάρχει εκείνος που να μπορει να τρομοκρατήσει και να υποδουλώσει εμάς, που σε όλη τη γη εχουμε πιστέψει στον Ίησου. Ένω βέβαια αποκεφαλιζόμαστε και σταυρωνόμαστε και ριχνόμαστε στα θηρία, στίς φυλακές, στή φωτιά και σ' όλα τα άλλα βασανιστήρια, είναι φανερό οτι δεν παύουμε να διακηρύττουμε με θάρρος την πίστη μας· αλλά όσο πιο πολλά από αυτα (τά ανοσιουργήματα) συμβαινουν, τόσο πιο πολλοί άλλοι γινονται πιστοι και θεοσεβεις με τη βοήθεια του Ίησου. Όπως η κληματαριά, από την οποια θα κόψει κανεις τα κλαδιά που εκαμαν καρπό, ξαναβλασταίνει και βγάξει άλλα κλαδιά θαλερά και καρποφόρα, το ίδιο γινεται και σ' εμάς. Γιατί το αμπέλι που φύτεψε ο Θεός και Σωτήρας Χριστός, είναι ο λαός Του».

7. Μετάφραση.

«Σας παρακαλώ, να μη δείξετε σε ακατάλληλη στιγμή τη συμπάθειά σας για μένα. Αφήστε με να γίνω τροφή των θηρίων, με τη

δ', 4. **αμπελος**: αλληγορικά εννοείται το χριστεπωνυμο πληρωμα. Πρβλ. 'Ιω. ιε', 1-8. Στή χριστιανική τέχνη η αμπελος είναι μία από τις πιο προσφιλείς συμβολικές παραστάσεις. Ίσαμε σήμερα χρησιμοποιείται προς διακόσμηση τέμπλων, αμβώνων, επισκοπικών θρόνων κ.λπ.

7. Περικοπή από την επιστολή προς Ρωμαίους του αγίου Ίγνατίου του Θεοφόρου (ΒΕΠΕΣ 7, 304-305). Επειδή ο Ίγνάτιος, όταν μεταφερόταν από την

στοῦ... Ὁναίμην τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἡτοιμασμένων, ἃ εὐχομαι σύντομά μοι εὐρεθῆναι, ἃ καὶ κολακεύσω, συντόμως με καταφαγεῖν, οὐχ ὡσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ ἦψαντο. Κἂν αὐτὰ δὲ ἐκόντα μὴ θέλη, ἐγὼ προσβιάσομαι. Συγγνώμην μοι ἔχετε· τί μοι συμφέρει, ἐγὼ γινώσκω. Νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι· μηδὲν με ζηλῶσαι τῶν ὄρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Πῦρ καὶ σταυρός, θηρίων τε συστάσεις, ἀνατομαί, διαιρέσεις, σκορπισμοὶ ὁστέων, συγκοπαὶ μελῶν, ἄλεσμοὶ ὄλον τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.

Οὐδὲν με ὠφελήσει τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλὸν ἐμοὶ ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. «Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ;» Τὸν Κύριον ποθῶ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, Ἰησοῦν τὸν Χριστόν. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Συγγνωμονεῖτέ μοι, ἀδελφοί, μὴ ἐμποδίσητέ μοι εἰς ζωὴν φθάσαι. Ἰησοῦς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ τῶν πιστῶν. Μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν· θάνατος γὰρ ἐστὶν ἡ ἄνευ Χριστοῦ ζωὴ. Τοῦ Θεοῦ θέλοντά με εἶναι, κόσμῳ μὴ χαρίζοσθε. Ἄφετέ με καθαρὸν φῶς λαβεῖν. Ἐκεῖ παραγενόμενος, ἄνθρωπος Θεοῦ ἔσομαι».

8. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΕΣ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Τότε τοίνυν αἱθριοὶ διανυκτερεύειν κατεδικάσθησαν, ὅτε λίμνη μὲν, περὶ ἣν ἡ πόλις κατόικισται, ἐν ἧ ταῦτα διήθλουσιν οἱ ἅγιοι, οἷόν τε

Ἀντιόχεια στὴ Ρώμη, γιὰ νὰ μαρτυρήσει, καὶ ἐνῶ βρισκόταν στὴ Σμύρνη, ἔμαθε ὅτι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ρώμης κατέβαλλαν προσπάθειες, γιὰ νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὸ μαρτύριο, ἔγραψε σ' αὐτοὺς τὴν ἐπιστολὴ αὐτῆ, νὰ τοὺς παρακαλέσει νὰ σταματήσουν τίς ἐνέργειές τους γιὰ τὴ διάσωσή του.

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Τί ὠφελεῖται...» Μαθθ. 10, 26 καὶ Λουκ. 8, 25. «Πῦρ καὶ σταυρός...» ἀναφέρονται μερικὰ εἶδη ἀπὸ τοὺς βασανισμοὺς ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ δῶκτες κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν.

8. Περικοπὴ ἀπὸ τῆ 19ῆ ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στοὺς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ἐ.Π. 31, 516-517). Οἱ μάρτυρες αὐτοὶ ἄθλησαν γύρω στὰ 320

βοήθεια τῶν ὁποίων μπορῶ νά πετύχω τή συνάντηση μέ τόν Θεό. Εἶμαι σιτάρι τοῦ Θεοῦ καί μέ τά δόντια τῶν θηρίων ἀλέθομαι, γιά νά βρεθῶ καθαρός ἄρτος τοῦ Χριστοῦ... Μακάρι νά χαρῶ τά θηρία πού ἔχουν ἐτοιμασεῖ γιά μένα, τά ὁποῖα εὐχομαι σύντομα νά βρεθοῦν κοντά μου· θά τά κολακεύσω, γιά νά μέ κατασπαράξουν τό γρηγορότερο, γιά νά μή γίνει καί σέ μένα ὅ,τι ἔγινε σέ μερικούς πού δέν τούς ἄγγιξαν ἀπό δειλία. Καί ἂν ἀκόμα αὐτά δέ θέλουν, ἐγώ θά τά ἀναγκάσω. Σᾶς παρακαλῶ νά μέ συγχωρήσετε· ἐγώ ξέρω ποιό εἶναι τό συμφέρον μου. Τώρα ἀρχίζω νά εἶμαι μαθητής τοῦ Ἰησοῦ. Μακάρι τίποτα νά μήν ποθήσω ἀπό τά ὄρατά καί τά ἀόρατα· καί τοῦτο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό. Φωτιά καί σταύρωση καί συνάντηση μέ τά θηρία, διαμελισμοί, διαχωρισμοί, διασκορπισμοί ὄστων, τεμαχίσματα μελῶν τοῦ σώματος, ἀλέσματα ὀλόκληρου τοῦ σώματος, βαριά χτυπήματα τοῦ διαβόλου, ἄς ἔρθουν καταπάνω μου, μόνο καί μόνο γιά νά συναντήσω τόν Ἰησοῦ Χριστό.

Σέ τίποτα δέ θά μέ ὠφελήσουν τά εὐχάριστα πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε οἱ βασιλεῖες αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Εἶναι ὠραῖο γιά μένα νά πεθάνω γιά χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρά νά βασιλεύω σ' ὀλόκληρη τή γῆ. «Γιατί, τί ἔχει νά ὠφεληθεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἂν κερδίσει ὀλόκληρο τόν κόσμο, χάσει ὁμως τήν ψυχή του » Ποθῶ τόν Κύριο, τόν Υἱό τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατέρα, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ἐπιζητῶ Ἐκεῖνον πού πέθανε γιά μᾶς. Ἐπιθυμῶ Ἐκεῖνον πού ἀναστήθηκε γιά μᾶς. Συγχωρεῖστε με, ἀδελφοί· μή μέ ἐμποδίσετε νά φτάσω στή ζωή. Γιατί ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἡ ζωή τῶν πιστῶν. Μή θελήσετε νά πεθάνω· γιατί θάνατος εἶναι ἡ ζωή χωρίς τόν Χριστό. Ἄφου θέλω νά ἀνήκω στόν Θεό, μή μέ προσφέρετε στόν κόσμο. Ἄφήστε με νά πάρω καθαρό φῶς. Ὅταν φτάσω ἐκεῖ, θά εἶμαι ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ».

8. Μετάφραση.

«Τότε λοιπόν καταδικάστηκαν νά περάσουν ὅλη τή νύχτα ἔξω στό ὑπαιθρο, ὅταν ἡ λίμνη, γύρω ἀπό τήν ὁποία εἶχε χτιστεῖ ἡ πόλη,

μ.Χ. στή Σεβάστεια τῆς Ἀρμενίας, στήν ὁποία ἡγεμόνας ἦταν ὁ Ἀγρικόλας (ἐπί αὐτοκρατορίας Λικινίου). Ὑπηρετοῦσαν στό ἴδιο «τάγμα» καί καταδικάστηκαν νά πεθάνουν γυμνοί στήν παγωμένη λίμνη.

πεδίον ἰππήλατον ἦν, μεταποιήσαντος αὐτὴν τοῦ κρυστάλλου· καὶ ἠπειρωθεῖσα τῷ κρύει, ἀσφαλῶς ὑπὲρ νῶτον πεξεύειν παρείχετο τοῖς περιοίκοις· ποταμοὶ δὲ ἀένναα ρέοντες, τῷ κρυστάλλῳ δεθέντες τῶν ρεϊθρων ἔστησαν· ἢ τε ἀπαλὴ τοῦ ὕδατος φύσις πρὸς τὴν τῶν λίθων ἀντίτυπιαν μετεποίηθη, βορέου δὲ δριμεῖαι πνοαὶ τὸ ἔμψυχον ἅπαν ἐπὶ τὸν θάνατον ἠπειγον.

Τότε τοῖνυν ἀκούσαντες τοῦ προστάγματος (καὶ σκόπει μοι ἐν-
ταῦθα τῶν ἀνδρῶν τὸ ἀήτητον), μετὰ χαρᾶς ἀπορρίψαντες ἕκαστος
καὶ τὸν τελευταῖον χιτῶνα, πρὸς τὸν διὰ τοῦ κρύους ἐχώρουν θάνα-
τον, ὥσπερ ἐν σκύλων διαρπαγῇ ἀλλήλοις ἐγκελευόμενοι. Οὐ γὰρ
ἱμάτιον, φησὶν, ἀποδυόμεθα, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτιθέ-
μεθα, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. Εὐχαριστοῦ-
μέν σοι, Κύριε, τῷ ἱματίῳ τούτῳ τὴν ἁμαρτίαν συναποβάλλοντες.
Ἐπειδὴ διὰ τὸν ὄφιν ἐνεδυσάμεθα, διὰ τὸν Χριστὸν ἐκδυσώμεθα. Μὴ
ἀντισχώμεθα ἱματίων διὰ τὸν παράδεισον, ὃν ἀπωλέσαμεν. Τί ἀντα-
ποδῶμεν τῷ Κυρίῳ; Ἐξεδύθη ἡμῶν καὶ ὁ Κύριος. Τί μέγα δούλω τὰ
τοῦ Δεσπότητος παθεῖν; Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμεῖς ἐσμεν
οἱ ἐκδύσαντες. Στρατιωτῶν γὰρ ἐκεῖνο τὸ τόλμημα· ἐκεῖνοι ἐξέδυσαν
καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια. Ἀνάγκραπτον οὖν ἡμῶν κατηγορίαν δι'
ἑαυτῶν ἀπαλείψωμεν. Δριμὺς ὁ χειμῶν, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παράδεισος·
ἀλγεινὴ ἢ πῆξις, ἀλλ' ἠδεῖα ἢ ἀνάπανσις. Μικρὸν ἀναμείνωμεν καὶ ὁ
κόλπος ἡμᾶς θάλπει τοῦ πατριάρχου. Μιάς νυκτὸς ὄλον αἰῶνα ἀν-
ταλλαζόμεθα. Καυθήτω ὁ ποῦς, ἵνα διηνεκῶς μετ' ἀγγέλων χορευή·
ἀπορρητήτῳ ἢ χεῖρ, ἵνα ἔχη παρρησίαν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐπαίρε-
σθαι. Πόσοι τῶν στρατιωτῶν τῶν ἡμετέρων ἐπὶ παρατάξεως ἔπεσον,
βασιλεῖ φθαρτῷ τὴν πίστιν φυλάττοντες; Ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν
ἀληθινὸν βασιλεῖα πίστεως τὴν ζωὴν ταύτην οὐ προησομέθα;».

Πραγματικές περατηρήσεις: χιτῶν· στενὸ ἐσωτερικὸ ἀνδρικό ἐνδυμα. Κατέ-
βαινε μέχρι τὰ πόδια καὶ τὸ φοροῦσαν κατάσαρκα. **ἱμάτιον**· ἐνδυμα ποῦ τὸ φο-
ροῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ χιτῶνα. – **παλαιός ἄνθρωπος**· Ἐφεσ. δ', 22. πρβλ. Ρωμ. στ', 6,
Ἡ ἔκφραση σημαίνει τὸν φυσικὸ σαρκικὸ ἄνθρωπο ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸν
πρῶτο Ἀδὰμ καὶ ἔχει παλαιωθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, κατ' ἀντίθεση πρὸς τὸν και-
νούριο. – **διὰ τὸν ὄφιν**· ἐννοεῖ τὸ φίδι ποῦ παρέσυρε τοὺς πρωτοπλάστους καὶ
ἔγινε ἀφορμὴ νὰ φορέσουν ἐνδύματα μετὰ ἀπὸ τὴ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας.

ὅπου οἱ ἅγιοι πάθαιναν αὐτά τὰ μαρτύρια, εἶχε μεταβληθεῖ ἀπό τόν πάγο σέ μιά, κατά κάποιο τρόπο, πεδιάδα κατάλληλη γιά ἵππασια. Καί ἐπειδή ἡ λίμνη εἶχε μεταβληθεῖ σέ ξηρά ἀπό τό πολύ κρύο, ἔδινε στούς κατοίκους τῆς περιοχῆς τήν εὐκαιρία νά περπατοῦν μέ ἀσφάλεια πάνω στήν ἐπιφάνειά της. Ἐπίσης ποταμοί, πού ἔτρεχαν ἀδιάκοπα, ἀφοῦ ἐνώθησαν μέ τό παγωμένο νερό τῆς κοίτης τους, σταμάτησαν πιά νά τρέχουν, καί τότε ἡ ρευστή φύση τοῦ νεροῦ ἔγινε ὁμοια μέ σκληρά λιθάρια, ἐνῶ ὁ σφοδρός βορινός ἄνεμος ἔφερε τό θάνατο σέ κάθε ζωντανό πλάσμα.

Τότε λοιπόν, μόλις ἄκουσαν τή διαταγή (καί πρόσεξε στό σημεῖο αὐτό τό ἀνίκητο φρόνημα τῶν ἀντρῶν), μέ χαρά ὁ καθένας ἀπό αὐτούς πέταξε ἀπό πάνω του καί τό τελευταῖο ρούχο καί προχωροῦσαν πρός τό θάνατο μέσα στό ψύχος, παρακινώντας ὁ ἕνας τόν ἄλλον, ὅπως θά ἔκαναν στήν ἀρπαγή λαφύρων. Δέ βγάζουμε, λένε, τό φόρεμα, ἀλλά ἀποβάλλουμε τόν παλαιό ἄνθρωπο, πού καταστρέφεται ἀπό τήν ἀπατηλή ἐπιθυμία τῆς ἁμαρτίας. Σέ εὐχαριστοῦμε, Κύριε, γιατί μαζί μέ τό ἔνδυμα αὐτό ἀποβάλλουμε καί τήν ἁμαρτία. Καί ἐπειδή ἔξαιτίας τοῦ φιδιοῦ φορέσαμε ἐνδύματα, γιά χάρη τοῦ Χριστοῦ ἄς τά βγάλουμε. Γιά χάρη τοῦ παραδείσου πού χάσαμε, ἄς μήν προσκολληθοῦμε στά ἐνδύματα. Τί θά ἀνταποδώσουμε στόν Κύριο; Γδύθηκε καί ὁ Κύριός μας. Τί σημασία ἔχει νά πάθει ὁ δοῦλος ἐκεῖνα πού ἔπαθε καί ὁ Δεσπότης; Καί μάλιστα, ὅταν ἐμεῖς εἴμαστε ἐκεῖνοι πού γδύσαμε καί αὐτόν τόν Κύριο· Γιατί τό θρασύ αὐτό ἔργο ἔγινε ἀπό τούς στρατιῶτες· ἐκεῖνοι Τόν ἔγδυσαν καί μοιράστηκαν τά ἐνδύματά Του. Αὐτή λοιπόν τήν ἀνεξάλειπτη κατηγορία ἐναντίον μας ἄς τήν ἐξαλείψουμε θυσιάζοντας τούς ἑαυτούς μας. Εἶναι βαρῦς ὁ χειμώνας, ἀλλά γλυκός ὁ παράδεισος· ἀνυπόφορη ἡ παγωνιά, ἀλλά γλυκιά ἡ ἀνάπαυση. Ἄς περιμένουμε ἀκόμα λίγο καί θά μᾶς θερμάνει ἡ ἀγκαλιά τοῦ Πατριάρχῃ (Ἀβραάμ). Ἄς ἀνταλλάξουμε τήν αἰωνιότητα μέ μιά παγερή νύχτα. Ἄς καί τό πόδι, γιά νά χορεῦει ἀδιάκοπα μαζί μέ ἀγγέλους· ἄς κοπεῖ τό χέρι, γιά νά ἔχει τό θάρρος νά ὑψώνεται πρός τόν Δεσπότη. Πόσοι στρατιῶτες ἀπό τούς δικούς μας φονεύτηκαν στήν παράταξη τῆς μάχης, μένοντας πιστοί στόν φθαρτό βασιλιά; Ἐμεῖς λοιπόν, δέ θά προσφέρουμε τή ζωή μας αὐτή γιά τήν πίστη μας στόν ἀληθινό βασιλιά;»

9. Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἀκουέτωσαν Ἕλληνες, ἀκουέτωσαν Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματα ἡμῶν καὶ τὴν προεδρίαν τῆς ἐκκλησίας. Ὑπὸ πόσων ἐπολεμήθη ἡ Ἐκκλησία ἀλλ' οὐδέποτε ἐνικήθη; Πόσοι τύραννοι; Πόσοι στρατηγοί; Πόσοι βασιλεῖς; Αὔγουστος, Τιβέριος, Γάϊος, Κλαύδιος, Νέρων, ἄνθρωποι λόγοις τετμημένοι, δυνατοὶ τσαῦτα ἐπολέμησαν ἀκμὴν νεάζουσαν, ἀλλ' οὐκ ἐξερρίζωσαν· ἀλλ' οἱ μὲν πολεμήσαντες σεσίγηνται καὶ λήθη παραδέδονται, ἡ δὲ πολεμηθεῖσα τὸν οὐρανὸν ὑπεραίρει. Μὴ γάρ μοι τοῦτο ἴδης, ὅτι ἐν γῆ ἔστηκεν ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ὅτι ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται. Πόθεν τοῦτο δήλον; Δείκνυσι τῶν πραγμάτων ἡ ἀπόδειξις. Ἐπολεμήθησαν ἔνδεκα μαθηταί, καὶ ἡ οἰκονομὴν ἐπολέμει, οἱ δὲ πολεμηθέντες ἐνίκησαν καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀνῆρέθησαν· τὰ πρόβατα τῶν λύκων περιεγένοντο. Εἶδες ποιμένα τὰ πρόβατα ἐν μέσῳ τῶν λύκων ἀποστέλλοντα, ἵνα μηδὲ τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίσωνται; Ποῖος ποιμὴν τοῦτο ἐργάζεται; Ἄλλ' ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἵνα σοι δείξῃ ὅτι οὐ κατὰ ἀκολουθίαν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ φύσιν καὶ ἀκολουθίαν τὰ κατορθώματα γίνεται. Ἡ γὰρ Ἐκκλησία οὐρανοῦ μᾶλλον ἐρρίζωται. Ἄλλ' ἴσως ἀπόνοιάν μου καταγιγνώσκει ὁ Ἕλληνας· ἀλλ' ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν καὶ μανθανέτω τῆς ἀλήθειας τὴν ἰσχύν, πῶς εὐκολώτερον τὸν ἥλιον σβεσθῆναι ἢ τὴν Ἐκκλησίαν ἀφανισθῆναι».

10. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΚΛΟΝΗΤΗ

(Ίωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Σκληρὸν σοι πρὸς κέντρα ὀξεῖα λακτίζειν. Οὐκ ἀμβλύνεις τὰ κέντρα, ἀλλὰ τοὺς πόδας αἰμάσσεις· ἐπεὶ καὶ τὰ κύματα τὴν πέτραν οὐ διαλύει, ἀλλ' αὐτὰ εἰς ἀφρὸν διαλύονται. Οὐδὲν Ἐκκλησίας δυ-

9. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου σπὸ χωρίο τοῦ Ἦσ. στ', 1 (Ε.Π. 56, 121-122).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἕλληνας· ἐννοεῖ τὸν ἐθνικό, τὸν εἰδωλολάτρη. – ἀναμενέτω τῶν πραγμάτων τὴν ἀπόδειξιν· ἡ θριαμβευτική πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπαλήθευσε πλήρως τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ Χρυσοστόμου.

9. Μετάφραση.

«Ἐὰς ἀκοῦνε οἱ εἰδωλόατρος, ἄς ἀκοῦνε οἱ Ἰουδαῖοι τὰ κατορθώματά μας καί τήν πρώτη θέση πού κατέχει ἡ Ἐκκλησία. Πόσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία, ἀλλά ποτέ δέν τή νίκησαν; Πόσοι τύρνανοι; Πόσοι βασιλεῖς; Ὁ Αὔγουστος, ὁ Τιβέριος, ὁ Γάϊος, ὁ Κλαύδιος, ὁ Νέρων, ἄνθρωποι τούς ὁποίους τιμοῦσαν γιά τή μόρφωσή τους, ἄνθρωποι πού ἦσαν δυνατοί, πολέμησαν τόσο πολύ τήν Ἐκκλησία, ἐνῶ ἐκεῖνη βρισκόταν ἀκόμη στήν ἀνάπτυξή της, καί ὁμως δέν τήν ξερίζωσαν· Καί ἐκεῖνοι πού τήν πολέμησαν δέν ἀκούονται πιά καί ὄλοι τούς ἔχουν λησμονήσει, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία, πού πολεμήθηκε, ὑψώνεται πάνω ἀπό τόν οὐρανό. Πραγματικά, νά μή δεις αὐτό, ὅτι δηλαδή ἡ Ἐκκλησία βρίσκεται στή γῆ, ἀλλά ὅτι ἔχει τό πολίτευμά της στόν οὐρανό. Ἀπό πού φαίνεται αὐτό; Τό ἀποδείχνουν τὰ πράγματα. Πολεμήθηκαν ἔντεκα μαθητές, καί ἡ οἰκουμένη πολεμοῦσε· αὐτοί ὁμως πού πολεμήθηκαν νίκησαν, ἐνῶ αὐτοί πού πολέμησαν, ἀφανίστηκαν· τὰ πρόβατα νίκησαν τούς λύκους. Εἶδες ποτέ βοσκό νά στέλνει τὰ πρόβατα ἀνάμεσα στους λύκους, ὥστε οὔτε τρέχοντας νά μὴν μποροῦν νά σωθοῦν; Ποιός βοσκός τό κάνει αὐτό; Ὁ Χριστός ὁμως τό ἔκανε, γιά νά σοῦ δείξει ὅτι τὰ κατορθώματα δέ γίνονται σύμφωνα μέ τή φυσική ἀκολουθία τῶν πραγμάτων, ἀλλά κατά τρόπο ὑπερφυσικό, πάνω ἀπό τή φυσική αὐτή ἀκολουθία. Γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι καλύτερα ριζωμένη ἀπό τόν οὐρανό. Ἀλλά ἴσως ὁ εἰδωλόατρος μέ κατηγορεῖ γιά ἀνοησία· ἄς περιμένει ὁμως τήν ἀπόδειξη ἀπό τὰ πράγματα καί ἄς μαθαίνει τή δύναμη τῆς ἀλήθειας, πῶς δηλαδή εἶναι εὐκολότερο νά σβηστεῖ ὁ ἥλιος, παρά νά χαθεῖ ἡ Ἐκκλησία».

10. Μετάφραση.

«Εἶναι ὀδυνηρό γιά σένα νά κλωτσᾷς μυτερά καρφιά. Δέ χαλᾷς τή μύτη τῶν καρφιῶν, ἀλλά τὰ πόδια ματώνεις· ἀφοῦ καί τὰ κύματα

10. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου πού ἔκαμε πρὶν φύγει γιά τόν τόπο τῆς ἐξορίας του (Ε. Π. 52, 428-429).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν...· ἔκφραση ἀπὸ τὸν ψαλμὸ 103, 32. – κέντρα λακτίζειν· πρβλ. Πράξ. θ', 4. – Σὺ εἶ Πέτρος· βλπ. Ματθ. ιστ', 18. Σσειγήνται...· προσφιλῆς ἔκφραση τοῦ Χρυσοστόμου πού τὴν ἐπαναλαμ-

νατώτερον, ἄνθρωπε. Ἐάνθρωπον ἔαν πολεμῆς, ἢ ἐνίκησας ἢ ἐνικήθης. Ἐκκλησίαν δὲ ἔαν πολεμῆς, νικῆσαι σε ἀμήχανον. Ὁ Θεὸς ἔπηξε, τίς ἐπιχειρεῖ σαλεύειν; Οὐκ οἶσθα αὐτοῦ τὴν δύναμιν; Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεύει καὶ τὰ σειόμενα ἠδράζετο. Εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῶ μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν στήσαι δύναται. Ἡ Ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι». Ποῖοι λόγοι; «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ μου τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».

Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πιστενε τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύραννοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; Πόσα τήγανα; Πόσοι κάμνιοι; Θηρίων ὀδόντες, ξίφη ἠκονημένα; Καὶ οὐ περιεγέροντο. Ποῦ οἱ πολεμήσαντες; Σεσίγηται καὶ λήθη παραδέδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία; Ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει».

11. ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Ὅσα γὰρ ἀεὶ καλῶς ἐφθέγγαντο καὶ εὖρον οἱ φιλοσοφήσαντες ἢ νομοθετήσαντες, κατὰ Λόγου μέρος δι' εὐρέσεως καὶ θεωρίας ἐστὶ πονηθέντα αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ Λόγου ἐγνώρισαν, ὅς ἐστι Χριστός, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλάκις εἶπον. Καὶ οἱ προγεγενημένοι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον λόγῳ πειραθέντες τὰ πράγματα θεωρῆσαι καὶ ἐλέγξει, ὡς ἀσεβεῖς καὶ περιεργοὶ εἰς δικαστήρια ἤχθησαν. Ὁ πάντων δὲ αὐτῶν εὐτονώτερος πρὸς τοῦτο γερόμε-

βάνει συχνά. – ... τῇ πέτρᾳ... ἐννοεῖ τὴν ἀληθινὴν πίστην ποῦ ὁμολόγησε ὁ Πέτρος καὶ ἐγινε μὲ τὴν ὁμολογίαν του αὐτῆ τὸ πρῶτο λιθάρι τῆς πνευματικῆς οἰκοδομῆς, δηλαδὴ τῆς Ἐκκλησίας.

11. Περικοπή ἀπὸ τῆ 2ῃ ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὴν Ῥωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 205).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: κατὰ Λόγου μέρος· Βάση αὐτῶν ποῦ λέγει ὁ Ἰουστίνος, εἶναι ἡ θεωρία περὶ σπερματικοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος ἔκαμε ἱκανοὺς τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους «ἀμυδρῶς ὁρᾶν τὰ ὄντα» καὶ νὰ διδάξουν «σπέρματα ἀληθείας». Ἐξαιτίας τῆς σποράς αὐτῆς τοῦ Λόγου, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας φιλο-

δέ διαλύουν τό βράχο, ἀλλά αὐτά γίνονται ἀφρός. Τίποτα δέν εἶναι πιό δυνατό ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἀνθρωπε... Ἄν πολεμᾷς ἕναν ἀνθρωπο ἢ θά τόν νικήσεις ἢ θά σέ νικήσει. Ἄν ὁμως πολεμᾷς τήν Ἐκκλησία, εἶναι ἀδύνατο νά νικήσεις. Ὁ Θεός στερέωσε τήν Ἐκκλησία, ποιός τολμᾷ νά τή κλονίσει; Δέ γνωρίζεις τή δύναμή Του; Ἐνα βλέμμα ρίχνει ἐπάνω στή γῆ καί τήν κάνει νά τρέμει· μιᾶ ἐντολή δίνει καί στερεώνονται αὐτά πού κλονίζονται. Ἄν κράτησε ὄρθια τήν πόλη πού σείνεται, πολύ περισσότερο μπορεῖ νά κρατήσῃ ὄρθια τήν Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι πιό ἰσχυρή ἀπό τόν οὐρανό· «ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ θά ἔχουν κάποτε τέλος, οἱ λόγοι μου ὁμως θά εἶναι πάντοτε ἰσχυροί». Ποιοί λόγοι; «Σύ εἶσαι Πέτρος καί πάνω στό βράχο αὐτόν θά οἰκοδομήσω τήν ἐκκλησία μου, ὁ δέ θάνατος καί οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ δέ θά τή νικήσουν».

Ἄν δέν πιστεύεις στά λόγια, νά πιστεύεις στά πράγματα. Πόσοι τύρανοι θέλησαν νά νικήσουν τήν Ἐκκλησία; Πόσα τηγάνια χρησιμοποιήθηκαν γι' αὐτό τό σκοπό; Πόσα καμίνια; Πόσα δόντια ἄγριων θηρίων, πόσα ἀκονισμένα ξίφη; Καί παρ' ὅλα αὐτά δέ νίκησαν. Ποῦ εἶναι ὅσοι πολέμησαν τήν Ἐκκλησία; Δέ γίνεται πιά λόγος γι' αὐτούς καί ἔχουν λησμονηθεῖ. Ποῦ εἶναι ὁμως ἡ Ἐκκλησία; Λάμπει περισσότερο καί ἀπό τόν ἥλιο».

11. Μετάφραση.

«Ὅσα λοιπόν, σωστά πάντοτε διακήρυξαν καί ἐπινόησαν οἱ φιλόσοφοι καί οἱ νομοθέτες, τά πέτυχαν μέ τήν ἐνόρραση καί θεωρητική ἐνέργεια τοῦ νοῦ, καί ὕστερα ἀπό τό φωτισμό πού τοῦς ἔδωσε ὁ

σόφους εἶναι δυνατό, κατά τόν Ἰουστίνου, νά ὀνομάζονται καί νά θεωροῦνται Χριστιανοί, γιατί οἱ «μετά λόγου βίωσαντες καί βιοῦντες Χριστιανοί εἰσιν». Τέτοιους θεωροῦσε κυρίως τόν Ἡράκλειτο καί τόν Σωκράτη. Τίς ἀντιλήψεις αὐτές τοῦ Ἰουστίνου, οἱ ὁποῖες ἐκθέτονται στήν Α' καί Β' Ἀπολογία τοῦ «ὑπέρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τήν Ῥωμαίων Σύγκλητον» (ΒΕΠΕΣ 3, 162-208), εἶχε καί ὁ ἀπολογητής Ἀριστείδης. Προηγουμένως κατά τόν Εὐαγγελιστή Ἰωάννη ὁ Λόγος, δηλαδή ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, πού γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα πῶς ἀπειρος καί ζωντανός Λόγος, ἀπό ἀπειρο καί πάνσοφο νοῦ, «ἦν τό φῶς τό ἀληθινό, ὃ φωτίζει πάντα ἀνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τόν κόσμον» (Ἰωάν. α', 9). – **καί γὰρ ἔφασαν... μὴ ἠγεῖσθαι αὐτόν· σχετικά γίνεται λόγος στήν ἀπολογία τοῦ Σωκράτη, πού ἔχει γράψῃ ὁ Πλάτων. ἐκβαλὼν τῆς Πολιτείας:** Πλάτωνος, Πολιτεία 595. «Τόν δὲ Πατέρα καί δημιουργόν...». Πλάτωνος, Τίμαιος 28.

νος Σωκράτης τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐνεκλήθη· καὶ γὰρ ἔφασαν αὐτὸν καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν· καὶ οὕς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς μὴ ἡγεῖσθαι αὐτόν. Ὁ δὲ δαίμονας μὲν τοὺς φαύλους καὶ τοὺς πράξαντας, ἃ ἔφασαν οἱ ποιηταί, ἐκβαλὼν τῆς πολιτείας καὶ Ὅμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς, παραιτεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξε, πρὸς Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγνώστου αὐτοῖς διὰ λόγου ζητήσεως ἐπίγνωσιν προὔτροπέτο, εἰπόν· «τὸν δὲ Πατέρα καὶ δημιουργὸν πάντων οὐθ' εὐρεῖν ῥάδιον, οὐθ' εὐρόντα εἰς πάντας εἰπεῖν ἀσφαλές». Ἄ ὁ ἡμέτερος Χριστὸς διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἔπραξε. Σωκράτει μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐπέισθη ὑπὲρ τούτου τοῦ δόγματος ἀποθνήσκειν· Χριστῷ δὲ οὐ φιλόσοφοι οὐδὲ φιλόλογοι μόνον ἐπέισθησαν, ἀλλὰ καὶ χειροτέχναι καὶ παντελῶς ἰδιῶται, καὶ δόξης καὶ φόβου καὶ θανάτου καταφρονήσαντες· ἐπειδὴ δύναμίς ἐστι τοῦ ἀρρήτου Πατρὸς καὶ οὐχὶ ἀνθρωπείου λόγου κατασκευή».

12. ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ Η ΤΕΛΕΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος).

«Καὶ τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται, μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἶτα πανσαμένον τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν καὶ πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν· καί, ὡς προέφημεν, πανσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέ-

12. Περικοπή ἀπὸ τὴν 1η Ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου «ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνίνον τὸν Εὐσεβῆ» (ΒΕΠΕΣ 3, 198).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ τοῦ ἡλίου ἡμέρα· εἶναι ἡ Κυριακή· ὁ Ἰουστίνος χρησιμοποιοεῖ τὴν ὀρολογία τῶν ἐθνικῶν, ἡ ὁποία διατηρήθηκε σὲ μερικές εὐρωπαϊκὲς γλώσσες, ὅπως στὴν ἀγγλικὴ (Sunday), τὴ γερμανικὴ (Sonntag) κ.λπ. – ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων· ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα. – τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν· στὴν ἀρχαία Ἑκκλησία κατὰ τὴ θ. Λειτουργία διάβαζαν ἀνελλιπῶς περικοπὲς ἀπὸ τὴν Π. Διαθήκη, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ προφητικά βιβλία. – διὰ λόγου τὴν νοουθεσίαν· ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ κήρυγμα εἶχε συνδεθεῖ μέ τὴ θ. Λειτουργία. – καὶ ὕδωρ· σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ τάξη τὸ

Θεῖος Λόγος, ὁ ὁποῖος ἀποκάλυπτε σ' αὐτοὺς μερικές ἀλήθειες. Ἐπειδὴ ὁμως δὲ γνῶρισαν ὅλα τὰ σχετικά μὲ τὸν Λόγο, πού εἶναι ὁ Χριστός, πολλές φορές εἶπαν καί πράγματα ἀντίθετα μεταξύ τους. Καί αὐτοὶ πού εἶχαν ζήσει πρὸ Χριστοῦ, ὅταν κατὰ τρόπο ἀνθρώπινο προσπάθησαν νά ἐρευνήσουν καί ἐλέγξουν τὰ πράγματα, σύμφωνα μὲ τίς μερικές ἀλήθειες πού ἀποκάλυπτε ὁ Λόγος, ὀδηγήθηκαν στὰ δικαστήρια ὡς ἀσεβεῖς καί παραδοξολόγοι. Καί ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος μίλησε γιὰ τὰ παραπάνω μὲ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλους εὐγλωττία, κατηγορήθηκε γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦνε καί ἐμᾶς. Γιατί, εἶπαν, ὅτι καί αὐτός φέρνει νέους θεοὺς καί δὲ θεωρεῖ ὡς θεοὺς αὐτοὺς πού παραδέχεται ἡ πόλις. Ἀλλὰ ἐκεῖνος πού ἔδωξε ἀπὸ τὴ πολιτεία τοὺς κακοὺς, ὡς δαίμονες, καί αὐτοὺς πού ἔκαμαν ὅσα εἶπαν οἱ ποιητές, καί τὸν Ὅμηρο καί τοὺς ἄλλους ποιητές, αὐτός δίδαξε τοὺς ἀνθρώπους νά παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τῶν πραγμάτων καί τοὺς παρακινοῦσε νά ἀποδεχτοῦν τὸν ἄγνωστο σ' αὐτοὺς Θεό, ἀναζητώντας Τον μὲσω τῶν ἀληθειῶν τῆς μερικῆς ἀποκαλύψεως· σ' αὐτοὺς ἔλεγε: «Δέν εἶναι εὐκολο νά βρεῖ κανεὶς τὸν Πατέρα καί δημιουργὸ ὄλων, οὔτε εἶναι ἀσφαλές, ἂν τὸν βρεῖ, νά μιλήσει γι' Αὐτόν σέ ὄλους». Αὐτὰ ὁ Χριστός μας τὰ ἔκαμε μὲ τὴ δύναμή Του. Γιατί κανεὶς δέν πίστεψε στὸν Σωκράτη, ὥστε νά πεθάνει γιὰ τὴ διδασκαλία αὐτῆ. Στὸν Χριστό ὁμως πίστεψαν ὄχι μόνο φιλόσοφοι καί φιλόλογοι, ἀλλὰ καί χειροτέχνες καί τελείως ἀπλοϊκοὶ ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι περιφρόνησαν καί δόξα καί φόβο καί θάνατο· ἐπειδὴ εἶναι δύναμη τοῦ ἀνέκφραστου Πατέρα καί ὄχι δημιουργημα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος».

12. Μετάφραση.

«Καί κατὰ τὴ λεγόμενη ἡμέρα τοῦ ἡλίου, δηλαδή τὴν Κυριακή, γίνεται συγκέντρωση ὄλων τῶν χριστιανῶν πού κατοικοῦν στίς πόλεις ἢ στό ὕπαιθρο καί διαβάζονται τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν Ἀποστόλων ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν, ὅσο χρόνο εἶναι δυνατὸ.

κρασί πού χυνόταν στό ἄ. Ποτήριο, ἀναμειγνυόταν μὲ λίγο νερό, γιὰ νά θυμίζει τὸ γεγονός ὅτι, ὅταν ὁ στρατιώτης χτύπησε μὲ τὴ λόγχη τὴν πλευρά τοῦ Κυρίου, βγήκε αἷμα καί νερό. – **εὐχάς... ὄση δύναμις αὐτῶ**· στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία χρησιμοποιοῦσαν κατὰ τὴ θ. Λειτουργία καί αὐτοσχέδιες προσευχές. – **διὰ τῶν διακόνων**· οἱ γυναῖκες διάκονοι μετέφεραν τὴ θ. Κοινωνία στίς ἀσθενεῖς γυναῖκες. –

ρεται και οἶνος και ὕδωρ και ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως και εὐχαριστίας, ὄση δύναμις αὐτῶ, ἀναπέμπει, και ὁ λαὸς ἐπευφημει λέγων τὸ Ἄμην. Και ἡ διάδοσις και ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαρισθηέντων ἐκάστω γίνεται, και τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ και βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ δὲ βούλεται δίδωσι· και τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῶ προεστῶτι ἀποτίθεται και αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὄρφανοὺς τε και χήραις και τοῖς διὰ νόσον ἢ ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις και τοῖς ἐν δεσμοῖς οὔσι και τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις και ἀπλῶς πᾶσι τοῖς ἐν χρεία οὔσι κηδεμῶν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ Θεὸς τὸ σκότος και τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε και Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῆ αὐτῆ ἡμέρα ἐκ νεκρῶν ἀνέστη».

13. ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΠΑΝΩΛΟΥΣ

ΓΥΡΩ ΣΤΑ 250

(Διονυσίου Ἀλεξανδρείας).

«Νῦν μὲν γε θορῆνοι πάντα και πενθοῦσι πάντες και περιηχοῦσιν οἰμωγαὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνηκότων και τῶν ἀποθνησκόντων ὁσημέρα· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων γέγραπται, οὕτω και νῦν «ἐγεννήθη κραυγὴ μεγάλη· οὐ γὰρ ἐστὶν οἰκία, ἐν ἣ οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῇ τεθνηκώς...».

ἐπικουρεῖ... κηδεμῶν γίνεται· ὑπονοοῦνται πολλοὶ τομεῖς τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. – **συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ...** παρουσιάζονται μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους πού συνετέλεσαν στὴν καθιέρωση τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς. – Γενικά ἡ περικοπὴ τοῦ Ἰουστίνου δεῖχνει ὅτι ἀπὸ τὸ α' μισό τοῦ β' αἰῶνα ὑπῆρχε πλήρες τυπικὸ τῆς θ. Λειτουργίας (ἀνάγνωση Γραφῶν – λόγος και νουθεσία – κοινὲς εὐχὲς κλήρου και λαοῦ – εὐχαριστήρια και τελεστικὴ εὐχὴ τοῦ προϊστάμενου λειτουργοῦ – χρῆση τοῦ Ἄμην – διάδοση και μετάληψη τῆς θ. Κοινωνίας – «λογία» και ὑλικὴ βοήθεια στοὺς πάσχοντες).

13. Περικοπὴ ἀπὸ τὴν ἑορταστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας (ΒΕΠΕΣ 17, 217-218).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: «ἐγεννήθη κραυγὴ...» βλπ. Ἐξ. β', 30. διὰ πολ-

Κατόπιν, αφού σταματήσει αυτός που διαβάζει, ο προϊστάμενος λειτουργός με όμιλία νουθετεί και προσκαλεί τους χριστιανούς να μιμηθούν τα καλά αυτά έργα. Έπειτα σηκωνόμαστε όλοι μαζί και προσευχόμαστε· και, όπως είπαμε προηγουμένως, όταν σταματήσουμε την προσευχή, προσφέρεται «ἄρτος» και «οἶνος» και «ὕδωρ» και ο προϊστάμενος λειτουργός, με όση δύναμη έχει, απευθύνει επίσης εὐχές και εὐχαριστίες στον Θεό και ο λαός, επιδοκιμάζοντας, λέγει Ἄμην. Και ἡ μετάδοση και ἡ μετάληψη τῶν δώρων τῆς θείας Εὐχαριστίας γίνεται χωριστά για τόν καθένα· σ' ἐκείνους που δέν ἦσαν παρόντες, στέλνεται με τούς διακόνους. Και από αὐτούς που εἶναι εὐποροὶ και ἐπιθυμοῦν, καθένας δίνει ὅ,τι θέλει, ἀνάλογα με τήν προαίρεσή του. Τό ποσό που συγκεντρώνεται, δίνεται στον προϊστάμενο λειτουργό, και αὐτός βοηθεῖ τά ὄρφανά και τίς χήρες, και παρέχει προστασία σέ ὅσους ἀπουσιάζουν – ἐπειδή εἶναι ἄρρωστοι ἢ για ἄλλη αἰτία – και στους φυλακισμένους, και στους ξένους, που μένουν προσωρινά ἐκεῖ, και σέ ὅλους ἀνεξαιρέτως που ἔχουν ἀνάγκη. Τήν κοινή, λοιπόν, συγκέντρωση αὐτή κάνουμε τήν ἡμέρα τοῦ ἡλίου, ἐπειδή εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα κατά τήν ὁποία ὁ Θεός, αφού μετέβαλε τό σκοτάδι και τήν ὕλη, δημιούργησε τόν κόσμο, και ἐπειδή ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὁ Σωτήρας μας τήν ἴδια μέρα ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν».

13. Μετάφραση.

«Τώρα πραγματικά ὅλα θρηνοῦν και ὅλοι πενθοῦν, και ὀλόγυρα στήν πόλη ἀκούγονται γοερά κλάματα ἐξαιτίας τοῦ πλήθους ἐκείνων που ἔχουν πεθάνει και πεθαίνουν κάθε μέρα. Γιατί ὅπως ἔχει γραφτεῖ για τά πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων, ἔτσι και τώρα «ἔγινε κραυγή μεγάλη· αφού δέν ὑπάρχει σπίτι, μέσα στό ὁποῖο νά μήν ὑπάρχει κάποιος πεθαμένος...»

Οἱ περισσότεροι λοιπόν από τούς ἀδερφοὺς μας από πολύ μεγάλη και ἀδερφική ἀγάπη, ἀφοσιωμένοι ὁ ἕνας στον ἄλλον και χωρίς νά ὑπολογίζουν τίς συνέπειες για τόν ἑαυτό τους, ἔκαναν ἐπισκέψεις

λήν εὐσέβειαν· και οἱ ἐθνικοὶ ἀναγνώριζαν τήν εὐσέβεια και ἀγάπη τῶν Χριστιανῶν, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Εὐσέβιος με ἀφορμή παρόμοια δρᾶση τῶν Χριστιανῶν στους χρόνους τοῦ Μαξιμίνου που εἶχε συμβεῖ πείνα και πανώλης (πανούκλα) (ΒΕΠΕΣ 20, 72-73).

Οἱ γοῦν πλείστοι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκοποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπηρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάττοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα τοῦ παρ' ἐτέρων ἀναπιπλάμενοι πάθους καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς ἔλκοντες ἀπὸ τῶν πλησίων καὶ ἐκόντες ἀναμασσόμενοι τὰς ἀληθδυνας. Καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες καὶ ρώσαντες ἐτέρους, ἐτελεύτησαν αὐτοί, τὸν ἐκείνων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστησάμενοι... Οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελφῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρεσβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γινόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. Καὶ τὰ σώματα δὲ τῶν ἁγίων ὑπταίς χερσὶ καὶ κόλλοις ὑπολαμβάνοντες, καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς καὶ στόματα συγκλειόντες, ὁμοφοροῦντές τε καὶ διατιθέντες, λουτροῖς τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν ἐτύγγανον τῶν ἴσων, αἰεὶ τῶν ὑπολειπομένων ἐφεπομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. Τὰ δέ γε ἔθνη πᾶν· τοῦναντίον· καὶ νοσεῖν τε ἀρχομένους ἀπρωθοῦντο καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλάτους, κἄν ταῖς ὁδοῖς ἐρρίπτουν ἡμιθνήτας καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυβαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν ἐκτρεπόμενοι, ἦν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις ἐκκλίνειν ῥάδιον·.

14. Η ΒΑΠΤΙΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ (Εὐσεβίου Καισαρείας).

«Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἔννοιαν ἦκει τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, καθάρσεως τοῦτον εἶναι καιρὸν τῶν ποτε αὐτῷ πεπλημμελημένων δεῖν ᾤετο, ὅσα οἷα θνητῷ διαμαρτεῖν ἐπῆλθε, ταῦτ' ἀπορρῦσασθαι τῆς ψυχῆς λόγων ἀπορρήτων δυνάμει, σωτηρίῳ γε λόγῳ λουτροῦ, πιστεύσας. Τοῦτό τοι διανοηθεῖς, γόνυ κλίνας ἐπ' ἐδάφους, ἰκέτης ἐγένετο τοῦ Θεοῦ... Μεταβάς δ' ἔνθεν, ἐπὶ προάστειον τῆς Νικομηδεῶν ἀφικνεῖται πόλε-

14. Περικοπή ἀπὸ τὸν 4ο λόγο τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας στό βίο τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Ἐ.Π. 20, 1212-1220).

Πραγματικές παρατηρήσεις: λόγων ἀπορρήτων· γενικά οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων εἶχαν τὴ συνήθεια νά κρύβουν τὰ μυστήρια (disciplina arcana). –

στους άρρώστους, τούς προσέφεραν τίς υπηρεσίες τους, τούς περιποιούνταν «έν Χριστώ» και πέθαιναν πολύ ευχαρίστως μαζί τους, άφου προηγουμένως πάθαιναν μόλυνση από την έπαφή τους με τούς άλλους, κολλούσαν την άρρώστια από τούς πλησίον και, με τή θέλησή τους, δοκίμαζαν τούς πόνους. Και πολλοί, άφου περιποιήθηκαν τούς άλλους στην άρρώστια τους και τούς έδωσαν δύναμη, οί ίδιοι πέθαιναν, μεταφέροντας κατά κάποιο τρόπο τό θάνατο εκείνων στους έαυτούς τους. Οί άριστοι λοιπόν από τούς άδερφούς μας και μερικοί πρεσβύτεροι και διάκονοι και λαϊκοί με αυτό τόν τρόπο έφυγαν από τή ζωή, έπαινούμενοι πολύ, έτσι ώστε και αυτό τό είδος του θανάτου, πού ήταν άποτέλεσμα μεγάλης ευσέβειας και δυνατής πίστεως, νά μή φαίνεται καθόλου ότι είναι κατώτερο από τό μαρτύριο. Και άφου με άπλωμένα χέρια σήκωναν τά σώματα των άγιων στην άγκαλιά τους, και τούς έκλειναν τά μάτια και τά στόματα και τούς μετέφεραν πάνω στους ώμους, και τούς σαβάνωναν και τούς έλουζαν και τούς στόλιζαν με τή νεκρική στολή, μετά από λίγον χρόνο, τό ίδιο γινόταν και σ' αυτούς, γιατί, πάντοτε εκείνοι πού απέμεναν στη ζωή, άκολουθοῦσαν στό θάνατο αυτούς πού πέθαναν προηγουμένως. Οί ειδωλολάτρες όμως έκαναν τελείως τά αντίθετα. Έδιωχναν άκόμη και εκείνους πού μόλις άρχιζαν νά άρρωσταίνουν, και απέφευγαν τούς αγαπημένους τους και τούς πετοῦσαν στους δρόμους μισοπεθαμένους, και τούς νεκρούς τούς έριχναν άταφους στά σκουπίδια, στην προσοπάθειά τους νά μήν τούς πλησιάσει ο θάνατος, πράγμα πού δέν ήταν εύκολο νά άποφύγουν, παρ' όλο ότι μηχανεύονταν πολλά».

14. Μετάφραση.

«Έπειδή κατάλαβε ότι πλησιάζει τό τέλος τής ζωής του και θεωρούσε κατάλληλο πιά τόν καιρό νά καθαριστεί από τά σφάλματα

λουτροῦ: τό βάπτισμα χαρακτηριζόταν ως «λουτρόν», γιατί με αυτό πλενόμαστε από τό ρύπο τής άμαρτίας. Πρβλ. Έφες. ε', 26. Έβρ. ι', 22-23. – **σφραγιδος· σφραγίσματος**: οί έκφράσεις αυτές χρησιμοποιούνται γιά τά μυστήρια του βαπτίσματος και του Χρίσματος, γιατί με αυτά δεχόμαστε στην ψυχή την άποτύπωση των δωρεών τής θ. Χάριτος και του άγιου Πνεύματος. Πρβλ. Έφες. ε', 13: «έσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι... τῷ άγίῳ». Επίσης πρβλ. τή φράση πού λέγεται κατά την τελετή του βαπτίσματος: «σφραγίς δωρεάς Πνεύματος άγίου».

ως, κἀνταῦθα συγκαλέσας τοὺς ἐπισκόπους, ὧδέ πη αὐτοῖς διελέξατο:

«... Ὥρα καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανάτοιοῦ σφραγίδος, ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν... Μὴ δὴ οὖν ἀμφιβολία τις γινέσθω. Εἰ γὰρ καὶ πάλιν ἡμᾶς ἐντανθοῖ βιοῦν ὁ καὶ ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος ἐθέλοι καὶ οὕτως ἐμὲ συναγελάζεσθαι λοιπὸν τῷ τοῦ Θεοῦ λαῷ καὶ ταῖς εὐχαῖς ὁμοῦ τοῖς πᾶσιν ἐκκλησιάζοντα κοινωνεῖν ἅπαξ ὄρισται, θεσμοὺς ἤδη τοῦ βίου Θεῷ πρέποντας ἐμαντῶ διατετάξομαι».

Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν· οἱ δέ, τὰ νόμιμα τελοῦντες, θεσμοὺς ἀπεπλήρουσαν θείους καὶ τῶν ἀπορρήτων μετεδίδοσαν, ὅσα χρῆ προσδιαστειλάμενοι. Καὶ δὴ μόνος τῶν ἐξ αἰῶνος αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος, Χριστοῦ μαρτυροῖς ἀναγεννώμενος ἐτελειούτο, θείας τε σφραγίδος ἀξιούμενος, ἠγάλλετο τῷ πνεύματι, ἀνεκαινοῦτό τε καὶ φωτὸς ἐνεπίπτατο θείου, χαίρων μὲν τῇ ψυχῇ δι' ὑπερβολὴν πίστεως, τὸ δ' ἐναργὲς καταπεπληγῶς τῆς ἐνθεοῦ δυνάμεως. Ὡς δ' ἐπληροῦτο τὰ δέοντα, λαμπροῖς καὶ βασιλικοῖς ἀμφιάσμασι, φωτὸς ἐκλάμπουσι τρόπον, περιεβάλλετο, ἐπὶ λευκοτάτῃ τε στρωμνῇ διανεπαύετο, οὐκ ἔθ' ἄλουργίδος ἐπιφαῦσαι θελήσας».

15. ΑΙΡΕΣΕΙΣ – ΛΥΚΟΙ ΜΕ ΕΝΔΥΜΑΤΑ ΠΡΟΒΑΤΩΝ

(Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Μιμεῖται τὴν ἀρετὴν ἢ κακία καὶ τὸ ζιζάνιον βιάζεται σίτος νομισθῆναι, σήματι μὲν πρὸς τὸν σίτον ἐξομοιούμενον, ἐκ δὲ τῆς γεύσεως ὑπὸ τῶν διακριτικῶν ἐξελεγχόμενον. Καὶ ὁ διάβολος μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, οὐχ ἵνα ἐπανέλθῃ ὅπου καὶ ἦν, (ὥσπερ γὰρ ἄκμων, ἀνήλατον τὴν καρδίαν κτησάμενος, ἀμετανόητον λοιπὸν ἔχει τὴν προαίρεσιν), ἀλλ' ἵνα τοὺς ἰσαγγελον βίον πολιτευ-

15. Περικοπή πού ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγή στὴν 4η κατήχηση φωτιζομένων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἐ.Π. 33; 453-456).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Εἰς ἄγγελον φωτός· Β' Κορ. ια', 14. – ἐκ τῶν ὀδόντων... ἰόν· μέ τό κοῖλο δόντι τῆς ὀχιάς χύνεται σάν μέ σύριγγα τό δηλητήριο στή σάρκα τοῦ θύματος. Λύκοι ἐν ἐνδύμασι προβάτων· Μαθ. ζ', 15. – ὡς λέων ὠρυόμενος...· Α' Πέτρ. ε', 8.

πού κάποτε είχε κάμει, αποφάσισε νά ἀπαλλάξει τήν ψυχή του μέ τή δύναμη τῶν λόγων τῶν μυστηρίων, καί μάλιστα μέ τά σωτήρια λόγια τοῦ βαπτίσματος, ἀπό ὅλα τά ἁμαρτήματα πού εἶχε κάμει ὡς ἄνθρωπος. Ἐφοῦ λοιπόν πῆρε αὐτήν τήν ἀπόφαση, γονάτισε στό ἔδαφος καί παρακαλοῦσε τόν Θεό... Ἐφυγε δέ ἀπό ἐδῶ καί φτάνει σέ ἕνα προάστειο τῆς Νικομήδειας· καί ἐδῶ ἀφοῦ συγκέντρωσε τούς ἐπισκόπους, τούς μίλησε περίπου ὡς ἑξῆς:

«... Καιρός εἶναι νά ἀπολαύσουμε καί ἡμεῖς τή σφραγίδα τοῦ Πνεύματος πού χαρίζει τήν ἀθανασία, καιρός εἶναι νά λάβουμε μέρος στό σωτήριο σφράγισμα... Ἄς μὴν ὑπάρχει λοιπόν καμιᾶ ἀμφιβολία. Γιατί, καί ἂν πάλι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου θέλει νά συνεχίσουμε νά ζοῦμε στήν παρούσα ζωή, καί ἂν ἔτσι ἔχει ὀρίσει ὁ Θεός, δηλαδή νά συνεχίσω νά ζῶ μαζί μέ τό λαό μου, παίρνοντας μέρος στίς ἐκκλησιαστικές συγκεντρώσεις καί συμμετέχοντας μαζί μέ ὄλους στίς κοινές προσευχές, τότε θά ἐπιβάλω πιά στόν ἑαυτό μου κανόνες συμπεριφορᾶς πού θά συμφωνοῦν μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἐκεῖνος λοιπόν αὐτά ἔλεγε, ἐνῶ οἱ ἐπίσκοποι, κάνοντας ὅσα ἦταν σύμφωνα μέ τήν ἐκκλησιαστική τάξη, ἐφάρμοζαν τούς θείους κανόνες καί, ἀφοῦ συμφώνησαν ἀπό πρῖν μεταξύ τους, μετέδιδαν ἀπό τά μυστήρια ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα. Τώρα λοιπόν μόνος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπό ὄλους ἐκείνους πού ἐξαρχῆς εἶχαν γίνει αὐτοκράτορες, ἀφοῦ ἀναγεννιόταν μέ τή μαρτυρία τοῦ βαπτίσματος τοῦ Χριστοῦ, γινόταν τέλειος Χριστιανός· καί ἀφοῦ ἀξιώθηκε τίς θείες δωρεές τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐνίωθε πνευματική ἀγαλλίαση, γινόταν καινούριος ἄνθρωπος καί πλημμύριζε ἀπό θεῖο φῶς· ἀκόμη εἶχε χαρά στήν ψυχή γιά τήν τόσο μεγάλη πίστη, καί δοκίμαζε ἐκπληξη γιά τήν ὀλοφάνεση ἀπόδειξη τῆς θείας δυνάμεως. Ὅταν τελείωσαν ὅσα ἔπρεπε νά γίνουν, φόρεσε λαμπρά καί βασιλικά ἐνδύματα πού ἀκτινοβολοῦσαν σάν τό φῶς, καί ξεκουραζόταν πάνω σέ ὀλόλευκο στρωμένο κρεβάτι, γιάτί δέ θέλησε νά πλησιάσει πιά τή βασιλική πορφυρή φορεσιά».

15. Μετάφραση.

«Ἡ κακία μιμεῖται τήν ἀρετή καί τό ἀγριόχορτο προσπαθεῖ μέ τό ζόρι νά τό περάσουν γιά σιτάρι, ἀφοῦ παίρνει τό σχῆμα τοῦ σιταριῶ· ἀπό τή γεύση ὅμως τό καταλαβαίνουν αὐτοῖ πού ξέρουν νά ξεχωρίζουν τά πράγματα. Καί ὁ διάβολος μεταμορφώνεται σέ ἄγγελο

ομένους ἀβλεψίας σκότει και ἀπιστίας λοιμώδει περιβάλλη καταστάσει. Πολλοὶ λύκοι περιάγουσιν ἐν ἐνδύμασι προβάτων, προβάτων μὲν ἐνδύματα κεκτημένοι, οὐ μὴν και ὄνυχας και ὀδόντας· ἀλλὰ τὴν ἡμερον περιικείμενοι δορὰν και τῷ σχήματι τοὺς ἀκάκους ἀπατώντες, τὸν φθοροποιὸν τῆς ἀσεβείας ἐκ τῶν ὀδόντων προχέουσι ἰόν. Χρεία τοίνυν θείας ἡμῖν χάριτος και νηφαλίου διανοίας και βλεπόντων ὀφθαλμῶν· ἵνα μὴ ζιζάνιον ὡς σίτον φαγόντες, ἐξ ἀγνοίας βλαβῶμεν· μήτε τὸν λύκον πρόβατον ὑπολαβόντες, θηρευθῶμεν· μήτε ἄγγελον ἀγαθὸν τὸν ὀλεθροποιὸν διάβολον ὑποπτεύσαντες, καταποθῶμεν· περιέρχεται γὰρ «ὡς λέων ὠρυόμενος, ζητῶν τίνα καταπίη», κατὰ τὴν Γραφήν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία νουθετεῖ· διὰ τοῦτο τὰ παρόντα διδασκαλεῖα· διὰ τοῦτο τὰ ἀναγνώσματα γίνονται».

16. ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως πρόελθε και θέασαι τὴν καινήν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαύρισμα, εἰς δὲ τὰ περιττὰ τοῦ πλοῦτου, ἤδη δὲ και τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου παραινέσεσιν ἀποτίθεται, σῆτας ἀποσειόμενα και κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα και φθόνου πάλιν και καιροῦ φθορὰν διαφεύγοντα· ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται και συμφορὰ μακαρίζεται και τὸ συμπαθὲς δοκιμάζεται. Τί μοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον ἐπάπυλοι Θῆβαι και Αἰγύ-

16. Περικοπή ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ στὸν Μ. Βασίλειο, ἐπίσκοπο Καισαρείας (Ἐ.Π. 36, 577-580).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **καινήν πόλιν**· πρόκειται γιὰ τὴν περίφημη Βασιλειάδα, ἡ ὁποία ἦταν ἀληθινὴ πόλη, γιὰτὶ περιλάμβανε πτωχοτροφεῖο, εἰδικὰ ἐπαγγελματικὰ ἐργαστήρια, ἀνεξάρτητα οἰκήματα γιὰ τοὺς γιατροὺς, τίς νοσοκόμες και τὸ προσωπικὸ· ἀκόμα και βουστάσιο (στάβλο βοδίων) γιὰ τίς ἀνάγκες τῶν ἰδρυμάτων. – **ἐπάπυλοι Θῆβαι...** **χαλκὸς ἄμετρος**· τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ θεωροῦνταν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. – **τετελευτηκότες...** **τοῖς πλειστοῖς μέλεσιν**· ἐννοεῖ τοὺς χανσενικούς, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν κυριολεκτικά νεκροὶ προτοῦ πεθάνουν· σήμερα ἡ νόσος τοῦ Χάνσεν δὲν ἔχει τέτοια φοβερὴ ἐξέλιξη και συχνὰ θεραπεύεται. – **μισούμενοι**· ἐννοεῖ ὅτι οἱ ζητιάνοι γίνονται ἐνοχλητικοί. – **τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν**· πρβλ. Ρωμ. ἰβ', 5: «οἱ πολλοὶ ἐν σώμᾳ ἔσμεν ἐν Χριστῷ, τὸ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη» και Ἐφεσ. α', 22-23: «καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τὴ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ».

φωτός, όχι για να ξαναγυρίσει στην πρώτη του κατάσταση, (γιατί όπως ακριβώς το άμολι είναι αλύγιστο, έτσι και η θέληση του διαβόλου είναι αμετάβλητη), αλλά για να σκεπάζει όσους ζουν άγγελική ζωή με το πνευματικό σκοτάδι και τη μολυσματική αρρώστια της άπιστίας. Πολλοί λύκοι γυρνούν τριγύρω μεταμφιεσμένοι σε πρόβατα, γιατί, ενώ φορούν ενδύματα προβάτων, έχουν και δόντια και νύχια. Και αν και φορούν το ήμερο δέρμα και με την εξωτερική τους εμφάνιση ξεαπαντούν τους αθώους, ξεχύνουν από τα δόντια τους το καταστρεπτικό φαρμάκι της αμαρτίας. Χρειαζόμαστε λοιπόν τη θεία Χάρη και μυαλό ξεκάθαρο και μάτια που να βλέπουν σωστά, για να μη φάμε για σιτάρι το αγριόχορτο και βλάψουμε τον εαυτό μας από άγνοια· ούτε να νομίσουμε το λύκο για πρόβατο και να μās πιάσουν σαν το θήραμα· ούτε ακόμη να φανταστούμε τον άγγελο που φέρνει την καταστροφή, δηλαδή το διάβολο, ως άγγελο αγαθό και να τον αφήσουμε να μās καταπιει· γιατί, όπως μās λέει η 'Αγία Γραφή, «τριγυρίζει σαν λιοντάρι που ουρλιάζει και ζητεί ποιόν να καταπιει». Γι' αυτό το λόγο η 'Εκκλησία μās καθοδηγεί· γι' αυτό υπάρχουν αυτά εδώ τα διδασκαλεία· γι' αυτό διαβάζονται τα αναγνώσματα της 'Αγίας Γραφής».

16. Μετάφραση.

«Βγές για λίγο έξω από την πόλη και δές την καινούρια πόλη, τό θησαυροφυλάκιο αυτό της ευσεβείας, τό κοινό αυτό αποταμίευμα των πλουσίων, στό οποίο με τίς προτροπές εκείνου (δηλ. του Βασιλείου) καταθέτονται τά περισσεύματα του πλούτου, τώρα δέ και τά απαραίτητα για τή ζωή, και έτσι αποτινάζουν τό σκόρο, δέ φέρνουν χαρά στους κλέφτες και ξεφεύγουν τήν πάλη του φθόνου και τή φθορά του χρόνου· μέσα σ' αυτό ή αρρώστια αντιμετωπίζεται με διάθεση φιλοσοφική και ή συμφορά γίνεται εύτυχια και ή συμπόνια δοκιμάζεται. Σέ σύγκριση με τό ξεργο αυτό ποιά αξία έχουν οί εφτάπυλες Θήβες της Βοιωτίας και της Αιγύπτου και τά τείχη της Βαβυλώνας και ό τάφος του Μουσώλου στην Καρία και οί Πυραμίδες της Αιγύπτου και ό υπερβολικός χάλκινος όγκος του Κολοσσού ή οί μεγάλοι και ώραϊοι ναοί που δέν υπάρχουν πιά, και όσα άλλα θαυμάζουν οί άνθρωποι και τά εξιστορούν...; Έκει δέ βλέπουμε πιά

πτιοι καὶ τείχη Βαβυλώνια καὶ Μανσώλον Καρικὸς τάφος καὶ Πυραμίδες καὶ Κολοσσοῦ χαλκὸς ἄμετρος ἢ ναῶν μεγέθη καὶ κάλλη τῶν μηκέτι ὄντων ἄλλα τε ὅσα θαυμάζουσιν ἄνθρωποι καὶ ἱστορίαις διδύσασιν...; Οὐκ ἔτι πρόκειται τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θέαμα δεινὸν καὶ ἔλεεινόν, ἄνθρωποι νεκροὶ πρὸ θανάτου καὶ τετελευτηκότες τοῖς πλείστοις τοῦ σώματος μέλεσιν, ἀπελανθόμενοι πόλεων, οἰκιῶν, ἀγορῶν, ὑδάτων, αὐτῶν τῶν φιλτάτων, ὀνόμασι μᾶλλον ἢ σώμασι γνωριζόμενοι· οὐδὲ προτίθενται συνόδοις τε καὶ συλλόγοις κατὰ συζυγίαν τε καὶ συναυλίαν, μηκέτ' ἔλεούμενοι διὰ τὴν νόσον, ἀλλὰ μισούμενοι... Ἐκεῖνός γε μάλιστα πάντων ἔπεισεν ἀνθρώπους ὄντας, ἀνθρώπων μὴ καταφρονεῖν, μηδ' ἀτιμάζειν Χριστὸν τὴν μίαν πάντων κεφαλὴν διὰ τῆς εἰς ἐκείνους ἀπανθρωπίας».

17. ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟ ΤΟΝ ΝΑΖΙΑΝΖΗΝΟ (Γρηγορίου Ναζιανζηνού).

«Χαῖρέ μοι, ὦ καθέδρα, τὸ ἐπίφθονον ὕψος τοῦτο καὶ ἐπικίνδονον, ἀρχιερέων συνέδριον... Χαίρετε, Ναζωραίων χοροστασίαι, ψαλμωδιῶν ἁρμονίαι, στάσεις πάννηχοι, παρθένων σεμνότης, γυναικῶν εὐκοσμία, χηρῶν, ὄρφανῶν συστήματα, πτωχῶν ὀφθαλμοί, πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἡμᾶς βλέποντες. Χαίρετε, οἴκοι φιλόξενοι καὶ φιλόχριστοι καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας ἀντιλήπτορες. Χαίρετε, τῶν ἐμῶν λόγων ἐρασταὶ καὶ δρόμοι καὶ συνδρομαὶ καὶ γραφίδες φανεραὶ καὶ λανθάνουσαι καὶ ἡ βιαζομένη κιγκλὶς αὕτη τοῖς περὶ τὸν λόγον ὠθιζομένοις. Χαίρετε, ὦ βασιλεῖς, καὶ βασιλεία, ὅσον τε περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον· εἰ μὲν καὶ βασιλεῖ πιστόν, οὐκ οἶδα·

17. Περικοπή ἀπὸ τὸν «Συντακτῆριον λόγον», μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ὅταν παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ἀποχαιρέτησε τὸ ποίμνιον τοῦ (Ε.Π. 36, 489-492).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: **Ναζωραῖοι**: οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ναζωραίου, οἱ Χριστιανοί. Σὲ μερικά χειρόγραφα ὑπάρχει ἡ λέξις **Ναζιραῖοι** = χωρισμένοι γιὰ τὸν Θεὸν μοναχοί. – **χηρῶν, ὄρφανῶν συστήματα**: ἦταν χωρισμένες τάξεις πού τις προστάτευε ἡ Ἐκκλησία. – **γραφίδες**: τὰ ὄργανα μὲ τὰ ὁποῖα πολλοὶ κρατοῦσαν στενογραφημένες ἢ μὴ σημειώσεις ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν μεγάλων Πατέρων. – **κιγκλὶς**:

μπροστά μας θέαμα φοβερό και έλεεινό· δηλαδή άνθρωπος πού είναι νεκροί πριν ακόμη πεθάνουν και πού τά περισσότερα μέλη του σώματός τους έχουν απονεκρωθεί; άνθρωπος πού διώχονται από τίς πόλεις, από τά σπίτια, από τίς αγορές, από τίς πηγές πού βγαίνουν τά νερά, από αυτούς τούς πολύ φίλους· οί άνθρωποι αυτοί αναγνωρίζονται εύκολότερα από τά όνόματά τους παρά από τά σώματά τους· αυτοί οί άνθρωποι δέν κάθονται μπροστά στίς συνελεύσεις και τίς συναθροίσεις σέ ζεύγη και ομάδες πού τραγουδοῦν θλιβερά, δίχως οί άλλοι νά τούς έλεοῦν γιά τήν άρρώστια τους, αλλά νά τούς μισοῦν... Έκεῖνος (ό Βασίλειος) περισσότερο από όλους μᾶς έπεισε στ' αλήθεια ότι, αφού εἴμαστε άνθρωποι, δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τούς ανθρώπους, οὔτε μέ τήν άπανθρωπιά μας πρὸς ἐκείνους, δηλαδή τούς πάσχοντες, νά προσβάλλουμε τόν Χριστό πού εἶναι ὁ άρχηγός ὄλων».

17. Μετάφραση.

«Χαίρε γιά μένα, έπισκοπική θρόνε, τό μεγαλειό αυτό πού προκαλεῖ τό φθόνο και εἶναι επικίνδυνο, σύνοδος άρχιερέων... Χαίρετε, ὄμιλοι τῶν χριστιανῶν, άρμονίες τῶν ψαλμωδιῶν, ὄλονυχτίες, σεμνότητα τῶν παρθένων, εὐπρέπεια τῶν γυναικῶν, χῆρες, σύλλογοι ὀρφανῶν, μάτια τῶν φτωχῶν πού βλέπουν πρὸς τόν Θεό και πρὸς ἐμᾶς. Χαίρετε φιλόξενες και φιλόχριστες οἰκογένειες και προστάτες στήν ασθένειά μου. Χαίρετε θαυμαστές τῶν λόγων μου και δρόμοι και συγκεντρώσεις του πλήθους και φανερά ἢ κρυφά σύνεργα γραφῆς και τό κιγκλίδωμα αυτό πού πιέζεται από ἐκείνους πού στριμώχονται ἐδῶ, γιά νά ακούσουν τόν θεῖο λόγο. Χαίρετε, βασιλεῖς και βασιλικά ανάκτορα, καθώς επίσης και τό ὑπηρετικό και οἰκιακό προσωπικό του βασιλιά – ἄν ὁμως εἶναι και πιστό στό βασιλιά δέν τό ξερω· στόν Θεό πάντως τό περισσότερο δέν εἶναι πιστό –. Χειροκροτάτε

κιγκλίδωμα (φράγμα) πού χώριζε τό θυσιαστήριο (άγιο Βῆμα) από τόν υπόλοιπο ναό· τό τέμπλο παρουσιάστηκε άργότερα. – **κροτήσατε χείρας...**: σχήματα ρητορικής ὑπερβολῆς, πού έχουν ὁμως σχέση μέ τίς συνήθειες τῆς εποῆς ἐκείνης, κατά τήν ὁποία οί άκραστές χειροκροτοῦσαν και έπευφημοῦσαν τούς διαπρεπεῖς ρήτορες. – **μαχῆσεται διά χειρός και μέλανος**: δηλαδή θά ἐπιδοθεῖ στό συγγραφικό ἔργο, πράγμα πού ἔγινε.

Θεῶ δὲ τὸ πλεῖον ἄπιστον. Κροτήσατε χεῖρας, ὀξὺ βοήσατε, ἄρατε εἰς ὕψος τὸν ῥήτορα ὑμῶν. Σεσίγηκεν ὑμῖν ἡ πονηρὰ γλῶσσα καὶ λόλος· οὐ μὴν σιγήσεται παντάπασι· μαχήσεται γὰρ διὰ χειρὸς καὶ μέλανος· τὸ δ' οὖν παρὸν σεσιγήκαμεν».

18. ΤΟ ΗΡΩΪΚΟ ΦΡΟΝΗΜΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλύσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. Τί δεδοίκαμεν; Εἰπέ μοι. Τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἄλλ' ἐξορίαν; Εἰπέ μοι. Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἄλλὰ χρημάτων δήμεσιν; Οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα· καὶ τὰ φοβερὰ τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην· οὐδεὶς γὰρ ὑμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται».

19. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου).

«Ἄλλος αὐτὸν (Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον) ἔλκει βοηθὸν ἀρπαζόμενος, ἄλλος καλεῖ δικαζόμενος σύνδικον· ἄλλος πεινῶν ὑπὲρ

18. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸ τῆς ἐξορίας» (Ἐ.Π. 52, 427).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός· Φιλίπ. α', 21. τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς· ψαλμ. 23, 1. – φοβερά... εὐκαταφρόνητα· ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων αὐτῶν ἀποδείχθηκε κατὰ τὴν ἐξορία τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος ὑπέμεινε καρτερικὰ ὅλες τὶς κακουχίες.

19. Περικοπή ἀπὸ λόγο τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου, στὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ἡ ὁποία διασώζεται στὸ Μυριόβιβλο τοῦ Μεγάλου Φωτίου

δυνατά, φωνάχτε δυνατά, σηκώστε ψηλά τό ρήτορά σας. Σταμάτησε νά μιλάει γιά σᾶς ἡ πονηρή καί φλύαρη γλώσσα (ὅπως τή θεωροῦν οἱ ἐχθροί μου)· ὁμως δέ θά σταματήσει τελείως· γιατί θά ἀγωνίζεται μέ τό χέρι καί τό μελάνι· προσωρινά λοιπόν ἔχουμε σιωπήσει».

18. Μετάφραση.

«Τά κύματα εἶναι πολλά καί ἡ τρικυμία φοβερή· ὁμως δέ φοβόμαστε μήπως καταποντιστοῦμε, γιατί στεκόμαστε πάνω στό βράχο. Ἄς εἶναι μανιασμένη ἡ θάλασσα, δέν μπορεῖ νά διαλύσει τό βράχο· ἄς σηκώνονται ψηλά τά κύματα, δέν ἔχουν τή δύναμη νά καταποντίσουν τό πλοῖο τοῦ Ἰησοῦ. Πές μου: Τί φοβόμαστε; Τό θάνατο; Γιά μένα ὁμως ἡ ζωή εἶναι ὁ Χριστός καί τό νά πεθάνω εἶναι κέρδος. Ἄλλά πές μου: Φοβόμαστε τήν ἐξορία; Ὅμως ἡ γῆ καί τό καθετί πού τήν γεμίζει, ἀνήκει στόν Κύριο. Ἄλλά μήπως φοβόμαστε δήμευση τῆς περιουσίας; Τίποτε ὁμως δέ φέραμε στόν κόσμον· εἶναι φανερό, ἐπομένως, ὅτι καί τίποτε δέν μποροῦμε νά πάρουμε μαζί μας ἀπό αὐτόν. Καί τά φοβερά πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι ἀξιοκαταφρόνητα καί τά χρήσιμα φαίνονται γελοῖα. Δέ φοβοῦμαι τή φτώχεια, δέν ἐπιθυμῶ τόν πλοῦτο· δέ φοβοῦμαι τό θάνατο, δέν εὔχομαι νά ζήσω, παρὰ μόνο γιά τή δική σας πνευματική πρόοδο. Γιά τοῦτο καί τώρα ὑπενθυμίζω καί παρακαλῶ τήν ἀγάπη σας νά ἔχει θάρρος, γιατί κανεῖς δέ θά μπορέσει νά σᾶς χωρίσει ἀπό ἐμένα».

19. Μετάφραση.

«Ἄλλος τόν τραβᾷ, ἀρπάζοντάς τον ὡς βοηθό. Ἄλλος, πού δικάζεται, τόν προσκαλεῖ γιά συνήγορο. Ἄλλος, πού πεινᾷ, τόν παρακαλεῖ γιά τροφή· ὁ γυμνός τόν παρακαλεῖ γιά ἔνδυμα. Ἄλλος, παρα-

, κεφ. 273ο (Ἐ.Π. 104, 229-232).

Πραγματικές παρατηρήσεις: πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· κατά τόν Παλλάδιο ὁ Χρυσόστομος ἔχτισε πολλά νοσοκομεῖα. – **χήρα... ὀρφανία:** εἶναι γνωστό ὅτι στήν Ἀντιόχεια ὁ Χρυσόστομος εἶχε ὀργανώσει τήν καθημερινή διατροφή τριῶν χιλιάδων χηρῶν καί παρθένων, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος, προσθέτοντας ὅτι ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ἀντιόχειας παρεχόταν βοήθεια «τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ κάμνουσι, τοῖς ὑγιαίνουσι, τοῖς ἀποδημοῦσι, τοῖς τὰ σώματα λελωθημένοις» καί σέ πολλούς ἄλλους. Καί κατά τόν Παλλάδιο ἡ κοινωνική δράση τοῦ Χρυσόστομου περιλάμ-

τροφῆς ἰκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλος αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλος πενθῶν εἰς παρακλήσιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ. Ἔλκει τις αὐτὸν ἄλλος πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγῶγιον· ἕτερος παραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλος ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταλέμπεται στάσεων. Οὐδὲ δοῦλος πρὸς ἄλλον καταφεύγει, δεσπότην πικρὰν ὀλοφυρόμενος ἀγανάκτησιν. Χήρα βοᾷ τὸ Ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὀρφανίαν ὀδύρεται. Μυρίαί τῷ πατρὶ καθ' ἐκάστην πρὸς ἐκάστους ὑπὲρ ἐκάστου τροπαί. Ἀρπάζεται τις, καὶ συνήγορος ὁ Πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνηγόρου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἰατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὐρίσκεται παραμύθιον· ξένων ἐπέστη φροντίς, καὶ ξενοδόχος ὁ πάντα γεγονῶς ἀναδείκνυται».

20. ΟΛΥΜΠΙΑΣ Η ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑ (Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως).

«Ὁλυμπιάς πάντα τὸν ἄπειρον ἐκείνον καὶ ἀμέτροτον πλοῦτον διασκορπίσασα, πᾶσιν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐπήρκεσεν. Οὔτε γὰρ πόλις, οὐ χώρα, οὐκ ἔρημος, οὐ νῆσος, οὐκ ἐσχατιὰ ἄμοιρος ἔμεινε τῶν ταύτης ἐπιδόσεων τῆς αἰοιδίμου. Ἄλλ' ἐπήρκεσε καὶ ἐκκλησιαίς εἰς ἀναθήματα ἱεροουργικὰ καὶ μοναστηρίους καὶ κοινοβίους καὶ πτωχοτροφεῖους καὶ φυλακαῖς καὶ τοῖς ἐν ἐξορίαις καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν οἰκουμένην κατασπείρασα ταῖς ἐλεημοσύναις... Οὐ μικροὺς ἀγῶνας

βανε πάρα πολλοὺς τομεῖς, ὅπως ἦταν «ἡ τῶν χηρῶν κηδεμονία, ἡ τῶν παρθένων παραμυθία, ἡ τῶν ἀρρωστούντων νοσοκομία, ἡ τῶν καταπονουμένων ἐπικουρία, ἡ τῶν πλανωμένων ἐπιστροφή, ἡ τῶν συντετριμμένων φροντίς, ἡ τῶν ἐν φυλακαῖς ἐπίσκεψις».

20. Περικοπή ἀπὸ τὸ «περὶ Ὀλυμπιάδος» κεφ. 114ο τῆς «Λαυσαϊκῆς Ἱστορίας» τοῦ Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπόλεως (Ἐ.Π. 34, 1249-1250).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ὀλυμπιάς· ἡ πιὸ γνωστὴ διακόνισσα τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Χειροτονήθηκε στό διακονικὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριο. Ἡ δρᾶση τῆς συνδέθηκε πολὺ στενά μέ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, ὁ ὁποῖος διαδέχτηκε τὸν Νεκτάριο. – **συμβίωσσα**· ἡ Ὀλυμπιάς ζοῦσε μέ ἄλλες παρθένες σὲ μοναστήρι στήν Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἴδια εἶχε ἰδρύσει. **-χρεῖα... κατηλέησεν**· ἀναφέρονται μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τομεῖς

καλώντας, τοῦ παίρνει καί τὰ ροῦχα πού φορεῖ. Ἄλλος, πού πενθεῖ, τόν ἔχει ἀνάγκη γιά παρηγοριά. Ἄλλος τόν παρακαλεῖ μέ δυνατή φωνή, γιά νά ἀπολυθεῖ ἀπό τή φυλακή. Κάποιος ἄλλος τόν τραβᾷ νά ἐπισκεφτεῖ ἀσθενεῖς· ξένος τοῦ ζητεῖ καταφύγιο. Ἄλλος, πλησιάζοντας τον, κλαίει γιά κάποιο χρέος. Ἄλλος στέλνει καί τόν προσκαλεῖ γιά ἐπόπτη καί συμφιλιωτή μέσα στό σπίτι του, ἐπειδή ὑπάρχουν διχόνοιες. Καί ὁ δοῦλος δέν καταφεύγει σέ ἄλλον, ὅταν κλαίει μέ στεναγμούς ἐξαιτίας τῆς σκληρότητας τοῦ κυρίου του. Ἡ χήρα φωνάζει δυνατά τό «ἐλέησον»· ἄλλη θρηνεῖ γιά τήν ὀρφάνια. Ὁ πατέρας ἔχει κάθε ἡμέρα ἀναρίθμητες ἀσχολίες γιά τὰ προβλήματα τοῦ καθενός. Συλλαμβάνεται κάποιος βίαια· τότε ὁ πατέρας γίνεται συνήγορος. Πείνα μεγάλη βασανίζει τούς ἀνθρώπους· ἀμέσως τότε ὁ συνήγορος γίνεται τροφοδότης. Εἶναι κάποιος ἄρρωστος· τότε ὁ τροφοδότης γίνεται γιατρός. Ἐχει πέσει κάποιος σέ πένθος· τότε ὁ νοσοκόμος βρίσκει τόν παρηγορητικό λόγο, γιά νά καταπραῖνει τή θλίψη. Ἐφτασε ἡ ὥρα τῆς φροντίδας γιά τούς ξένους· τότε καί ξενοδόχος γίνεται αὐτός, πού ἔχει γίνει τὰ πάντα».

20. Μετάφραση.

«Ἡ Ὀλυμπιάς διασκόρπισε ὀλόκληρο τόν ἀπέραντο καί ἀμέτρητο πλοῦτο της, καί βοήθησε, χωρίς διάκριση, ὅλους ἐκείνους πού εἶχαν ἀνάγκη. Πράγματι, δέν ὑπάρχει πόλη, οὔτε χώρα, οὔτε ἔρημος, οὔτε νησί, οὔτε ἡ τελευταία γωνιά πού νά μὴν πῆρε μερίδιο ἀπό τίς δωρεές τῆς ἀλησμόνητης αὐτῆς γυναίκας. Ἀλλά καί ἐκκλησίες βοήθησε μέ ἀφιερῶματα χρήσιμα στήν τέλεση τῆς θείας λατρείας, καί μοναστήρια καί κοινόβια καί πτωχοτροφεία καί φυλακές καί ἐξόριστους ἀνθρώπους καί ὅλη ἀνεξαίρετως τήν οἰκουμένη, ἀφοῦ τήν ἔσπειρε πυκνά μέ τίς ἐλεημοσύνες... Ἐκαμε μεγάλους ἀγῶνες γιά χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ· ἀφοῦ ἔζησε μαζί μέ ἄλλες σέ μοναστήρι

τῆς ἐργασίας τῶν διακονισσῶν, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ἦταν καί ἡ κατήχηση τῶν ἄπιστων ἢ τῶν προετοιμαζόμενων γιά τό βάπτισμα γυναικῶν. – **ἀκαίρων κατηγοριῶν**· τέτοιες δέχτηκε ἡ Ὀλυμπιάς ἀπό τούς ἐχθρούς τοῦ Χρυσοστόμου. – **τελευτήσασα**· πιθανόν ἐξόριστη στή Νικομήδεια. – **μακάριον ἤρατο κλέος**· ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐορτάζει τή μνήμη τῆς Ὀλυμπιάδος στίς 25 Ἰουλίου, ἐνῶ ἡ Δυτική στίς 17 Δεκεμβρίου.

ἠγωνίσαστο ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ· ἀμέτροις δακρύοις νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀνευδῶς συμβιώσασα· ὑποταττομένη πάσῃ φύσει ἀνθρωπίνῃ διὰ τὸν Κύριον· μετὰ πάσης εὐλαβείας ὑποκλινομένη τοῖς ἐπισκόποις καὶ τοῖς ἀγίοις· σέβουσα τὸ πρεσβυτέριον· τιμῶσα τὸν κληρὸν· αἰδουμένη τὴν ἄσκησιν· ἀποδεχομένη παρθενίαν· χηρεῖα ἐπαρκοῦσα· ὀρφανίαν ἀνατρεφομένη· γήρως ὑπερασπίζουσα· ἀσθενοῦντας ἐπισκεπτομένη· ἀμαρτωλοῖς συμπενθοῦσα· πεπλανημένους ὀδηγοῦσα· τοὺς πάντας ἐλεοῦσα· τοὺς πενομένους ἀφειδῶς οἰκτείρουσα· πολλὰς τε τῶν ἀπίστων κατηχήσασα γυναικας καὶ τὰ πρὸς τὴν ζωὴν ἐπικουρήσασα, ἀείμνηστον χρηστότητος ὄνομα διὰ παντὸς τοῦ βίου κατηλέησεν. Ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν τῶν οἰκετῶν μυριῶν ἐσθὸν ἀνακαλεσαμένη, ἰσοτίμους τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀπέφηνεν... Αὕτη καὶ ὁμολογίας κατηξιώθη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, πολλὰς δεξαμένη νιφάδας ἀκαίρων κατηγοριῶν (ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χρυσοστόμου). Ἦς τὸν βίον ἐν ὁμολογητοῖσι κρίνουσιν, ὅσοι τῶν εὐσεβῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοῦσιν· ἦτις τὰ θανάτου ἐκινδύνευσε τοῖς κατὰ Θεὸν ἀγῶσι· καὶ ἐν τούτοις τελευτήσασα, τὸ μακάριον ἤρατο κλέος».

21. Η ΖΩΗ ΣΤΟ ΚΟΙΝΟΒΙΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Κοινωνίαν γὰρ βίου τελεωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ἣ κτήσεως μὲν ἰδιότης ἐξώριστα, γνώμης δὲ ἐναντίωσις ἀπελήλαται, ταραχὴ δὲ πᾶσα καὶ φιλονεικία καὶ ἔριδες ἐκ ποδῶν ἐστήκασιν· κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνῶμαι, σώματα καὶ ὅσοις τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται· κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, εἷς οἱ πολλοί, καὶ ὁ εἷς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι.

Τί ταύτης τῆς πολιτείας ἵσον; Τί δὲ μακαριώτερον; Τί τῆς συν-

21. Περικοπή ἀπὸ τίς «Ἀσκητικές Διατάξεις» τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ 18ο κεφ. τοῦ ἔργου (Ε.Π. 31, 1381).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τὸ κοινοβιακὸ αὐτὸ ἰδεῶδες τοῦ Μ. Βασιλείου ἐπέδρασε σημαντικὰ στὴ μοναχικὴ ζωὴ τῆς Δύσεως. Πρὸς αὐτὸ πρέπει νὰ ὀδηγεῖ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ μοναχικοῦ βίου.

ἀσκητικά καί μέ ἀμέτρητα δάκρυα νύχτα καί ἡμέρα, ἀφοῦ ὑποτασσόταν σέ ὄλο τό ἀνθρώπινο γένος γιά χάρη τοῦ Κυρίου, ἐκδήλωνε ἀπόλυτη εὐλάβεια πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καί τοὺς ἁγίους, σεβόταν τοὺς ἱερεῖς, τιμοῦσε γενικά τοὺς κληρικούς, σεβόταν τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ, τιμοῦσε τὴν παρθενία, ὑποστήριζε τίς χῆρες, φρόντιζε γιά τὴν ἀνατροφή τῶν ὄρφανῶν, προστάτευε τὰ γηρατεία, ἔκανε ἐπισκέψεις στοὺς ἀσθενεῖς, πενθοῦσε μαζί μέ τοὺς ἀμαρτωλούς, ὀδηγοῦσε σὸ σωστό δρόμο αὐτοὺς πού εἶχαν πλανηθεῖ, ἔδειχνε εὐσπλαχνία σέ ὄλους, ἐκδήλωνε, χωρὶς περιορισμό, συμπόνια στους φτωχοὺς· καί, ἀφοῦ κατήχησε πολλές γυναῖκες πού ἦταν ἄπιστες, καί τίς βοήθησε νά ἀντιμετωπίσουν τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς, τοὺς χάρισε μέ μεγάλη εὐσπλαχνία γιά ὀλόκληρη τὴ ζωὴ ἀλησμόνητο ὄνομα καλοσύνης. Ἐπίσης, ἐπανεφέρε ἀπὸ τὴ δουλεία στὴν ἐλευθερία μεγάλο ἀριθμὸ δούλων καί τοὺς παρουσίασε ἰσοτίμους μέ τὴ δική της εὐγενὴ καταγωγή... Αὐτὴ, ἐπειδὴ δέχτηκε βαριές καί ἄδικες κατηγορίες, ἀξιώθηκε νά ὁμολογήσει γιά τὴν ἀλήθεια. Γι' αὐτό, ὅσοι εὐσεβεῖς κατοικοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη, θεωροῦν τὴ ζωὴ της σάν ζωὴ μιᾶς ἀπὸ τίς ὁμολογήτριες· καί τοῦτο, γιατί κινδύνεψε μέχρι θανάτου στοὺς ἀγῶνες στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Τέλος, ἀφοῦ πέθανε μέσα στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς, ἔλαβε τὴ μακάρια δόξα».

21. Μετάφραση.

«Ὁνομάζω λοιπὸν ἐγὼ τό κοινόβιο τελειότατη μορφὴ κοινωνικῆς συμβίωσης, μέσα στὴν ὁποία δέν ὑπάρχει ὁ θεσμὸς τῆς ἰδιοκτησίας, δέν ὑπάρχουν διαφωνίες· ἐπίσης κάθε ἀναταραχὴ καί φιλονεικία καί ἔριδες βρίσκονται μακριά. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν κοινωνία εἶναι ὅλα κοινά: οἱ ψυχές, οἱ γνώμες καί ὅλα ἐκεῖνα μέ τὰ ὁποῖα τρέφεται καί φροντίζεται τό σῶμα· κοινὸς εἶναι ὁ Θεός, κοινὴ ἡ προσφορά καί ἐπιδίωξη τῆς ἀρετῆς, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινοὶ οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, ἕνας εἶναι οἱ πολλοί, καί ὁ ἕνας δέν εἶναι μόνος ἀλλὰ μαζί μέ πολλούς.

Ποιά ἄλλη πολιτεία ὑπάρχει ἰσάξιά της; Τί ὑπάρχει περισσότερο εὐτυχισμένο; Τί εἶναι τελειότερο ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία καί ἔνωση. Τί εἶναι θελκτικότερο ἀπὸ τὴν ταύτιση τῶν χαρακτήρων καί τῶν ψυχῶν. Ἄνθρωποι πού ξεκίνησαν ἀπὸ διαφορετικὰ μέρη καί χώρες, ταυτίστηκαν μέ τόση ἀκριβεία, ὥστε νά εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο μιά

αφείας και τῆς ἐνώσεως ἀκριβέστερον; Τί τῆς τῶν ἡθῶν και τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; Ἄνθρωποι ἐκ διαφόρων γενῶν και χωρῶν κινήεντες εἰς τοσαύτην ἀκρίβειαν ταυτότητος συνηρομόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι και τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης ὄργανα δεικνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκάμνοντας· ὁ νοσῶν και καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους και συνδιανιστώντας αὐτόν».

22. ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ κατὰ ἀλήθειαν γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, οὐχ ὡς τῷ Ἀβραὰμ ὤφθη ἐν εἴδει ἀνθρώπου, οὐδὲ ὡς τοῖς προφήταις, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν γέγονεν ἀληθῶς ἄνθρωπος, διέτριψέ τε ἐπὶ τῆς γῆς και τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφη, ἐθαυματούργησεν, ἔπαθεν, ἐσταυρώθη, ἀνέστη, ἀνελήθη, και πάντα ταῦτα κατὰ ἀλήθειαν γέγονε, και ὠράθη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐγράφη μὲν εἰς ὑπόμνησιν ἡμῶν και διδαχὴν τῶν τῆνικαῦτα μὴ παρόντων, ἵνα μὴ ἐωρακότες, ἀκούσαντες δὲ και πιστεύσαντες, τύχωμεν τοῦ μακαρισμοῦ τοῦ Κυρίου. Ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα, οὐδὲ τῇ ἀναγνώσει σχολάζουσιν, οἱ πατέρες συνείδον, ὥσπερ τινὰς ἀριστείας, ἐν εἰκόσι ταῦτα γράφεσθαι εἰς ὑπόμνησιν σύντομον. Ἀμέλει πολλάκις μὴ κατὰ νοῦν ἔχοντες τὸ τοῦ Κυρίου πάθος, τὴν εἰκόνα τῆς Χριστοῦ σταυρώσεως ἰδόντες, τοῦ σωτηρίου

22. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως», τὸ ὁποῖο εἶναι τμῆμα τοῦ γενικότερου ἔργου «Πηγὴ γνώσεως» (Ἐ.Π 94, 1172).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Αὐτὰ πού λέγει στήν περικοπή αὐτή ὁ Δαμασκηνός, τὰ ἀναπτύσσει διεξοδικὰ στοὺς τρεῖς λόγους τοῦ «ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων» (Ἐ.Π. 94, 1232-1420). – **ἐπεὶ δὲ οὐ πάντες ἴσασι γράμματα**· στοὺς λόγους τοῦ ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός χαρακτηρίζει τίς εἰκόνες «βίβλους τῶν ἀγραμμάτων». «ὥσπερ τινὰς ἀριστείας»· πρβλ. τὴ φράση τοῦ ἴδιου, κατὰ τὴν ὁποία οἱ εἰκόνες εἶναι «στηλογραφία εἰς μνήμην τῆς νίκης τῶν ἀριστευσάντων καὶ διαπρεψάντων καὶ τῆς αἰσχύνης τῶν ἡττηθέντων καὶ καταβληθέντων». – **προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλῃ ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ**· στοὺς τρεῖς λόγους τοῦ ὁ Δαμασκηνός, κάνοντας διάκριση ἀνάμεσα στή λατρεία πού ἀρμόζει στό Θεό, καὶ τὴν τιμητικὴ προσκύ-

ψυχή σέ πολλά σώματα καί τά πολλά σώματα νά παρουσιάζονται ὡς ὄργανα μιᾶς ψυχῆς. Ὁ ἄρρωστος σωματικά ἔχει πολλούς νά συμπάσχουν μαζί του. Ὁ ἄρρωστος καί ἐξαντλημένος ψυχικά ἔχει πολλούς πού τόν θεραπεύουν καί μέ τή βοήθειά τους τόν ἀνορθώνουν».

22. Μετάφραση.

«Ἐπειδή ὁ Θεός ἀπό εὐσπλαχνία ἔχει γίνει στ' ἀλήθεια ἄνθρωπος γιά τή σωτηρία μας, δέν ἐμφανίστηκε μέ φαινομενική ἀνθρώπινη μορφή, ὅπως εἶχε ἐμφανιστεῖ στόν Ἰβραάμ, οὔτε ὅπως στούς προφήτες· ἀλλά ἔχει γίνει ἄνθρωπος οὐσιαστικά καί πραγματικά, καί ἔζησε πάνω στή γῆ καί συναναστράφηκε τούς ἀθρώπους, ἔκαμε θαύματα, ἔπαθε, σταυρώθηκε, ἀναστήθηκε, ἀναλήφθηκε· καί ἐπειδή ὅλα αὐτά ἔχουν γίνει στ' ἀλήθεια καί Τόν εἶδαν οἱ ἄνθρωποι, γι' αὐτό Τόν ζωγράρισαν οἱ ζωγράφοι, ὥστε νά θυμόμαστε καί νά διδασκόμαστε ἐμεῖς, πού δέν ἤμαστε παρόντες σ' αὐτά, τά ὁποῖα ἔγιναν τότε, καί γιά νά πραγματοποιήσουμε τό μακάρισμό τοῦ Κυρίου, ἀφοῦ πιστέψουμε δίχως νά ἔχουμε δεῖ, ἀλλά μόνο γιατί ἀκούσαμε. Καί ἀκόμη, ἐπειδή δέ γνωρίζουν ὅλοι γράμματα οὔτε βρίσκουν καιρό γιά ἀνάγνωση, οἱ πατέρες ἔκριναν σωστό νά ζωγραφίζονται τά γεγονότα αὐτά σέ εἰκόνες, ὅπως ἀκριβῶς μερικές ἡρωϊκές πράξεις, ὥστε νά μᾶς ὑπενθυμίζονται σύντομα. Πραγματικά, πολλές φορές, ἐνῶ δέν ἔχουμε στό νοῦ μας τό πάθος τοῦ Κυρίου, ὅταν δοῦμε τήν εἰκόνα τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, θυμόμαστε τό σωτήριο πάθος Του καί, ἀφοῦ γονατίσουμε, προσκυνοῦμε ὄχι τήν ὕλη, ἀλλά αὐτό πού εἰκονίζεται· ὅπως ἀκριβῶς δέν προσκυνοῦμε τήν ὕλη τοῦ Εὐαγγελίου οὔτε τήν ὕλη τοῦ Σταυροῦ, ἀλλά αὐτό πού ἐκφράζεται μέ τήν ὕλη. Ἐπίσης τό ἴδιο ἰσχύει καί μέ τή Θεομήτορα· δηλαδή τιμώντας αὐτήν, τιμᾶμε τόν Κύριο, πού ἔλαβε σάρκα ἀπό αὐτήν. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τά

νηση πού ἀρμόζει στήν εἰκόνα, τονίζει ὅτι ἡ τιμητική προσκύνηση τῆς εἰκόνας, ἡ ὁποία «πρός τὸ πρωτότυπον διαβαίνει», δέ σημαίνει καθόλου προσκύνηση τῆς ὕλης. Γι' αὐτό τονίζει στόν 1ο λόγο του: «Οὐ προσκυνῶ τῇ ὕλη, προσκυνῶ δὲ τὸν τῆς ὕλης δημιουργόν, τὸν ὕλην δι' ἐμὲ γενόμενον καὶ ἐν ὕλη κατοικήσαι καταδεξάμενον καὶ δι' ὕλης τὴν σωτηρίαν μου ἐργασάμενον».

Παρόμοια τονίζει καί ὁ ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης στούς τρεῖς ἀντιρρητικούς λόγους του ἐναντίον τῶν εἰκονομάχων.

πάθους εἰς ὑπόμνησιν ἐλθόντες, πεσόντες προσκυνοῦμεν οὐ τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ τῷ εἰκονιζομένῳ· ὥσπερ οὐδὲ τῇ ὕλῃ τοῦ εὐαγγελίου, οὐδὲ τῇ τοῦ σταυροῦ ὕλῃ προσκυνοῦμεν, ἀλλὰ τῷ ἔκτυπώματι. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς Θεομήτορος. Ἡ γὰρ εἰς αὐτὴν τιμὴ εἰς τὸν ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα ἀνάγεται· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ἀνδραγαθήματα, ἐπαλείφοντα ἡμᾶς πρὸς ἀνδρείαν καὶ ζῆλον καὶ μίμησιν τῆς αὐτῶν ἀρετῆς καὶ δόξαν Θεοῦ. Ἡ πρὸς τοὺς εὐγνώμονας τῶν ὁμοδούλων τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας καὶ ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ πρὸς τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ἔστι δὲ ἄγραφος ἢ παράδοσις, ὥσπερ καὶ τὸ κατὰ ἀνατολὰς προσκυνεῖν καὶ τὸ προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν καὶ ἕτερα τούτοις ὅμοια».

23. ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΙ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ

(Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος).

«Τὴν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις καιροῖς πατέρες μακάριοι καὶ διδάσκαλοι, λάμπαντες διδάγμασί τε καὶ θαύμασι καὶ βίῳ καὶ λόγῳ καταστάντες παρὰ Θεοῦ ἀμφιδέξιοι, ὧν τὸν πάντα μὲν βίον παραδιδόναι γραφῇ εὐχῆς ἔργον ἐμοί, πλὴν ἀλλὰ κρεῖττον τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως· ὀλίγα δὲ τινα παραθέμενος τοῦ τε Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν χάριν τεκμηριώσομαι καὶ δείξω πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν ἠλλοιώται, ἀλλὰ διέστραπται ἢ προαίρεσις.

23. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Βίος καὶ Πολιτεία Κλήμεντος, ἀρχιεπισκόπου Βουλγάρων», πού θεωρεῖται ὅτι τὸ ἔγραψε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος ἢ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος (11ος αἰώνας) (Ἐ.Π. 126). Οἱ ἀμφιβολίες πού ἔχουν διατυπωθεῖ σχετικὰ μὲ τὴ συγγραφὴ τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Θεοφύλακτο, δέν εἶναι πειστικές. Γι' αὐτὸ πολλοὶ σοβαροὶ σλαβολόγοι τίς ἀποκρούουν. Τὸ κείμενο τῆς περικοπῆς εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου, τὴν ὁποία ἔχει κάμει ὁ καθηγητῆς Ἰωάννης Ἀναστασίου (Θεσσαλονίκη 1968).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **Μεθόδιος**· γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη γύρω στὰ 815 καὶ πέθανε τὸ 885. – **Κύριλλος**· εἶναι τὸ ὄνομα πού ἔλαβε ὁ ἀδερφός τοῦ Μεθοδίου Κωνσταντῖνος, ὅταν λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του ἐγίνε μοναχός. Ὁ Κύριλλος γεννήθηκε τὸ 826 ἢ 827 στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πέθανε τὸ 869. **Παννόνων... Μοράβου**· Τὰ δύο ἀδέρφια φώτισαν σχεδὸν ὅλες τίς σλαβικές χώρες· κυ-

κατορθώματα τῶν ἁγίων ἀντρῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς παρακινοῦν σέ ἀνδρεία, θρησκευτικό ζήλο, μίμηση τῆς ἀρετῆς τους καί δόξα Θεοῦ· τιμώντας δηλαδή τούς δίκαιους καί τίμιους αὐτούς συνανθρώπους μας, δείχνουμε τήν ἀγάπη πού ὀφείλουμε στόν κοινό Δεσπότη, καί τιμώντας τήν εἰκόνα, τιμᾶμε τό πρωτότυπο. Ἡ παράδοση ὅμως αὐτή εἶναι ἄγραφη, ὅπως καί ἡ παράδοση νά στρέφουμε πρός τήν ἀνατολή, ὅταν προσκυνοῦμε, νά προσκυνοῦμε τόν Σταυρό καί πολλά ἄλλα ὅμοια μέ αὐτά».

23. Μετάφραση.

«Στούς τελευταίους τούτους αἰῶνες ἔφεραν τό φῶς στή χώρα τῶν Βουλγάρων εὐλογημένοι πατέρες καί διδάσκαλοι, πού ἔλαμψαν καί μέ διδασκαλίες καί μέ θαύματα, καί πού ἔγιναν μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἅγιοι στή ζωή τους καί ἱκανοί στή διδασκαλία. Τό νά γράψω βιογραφία γιά ὀλόκληρη τή ζωή τους, εἶναι βέβαια κάτι πού πολύ ἐπιθυμῶ, πλὴν ὅμως ἀνώτερο ἀπό τή δύναμη τοῦ λόγου μου. Ἄφου ὅμως ἀναφέρω μερικά στοιχεῖα ἀπό τή ζωή τους, θά ἀποδείξω τή φιλανθρωπία καί τή χάρη τοῦ Θεοῦ, καί θά δείξω σ' ὄλους τούς ἀνθρώπους ὅτι δέν ἔχει ἀλλοιωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση μας, ἀλλά ἔχει διαστραφεῖ ἡ ἐλεύθερη βούλησή μας. Ζητεῖτε νά μάθετε ἀμέσως ποιοί ἦταν αὐτοί οἱ πατέρες; Ὁ Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος στόλισε τήν ἐπαρχία

ρίως ὅμως ἔδρασαν στήν Παννονία καί Μαραβία, δηλαδή σέ περιοχές πού συμπίπτουν σήμερα μέ ἐπαρχίες τῆς Οὐγγαρίας καί Τσεχοσλοβακίας. **πολύς τήν ἔξω φιλοσοφίαν**· Στόν Κύριλλο πού ἔκανε καθηγητή τῆς Φιλοσοφίας στό Πανεπιστήμιο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δόθηκε ὁ σπάνιος στούς βυζαντινούς χρόνους τίτλος τοῦ «φιλοσόφου». – **αὐχμηρῶ τόπῳ**· Β' Πέτρ. α', 19. **πρός τόν Παράκλητον... τοῦ λόγου βοήθεια**· πρβλ. πρξ. β', 4. – **γράμματα ἐξευρέσθαι**· τά δύο ἀδέρφια ἐπινόησαν τή λεγόμενη «γλαγολιτική» (γλαγὸλ = λόγος) σλαβική γραφή, τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα γράμματα πῆραν ἀπό τήν ἑλληνική γλώσσα. **Βουλγάρου γλώττης**· συνεκδοχικά ἐννοεῖται γενικά ἡ σλαβική γλώσσα. – **ἐρμηνεύουσι... εἰς τήν βουλγαρικὴν**· τά δύο ἀδέρφια μετέφρασαν τήν Ἁγία Γραφή καί τά λειτουργικά κείμενα στή σλαβική, γιατί, καθὼς λέγει ὁ Ντβόρνικ, «ἐμπνέονταν ἀπό τό δημοκρατικό καί φιλελεύθερο ἑλληνικό πνεῦμα, τό ὁποῖο σέβεται τήν ὄντοτητα ἀτόμων καί ἔθνων». – **κορφυφαῖος τοῦ χοροῦ**· ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ χοροῦ στίς παραστάσεις τῶν τραγωδιῶν. – **Γοράσδος... Σάββας**· αὐτοί μετὰ τό θάνατο τῶν δύο ἀδερφῶν, ἀφου δῶχτηκαν ἀπό τούς λατίνους, «τῆν τῶν Βουλγάρων χώραν ἐφώτισαν».

Τίνες οὖν οἱ πατέρες οὗτοι, τάχα ζητεῖτε μαθεῖν; Μεθόδιος, δὲ τὴν Παννόνων ἐπαρχίαν ἐκόσμησεν, ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου γενόμενος, καὶ Κύριλλος, ὁ πολὺς μὲν τὴν ἔξω φιλοσοφίαν, πλείων δὲ τὴν ἔσω.

Ἐπεὶ δὲ τὸ τῶν Σθλοβενῶν γένος εἶτ' οὖν Βουλγάρων ἀσυνέτως εἶχον τῶν ἐν Ἑλλάδι γλώττη συντεθειμένων γραφῶν, ζημίαν ἠγοῦντο τοῦτο μεγίστην οἱ ἅγιοι, καὶ τὸ μὴ τὸν λύχνον τῶν γραφῶν ἐπανάπτεισθαι τῷ τῶν Βουλγάρων ἀύχμηρῷ τόπῳ ἀπαρακλήτου λύπης ἐποιοῦντο ὑπόθεσιν.

Τί γοῦν ποιούσι; Πρὸς τὸν παράκλητον ἀποβλέπουσιν, οὗ πρῶτον δῶρον αἱ γλώσσαι καὶ τοῦ λόγου βοήθεια. Καὶ παρὰ τούτου τὴν χάριν ταύτην αἰτοῦνται, γράμματά τε ἐξευρέσθαι, δασύτητι Βουλγάρου γλώττης κατάλληλα, καὶ δυναθῆναι τὰς θείας γραφὰς πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους (τῆ ἐρμηνεία) μεταγαγεῖν. Τυχόντες οὖν τοῦ εὐκταίου τούτου χαρίσματος ἐξευρίσκουσι μὲν τὰ Σθλοβενικά γράμματα, ἐρμηνεύουσι δὲ τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐκ τῆς Ἑλλάδος γλώττης εἰς τὴν Βουλγαρικὴν, ποιοῦνται δὲ σπουδὴν τοῖς ὀξυτέροις τῶν μαθητῶν παραδοῦναι τὰ θεῖα μαθήματα· οὐκ ὀλίγοι γὰρ τῆς διδασκαλικῆς ταύτης πηγῆς ἔπινον, ὧν ἔκκριτοί τε καὶ τοῦ χοροῦ κορυφαῖοι Γοράσδος τε καὶ Κλήμης καὶ Ναοῦμ καὶ Ἀγγελάριος καὶ Σάββας».

24. ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΠΡΟΣ ΛΟΥΘΗΡΑΝΟΥΣ ΘΕΟΛΟΓΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ (Ἱερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως).

«Καὶ τὸ μὲν ὀδηγήσαι, Θεοῦ, τὸ δὲ ἀξιόους εἶναι τοῦ κρατηθῆναι ὑπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, τῆς ἡμετέρας γινέσθω σπουδῆς... Οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι καταλλαγὴ, ἀλλὰ καὶ βίον σπουδαῖον ἐνδείξασθαι δεῖ. Οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς χάριτος ὠφελούμεθα ἀκαθάρτως ζῶντες, ἀλλὰ

24. Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπὸ τίς τρεῖς ἀποκρίσεις τοῦ Ἱερεμίου Β', πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους Λουθηρανούς Θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ θεολόγοι αὐτοί, ἐπειδὴ ἠλπίζαν στὴν ἔνωση τοῦ συντηρητικοῦ Λουθηρανι-

των Παννόνων, ἀφοῦ ἐγινε ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου, καί ὁ Κύριλλος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε σπουδαῖος φιλόσοφος καί πολύ σπουδαιότερος Θεολόγος.

Τό ὅτι λοιπόν οἱ Σλοβένοι καί οἱ Βούλγαροι δέν κατανοοῦσαν τά ἱερά βιβλία, πού ἦταν γραμμένα στήν ἑλληνική γλώσσα, οἱ ἅγιοι θεωροῦσαν τοῦτο μεγάλη ζημιά· καί τό ὅτι δέν ἔκαιγε τό λυχνάρι τῶν ἱερῶν βιβλίων στόν ξερό τόπο τῶν Βουλγάρων, τοὺς λυποῦσε πάρα πολύ. Τί κάνουν λοιπόν; Στρέφουν τή σκέψη τους πρός τόν Παράκλητο, τοῦ ὁποῖου πρῶτο δῶρο εἶναι οἱ γλώσσες καί ἡ βοήθεια στό λόγο. Καί ἀπό Αὐτόν ζητοῦν τή χάρη τούτη, δηλαδή καί νά βροῦν γράμματα (ψηφία) κατάλληλα γιά τήν τραχύτητα τῆς βουλγαρικής γλώσσας, καί νά μπορέσουν νά μεταφράσουν τίς θείες Γραφές στή γλώσσα τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔλαβαν λοιπόν τό χάρισμα, πού εἶχαν ἐπιθυμήσει καί ζητήσει μέ προσευχή, ἐπινοοῦν τά γράμματα τοῦ σλοβενικοῦ ἀλφάβητου, μεταφράζουν τίς θεόπνευστες Γραφές ἀπό τήν ἑλληνική γλώσσα στή βουλγαρική καί προσπαθοῦν μέ ζήλο νά παραδώσουν τίς θείες Γραφές στοὺς ἐξυπνότερους ἀπό τοὺς μαθητές. Καί βέβαια ἔπιναν πολλοί ἀπό τήν πηγὴ αὐτῆ τῆς διδασκαλίας. Ἀπό αὐτοὺς διαλεχτοί καί κορυφαῖοι τοῦ ἱεραποστολικοῦ χοροῦ ὑπῆρξαν: ὁ Γοράσδος, ὁ Κλήμης, ὁ Ναούμ, ὁ Ἀγγελάριος καί ὁ Σάββας».

24. Μετάφραση.

«Τό νά ὀδηγηθοῦμε στό σωστό, βέβαια, εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, τό νά εἴμαστε ὅμως ἄξιοι νά κρατηθοῦμε ἀπό τό χέρι Του, αὐτό ἄς γίνεῖ ἔργο τῆς δικῆς μας προσπάθειας... Γιατί, γιά νά συμφιλιωθοῦμε μέ τόν Θεό, δέν ἀρκεῖ μόνο νά πιστεύσουμε σ' Αὐτόν, ἀλλά χρειάζεται

σμοῦ καί τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἔστειλαν στόν Πατριάρχη τήν Αὐγουσταία Λουθηρανική ὁμολογία σέ ἑλληνική μετάφραση καί ἀντάλλαξαν γράμματα μαζί του σχετικά μέ τά σημεῖα ἐπαφῆς καί τῶν διαφορῶν πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν δύο ὁμολογιῶν. Ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας Β', ἀφοῦ συνεργάσθηκε μέ διαπρεπεῖς ὀρθόδοξους ἑλληνεὺς θεολόγους γιά νά διατυπώσει τίς ἀποκρίσεις του, ἔμεινε αὐστηρά πιστός στήν ὀρθόδοξη παράδοση (Δ.Σ.Μ. σελ. 437 καί 451-452).

Πραγματικές παρατηρήσεις: οὐ γὰρ μόνον τὸ πιστεῦσαι: πρβ. ἰακ. α', 14: «τί τό ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγη τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει;»

καὶ μάλλον βλαπτόμεθα, ὅτι μετ' ἐπίγνωσιν τοιαύτην καὶ δωρεὰν ἐπὶ τὰ πρότερα ἐπανερχόμεθα κακά. Ἔως οὖν ἐν τῷ σκάμματί ἐσμεν, ἕως ἐν τῷ ἀμπελῶνι ἐργαζόμεθα, ἕως λείπεται ἡ ἑνδεκάτη, προσέλθωμεν καὶ βίον ἐπιδειξώμεθα ὀρθὸν καὶ ἐνάρετον, ἵνα τῶν αἰωνίων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν... Ἔως οὖν ὁ τῆς δωρεᾶς οὗτος χρόνος, μηδεὶς ἀπογινωσκέτω. Τότε γὰρ τῆς ἀπογνώσεως καιρὸς, ὅταν ὁ νυμφὼν κλείηται, ὅταν ἀπολαύωσιν οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοὺς κόλπους τοῦ πατριάρχου τῶν ἀγαθῶν· νῦν δὲ οὐπω. Ἔτι γὰρ τὸ θέατρον συνέστηκεν, ἔτι ὁ ἀγὼν ἐνέστηκεν, ἔτι τὰ βραβεῖα μετέωρα. Σπουδάσωμεν τοίνυν· δρόμον χρεῖα, καὶ τούτου σφοδροῦ. Ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, βίον ἄριστον κτησώμεθα μετὰ πίστεως ἀληθοῦς καὶ βίον ἔχωμεν ὀρθὸν τὸν κατ' ἐντολήν... Οὐ γὰρ δεῖ ἀεὶ περὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεσθαι, οὐδὲ μόνον θεμέλιον πῆξαι, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς οἰκοδομῆς τελειῶσαι καὶ αὐτὴν τὴν ὁροφὴν καὶ τὴν τελειότητα τῶν ἀγαθῶν».

25. ΚΥΡΙΕΥΤΗΚΕ Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ (Γεωργίου Σχολαρίου - Γενναδίου).

«Μνήσθητε πόσον τε καὶ ποταπὸν ὑπῆρχε τὸ γένος ἡμῶν. Ἦν γὰρ σοφόν, ἔνδοξον, γενναῖον, φρόνιμον, ἀνδρεῖον, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑποτάξαν εἰς μοναρχίαν καὶ μὴν τῇ κατ' ἀρετὴν σπουδῇ ἀπομαξάμενον τὴν καθ' ὅλου ἀρετὴν, καθάπερ σπόγγος τὰ νάματα. Ἀλλά, νῦν, φεῦ τῶν κακῶν!, ἀπώλετο πᾶν. Ἐάλω γὰρ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἧς μόνον ἐν τῷ μνησθῆναι ἔστιν ἐκρηῖσαι φωνὴν μετὰ κραυγῆς καὶ ὀλολυγμοῦ καὶ πνεῦσαι τὰ λοιπῆθια. Ἀλούσης γὰρ, ἐμίανθη θυσιαστήρια, κατεπατήθη τὰ ἱερά, χύσις αἵματος πολλὴ γέγονεν, ἐμίαν-

25. Ο θρήνος τοῦτος γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινοπούλεως ὑπάρχει στὴν Ἐ.Π. 160, 263-264.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: τὸ γένος ἡμῶν· ὁ Γεννάδιος καὶ σέ ἄλλο «θρήνο» του, ποῦ ἔγραψε «ἐν ὄρει Μενοικέως, ἐν τῇ μονῇ Προδρόμου» (κοντὰ στίς Σέρρες) γύρω στὰ 1460, θρηνεῖ «ἐπὶ τῷ τοῦ Γένους ὀλέθρῳ. Γένους, ὃ τῶν ἐπὶ γῆς κάλλιστον ἦν, σοφία διαλάμπων, φρονήσει τεθηλός (= θάλλων), εὐνομίαις ἀνθοῦν, καλοῖς πᾶσι κατάκοσμον. Τίς οὐχ ὁμολογεῖ βελτίστους Ἑλλήνας πάντων ἀνθρώπων γενέσθαι;... Ὡ πατρίς ἐμὴ καὶ κοινὴ πάντων τῶν ἀπὸ Χριστοῦ καλουμένων...».

νά παρουσιάσουμε καί ζωή ἐνάρετη. Γιατί, ὅταν δέ ζοῦμε ἀγνή ζωή, σέ τίποτα δέ μᾶς ὠφελεῖ ἢ θεία Χάρη, ἀλλά πιό πολύ μᾶς βλάπτει, ἀφοῦ μετά ἀπό τέτοια συνειδητή γνώση καί δωρεά (πού ἔχουμε), γυρίζουμε ξανά στίς προηγούμενες κακές πράξεις. Ἐνόσω λοιπόν εἴμαστε μέσα στό σκάμμα, ἐνόσω δουλεύουμε στό ἀμπέλι, ἐνόσω ὑπολείπεται ἡ ἐντέκατη ὥρα, ἄς πλησιάσουμε καί ἄς ἐπιδείξουμε ὀρθή καί ἐνάρετη ζωή, γιά νά ἀπολαύσουμε τά οὐράνια ἀγαθά... Ἐνόσω λοιπόν ὑπάρχει ὁ χρόνος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς, κανεῖς ἄς μήν ἀπογοητευθεῖ. Γιατί τότε εἶναι ὁ καιρός νά ἀπογοητευθοῦμε, ὅταν δηλαδή κλείνεται ὁ νυμφώνας, ὅταν ἀπολαμβάνουν τά ἀγαθά ἐκεῖνοι, πού πρόκειται νά κριθοῦν ἄξιοι νά ζήσουν στούς κόλπους τοῦ πατριάρχη τῶν ἀγαθῶν, δηλαδή τοῦ Ἄβραάμ. Τώρα ὁμως ὄχι ἀκόμη. Ἀκόμη λοιπόν ὑπάρχει τό θέατρο, ἀκόμη συνεχίζεται ὁ ἀγώνας, ἀκόμη εἶναι ἀβέβαιο ποιοί θά πάρουν τά βραβεῖα. Ἄς τρέξουμε λοιπόν μέ προθυμία· πρέπει νά κάνουμε δρόμο καί μάλιστα κουραστικό. Ἄς ὀδηγηθοῦμε στήν τελειότητα, ἄς ἀποκτήσουμε ἐνάρετη ζωή μέ πίστη ἀληθινή, καί ἄς ἔχουμε σωστή ζωή σύμφωνα μέ τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Γιατί δέν πρέπει νά ἐνδιαφερόμαστε μόνο γιά τά ἀπλά καί εὐκόλα, οὔτε νά βάλουμε μόνο τό θεμέλιο, ἀλλά νά τελειώσουμε καί τό ὑπόλοιπο μέρος τῆς οἰκοδομῆς καί αὐτήν τή στέγη, δηλαδή νά τελειοποιηθοῦμε στήν πνευματική ζωή.»

25. Μετάφραση

«Θυμηθεῖτε πόσο μεγάλο καί πόσο ἐκλεκτό ὑπῆρξε τό γένος μας. Γιατί ἦταν σοφό, ἐνδοξο, γενναῖο, φρόνιμο, ἥρωικό· ὑπέταξε ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη σ' ἕνα βασίλειο καί μέ τόν ἐνάρετο μάλιστα ζῆλο του ἀπορρόφησε ὀλόκληρη γενικά τήν ἀρετή, ὅπως ἀκριβῶς τό σφουγγάρι τά νερά. Ἀλλά τώρα, ἀλλοίμονο γιά τά κακά! Χάθηκε τό πᾶν· ἀφοῦ ἔπεσε στά χέρια τῶν ἐχθρῶν ἡ Κωνσταντινούπολη, πού ἡ ἀνάμνησή της καί μόνο μπορεῖ νά μᾶς κάμει νά ξεσπάσουμε σέ κραυγές πόνου καί γοερά κλάματα καί νά ψυχορραγήσουμε. Πράγματι, ὅταν κυριεύθηκε ἡ Πόλη, βεβηλώθηκαν τά θυσιαστήρια, καταπατήθηκαν τά ἱερά σκεύη καί ἀντικείμενα, χύθηκε πολύ αἷμα, ἀτιμάστηκαν μοναχές, βιάστηκαν παρθένες, ἀποκεφαλίστηκαν βρέφη· φονεύτηκαν μέ τά μαχαίρια τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄντρες, γυναῖκες, ἄνθρωποι κάθε ἡλικίας.

θησαν μονάστριαι, ἐφθάρησαν παρθένοι, ἀπεκεφαλίσθησαν βρέφη· ἀπέθανον μαχαίραις τῶν ἀσεβῶν ἄρχοντες, ἱερεῖς, ἄνδρες, γυναῖκες, ἡλικία πᾶσα. Οἴμοι τῷ τλαιπώρῳ τε καὶ ἀθλίῳ! Τίς ἱκανὸς ἐκτραγωδεῖσαι τὸ μέγα τοῦτο πάθος καὶ τοῖς εἰς ἔπειτα ἀναγγεῖλαι τὴν συμφορὰν; Φεῦ! ποῦ ἡ βασιλικὴ παραστάσις καὶ παρατάξις; Ποῦ ἡ τῶν παλατίων σύνταξις; Ποῦ ὁ τοσοῦτος ἐσμός τῶν ἀρχόντων; Ποῦ τὰ παιδεντήρια τῆς σοφίας; Οἴμοι τῷ τάλανι! Ποῦ ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις; Ποῦ ἡ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καλλονή; Ποῦ ὁ τοσοῦτος καὶ τηλικούτος τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ τάγματος χορὸς; Κατεπόθησαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ οὐκ ἐν τῇ βασιλευούσῃ μόνῃ τὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὴν ἔτι καὶ πλείω καὶ χειρίστα. Ταῦτα δὲ πάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ὅταν δὲ πρὸς ταῦτα ἀποβλέψω, ἄλλος ἐξ ἄλλου γίνομαι, ἢ ψυχὴ μου ταράττεται καὶ ἰλιγγιᾷ μου τὸ πνεῦμα».

26. ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ – ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

(Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων).

«Καὶ μὴν τοιαύτη τῆς ἀνατολίδος νῦν ἡ κατάστασις. Οὐ γὰρ ἐστὶ πόλις καὶ τόπος, ὅπη τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν οὐ προχέονται ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τὰ αἵματα. Καὶ μειράκια ἐωρᾶκαμεν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τῇ τομῇ τῆς μαχαίρας ἀφόβως ὑποκλίναντα τὸν αὐχένα. Οὐκ ἔχομεν ναί

26. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νεκταρίου (17ος αἰώνας), ποῦ ἔχει τὸν τίτλο «Πρὸς τὰς προσκομισθείσας θέσεις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φρατόρων διὰ Πέτρου τοῦ αὐτῶν μαῖστορος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα ἀντίρρησης» (ἐν Ἰασίῳ 1682) (σελ. 209-210). Στὸ ἔργο τοῦτο ὁ Νεκτᾶριος ἀνατρέπει τίς γνώμες τῶν Λατίνων γιὰ τοὺς Ὀρθόδοξους Ἕλληνας καὶ προβάλλει τὴν Ὀρθόδοξη Ἑλληνικὴ Ἀνατολή.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Οὐ γὰρ ἐστὶ πόλις καὶ τόπος· κάθε περιοχὴ τοῦ ὑπόδουλου γένους ἔχει νὰ ἐπιδείξει νομάρτυρες, καὶ μειράκια... τὸν αὐχένα· μαρτύρησαν γιὰ τὸν Χριστὸ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, π.χ. ὁ 19/χρονος γιὸς τοῦ πρώτου ἄρχοντα τῆς Ραιδεστοῦ (πόλεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης), ὁ 18/χρονος Τριαντάφυλλος στὴ Ζαγορά, ὁ 15/χρονος Ἰωάννης ἀπὸ τῆ Βλαχία, ὁ 14/χρονος Ἰωάννης ἀπὸ τῆ Θάσο κ.ά. Χαρακτηριστικὰ ὁ λογοτέχνης Βερίτης γράφει γιὰ τὰ «μειράκια» αὐτά: «Τὰ νεαρὰ τοῦτα βλαστάρια, οἱ σεμνοὶ αὐτοὶ ἔφηβοι, ποῦ δώσανε τὸ αἷμά τους παρθενικῇ σπονδῇ στὸν Ἀρχηγὸ τῶν μαρτύρων, εἰν' ἀδέλφια μας κι' αὐτά, χθεσινὰ μόλις ἑλληνόπουλα... Ἀνανεώσανε τὴν

Ἄλλοίμονο σ' ἐμένα τόν ταλαίπωρο καί ἄθλιο! Ποιός εἶναι ἰκανός νά ἐξιστορήσει κατά τρόπο δραματικό τό μεγάλο αὐτό πάθημα καί νά ἀναγγεῖλει στούς μεταγενέστερους τή συμφορά; Ἄλλοίμονο! Ποῦ εἶναι ἡ βασιλική πομπή καί παράταξη; Ποῦ εἶναι ἡ στρατιωτική παράταξη τῶν ἀνακτόρων; Ποῦ εἶναι τό τόσο μεγάλο πλῆθος τῶν ἀρχόντων; Ποῦ εἶναι τά διδασκάλια τῆς σοφίας; Ἄλλοίμονο σ' ἐμένα τόν δυστυχισμένο! Ποῦ εἶναι ἡ πατριαρχική διοίκηση; Ποῦ εἶναι ἡ ὁμορφιά τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ; Ποῦ εἶναι ὁ τόσο πολυπληθής καί τόσο ἐκλεκτός χορός τῆς ἀρχιερατικῆς καί μοναχικῆς τάξεως; Ὁ Μωάμεθ ἐξαφάνισε τά πάντα. Καί τά κακά δέν ὑπάρχουν μόνο στή βασιλεύουσα, ἀλλά καί στίς μικρότερες πόλεις· καί σ' αὐτές μάλιστα περισσότερο καί πάρα πολύ φοβερά.

Καί ὅλα τοῦτα ἐγιναν ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν μας. Ὅταν δέ στρέψω τήν προσοχή μου σ' αὐτά, γίνομαι διαφορετικός, ἡ ψυχή μου ταράζεται καί τό πνεῦμα μου παθαίνει ἴλιγγο».

26. Μετάφραση

«Καί πραγματικά, τέτοια εἶναι τώρα ἡ κατάσταση στήν ἑλληνική Ἀνατολή. Γιατί δέν ὑπάρχει πόλη καί τόπος, στόν ὅποιο νά μή χύνονται θαρραλέα τά αἵματα τῶν ὀρθοδόξων ἐλλήνων γιά χάρη τῆς Πίστεως. Καί νεαρά παλικάρια ἀκόμη εἶδαμε πρὶν λίγα χρόνια νά σκύβουν ἄφοβα τό λαιμό τους κάτω ἀπό τό μαχαίρι. Βέβαια δέν ἔχουμε τό καμάρι τῶν ἀρχαίων μαρτύρων· αὐτό ὅμως πού ἔχουμε, δέν εἶναι μικρό.... Ποιά ἰδέα ἔχετε ἐσεῖς γι' αὐτούς πού ὑποφέρουν κακουχίες γιά τόν Χριστό καί πού γιά χάρη τῆς διακηρύξεως τῆς πίστεως ταλαιπωροῦνται καθημερινά καί πεινοῦν καί διψοῦν καί δέν ἔχουν τά ἀναγκαῖα ἐνδύματα καί δέχονται χτυπήματα καί μετα-

ἀρχαία παράδοση τοῦ δωδεκάχρονου Ταρσιζίου». **Ταλαιπωρούμενος...καί περίφημα ἔως ἄρτι**· Α' Κορ. δ', 11-13. Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις μιλάει γιά τοὺς «ὀσημέραι κακουμένους καί ὄσα οὐδ' εἶναι δυνατόν τις νά διεξέλθῃ πάσχοντας, τοὺς τὰς περιουσίας ἀφαιρούμενους, τοὺς ἐν δεσμοτηρίοις καθειργμένους, τοὺς ἐν τριήρεσι βίον μόχθων καί ταλαιπωριῶν διάγοντας καί τέως καταγνῆρασκοντας, τοὺς ἐν χειρὶ βαρεῖα δεσποτῶν ἀγρίων τε καί ἀνημέρων ἀνηλεῶς θλιβομένους καί ἀγχόμενους, τοὺς ἐν μάλιστα καὶ κακώσεσι καὶ στρεβλώσεσι, τοὺς ἐν μυρίοις βασάνων εἶδεσι κατατεινομένους καί ἐν ὀρθῇ τέως ὁμολογία

τῶν ἀρχαίων μαρτύρων τὸ καύχημα, ἀλλ' ὅπερ ἔχομεν οὐ μικρόν... Πῶς οἴεσθε τοὺς ὑπὲρ Χριστοῦ κακουχομένους καὶ διὰ τὴν ὁμολογίαν καθ' ἑκάστην ταλαιπωρουμένους, πεινῶντάς τε καὶ διψῶντας καὶ γυμνητεύοντας καὶ κολαφιζομένους καὶ ἀστατοῦντας καὶ λαιδορουμένους, διωκομένους τε καὶ βλασφημομένους καὶ ὡς περικαθάρματα νομιζομένους καὶ περιψήματα ἕως ἄρτι; Καὶ εἴ τι προσκτῶνται ἰδρῶτι τοῦ προσώπου, οὐκ εἰς τροφήν οὐμενοῦν, οὐκ εἰς δόξαν, οὐκ εἰς θελήματα σαρκός, ἀλλ' εἰς τὸ τελεῖν τοὺς βασιλικοὺς φόρους ὑπὲρ δυνάμιν ὄντας. Πῶς οἴεσθε τοὺς τοιοῦτους; Εἰ μὲν ἦσαν ἐκ λατίνων, μάρτυρας ἀντιλογίας ἐκτὸς ὀνομάσατε ἂν. Μάρτυρας ἡμεῖς τοὺς ἡμετέρους τοιοῦτους ὄντας ἂν μὴ καλοῖμεν, ἀλλ' ἀθλήτᾶς γε κρίνομεν καὶ ὁμολογητάς... Ἴδε τοιγαροῦν, ὅποια νῦν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ὁρθόδοξος ἀνατολὶς ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ ὑμῶν μάλιστα. Τεταπεινωμένη μὲν κατὰ τὸν κόσμον, δεδοξασμένη δὲ κατὰ τὸν Θεόν, ... ἐν παννυχίσιν ἐορτάζουσα, ἐν ἀγρυπνίαις πανηγυρίζουσα, ἐν ψαλμωδίαις χαίρουσα, εἰς ἔκπληξιν καὶ θάμβος τῶν εἰδόντων ὑμῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπίστων...

Ἡ Ἐκκλησία (Κωνσταντινουπόλεως) καὶ τοὺς ἄλλους συνέχει καὶ στηρίζει θρόνους καὶ δόξα Χριστιανῶν ἀναδείκνυται, ἅμα καὶ καύχημα. Εἰ καὶ ἐάλω ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἐδουλώθη, τὸ ἔθνος οὐδαμῶς ἐξερριζώθη».

27. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ (ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ) ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ (Ειρηναίου).

«Ἡ γὰρ Ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περᾶτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων

ἐκπνέοντας». μάρτυρας... ἂν μὴ καλοῖμεν· ἡ συνείδηση τοῦ ὀρθόδοξου ἐλληνικοῦ λαοῦ ὀνόμασε αὐτοὺς «νεομάρτυρας». ἐν παννυχίσιν... χαίρουσα· ἡ Ἐκκλησία ἐμπύχωνε τὸ ὑπόδουλο γένος μέ τὴν καλλιέργεια τῆς λειτουργικῆς ζωῆς. δόξα... καὶ καύχημα· ἡ Ἐκκλησία σάν φιλόστοργη μητέρα καὶ σάν ὄρνιθα ποῦ μαζεύει «τὰ νοσσία αὐτῆς» (Ματθ. κγ' 37) ἀνέλαβε τὴν κηδεμονία τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων καὶ διέσωσε τὸν ἐθνισμό τους. οὐδαμῶς ἐξερριζώθη· ὁ ἱστορικός Σπυρίδων Ζαμπέλιος χαρακτηρίζει τὴν Ἐκκλησία ὡς «Ἑλληνοσώτειραν». Χωρὶς αὐτὴν, τονίζει, «τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος δέν ἦθελεν ἴσως ὑπάρχει σήμερον ἢ ἐντὸς βιβλιοθηκῶν καὶ εἰς σοφῶν τινῶν ἀναμνήσεις».

κινούνται συνέχεια και βρίζονται και καταδιώκονται και δέχονται βλαστήμιες και θεωρούνται σάν σκουπίδια και άκαθαρσίες μέχρι τη στιγμή αυτή; Και αν αποκτούν κάτι με τον ιδρώτα του προσώπου τους, δεν τό αποκτούν, βέβαια, για απόλαυση ή δόξα ή για νά ικανοποιούν σαρκικές επιθυμίες, αλλά για νά πληρώνουν τούς βασιλικούς φόρους, πού είναι δυσβάσταχτοι.

Πώς κρίνετε εσείς τούς ανθρώπους αυτούς; Αν αυτοί προέρχονταν από τούς Λατίνους, θά τούς ονομάζατε, χωρίς αμφιβολία, μάρτυρες. Έμεις τούς δικούς μας δεν μπορούμε νά τούς ονομάσουμε μάρτυρες, αν και είναι· βεβαίως όμως τούς θεωρούμε άθλητές και όμολογητές.... Νά δεις λοιπόν ποιά είναι σήμερα ή Ελλάδα και ή Όρθόδοξη Ανατολή· μάλιστα μετά τό χωρισμό σας. Είναι ταπεινωμένη από ανθρώπινη άποψη, άλλ' όμως δοξασμένη από τήν άποψη του Θεού..., αφού κάνει γιορτές με όλονυχτίες, πανηγυρίζει με άγρυπνίες και ευφραίνεται με ψαλμωδίες, πράγμα πού προκαλεί έκπληξη και θαυμασμό και σέ σας (τούς Λατίνους), πού γνωρίζετε τά πράγματα, και στους ίδιους τούς άπίστους....

Η Έκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως συγκρατεί και στηρίζει και τούς άλλους πατριαρχικούς θρόνους και γίνεται ή δόξα και ταυτόχρονα τό καμάρι των Χριστιανών. Αν και έπese στά χέρια του έχθρου ή Κωνσταντινούπολη και ύποδουλώθηκε, τό έθνος με κανένα τρόπο δεν ξεριζώθηκε».

27. Μετάφραση

« Η Έκκλησία, αν και είναι διασκορπισμένη σέ όλόκληρη τήν οικουμένη ως τά άκρα της γής, παρέλαβε από τούς Άποστόλους και από τούς μαθητές τους τήν πίστη σέ ένα Θεό, Πατέρα παντοκράτορα, ό όποιος έχει δημιουργήσει τόν ουρανό και τή γή και τίς θάλασσες και όλα όσα υπάρχουν σ' αυτά· και τήν πίστη σέ ένα Ίησού

27. Περικοπή από τό έργο του Ειρηναίου «Έλεγχος και άνατροπή της ψευδωνύμου γνώσεως» (ΒΕΠΕΣ 5, 115-116).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «τόν πεποηκότα... εν αυτοίς» φράσεις από ψαλμ. 145,6 και Πράξ. δ', 24' ιδ', 15. **ήγαπημένον** από τόν ουράνιο Πατέρα και τούς μαθητές Του. **εν Γερμανίαις...** **εν Λιβύη**· ή διάδοση του Χριστιανισμού τίς τελευταίες δεκαετίες του 2ου αιώνα ήταν πραγματικά θαυμαστή.

μαθητῶν παρέλαβε τὴν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποικηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἓνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν Προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις καὶ τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἡγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ... Τρῦτο τὸ κήρυγμα παρεληφνῆ καὶ ταύτην τὴν πίστιν, ὡς προέφαμεν, ἡ Ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἓνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἐν στόμα κεκτημένη. Καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιοι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή. Καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἰδρυμένα Ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύκασιν ἢ ἄλλως παραδιδόσασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολάς, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἰδρυμένα· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος, τὸ κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ εἷς καὶ ὁ αὐτός· οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῇ φαίνει καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν».

28. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΤΕΡΟΔΟΞΟΥΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς, καθάπερ τοὺς φρενίτιδι περιπεσόντας νόσῳ καὶ παραπαίοντας, κατὰ δύναμιν τὴν ὑμετέραν πειραῖσθαι θεραπεύειν μετὰ προσηνείας καὶ ἐπιεικειᾶς αὐτοῖς διαλεγομένους. Καὶ γὰρ ἐξ ἀπονοίας αὐτοῖς τὸ δόγμα τοῦτο ἐτέχθη καὶ πολὺ τῆς διανοίας

28. Περικοπή ἀπὸ τὸν β' λόγο «πρὸς Ἀνομίους περὶ τοῦ ἀκαταλήπτου τοῦ Θεοῦ» (Ε.Π., 48, 718). Οἱ Ἀνόμοιοι ἦταν μιά μερίδα τῶν Ἀρειανῶν πού ὑποστήριζε ὅτι ὁ Υἱὸς δέν εἶναι «ὁμοούσιος» ἀλλὰ «ἀνόμοιος» πρὸς τὸν Πατέρα.

Χριστό, τόν Υιό του Θεού, πού έγινε άνθρωπος γιά τή σωτηρία μας· και τήν πίστη σέ Άγιο Πνεῦμα, τό όποιο μίλησε στους ανθρώπους μέ τό στόμα τῶν προφητῶν γιά τίς φροντίδες του Θεού γιά τή σωτηρία του κόσμου, γιά τίς θείες ἐμφανίσεις, τή γέννηση από παρθένο, τό πάθος, τήν ἀνάσταση ἐκ νεκρῶν, τή σωματική ἀνάληψη στους οὐρανούς του ἀγαπημένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, του Κυρίου μας, τή Δευτέρα Παρουσία Του μέσα στή δόξα του Πατέρα....

Αὐτό τό κήρυγμα καί αὐτή τήν πίστη, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ἀφοῦ ἔχει παραλάβει ἡ Ἐκκλησία, ἄν καί εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλο τόν κόσμο, τά φυλάγει μέ ἐπιμέλεια, σάν νά κατοικεῖ σ' ἓνα σπίτι· καί ἔτσι πιστεύει σ' αὐτά, σάν νά ἔχει μιά ψυχή καί μιά καρδιά· καί μέ ἀπόλυτη συμφωνία τά κηρῦσει, τά διδάσκει καί τά παραδίδει στους μεταγενέστερους, σάν νά ἔχει ἓνα στόμα. Καί βέβαια οἱ γλῶσσες, πού μιλοῦν οἱ ἄνθρωποι στή γῆ, δέν εἶναι ἴδιες· ἡ δύναμη ὅμως τῆς παραδόσεως εἶναι μία καί ἡ αὐτή. Καί οὔτε οἱ Ἐκκλησίες πού ἔχουν ἰδρυθεῖ στίς γερμανικές χῶρες, πιστεύουν ἄλλα ἢ παραδίδουν στους μεταγενέστερους ἄλλα, οὔτε ἐκεῖνες πού ἔχουν ἰδρυθεῖ στίς Ἰβηρικές χῶρες, στους Κέλτες, στήν Ἀνατολή στήν Αἴγυπτο, στή Λιβύη καί στό μέσο του κόσμου ἔχουν διαφορετική πίστη. Ἀλλά, ὅπως ὁ ἥλιος, τό δημιούργημα αὐτό του Θεοῦ, εἶναι ἓνας καί ὁ αὐτός σέ ὅλο τόν κόσμο, ἔτσι καί τό κήρυγμα τῆς ἀλήθειας φέρνει παντοῦ τό φῶς καί φωτίζει ὅλους τούς ἄνθρώπους, πού θέλουν νά γνωρίσουν συνειδητά τήν ἀλήθεια».

28. Μετάφραση

« Σᾶς παρακαλῶ ὅλους νά προσπαθεῖτε ὅσο μπορείτε νά ἐπιναφέρετε στήν ὀρθή πίστη τούς αἰρετικούς, συζητώντας μαζί τους μέ εὐγένεια καί ἐπεικεία, ὅπως ἀκριβῶς θά συζητούσατε μ' ἐκείνους πού εἶναι τρελοί καί κάνουν ἀνοησίες. Καί πράγματι, ἡ αἰρετική τους διδασκαλία εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνόητης ἐνέργειας, καί ὁ ἐγωϊσμός τους εἶναι πολύ μεγάλος.

Ὅμως τά τραύματα ἐκεῖνα πού προκαλοῦν φλεγμονή, δέ δέχον-

Πραγματικές παρατηρήσεις: «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις... ὡς ἄνομος»· Α' Κοριν. θ', 20. φθείρουσι...· Α' Κορ. ιε', 33. ἐξέλθετε... λέγει Κύριος· Β' Κορ. στ',

αὐτῶν τὸ φύσημα. Τὰ δὲ φλεγμαίνοντα τῶν τραυμάτων οὐδὲ ἐπιβολὴν χειρὸς ἀνέχεται, οὐδὲ ἀφὴν ὑπομένει τραχυτέραν. Διὰ τοῦτο οἱ σοφοὶ τῶν ἰατρῶν μάλακῃ τινι σπογγιᾷ τὰ τοιαῦτα καταψήχουσιν ἔλκη. Ἐπεὶ οὖν καὶ τούτοις ἔλκος ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ φλεγμαίνον, ὡσπερ ἀπαλῇ τινι σπογγιᾷ προσηγὲς ὕδωρ καὶ πόσιμον σπῶντες, οὕτω, τὰ εἰρημμένα ἅπαντα καταντήσαντες, πειρώμεθα καταστέλλειν αὐτῶν τὸ φύσημα καὶ τὸν ὄγκον καθαιρεῖν ἅπαντα. Κἂν ὑβρίζωσι, κἂν λακτίζωσι, κἂν ἐμπτύωσι, κἂν ὀ,τιοῦν ποιῶσι, μὴ καταλείψης τὴν ἰατροεῖαν, ἀγαπητέ. Τοὺς γὰρ ἄνθρωπον παραπλήγη θεραπεύοντας ἀνάγκη πολλὰ τοιαῦτα ὑπομένειν, ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀφίστασθαι χρὴ, ἀλλὰ δι' αὐτὰ μὲν οὖν ταῦτα μάλιστα αὐτοὺς ταλανίζειν καὶ δακρύειν χρὴ, ὅτι τοιοῦτον αὐτῶν τῆς ἀρρωστίας ἐστὶ τὸ εἶδος.

Ταῦτα πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους λέγω καὶ ἀνεπηρέαστους καὶ δυναμένους ἐκ τῆς ἐκείνων ὀμιλίας μηδεμίαν παραδέξασθαι βλάβην, ὡς εἶ τις ἀσθενέστερος εἴη, φεγγέτω τούτων τὰς συνοουσίας, ἀποπηδάτω τοὺς συλλόγους, ὥστε μὴ τὴν τῆς φιλίας ὑπόθεσιν ἀφορμὴν ἀσεβείας γενέσθαι. Οὕτω καὶ Παῦλος ποιεῖ· αὐτὸς μὲν τοῖς ἀρρωστοῦσιν ἀναμίνγνται καὶ λέγει «ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος», τοὺς δὲ μαθητὰς καὶ ἀσθενέστερον διακεκλιμένους ἀπάγει παραινῶν οὕτω καὶ διδάσκων· «φθείρουσιν ἦθη χρηστὰ ὀμίλια κακαί», καὶ πάλιν «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος...» Ἰν' οὖν μὴ τὰ μέγιστα ἡμᾶς αὐτοὺς παραβλάψωμεν, φεύγωμεν αὐτῶν τὰς συνοουσίας, εὐχόμενοι μόνον καὶ παρακαλοῦντες τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, τὸν θέλοντα πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ἀπαλλάξαι μὲν αὐτοὺς τῆς πλάνης καὶ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐπαναγαγεῖν δὲ ἐπὶ τὸ τῆς γνώσεως φῶς».

17. Τὸν θέλοντα πάντας... ἐλθεῖν· Α' Τιμ. β', 4. Ὅπως εἶναι φανερό ἀπὸ ὅλη τὴν περικοπῇ, ὁ Χρυσόστομος δὲν ἀποκλείει τὸν διάλογο μὲ τούς ἑτεροδόξους, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ ἀναγκαῖο. Ὁ διάλογος ὅμως αὐτὸς περικλείει πολλοὺς κινδύνους. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεταί μόνο ἀπὸ πρόσωπα ποὺ ἔχουν ζωντανὴ πίστη καὶ εἰδικὲς γνώσεις.

ται ν' άκουμπήσει χέρι έπάνω τους ούτε ύποφέρουν άγγιγμα πιό σκληρό. Για τό λόγο αυτό οι συντεοί γιατροί καθαρίζουν έλαφρά τίς πληγές αυτές μέ κάποιο μαλακό σφουγγάρι.

Έπειδή λοιπόν και μέσα στην ψυχή των αίρετικών ύπάρχει φλεγμονή, άφου τούς καταβρέξουμε μέ όλα όσα έχουμε είπει, παίρνον-τας κατά κάποιο τρόπο μέ μαλακό σφουγγάρι γλυκό και πόσιμο νερό, άς προσπαθοϋμε νά περιορίζουμε τό ψυχικό τους πρήξιμο και όλόκληρο τό έξόγκωμα του έγωΐσμου τους. Και άν ύβρίζουν και άν κλωτσούν και άν φτύνουν και κάνουν ό,τιδήποτε, νά μήν έγκατα-λείψεις, άγαπητέ, τό έργο τής θεραπείας. Όσοι βέβαια θεραπεύουν άνθρωπο παράφρονα, θά ύπομένουν όπωσδήποτε πολλά τέτοια· ώστόσο όμως δέν πρέπει νά εγκαταλείπουν τήν προσπάθεια, αλλά γι' αυτά τά ίδια άκριβώς τά πράγματα πρέπει νά συμπονοϋν παρ ά πολύ και νά δακρύζουν για τούς άνθρώπους αυτούς, επειδή τέτοιο είναι τό είδος τής αρρώστιας τους.

Αυτά όμως τά λέγω στους πιό δυνατούς στην πίστη, για τούς όποιους δέν ύπάρχει κανένας κίνδυνος νά επηρεαστοϋν και νά βλαφτοϋν από τή συναναστροφή τους μέ τούς αίρετικούς. Έπομέ-νως, άν κανείς δέν έχει δυνατή πίστη, νά αποφεύγει τίς συνανα-στροφές μαζί τους και νά απομακρύνεται από τίς συνελεύσεις τους, ώστε νά μή γίνει ή φροντίδα για τήν έπιστροφή των αίρετικών στην όρθή πίστη άφορμή νά χάσει ο ίδιος τήν πίστη του. Αυτό άκριβώς κάνει και ο Παϋλος· ο ίδιος δηλαδή συναναστρέφεται τούς κακούς και τούς αίρετικούς, γι' αυτό και λέγει: «έγινα στους Ίουδαίους σαν Ίουδαίος, σ' αυτούς που δέν είχαν λάβει τό νόμο τής αποκαλύψεως, σαν έθνικός χωρίς νόμο»· τούς μαθητές του όμως και εκείνους που έχουν ασθενέστερη πίστη, τούς απομακρύνει από τούς κακούς και τούς αίρετικούς, συμβουλευοντάς τους και διδάσκοντάς τους μέ αυτά τά λόγια: «οί κακές συναναστροφές διαφθείρουν τά καλά ήθη» και πάλι: «βγεΐτε μέσα άπ' αυτούς και ξεχωριστείτε, λέγει ο Κύριος»... Για νά μή βλάψουμε λοιπόν παρα πολύ τούς έαυτούς μας, άς αποφεύγουμε νά συναναστρεφόμεστε τούς αίρετικούς· νά προσευχόμεστε μόνο και νά παρακαλοϋμε τόν φιάνθρωπο Θεό, που θέλει όλοι οι άνθρωποι νά σωθοϋν και νά γνωρίσουν τέλεια τήν αλήθεια, νά τούς απαλλάξει από τήν πλάνη και τήν παγίδα του δια-βόλου και νά τούς επαναφέρει στο φώς τής γνώσεως».

Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.
 Τοιχογραφία τῆς ἱ. μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

Α΄ ΚΕΙΜΕΝΑ

29. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Κάλλιστον καὶ ψυχοφειλέστατον ἐρευνᾶν τὰς θείας Γραφάς. Ὡσπερ γὰρ δένδρον, παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, τῇ θείᾳ ἀρδευομένῃ Γραφῇ, πιαίνεται καὶ καρπὸν ὄριμον δίδωσι πίστιν ὀρθόδοξον καὶ ἀειθαλέσι τοῖς φύλλοις, ταῖς θεαρέστοις φημί ὠραῖζεται πράξεσι. Πρὸς τε γὰρ προᾶξιν ἐνάρετον καὶ θεωρίαν ἀθόλωτον ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν ρυθμιζόμεθα. Πάσης γὰρ ἀρετῆς παράκλησιν καὶ κακίας ἀπάσης ἀποτροπὴν ἐν ταύταις εὐρίσκομεν... Κρούσωμεν τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν Γραφῶν, τὸν εὐώδη, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὠραιότατον, τὸν παντοίοις τῶν νοερῶν θεοφόρων ὀρνέων κελαδήμασι περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὄτα, τὸν ἀπτόμενον ἡμῶν τῆς καρδίας καὶ λυπομένην μὲν παρακαλοῦντα, θυμονμένην δὲ κατευνάζοντα καὶ χαρᾶς αἰδίου ἐμπιπλῶντα, τὸν ἐπιβιβάζοντα ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ χρυσαυγῇ μετάφρασα τῆς θείας Περιστερᾶς καὶ ὑπέρολαμπρα, καὶ ταῖς φανωτάταις αὐτῆς πτέρυξι πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ φυτουργοῦ τοῦ νοητοῦ ἀμπελῶνος ἀνάγοντα, καὶ δι' Αὐτοῦ τῷ Πατρὶ τῶν φώτων προσάγοντα. Ἄλλὰ μὴ παρεργῶς κρούσωμεν, προθύμως δὲ μᾶλλον

29. Περικοπή ἀπὸ τό ἔργο τοῦ Δαμασκηνοῦ «Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ε.Π. 94, 1176).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡσπερ γάρ δένδρον, παρά τὰς διεξόδους... ψαλμ. α΄, 3. **μὴ ἐκκακῶσωμεν κρούοντες**· πρβλ. Ὁριγένη «περὶ τοῦ μὴ ἐκκακεῖν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆς θείας Γραφῆς τὸν μὴ συνιέντα τὸ σκοτεινὸν τῶν ἐν αὐτῇ αἰνιγμάτων καὶ παραβολῶν» (Ε.Π. 12, 917-922). «**Ἐπερώτησον...**»· Δευτ. λβ΄, 7. **τόν πατέρα... τοὺς πρεσβυτέρους**· Γιά ἐμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους μόνο μέ τῆ βοήθεια τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατό νά ἐρμηνεύσουμε ἱκανοποιητικά τὴν ἁγία Γραφή.

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

29. Μετάφραση

« Εἶναι πολὺ ὠραῖο καὶ πολὺ ὠφέλιμο γιὰ τὴν ψυχὴ νὰ μελετοῦμε μὲ προσοχὴ τίς θεῖες Γραφές. Γιατί, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα δέντρο πού εἶναι φυτεμένο κοντὰ στὴν πηγὴ τοῦ νεροῦ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν πίνει ἀπὸ τὸ πνευματικὸ νερὸ τῆς θείας Γραφῆς, προκόβει πνευματικά καὶ ἠθικά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παράγει σάν ὄριμο καρπὸ τὴν ὀρθόδοξη πίστη καὶ νὰ στολίζεται μὲ καταπράσινα φύλλα, δηλαδή μὲ θεάρεστες πράξεις. Καὶ τοῦτο γιατί οἱ ἅγιες Γραφές μᾶς ὀδηγοῦν καὶ στὴν ἐνάρετη πράξη καὶ στὴν καθαρὴ θεωρία, ἐπειδὴ μέσα σ' αὐτές βρίσκουμε παρόρμηση γιὰ κάθε ἀρετὴ καὶ τὴν προτροπὴ νὰ ἀποκρούσουμε κάθε κακία. Ἐὰς χτυπήσουμε λοιπὸν τὴν πόρτα στὸν πολὺ ὁμορφὸ παράδεισο τῶν Γραφῶν, αὐτὸν πού εἶναι γεμάτος εὐωδιά, τὸ γλυκύτατο, τὸν ὠραιότατο, ἐκείνον πού σκορπίζει εὐχάριστους ἤχους στ' αὐτιά μας μὲ τὰ κάθε εἶδους κελαδήματα τῶν αἰῶνων θεοφόρων πουλιῶν· τὸν παράδεισο πού συγκινεῖ τὴν καρδιά μας, καὶ πού, ὅταν εἶναι λυπημένη, τὴν παρηγορεῖ καὶ, ὅταν εἶναι ταραγμένη, τὴ γαληνεύει καὶ τὴ γεμίζει παντοτεινὴ χαρὰ. Ἐκείνον πού ἀνεβάζει τὸ νοῦ μας πάνω στὴν ὀλόλαμπρη καὶ γεμάτη χρυσές ἀνταύγειες ράχη τῆς θείας Περιστερᾶς, ἢ ὁποῖα μὲ τὰ φωτεινὰ φτερά της μᾶς ἀνεβάζει ψηλά στὸν Μονογενὴ Υἱὸ καὶ κληρονόμο Ἐκείνου, πού φύτεψε τὸ πνευματικὸ ἀμπέλι καὶ πού μέσω Αὐτοῦ μᾶς φέρνει κοντὰ στὸν Πατέρα τῶν Φώτων. Ἐὰς μὴ χτυπήσουμε τὴν πόρτα τοῦ παραδείσου ἀδιάφοροι, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ προθυμία καὶ μὲ ἐπιμονή. Ἐὰς μὴ χάσουμε τὸ θάρρος μας, καθὼς χτυπάμε. Ἐπειδὴ μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ μᾶς ἀνοίξουν τὴν πόρτα. Ἐὰν διαβάσουμε μιὰ καὶ δυὸ φορές καὶ δέν καταλάβουμε αὐτὰ πού διαβάζουμε, ἄς μὴ λιποψυχήσουμε, ἀλλὰ ἄς ἐπιμεινόμε, ἄς χάσουμε ὥρα, ἄς ρωτήσουμε. Γιατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει: “Ἐζήτησε νὰ μάθεις ἀπὸ τὸν πατέρα σου καὶ

καὶ ἐπιμόνωσ. Μὴ ἐκκακήσωμεν κρούοντες. Οὕτω γὰρ ἡμῖν ἀνοιγῆσεται. Ἐὰν ἀναγνώμεν ἅπαξ καὶ δις καὶ μὴ διαγνώμεν, ἃ ἀναγιγνώσκομεν, μὴ ἐκκακήσωμεν· ἀλλ' ἐπιμείνωμεν, ἀδολεσχῆσωμεν, ἐρωτήσωμεν· «ἐπερώτησον γὰρ, φησί, τὸν πατέρα σου καὶ ἀναγγελεῖ σοι τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι».

30. Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφοτέρω τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπειράται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσωμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθνῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καιρία ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστῶντες τὸ κήρυγμα. Οἶον (ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρώτου μνησθῶ) τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσηυχήν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες».

30. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου «περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Ε.Π. 32, 188).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἀμφοτέρω τὴν αὐτὴ ἰσχύν ἔχει ἀντίθετα πρὸς τοὺς ρωμαιοκαθολικούς, πού πολλές φορές τοποθετοῦν τὴν παράδοση ὑπὲρ ἄνω τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἀντίθετα πρὸς τοὺς Προτεστάντες, πού ἀπορρίπτουν τὴν ἱερά Παράδοση, γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους ἡ ἱερά Παράδοση ὡς πηγὴ τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν ἔχει τὸ ἴδιο κύρος μὲ τὴν ἁγία Γραφή. **τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα... τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας:** ὁ Μ. Βασίλειος ἐννοεῖ τοὺς λόγους πού λέει ὁ ἱερέας κατὰ τὴ θεία Λειτουργία: «... δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν

αὐτός θά σοῦ δώσει ἐξήγησι· ἀπό τούς μεγαλυτέρους σου καί αὐτοί θά σέ κατατοπίσουν»».

30. Μετάφραση

« Ἀπό τά δόγματα καί τά κηρύγματα πού ἔχουν φυλαχτεῖ στήν Ἐκκλησία, ἄλλα τά ἔχουμε παραλάβει ἀπό τή γραπτή διδασκαλία καί ἄλλα μᾶς μεταδόθηκαν ἀπό τήν προφορική διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων καί τά ἔχουμε ἀποδεχθεῖ κατά τρόπο μυστικό (ἀνεξήγητο)· βέβαια καί τά δυό ἔχουν τήν ἴδια δύναμη γιά τήν εὐσέβεια. Καί σ' αὐτό κανεῖς δέν ἔχει ἀντίρρηση· κανεῖς βέβαια ἀπό ἐκείνους πού ἔχουν ἔστω καί μικρή πείρα ἀπό τούς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς. Γιατί ἂν θά ἐπιχειρούσαμε νά ἀφήσουμε ἀπό τά ἔθιμα ὅσα εἶναι ἄγραφα, ἐπειδή τάχα δέν ἔχουν μεγάλη δύναμη, μέ αὐτό τόν τρόπο καί χωρίς νά τό καταλάβουμε, θά ζημιώναμε τό Εὐαγγέλιο στά σπουδαιότερά του σημεῖα· μάλλον θά ἀπογυμνώναμε τό κήρυγμα ἀπό κάθε οὐσιαστικό περιεχόμενο. Γιά παράδειγμα, (γιά νά θυμηθῶ τό πρῶτο καί πολύ γνωστό σέ ὄλους), ποιός εἶναι ἐκεῖνος πού γραπτῶς μᾶς δίδαξε νά σφραγίζονται μέ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ, ἐκεῖνοι πού ἐλπίζουν στό ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ; Ποιό γραπτό ἔργο μᾶς δίδαξε ὅτι πρέπει νά στρεφόμεστε πρὸς τήν ἀνατολή τήν ὥρα τῆς προσευχῆς; Ποιός ἀπό τούς ἁγίους μᾶς ἔχει γραπτῶς κληροδοτήσει τά λόγια τῆς ἐπικλήσεως γιά τόν καθαγιασμό τοῦ ἄρτου τῆς θείας Εὐχαριστίας καί τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας; Γιατί δέν ἀρκούμεστε σ' αὐτά, πού ἀνέφερε ὁ Ἀπόστολος ἢ τό Εὐαγγέλιο, ἄλλα λέμε περισσότερα, ἄλλα πρὶν ἀπό αὐτά καί ἄλλα μετά ἀπό αὐτά, ἀφοῦ τά παραλάβουμε ἀπό τήν ἄγραφη διδασκαλία».

κατάπεμψον τὸ Πνευμά Σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ». **Ποτηρίου τῆς εὐλογίας**: τὸ ποτήρι μέ τό ὅποιο ὁ Κύριος κατὰ τήν ἐσπέρα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου ἔκαμε εὐχαριστήρια προσευχή πρὸς τόν Θεό εὐλογώντας αὐτόν γι' αὐτό. **ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας πρλαβόντες**: πρβλ. Α' Κορ. ια', 2, 34. Κατὰ τόν Ἐπιφάνιο «τά μὲν ἐν γραφαῖς, τά δὲ ἐν παραδόσει παρέδωκαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι» (Ε.Π. 41, 1047). Καί κατὰ τόν Χρυσόστομο «ἄδηλον ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κακεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξίόπιστα».

31. Η ΜΕΡΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ
(Γρηγορίου Νύσσης).

«Ἡ θεία φύσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ὅ,τι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶ, πάσης ὑπέροκειται καταληπτικῆς ἐπινοίας, ἀπρόσιτος καὶ ἀπροσπέλαστος οὕσα ταῖς στοχαστικαῖς ἐπινοίαις, καὶ οὐπω τις ἀνθρώποις πρὸς τὴν τῶν ἐκλήπτων κατανόησιν ἐξεύρηται δύναμις· οὐδὲ τις ἔφοδος καταληπτικῆ τῶν ἀμηχάνων ἐπενοήθη. Διὸ καὶ ἀνεξιχνιάστους τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ὁ μέγας ὀνομάζει Ἀπόστολος, σημαίνων διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀνεπίβητον εἶναι λογισμοῖς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἢ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας ἄγει. Τοιοῦτος δὲ ὢν κατὰ τὴν φύσιν ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν, ἄλλω λόγῳ καὶ ὁρᾶται καὶ καταλαμβάνεται ὁ ἀόρατός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς τοιαύτης κατανοήσεως τρόποι. Ἔστι γὰρ καὶ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντὶ σοφίας τὸν ἐν σοφίᾳ πάντα πεποηκότα στοχαστικῶς ἰδεῖν. Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων ὁρᾶται τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ ὁ δημιουργὸς τοῦ προκειμένου κατασκευάσματος, τὴν τέχνην τῷ ἔργῳ ἐναποθέμενος. Ὁρᾶται δὲ οὐχ ἡ φύσις τοῦ τεχνητεύσαντος, ἀλλὰ μόνον ἡ τεχνικὴ ἐπιστήμη, ἣν ὁ τεχνίτης τῇ κατασκευῇ ἐναπέθετο. Οὕτω καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ κτίσει βλέποντες κόσμον, ἔννοιαν οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ κατὰ πάντα σοφῶς πεποηκότος ἀνατυπούμεθα».

31. Περικοπή ἀπὸ τὸν 6ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στοὺς μακαρισμοὺς. Ὁ λόγος αὐτός ἐρμηνεύει τὸ μακαρισμὸ «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὁψονται» (Ἐ.Π. 44, 1268).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ἀπρόσιτος· ἀπροσπέλαστος· ἀνεπίβητον... πρὸς γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας· ὁ Γρηγόριος Νύσσης τονίζει ὅτι δέν μπορούμε νὰ γνωρίσουμε τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ κατὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸ ὁ Θεὸς εἶναι «φῶς τὸ ἀκρότατο καὶ ἀπρόσιτο καὶ ἄρητο, οὔτε νῶ καταληπτὸν οὔτε λόγῳ ρητόν» (Ἐ.Π. 36, 364). Καὶ ὁ Μ. Βασίλειος πιστεύει ὅτι «ἀπερινόητος ἀνθρώπου φύσει καὶ ἄρητος παντελῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀποδέδεικται» (Ἐ.Π. 29, 544-545). Σύμφωνα μέ τὴ γνώμη ὅλων τῶν Πατέρων, γνωρίζουμε ὄχι τὴν οὐσία

31. Μετάφραση

« Ὅτιδήποτε εἶναι πραγματικά αὐτή ἡ ἴδια ἡ θεία φύση στήν οὐσία της, βρίσκεται πάνω ἀπό κάθε ἀντιληπτική δύναμη τοῦ νοῦ, γιατί (ἡ θεία αὐτή φύση) εἶναι ἀπρόσιτη καί ἀπροσπέλαστη στους διανοητικούς στοχασμούς καί δέν ἔχει βρεθεῖ ἀκόμη καμιά δύναμη ἀπό τοὺς ἀνθρώπους, κατάλληλη γιά τήν κατανόηση αὐτῶν πού βρίσκονται ἔξω ἀπ' τήν περιοχὴ τῆς ἀντιληπτικῆς τους δυνάμεως· οὔτε ἐπινοήθηκε κάποιος τρόπος, κατάλληλος γιά τήν κατανόηση τῶν ἀσυλλήπτων. Γι' αὐτό καί ὁ μέγας Ἀπόστολος ὀνομάζει ἀνεξιχνίαστες τίς ὁδοὺς τοῦ Θεοῦ, φανερώνοντας μέ τό λόγο αὐτό ὅτι εἶναι ἀπρόσιτη στίς λογικές σκέψεις ἡ ὁδός ἐκείνη, πού ὁδηγεῖ στή γνώση τῆς θείας οὐσίας. Ἐφοῦ, λοιπόν, τέτοιος εἶναι στή φύση του Ἐκεῖνος πού εἶναι πάνω ἀπό κάθε φύση, μέ διαφορετικό τρόπο γίνεται καί ὁρατός καί ἀντιληπτός Αὐτός, πού εἶναι καί ἀόρατος καί ἀπερίγραπτος. Πολλοί μάλιστα εἶναι οἱ τρόποι τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Γιατί εἶναι δυνατό καί μέ τή βοήθεια τῆς σοφίας, πού φανερώναται μέσα στό σύμπαν, νά δοῦμε, μέ λογικό συμπέρασμα, Ἐκεῖνον, πού ἔχει δημιουργήσει μέ σοφία ὅλα τά πράγματα. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καί μέ τά ἀνθρώπινα δημιουργήματα, ὅπου ὁ δημιουργός τοῦ κατασκευάσματος πού βρίσκεται μπροστά μας, μέ τό νοῦ γίνεται κατά κάποιο τρόπο ὁρατός, ἀφοῦ ἔβαλε τήν τέχνη του μέσα στό ἔργο. Εἶναι ὁμως ὁρατή ὄχι ἡ οὐσία τοῦ κατασκευαστή, ἀλλά μόνο ἡ (εἰδική) τεχνική γνώση, πού ὁ τεχνίτης ἔβαλε μέσα στό κατασκευάσμα. Ἔτσι καί ὅταν βλέπουμε προσεκτικά τήν τάξη μέσα στήν κτίση, ἀναπαρασταίνουμε μέσα στό νοῦ μας ὄχι τήν οὐσία, ἀλλά τή σοφία Ἐκεῖνου, πού ἔχει δημιουργήσει τήν κτίση μέ σοφία σέ ὅλα».

τοῦ Θεοῦ, ἀλλά «τά περί τήν οὐσίαν Αὐτοῦ», «οὐ τήν φύσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τά περί τήν φύσιν» (Ἰωάννης Δαμασκηνός, Ἐ.Π. 94, 800). **διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντί σοφίας... πάντα σοφῶς**: ὅλοι οἱ Πατέρες μέ ἄλλους λόγους τονίζουν ὅ,τι ἔλεγε ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος διδασκε ὅτι εἶναι δυνατόν νά φτάσουμε στήν ἰδέα τοῦ Θεοῦ διά τῆς μελέτης τῆς κτίσεως, «ὡσπερ γράμμασι διά τῆς τάξεως καί ἁρμονίας τόν ἑαυτῆς δεσπότην καί ποιητὴν σημαίνουσης καί βοῶσης» (Ἐ.Π. 25, 69).

32. ΟΙ ΚΑΘΑΡΟΙ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΒΛΕΠΟΥΝ ΤΟΝ ΘΕΟ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ὁ πάσης τῆς κτίσεως καὶ ἐμπαθοῦς διαθέσεως τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἀποκαθίρας, ἐν τῷ ἰδίῳ κάλλει τῆς θείας φύσεως καθορᾷ τὴν εἰκόνα... Τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν ὁ Θεὸς ἐνετύπωσε τῇ σῆ κατασκευῇ τὰ μιμήματα, οἷόν τινα κηρὸν σχήματι γλιφῆς προτιπώσας. Ἄλλ' ἢ κακία τῷ θεοειδεῖ χαρακτηρο περιχυθεῖσα ἄχρηστον ἐποίησέ σοι τὸ ἀγαθὸν ὑποκεκρυμμένον τοῖς αἰσχροῖς προκαλίμμασιν. Εἰ οὖν ἀποκλύσειας πάλιν δι' ἐπιμελείας βίου τὸν ἐπιπλασθέντα τῇ καρδίᾳ σου ρύπον, ἀναλάμψει σοι τὸ θεοειδὲς κάλλος. Ὡσπερ ἐπὶ τοῦ σιδήρου γίνεσθαι πέφυκεν, ὅταν δι' ἀκόνης τοῦ ἰοῦ γυμνωθῆ, ὁ πρὸ ὀλίγου μέλας, αὐγὰς τινὰς ἐφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἥλιον στίλβων καὶ λαμπηδόνας ἐκδίδωσιν, οὕτω καὶ ὁ ἔνδον ἄνθρωπος, ὃν καρδίαν ὀνομάζει ὁ Κύριος, ἐπειδὴν ἀποξύσῃται τὸν ἰώδη ρύπον τὸν διὰ τοῦ πονηροῦ εὐρώτος ἐπανθήσαντα τῇ μορφῇ, πάλιν ἀναλήφεται τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα καὶ ἀγαθὸς ἔσται. Τὸ γὰρ ἀγαθῶ ὅμοιον ἀγαθὸν πάντως. Οὐκοῦν ὁ ἑαυτὸν βλέπων, ἐν ἑαυτῷ τὸ ποθούμενον βλέπει καὶ οὕτω γίνεται μακάριος ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὅτι πρὸς τὴν ἰδίαν καθαρότητα βλέπων, ἐν τῇ εἰκόνι καθορᾷ τὸ ἀρχέτυ-

32. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Γρηγορίου Νύσσης στό μακαρισμὸ «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται» (Ε.Π. 44, 1269).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ὅλη περικοπή φανερῶνει ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης εἶναι μεγάλη φιλοσοφικὴ διάνοια. Αὐτὸς προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὸ γνωσιολογικὸ σχῆμα τοῦ Ἀριστοτέλη, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο πηγές τῆς γνώσεως εἶναι δύο, δηλαδὴ ἡ ἐμπειρία πού ἔχουμε διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ ἡ στηριζόμενη σ' αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία τῆς σκέψεως καὶ τοῦ συλλογισμοῦ. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἔχει τὴν πλατωνικὴ ἀντίληψη, ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὴν κατ' αἴσθησιν ἐμπειρία καὶ τῆ στηριζόμενη σ' αὐτὴ διανοητικὴ ἐργασία, ὑπάρχει καὶ ἄλλη σημαντικότερη πηγὴ γνώσεως: ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία, τὸ ἐσωτερικὸ βίωμα, ἡ ἄμεση πνευματικὴ θέα. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς γνώσεως εἶναι κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει καθαριστεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Παρόμοια διδασκαλία ἀνέπτυξαν καὶ ἄλλοι πατέρες, ὅπως ὁ Αὐγουστίνος στὴ Δύση καὶ πολλοὶ Ἕλληνες στὴν Ἀνατολή. **τῶν γὰρ τῆς ἰδίας φύσεως ἀγαθῶν:** Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο ἡ ὑψιστὴ ὄντολογικὴ πραγματικότητα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑψιστὴ ἀξιολογικὴ πραγματικότητα, ἡ πηγὴ ὅλων τῶν ἀξιών καὶ ἀγαθῶν, τὸ ὑψιστὸ ἀγαθὸ. **ἐντύπωσε**

32. Μετάφραση

« Ἐκεῖνος πού καθάρισε τήν καρδιά του ἀπό τήν κακότητα καί τίς κακές ἐπιδράσεις δλόκληρης τῆς ὕλικης κτίσεως, μέσα στή δική του ψυχική ὁμορφιά διακρίνει καθαρά τήν εἰκόνα τῆς θείας φύσεως (τοῦ Θεοῦ). Γιατί ὁ Θεός, ὅταν σέ δημιουργοῦσε, χάραξε ἐπάνω σου σάν σέ ἀντίτυπο τά ἀγαθά τῆς δικῆς Του φύσεως, σάν νά ἀποτύπωσε πάνω στό κερί τό σχῆμα μιᾶς γλυπτῆς παραστάσεως. Ἀλλά ἡ ἁμαρτία, ἀφοῦ ἀπλώθηκε γύρω ἀπό τό θεόμορφο χάραγμα, ἔκαμε γιά σένα ἄχρηστο τό ἀγαθό πού εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπό τό ἄσχημα περιβλήματα. Ἄν λοιπόν μέ τήν προσεκτική ζωή σου ξεπλύνεις πάλι τήν ἀκαθαροσία, ἡ ὁποία τοποθετήθηκε σάν ἐπίχρισμα πάνω στήν καρδιά σου, θά λάμψει ξανά στή μορφή σου τό θεόμορφο κάλλος. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει νά γίνεται κατά τρόπο φυσικό στό σίδηρο, ὅταν δηλαδή μέ τό ἀκόνι ἀπαλλαγῆ ἀπό τή σκουριά, αὐτό πού πρῖν ἀπό λίγο ἦταν μαῦρο, βγάζει τώρα μερικές ἀνταύγειες καί λάμπεις, καθῶς ἀκτινοβολεῖ ἀπέναντι στόν ἥλιο, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος, πού ὁ Κύριος ὀνομάζει καρδιά, ὅταν μέ ξύσιμο βγάλει τή σκουριά, πού εἶναι σάν τήν ἀκαθαροσία καί σχηματίστηκε μέ τή μούχλα πάνω στή μορφή, θά ἀποκτήσει πάλι τήν ὁμοιότητα μέ τό πρωτότυπο καί θά εἶναι ἀγαθός. Γιατί τό ὅμοιο μέ τό ἀπόλυτο ἀγαθό εἶναι ὅπωςδήποτε ἀγαθό. Ὅποιος λοιπόν παρατηρεῖ τόν ἑαυτό του, μέσα στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του βλέπει αὐτό πού ποθεῖ· καί μέ τόν τρόπο αὐτό γίνεται μακάριος αὐτός πού ἔχει τήν καρδιά καθαρή ἀπό τό μολυσμό τῆς ἁμαρτίας, γιατί, παρατηρώντας προσεκτικά τή δική του καθαρότητα, μέσα στήν εἰκόνα διακρίνει καθαρά

τῆ σῆ κατασκευῆ τά μιμήματα· ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ. **εἰ ἀποκλύσεις... ἐπειδάν ἀποξύσῃται τόν ἰώδη ρύπον... ὁ καθαρὸς τῆ καρδία**: ὅλες οἱ ἐκφράσεις θυμίζουσαν παλαιότερη διδασκαλία τοῦ ἀπολογητῆ Θεόφιλου Ἀντιοχείας (β' αἰώνας), ὁ ὁποῖος ἔγραψε: «Βλέπεται γάρ ὁ Θεὸς τοῖς δυναμένοις αὐτὸν ὁρᾶν, ἐπὶν ἔχῃσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνεψφμένους τῆς ψυχῆς... Ὅσπερ ἔσοπτρον ἐστιλβωμένον, οὕτω δεῖ τὸν ἄνθρωπον ἔχειν καθαρὰν ψυχὴν... Ὅταν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὐ δύναται ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος θεωρεῖν τὸν Θεόν» (ΒΕΠΕΣ 5, 13-14). Αὐτὰ ἐξηγοῦν γιατί τό κυριότερο αἴτιο τῆς ἀπιστίας εἶναι ἡ ἔλλειψη ἠθικῆς καθαρότητας.

πον... Καθαρότης γάρ, ἀπάθεια καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριώσις ἢ θεότης-ἐστίν. Εἰ οὖν ταῦτα ἐν σοὶ ἐστι, Θεὸς πάντως ἐν σοὶ ἐστίν».

33. Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἰστησί μου τὸν λόγον τὸ θαῦμα τῆς διανοίας. Τί πρῶτον εἶπω; Πόθεν ἄρξωμαι τῆς ἐξηγήσεως; Ἐλέγξω τῶν ἔξω τὴν ματαιότητα ἢ ἀνυμνήσω τὴν ἡμετέραν ἀλήθειαν;... Ὁ τὴν κοσμοποιεῖαν συγγράφων εὐθύς ἐν τοῖς πρώτοις ρήμασι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν διάνοιαν ἡμῶν κατεφώτισεν, εἰπὼν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τί καλὴ ἢ τάξις; Ἀρχὴν πρῶτον ἐπέθηκεν, ἵνα μὴ ἀναρχον αὐτὸν οἰηθῶσί τινες· εἶτα ἐπήγαγε τὸ Ἐποίησεν. ἵνα δειχθῇ, ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς τοῦ δημιουργοῦ δυνάμεώς ἐστι τὸ ποιηθέν. Ὡς γὰρ ὁ κεραμεύς, ἀπὸ τῆς αὐτῆς τέχνης μυρία διαπλάσας σκεύη, οὔτε τὴν τέχνην οὔτε τὴν δύναμιν ἐξανήλωσεν· οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς τούτου δημιουργός, οὐχ ἐνὶ κόσμῳ σύμμετρον τὴν ποιητικὴν ἔχων δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον ὑπερβαίνουσαν, τῇ ροπῇ τοῦ θελήματος μόνη εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὰ μεγέθη τῶν ὀρωμένων. Εἰ οὖν καὶ ἀρχὴν ἔχει ὁ κόσμος καὶ πεποιήται, ζήτηι, τίς ὁ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δούς καὶ τίς ὁ ποιητής... Ἡ μακαρία φύσις, ἢ ἄφθονος ἀγαθότης, τὸ ἀγαπητὸν πᾶσι τοῖς λόγου μετειληφόσι, τὸ πολυπόθητον κάλλος, ἢ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἢ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ νοερόν φῶς, ἢ ἀπρόσιτος σοφία, οὗτος ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ... Προαναφώνησις τῶν περὶ συντελείας δογμάτων καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου μεταποιήσεως, τὰ νῦν ἐν βραχέσι κατὰ τὴν στοιχείωσιν τῆς θεοπνεύστου διδασκαλίας παραδιδόμενα. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τὰ ἀπὸ χρόνου ἀρξάμενα πᾶσα ἀνάγκη καὶ ἐν χρόνῳ συντελεσθῆναι».

33. Περικοπή ἀπὸ τὴν πρώτη ἀπὸ τίς ἐννέα ὁμιλίαις τοῦ Μ. Βασιλείου σπὴν Ἐξαήμερο (Ε.Π. 29, 5-9). Οἱ ὁμιλίαις αὐτές διακρίνονται γιὰ τὴν καταπληκτικὴ γνῶσις τῶν δεδομένων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φύση καὶ γιὰ τὴν παρατηρητικότητα, μέ τῇ ὁποία ὁ σοφὸς ἱεράρχης τὴ μελετοῦσε.

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν...» Γεν. α', 1. ὁ τὴν κοσμο-

τό ἀρχέτυπο. Ἐφοῦ καθαρότητα, ἔλλειψη παθῶν καί ἀποξένωση ἀπό κάθε κακῶ εἶναι ἡ θεότητα. Ἐν ἔχεις αὐτά, τότε ὁ Θεός ἐξάπαντος εἶναι μέσα σου».

33. Μετάφραση

« Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Μὲ ἀφήνει ἄφωνο ὁ θαυμασμός γιὰ τό νόημα αὐτῆς τῆς φράσεως. Τί νά πῶ πρῶτο; Ἐπὶ ποῦ ν' ἀρχίσω τὴν ἐξήγησιν; Νά καταδείξω τὴ μωρία αὐτῶν ποῦ βρίσκονται ἐξω ἀπὸ τό Χριστιανισμό ἢ νά ἐξυμνήσω τὴ δική μας ἀλήθεια;...

Αὐτός ποῦ ἔγραψε τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἀμέσως μὲ τά πρῶτα λόγια φώτισε τέλεια τό νοῦ μας μὲ τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Γιατί εἶπε: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Πόσο ὠραία εἶναι ἡ τάξις. Μίλησε πρῶτα γιὰ τὴν ἀρχή, γιὰ νά μὴ νομίσουν μερικοὶ ὅτι ὁ κόσμος δέν ἔχει ἀρχή· ἔπειτα πρόσθεσε τό Ἐποίησε, γιὰ νά φανερωθεῖ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι ἐλάχιστη ἐκδήλωσις τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργοῦ. Ὅπως δηλαδὴ ὁ ἀγγελιοπλάστης, ποῦ κατασκεύασε μὲ τὴν ἴδια τέχνη ἀναρίθμητα σκεύη, οὔτε τὴν τέχνην του οὔτε τὴ δύναμίν του ἐξάντησε, ἔτσι καὶ ὁ δημιουργὸς αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, ἐπειδὴ ἔχει δημιουργικὴ δύναμιν ἀσύγκριτα ἀνώτερη ἀπὸ ὅση ἀρκεῖ γιὰ τὴ δημιουργία ἑνὸς κόσμου, μὲ τὴν ἐλάχιστην κίνησιν τῆς θελήσεώς Του καὶ μόνον δημιούργησε τὰ μεγάλα σέ ὄγκο οὐράνια σώματα, τὰ ὅποια βλέπουμε. Ἐν λοιπὸν ὁ κόσμος καὶ ἀρχὴ ἔχει καὶ ἔχει δημιουργηθεῖ, ἐξέταξε νά μάθεις ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ τοῦ ἔδωσε τὴν ἀρχὴν καὶ ποιὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς του.. Ὁ Θεός, ἡ μακάρια φύσις, ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος, ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἀγαπητὸ σέ ὅλα τὰ λογικὰ πλάσματα, ἡ πολυπόθητη ὠραιότητα, ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τό ἄυλο φῶς, ἡ ἀπλησίαστη σοφία, Αὐτὸς δημιούργησε στὴν ἀρχὴν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν... Αὐτὰ ποῦ τώρα μεταδίδονται μὲ λίγα λόγια, σύμφωνα μὲ τὴν προπαρασκευαστικὴν θεόπνευστην διδασκαλίαν, εἶναι μία προαγγελία τῶν δογμάτων γιὰ τὴ συντέλειαν καὶ τό μετασχηματισμὸν τοῦ κόσμου. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. Ὅσα ἄρχισαν σέ ὀρισμένον χρόνον, εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖα καὶ νά τελειώσουν μέσα στό χρόνον».

ποῖαν συγγράφω· δηλαδὴ ὁ Μωϋσῆς. συντελείας... μεταποιήσεως· πρβλ. Ψαλμ. 101, 26· Ἦσ. λδ', 4 καὶ ν', 6· Β' Πέτρ. γ' 7, 10, 13.

34. Ο ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΤΟΣ (Μεγάλου Ἀθανασίου).

«Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἀταξία ἀλλὰ τάξις ἐστὶν ἐν τῷ παντί, καὶ οὐκ ἀμετρία ἀλλὰ συμμετρία, καὶ οὐκ ἀκοσμία ἀλλὰ κόσμος καὶ κόσμου παναρμόνιος σύνταξις· ἀνάγκη λογίζεσθαι καὶ λαμβάνειν ἔννοιαν τοῦ ταῦτα συναγαγόντος καὶ συσφίγγαντος Δεσπότου. Κἂν γὰρ μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρᾶται, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τάξεως καὶ συμφωνίας τῶν ἐναντίων, ἐννοεῖν ἐστὶ τὸν τοῦτων ἄρχοντα καὶ κοσμήτορα καὶ βασιλέα. Ὡσπερ γὰρ πόλιν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀνθρώπων συνεστῶσαν, μικρῶν καὶ μεγάλων, καὶ πλουσίων αὖ καὶ πενήτων, καὶ πάλιν γερόντων καὶ νεωτέρων, καὶ ἀρρένων καὶ θηλέων, εἰ θεωρήσασθαι εὐτάκτως οἰκουμένην, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ διαφοροὺς μὲν ὄντας, ὁμοιοῦντας δὲ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ μήτε τοὺς πλουσίους κατὰ τῶν πενήτων, μήτε τοὺς μεγάλους κατὰ τῶν μικρῶν, μήτε τοὺς νέους κατὰ τῶν γερόντων γιγνομένους, ἀλλὰ πάντας καὶ τὴν ἰσομοιρίαν εἰρηνεύοντας· εἰ ταῦτα βλέπομεν, πάντως ἐννοοῦμεν, ὅτι ἄρχοντος παρουσία τὴν ὁμόνοιαν προτανεύει, κἂν μὴ ὁρῶμεν αὐτόν. Ἡ μὲν γὰρ ἀταξία ἀναρχίας ἐστὶ γνώρισμα· ἡ δὲ τάξις τὸν ἡγεμονεύοντα δείκνυσιν ... Οὕτως ἐν τῇ τοῦ παντὸς τάξει καὶ ἀρμονίᾳ τὸν τοῦ παντὸς ἡγεμόνα νοεῖν ἀνάγκη Θεόν, καὶ τοῦτον ἓνα καὶ οὐ πολλοὺς».

35 Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρισσοστόμου).

«Καλύβην μικρὰν ἐπήξατό τις ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ τοῦ καρποῦ συναιρεθέντος ἀφῆκεν ἔρημον, καὶ οὐδὲ δύο πολλάκις ἡμέρας διαμένει, ἀλλὰ διαλύεται καὶ καταπίπτει ταχέως. Εἴτα καλύβη μὲν οὐκ ἂν σταίη χωρὶς τοῦ προνοοῦντος, δημοσύρημα δὲ τοσοῦτον οὕτω καλὸν καὶ θαυμαστόν, καὶ νόμοι νυκτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ὥρων ἐνηλλαγμένα

34. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Μ. Ἀθανασίου «κατὰ Ἑλλήνων» (δηλαδὴ ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν) (Ἐ.Π. 25, 76).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή αὐτὴ παρουσιάζει παραστατικά μέ

34. Μετάφραση

« Ἐπειδὴ λοιπὸν μέσα στὴν κτίση δὲν ὑπάρχει ἀταξία ἀλλὰ τάξη, καὶ δὲν ὑπάρχει ἔλλειψη μέτρου ἀλλὰ συμμετρία, καὶ δὲν ὑπάρχει χάος ἀλλὰ εὐταξία καὶ σέ ὅλα ἁρμονικὴ συγκρότηση τοῦ κόσμου, πρέπει νὰ σκεπτόμαστε καὶ νὰ ἐννοοῦμε κατὰ κάποιον τρόπο τὸν Δεσπότη, πού δυνέδεσε καὶ στερέωσε ὅλα αὐτὰ μαζί. Γιατί, ἂν καὶ αὐτὸς εἶναι ἀόρατος μέ τὰ μάτια, ὅμως εἶναι δυνατό ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὴν ἑναρμόνιση τῶν ἀντιθέτων νὰ συλλάβουμε μέ τὴ δύναμη τῆς διάνοιάς μας τὸν ἄρχοντα καὶ διακοσμητὴ καὶ βασιλιά τους. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σέ μιὰ πολιτεία, πού συγκροτεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ διάφορους ἀνθρώπους, ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ ἀκόμα ἀπὸ πλουσίους καὶ φτωχοὺς, γέροντες καὶ νέους, ἄντρες καὶ γυναῖκες· ἂν βλέπαμε τὴν πολιτεία αὐτὴ νὰ ἔχει κατοίκους πού ζοῦν μέ καλὴ τάξη, καὶ ἂν βλέπαμε αὐτοὺς πού ὑπάρχουν μέσα σ' αὐτὴν, ἐνῶ εἶναι διαφορετικοί, νὰ ἔχουν ὁμόνοια μεταξύ τους καὶ νὰ μὴ στρέφονται οἱ πλούσιοι ἐναντίον τῶν φτωχῶν, οὔτε οἱ μεγάλοι ἐναντίον τῶν μικρῶν, οὔτε οἱ νέοι ἐναντίον τῶν γερόντων, ἀλλὰ ὅλοι νὰ ζοῦν εἰρηνικά μέ ἴσα μερίδια· ἂν βλέπαμε λοιπὸν ὅλα αὐτὰ, θὰ κάναμε τὴ σκέψη, ὅτι ἡ ὑπαρξὴ κάποιου ἄρχοντα κάνει δυνατὴ τὴν ὁμόνοια, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸν δὲν τὸν βλέπουμε. Γιατί ἡ ἀταξία εἶναι γνώρισμα τῆς ἀναρχίας· ἡ τάξη δείχνει τὸν ἡγεμόνα.... Ἔτσι μέσα στὴν τάξη καὶ τὴν ἁρμονία τοῦ σύμπαντος πρέπει νὰ βλέπουμε νοερά τὸν κυρίαρχο τοῦ παντός Θεό, καὶ Αὐτὸν μάλιστα ὡς ἕναν καὶ ὄχι ὡς πολλούς».

35. Μετάφραση

«Κάποιος ἔστησε ἕνα μικρὸ καλύβι ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια καί, ἀφοῦ πήρε τὸν καρπὸ, τὸ ἐγκατέλειψε ἔρημο· τὸ καλύβι συχνὰ δέ διατηρεῖται οὔτε δυὸ ἡμέρες, ἀλλὰ διαλύεται καὶ πέφτει κάτω γρήγορα. Ἄν λοιπὸν ἕνα καλύβι δέ θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ ὀρθιο χωρὶς ἐκεῖνον πού θὰ φροντίσει γι' αὐτό, τότε ἕνα δημιούργημα τόσο πολὺ ὠραῖο καὶ θαυμαστό, καὶ οἱ νόμοι τῆς νύχτας καὶ τῆς ἡμέρας, καὶ οἱ

ὠραία παρομοίωση τῆς θεῆς πρόνοιας ὡς διακυβέρνηση τοῦ κόσμου, στὴν ὁποία ὀφείλεται ἡ τάξη καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος.

χορείαι, καὶ φύσεως δρόμος ποικίλος τις καὶ παντοδαπὸς ἐν γῆ καὶ θαλάττῃ καὶ ἀέρι καὶ οὐρανῷ καὶ φυτοῖς καὶ ζώοις πετομένοις, νηχο-
μένοις, βαδίζουσιν, ἔρπουσι καὶ ἐν τῷ πάντων ἐκείνων κυριωτέρῳ
ἀνθρώπων γένει, πῶς ἂν διέμεινεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀδιάπτωτον χρόνον
χωρὶς προνοίας τινός; Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων ἔπελθέ μοι τοὺς λει-
μῶνας τῷ λόγῳ, τοὺς παραδείσους, τὰ γένη τῶν ἀνθῶν, τὰς βοτάνας
ἀπάσας, τὰς χρεῖας αὐτῶν, τὴν εὐωδίαν, τὰ σχήματα, τὴν θέσιν, τὰ
ὀνόματα μόνον· τὰ δένδρα τὰ ἔγκαρπα, τὰ ἄκαρπα, τῶν μετάλλων
τὴν φύσιν ...· τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς δρυμούς, τὸν κάτω λειμῶνα,
τὸν ἄνω λειμῶνα καὶ γὰρ ἐν τῇ γῆ λειμῶν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ λειμῶν,
τὰ ποικίλα τῶν ἄστρον ἄνθη, κάτω ρόδα, ἄνω Ἴρις. Βούλει καὶ ἐπὶ
τῶν ὀρνίθων σοι δεῖξω λειμῶνα; Κατάμαθε τοῦ ταῦ τὸ σῶμα τὸ ποι-
κίλον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βαφήν, τοὺς πορφυρίζοντας στρουθοῦς,
Ἐνόησόν μοι τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ πόσον ἔχει χρόνον καὶ οὐκ
ἡμανρώθη, ἀλλ' ὥσπερ σήμερον κατασκευασθεῖς, οὕτως ἐστὶν ἀπο-
στίλβων καὶ λαμπρός ... Ἀλλὰ τίς ὁ σοφὸς τῶν ἀπίστων λόγος, ὅταν
ἅπαντα ταῦτα διέλθωμεν πρὸς αὐτούς, τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος τῆς
κτίσεως, τὴν δαψίλειαν, τὴν ἀφθονίαν τὴν ἐν ἅπασιν;».

36. Η ΣΥΝΝΕΩΣΗ ΤΟΥ ΟΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΡΑΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝ- ΘΡΩΠΟ

(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ τεχνίτης Λόγος ζῶον ἐν ἑξ ἄμφοτέρων, ἀοράτου τε καὶ ὁρα-
τῆς φύσεως, δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπον· καὶ παρὰ μὲν τῆς ὕλης λαβὼν
τὸ σῶμα ἤδη προϋποστάσης, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πνοὴν ἐνθεῖς ..., οἷόν

35. Περικοπή τῆς 10ης ἀπὸ τίς 21 ὁμιλίες τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς τοὺς ἀν-
δριάντας» (Ε.Π. 49,114).

Πραγματικές παρατηρήσεις: τὰς βοτάνας ἀπάσας, τὰς χρεῖας αὐτῶν· Χα-
ρακτηριστικοί σχετικὰ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Παράκελσου: «Κάθε λιβάδι καὶ λαγκάδι,
κάθε βουνὸ καὶ λόφος εἶναι φαρμακεῖον τοῦ Θεοῦ». καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον βα-
φήν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι πάνω στὰ φερά ἡ ἀμφίπλευρη ἀρμονία τῶν χρωμάτων
καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ στελέχους.

κυκλικοί χοροί τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, πού διαδέχονται ἡ μιὰ τήν ἄλλη, καί ἡ πορεία τῆς φύσεως μέ τήν ποικιλία καί τίς κάθε εἶδους μορφές στή γῆ καί τή θάλασσα καί τόν ἀέρα καί τόν οὐρανό καί (τίς κάθε εἶδους μορφές) ἀνάμεσα στά πτηνά καί τά φυτά καί τά ζῶα πού κολυμποῦν, πού βαδίζουν, πού σέρονται, καί μέσα σέ αὐτά τό κυριότερο, τό γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅλα αὐτά πῶς θά διατηροῦνταν μέσα στόν τόσο ἀδιάκοπο χρόνο, χωρίς κάποια πρόνοια; Μαζί μέ ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ, ἔλα νά μου μιλήσεις γιά τά λιβάδια, τούς ὠραίους κήπους, τά εἶδη τῶν λουλουδιῶν, ὅλα τά βότανα, τή χρησιμοτιτά τους, τό ἄρωμα, τά σχήματα, τή θέση, τά ὀνόματα μόνο· τά δέντρα τά καρποφόρα, τά ἄκαρπα, τή φύση τῶν μετάλλων... τά βουνά, τίς δασωμένες κοιλάδες, τά δάση, τό κάτω λιβάδι, τό πάνω λιβάδι – ἐπειδή καί στή γῆ ὑπάρχει λιβάδι καί στόν οὐρανό ὑπάρχει λιβάδι – τά ποικίλα λουλούδια τῶν ἀστρων, κάτω τριαντάφυλλα, πάνω τό οὐράνιο τόξο. Θέλεις νά σοῦ δείξω καί στά πτηνά ἓνα λιβάδι; ἔξετασε μέ προσοχή τό σῶμα τοῦ παγονιοῦ πού εἶναι πλουμιστό καί ξεπερνᾷ κάθε ἄλλο χρωματισμό, τά σπουργίτια πού ἔχουν χροῶμα πρός τό σκοτεινό. Κάμε μου τή χάρι νά ἔξετάσεις πόσο χρόνο ὑπάρχει τό κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, δίχως νά χάσει τή λάμψη του, ἀλλά σάν νά κατασκευάστηκε σήμερα, ἔτσι λάμπει καί εἶναι φωτεινός... Ἄλλά ποιά λογικά ἐπιχειρήματα θά εἶχαν νά προβάλουν οἱ ἄπιστοι, ὅταν παρουσιάσουμε μέ λεπτομέρεια σ' αὐτούς ὅλα αὐτά, δηλαδή τό μέγεθος, τό κάλλος τῆς κτίσεως, τόν πλοῦτο, τήν ἀφθονία, πού ὑπάρχει σέ ὅλα:».

36. Μετάφραση

«Ὁ δημιουργός Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπό τά δύο συστατικά, δηλαδή τήν ἀόρατη καί τήν ὄρατή φύση, δημιουργεῖ ἓνα ζωντανό πλάσμα, τόν ἄνθρωπο· καί ἀφοῦ πήρε τό σῶμα ἀπό τήν ὕλη, πού ἦδη εἶχε δημιουργηθεῖ, καί ἀφοῦ ἔβαλε μέσα σ' αὐτό πνοή ἀπό τόν ἑαυτό

36. Περικοπή ἀπό τόν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στά Θεοφάνεια ἡ στά Γενέθλια τοῦ Σωτήρα (Ε.Π. 36, 321-322).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τεχνίτης Λόγος: εἶναι σταθερό δίδαγμα τῆς ἁγίας Γραφῆς καί τῶν πατέρων, ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε τόν κόσμο διά τοῦ Υἱοῦ ἡ Λόγου του. Πρβλ. Ἰωάν. α', 3: «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καί χωρίς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν». **παρά τῆς ὕλης· πνοή ἐνθεῖς:** πρβλ. Γεν. β', 7: «Καί

τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴσθησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκνητητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὄρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, πρόσκαιρον καὶ ἀθάνατον, ὄρατὸν καὶ νοούμενον, μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος· τὸν αὐτὸν πνεῦμα καὶ σάρκα· ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῆ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον».

37. ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον καὶ τρίπηχυν καὶ τοσοῦτῶ τῶν ἀλόγων ἐλάττονα κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχύν, ὑψηλότερον πάντων ἐποίησε, λογικὴν ψυχὴν αὐτῷ χαρισάμενος, ὅπερ ἐστὶ μάλιστα τιμῆς τεκμήριον. Διὰ γὰρ τούτου καὶ πόλεις ᾠκοδόμησε καὶ θάλατταν ἔτεμε καὶ γῆν ἐκαλλώπισε καὶ τέχνας μυριάς ἐξεῦρε καὶ τῶν ἀγριωτέρων ἀλόγων περιεγένετο καὶ τὸ δὴ πάντων μέγιστον καὶ πρῶτον τὸν ποιήσαντα αὐτὸν ἐπέγνω Θεὸν καὶ πρὸς ἀρετὴν ἐχειραγωγῆθη καὶ ἔγνω τί μὲν καλόν, τί δὲ οὐ τοιοῦτον, Θεῷ προσεύχεται τῶν ὀρωμένων μόνος· ἀποκαλύψεων ἀπέλανσε, καὶ τοῦτο μόνος πάλιν· δι' αὐτὸν γῆ, δι' αὐτὸν οὐρανός, δι' αὐτὸν ἥλιος καὶ ἀστέρες· δι' αὐτὸν σελήνης δρόμοι καὶ ὠρῶν καὶ τροπῶν διαφοραί· δι' αὐτὸν καρπῶν γενέσεις καὶ φυτὰ καὶ ἀλόγων γένη τοσαῦτα· δι' αὐτὸν ἡμέρα καὶ δι' αὐτὸν νύξ· δι' αὐτὸν ἀπόστολοι καὶ προφῆται ἐπέμφθησαν, δι' αὐτὸν ἄγγελοι πολλάκις ἀπεστάλησαν. Τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἅπαντα ἐπελθεῖν. Δι' αὐτὸν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ τὰ φορικώδη θαύματα ἐκεῖνα μετὰ τὴν ἀνάστασιν δι' αὐτὸν γέγονε».

ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν».

37. Περικοπή ἀπὸ τό λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στόν 48ο ψαλμό (Ἰ.Ε.Π. 55. 220-221).

του..., τόν τοποθετεί πάνω στή γῆ, ὡς ἕναν κατά κάποιο τρόπο δευτέρο κόσμο, μεγάλο αὐτόν μέγα σέ μικρό κόσμο, ἕναν ἄλλον ἄγγελο, προσκυνητή γῆς καί οὐρανοῦ, ἐπιτηρητή τοῦ ὄρατοῦ κόσμου, μνημένο ὅμως στά μυστικά τοῦ ἀόρατου κόσμου, βασιλιά τῶν ἐπιγείων, ἀλλά ὑπήκοο στήν ἄνω βασιλεία, ἐπίγειο καί οὐράνιο, πρόσκαιρο καί ἀθάνατο, ὄρατό καί ἀόρατο, στή μέση μεγαλείου καί ταπεινότητας· τόν ἴδιο πνεῦμα καί σάρκα, μιᾶ ζωντανή ὑπαρξη, πού στόν κόσμο ἐδῶ ἔχει τήν θέση του, ἀλλά πρὸς ἄλλο τόπο μετακινεῖται (ἀποδημεῖ) καί πού, κι αὐτό ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τοῦ μυστηρίου, φτάνει στή θέωσή του μέ τή κλίση του πρὸς τόν Θεό».

37. Μετάφραση.

«Καί τόν ἀσήμαντο αὐτόν ἄνθρωπο, πού ἔχει ὕψος μόλις τρεῖς πῆχες καί εἶναι τόσο πολύ κατώτερος ἀπό τά ζῶα στή σωματική δύναμη, τόν ἔκαμε πολύ ἀνώτερο ἀπό ὅλα, ἀφοῦ χάρισε σ' αὐτόν λογική ψυχή, πράγμα πού εἶναι πολύ μεγάλη ἀπόδειξη τιμῆς σ' αὐτόν. Γιατί (ὁ ἄνθρωπος) μέ τό λογικό καί πόλεις ἔχτισε καί τή θάλασσα διέσχισε καί τή γῆ στόλισε, καί τέχνες ἀναρίθμητες ἐπινόησε, καίνίκησε τά πιά ἄγρια ζῶα καί, ἐκεῖνο πού εἶναι τό μεγαλύτερο ἀπό ὅλα καί τό πρῶτο, γνώρισε συνειδητά τόν Θεό πού τόν ἔπλασε, καί πρὸς τήν ἀρετή χειραγωγήθηκε καί γνώρισε τί εἶναι καλό καί τί δέν εἶναι. Ἀπό ὅλα ὅσα βλέπουμε, μόνος αὐτός προσεύχεται στόν Θεό· πῆρε θεῖες ἀποκαλύψεις, καί αὐτό πάλι μόνος αὐτός· γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ γῆ, γι' αὐτόν ὁ οὐρανός, γι' αὐτόν ὁ ἥλιος καί τά ἄστρα· γι' αὐτόν ὑπάρχει ἡ τροχιά τῆς σελήνης καί οἱ διαφορές τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους καί οἱ μεταβολές τῆς θέσεως τῶν ἀστρων· γι' αὐτόν ἡ παραγωγή τῶν καρπῶν καί τόσα πολλά φυτά καί εἶδη ζῶων· γι' αὐτόν ἡ ἡμέρα καί ἡ νύχτα· γι' αὐτόν στάλθηκαν ἀπόστολοι καί προφῆτες, γι' αὐτόν ἄγγελοι πολλές φορές ἤρθαν ὡς ἀπεσταλμένοι. Ἀλλά γιατί πρέπει νά ἀναφέρω πολλά; Ἄλλωστε δέν εἶναι δυνατό νά τά ἐξετάσουμε ὅλα ἀκριβῶς. Γι' αὐτόν ὁ μονογενῆς Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔχει γίνει ἄνθρωπος καί σταυρώθηκε καί θάφτηκε· καί τά θαύματα ἐκεῖνα μετά τήν ἀνάσταση, πού προκαλοῦν ἐκπληξη καί φόβο, γιά τόν ἄνθρωπο ἔχουν γίνει»

Πραγματικές παρατηρήσεις: θαύματα μετά τήν ἀνάσταση· ἐμφανίσεις τοῦ «Ἀναστάσιου», Ἀνάληψη, Πεντηκοστή, ἐξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας.

38. Η ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (Γρηγορίου του Ναζιανζηνού).

«Αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ὑπερίληπτος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀρχή, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ ἀρχετύπου κάλλους, ἡ μὴ κινουμένη σφραγίς, ἡ ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ὁ τοῦ Πατρὸς λόγος ἐπὶ τὴν ἰδίαν εἰκόνα χωρεῖ καὶ σάρκα φορεῖ διὰ τὴν σάρκα καὶ ψυχῆ νοερᾶ διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν μίγνυται, τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακαθαίρων καὶ πάντα γίνεται, πλην τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος ... Ὁ ὢν γίνεται· καὶ ὁ ἄκτιστος, κτίζεται... καὶ ὁ πλουτίζων, πτωχεύει· πτωχεύει γὰρ τὴν ἐμὴν σάρκα, ἵν' ἐγὼ πλουτήσω τὴν αὐτοῦ θεότητα. Καὶ ὁ πλήρης κενούται· κενούται γὰρ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐπὶ μικρόν, ἵν' ἐγὼ τῆς ἐκείνου μεταλάβω πληρώσεως. Τίς ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος; Τὶ τὸ περὶ ἐμὲ τοῦτο μυστήριον; Μετέλαβον τῆς εἰκόνας, καὶ οὐκ ἐφύλαξα· μεταλαμβάνει τῆς ἐμῆς σαρκός, ἵνα καὶ τὴν εἰκόνα σώσῃ καὶ τὴν σάρκα ἀθανάτισῃ».

39. Η ΘΕΙΑ ΧΑΡΗ ΩΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΥΔΩΡ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Πίνωμεν ἀπὸ ὕδατος ζῶντος, ἀλλομένον εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τοῦτο δὲ εἶπεν ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Καὶ διατὶ ἄρα τὴν πνευματικὴν χάριν ὕδωρ ἀνόμασεν; Ἐπειδὴ δι' ὕδατος ἡ σύστασις τῶν ἀπάντων· ἐπειδὴ χλοοποιοῖ καὶ ζωοποιοῖ ἐστὶ τὸ ὕδωρ· ἐπειδὴ ἐξ οὐρανῶν κατέρχεται τὸ τῶν ὄμβρων ὕδωρ· ἐπειδὴ μονοειδὲς μὲν κατέρχεται, πολυειδῶς δὲ

38. Περικοπή ἀπὸ τὸν 45ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στὸ ἅγιο Πάσχα (Ε.Π. 36, 633-636).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος· πρβλ. Μαθ. 1στ', 16 καὶ Ἰωάν. α', 1. τοῦ ἀρχετύπου κάλλους· ὁ Θεός εἶναι κατὰ τοὺς Πατέρες τὸ ἀπόλυτο καὶ «πανυπερτέλειο» κάλλος. Καὶ στὸ «Συμπόσιο» τοῦ Πλάτωνα ἀναφέρεται ὡς τὸ ἀπόλυτο «καλό», τὸ «ἀεὶ ὄν καὶ οὔτε γιγνόμενον οὔτε ἀπολλύμενον, οὔτε αὔξανόμενον οὔτε φθίνον»

38. Μετάφραση.

«Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ προαιώνιος, ὁ ἀόρατος, ὁ ἀπεριόριστος, ὁ ἀσώματος, ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ἀρχή, τό φῶς ἀπό τό φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καί τῆς ἀθανασίας, τό ἀποτύπωμα τοῦ πρωτότυπου κάλλους, ἡ ἀκίνητη σφραγίδα, ἡ ἀμετάβλητη εἰκόνα, ὁ λόγος τοῦ Πατέρα ἔρχεται πρὸς τὴ δική του εἰκόνα καί φορεῖ τό ἀνθρώπινο σῶμα γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καί παίρνει λογική ψυχὴ γιὰ χάρη τῆς δικῆς μου ψυχῆς, καθαρίζοντας τό ὅμοιο μέ τό ὅμοιο, καί γίνεται σέ ὅλα ἄνθρωπος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία... Ὁ αἰώνιος Θεός γίνεται ἄνθρωπος· καί Αὐτός πού δέ δημιουργήθηκε, δημιουργεῖται... καί Ἐκεῖνος πού κάνει τοὺς ἄλλους πλουσίους, γίνεται φτωχός· παίρνει τὴ φτώχεια τοῦ ἀνθρώπινου σώματός μου, γιὰ νά πάρω ἐγὼ τὸν πλοῦτο τῆς θεότητάς Του. Καί Αὐτός πού εἶναι γεμάτος (ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς θείας φύσεως), ἀποβάλλει τό θεῖο μεγαλεῖο Του, ἀφοῦ ἀποξενώνεται γιὰ λίγο χρόνο ἀπὸ τὴ δόξα Του, γιὰ νά πάρω κι' ἐγὼ μέρος στόν πλοῦτο τῶν θείων Του ἀγαθῶν. Ποιός εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς θείας ἀγαθότητας; Ποιὸ εἶναι τό μυστήριο αὐτό σχετικά μέ ἐμένα; Ἔλαβα τὴν εἰκόνα (τοῦ Θεοῦ) καί δέν τὴ φύλαξα· παίρνει τὴ δική μου σάρκα, γιὰ νά σώσει τὴν εἰκόνα καί νά κάνει τὴ σάρκα (τὴν ἀνθρώπινη φύση) ἀθάνατη».

39. Μετάφραση.

«Ἄς πίνουμε ἀπὸ τό ἀστεῖρευτο νερό, πού ἀναβλύζει γιὰ νά δίνει ζωὴ αἰώνια. Αὐτὸ εἶπε ὁ Σωτήρας γιὰ τό ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο θὰ ἔπαιρναν ἐκεῖνοι πού πιστεύουν σ' Αὐτόν. Ἄλλὰ γιὰτι ἄραγε τὴν πνευματικὴ χάρη τὴν ὀνόμασε νερό; Ἐπειδὴ ὅλα μέ τό νερό σχηματίζονται· Ἐπειδὴ τό νερό εἶναι ἐκεῖνο πού δημιουργεῖ τὴ βλάστηση καί δίνει ζωὴ· ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς πέφτει τό νερό τῆς βροχῆς· ἐπειδὴ πέφτει μέ μιὰ μορφή ἀλλὰ ἐνεργεῖ μέ πολλοὺς

39. Περικοπὴ ἀπὸ τὴν 16η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ἐ.Π. 33, 932-933).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὕδατος ζῶντος· Ἰωάν. δ', 10· πρόκειται γιὰ τό νερό τῆς πηγῆς πού τρέχει, καί ὄχι γιὰ νερό πού εἶναι ἀκίνητο στὴ δεξαμενὴ ἢ

ἐνεργεῖ. Μία μὲν γὰρ πηγὴ ὅλον παράδεισον ἐπαρδεύει· εἷς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ὑετὸς κατέρχεται ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ· καὶ γίνεται λευκὸς μὲν ἐν κρίνῳ, ἐρυθρὸς δὲ ἐν ῥόδῳ, πορφυραῖος δὲ ἐν ἴοις καὶ ὑακίνθοις καὶ διάφορος καὶ ποικίλος ἐν παντοίοις εἶδεσι· καὶ ἐν φοίνικι μὲν ἄλλος, ἐν ἀμπέλῳ δὲ ἄλλος καὶ ἐν πᾶσι τὰ πάντα· μονοειδῆς ὢν καὶ οὐκ ὢν ἄλλος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Οὐ γὰρ μεταβάλλων ἑαυτὸν ὁ ὑετὸς, ἄλλος καὶ ἄλλος κατέρχεται· ἀλλὰ τῆ τῶν ὑποδεχομένων κατασκευῇ συμπεριφερόμενος, ἐκάστῳ τὸ πρόσφερον γίνεται. Οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ὃν καὶ μονοειδὲς καὶ ἀδιαίρετον, ἐκάστῳ διαιρεῖ τὴν Χάριν καθὼς βούλεται. Καὶ ὡσπερ τὸ ξηρὸν ξύλον, ὕδατι κοινωνήσαν, βλαστοὺς ἐκδίδωσιν· οὕτω καὶ ἡ ἐν ἁμαρτίαις ψυχὴ, διὰ μετανοίας ἁγίου Πνεύματος καταξιωθείσα, βότρυας ἐκφέρει δικαιοσύνης. Μονοειδὲς δὲ ὢν, πολλὰς νεύματι Θεοῦ καὶ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τὰς ἀρετὰς ἐνεργεῖ. Τινὸς μὲν γὰρ σιγκέχρηται γλώσση πρὸς σοφίαν. Ἄλλον φωτίζει τὴν ψυχὴν ἐν προφητεία, ἄλλῳ δὲ δίδωσι δύναμιν ἀπελάσαι δαίμονας, ἄλλῳ δὲ δίδωσιν ἐρημνεῦσαι τὰς θείας Γραφάς· ἄλλον τὴν σωφροσύνην ἐνισχύει, ἄλλον διδάσκει τὰ περὶ ἐλεημοσύνης, ἄλλον διδάσκει νηστεύειν καὶ ἀσκεῖν, ἄλλον διδάσκει καταφρονεῖν τῶν τοῦ σώματος πραγμάτων, ἄλλον ἐτοιμάζει πρὸς μαρτύριον· ἄλλο ἐν ἄλλοις, αὐτὸ δὲ οὐκ ἄλλο ἑαυτοῦ».

40. Η ΑΓΙΑΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τίς γὰρ τοιοῦτος λιμὴν, οἷος ἡ Ἐκκλησία; Τίς τοιοῦτος παρά-

στό πηγάδι ἢ στοὺς λάκκους. Καὶ κατὰ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας «ὕδωρ ζῶν ἀποκαλεῖ τὴν ζωοποιὸν τοῦ Πνεύματος δόσιν, δι' ἧς καὶ μόνης ἡ ἀνθρωπότης, πολυτρόποις ἀγαθῶν ἰδέαις περιανθίζεται». **ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον**· Ἰωάν. δ' 14: Ὅπως, γράφει σύγχρονος ξένος ἐρμηνευτῆς, «τὸ ρεῦμα τοῦ ὕδατος δὲν σταματᾷ ἕως οὐ καταλήξῃ εἰς τὸν ὠκεανόν· τοιοιτοτρόπος καὶ τὸ πνευματικὸν ὕδωρ τῆς χάριτος, ὡς οὐράνιον ρεῦμα, ἀναπηδᾷ τείνον νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ ὕψος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχει τὴν πηγὴν». **Χάριν**· Χάρη εἶναι ἡ ὑπερφυσικὴ δωρεὰ ποῦ παρέχεται μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ἀνακαινίζεται καὶ νὰ γίνεται ἄξιος τῆς αἰώνιας σωτηρίας.

τρόπους. Ἐπειδὴ μιὰ πηγὴ ποτίζει ἕναν ὁλόκληρο ὄραιο κήπο· μιὰ καὶ ἡ ἴδια ραγδαία βροχὴ κατεβαίνει σέ ὁλόκληρο τόν κόσμο· καὶ αὐτὴ γίνεται λευκὴ στὸν κρίνο, κόκκινη στό τριαντάφυλλο, πορφυρένια στοὺς μενεξέδες καὶ τοὺς ὑάκινθους καὶ διαφορετικὴ καὶ ποικιλόχρωμη στίς κάθε εἶδους μορφές τῶν φυτῶν· καὶ στό φοῖνικα γίνεται ἄλλη, στήν κληματαριά διαφορετικὴ καὶ σ' ὅλα παίρνει ὅλες τίς μορφές, ἂν καὶ ἔχει μιὰ μόνο μορφή καὶ δέν εἶναι διαφορετικὴ αὐτὴ ἀπὸ τόν ἑαυτὸ της. Ἐπειδὴ ἡ βροχὴ δέν ἀλλάζει τόν ἑαυτὸ της, ὥστε νά πέφτει κάθε φορὰ ἄλλη καὶ διαφορετικὴ, ἀλλὰ, ἀφοῦ προσαρμόζεται ἀνάλογα μέ τὴν κατασκευὴ τῶν φυτῶν πού τὴν προσλαμβάνουν, γίνεται στό καθένα ἀπὸ αὐτὰ αὐτὸ πού τοὺς εἶναι ὠφέλιμο. Ἔτσι καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἂν καὶ εἶναι ἕνα καὶ μέ μιὰ μορφή καὶ ἀδιαίρετο, μοιράζει στὸν καθένα τὴ Χάρη, ὅπως Αὐτὸ θέλει. Καὶ καθὼς τὸ ξερὸ κλαδί, ὅταν ἔρθει σέ ἐπαφὴ μέ τὸ νερὸ, βγάζει βλαστάρια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ πού ἔζησε μέσα στίς ἁμαρτίες, ἀφοῦ μέ τὴ μετάνοια γίνε ἄξια τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, παράγει σταφύλια δικαιοσύνης. Ἐνῶ ἔχει μιὰ μορφή, μέ ἕνα νεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ στό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κάνει πολλές τίς ἀρετές. Γιατί στὸν ἕνα χρησιμοποιεῖ τὴ γλῶσσα του γιὰ νά ὁμιλήσει μέ σοφία. Ἄλλου φωτίζει τὴν ψυχὴ στό ἔργο τῆς προφητείας, στὸν ἄλλο δίνει δύναμη γιὰ νά ἐκδιώξει δαίμονες, στὸν ἄλλο χαρίζει τὴν ἰκανότητα νά ἐρμηνεύσει τίς θεῖες Γραφές· ἄλλου ἐνισχύει τὴ σωφροσύνη, ἄλλον διδάσκει τὰ σχετικά μέ τὴν ἔλεημοσύνη, ἄλλον διδάσκει νά νηστεύει καὶ νά ἀσκειῖται, ἄλλον διδάσκει νά περιφρονεῖ τὰ ὑλικά πράγματα, ἄλλον ἐτοιμάζει γιὰ τὸ μαρτύριο. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα διαφορετικὸ παρουσιάζεται σέ ἄλλους, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο δέν εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τόν ἑαυτὸ του».

40. Μετάφραση.

«Γιατί, ποῦ λιμάνι μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τὴν Ἐκκλησίαν; Ποιὸς

40. Περικοπή ἀπὸ τὴν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ τὴ μετάνοια. (Ἐ.Π. 49, 335-337).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: φύλλα δένδρων· πρβλ. τὰ «φύλλα συκῆς», μέ

δεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ὑμετέρα; Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν· οὐκ ἔστιν Εὐα ὑποσκελίζουσα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ὀρθοῦσα· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ πνεύματος· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνούσα. Ἐὰν δὲ ἄκανθαν εὗρω, εἰς ἐλαίαν μεταφέρω· οὐ γὰρ ἀπορία φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερία προαιρέσεως τιμῆται· ἐὰν δὲ λύκον εὗρω, πρόβατον ποιῶ, οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν μεταφέρων. Διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῆς κιβωτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν μείζονα προσειπῶν. Ἡ μὲν γὰρ κιβωτὸς παρελάμβανε τὰ ζῷα καὶ ἐφύλαττε ζῷα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῷα καὶ μεταβάλλει. Οἷόν τι λέγω· Εἰσηλθεν ἐκεῖ ἰέραξ καὶ ἐξηλθεν ἰέραξ· εἰσηλθε λύκος καὶ ἐξηλθε λύκος· εἰσηλθέ τις ἰέραξ ἐνταῦθα καὶ ἐξέρχεται περιστερά· εἰσέρχεται λύκος καὶ ἐξέρχεται πρόβατον· εἰσέρχεται ὄφις καὶ ἐξέρχεται ἀρνίον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαννουμένης».

41. Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Κυρίλλου Ἱεροσολύμων).

«Καθολικὴ μὲν οὖν καλεῖται (ἡ Ἐκκλησία), διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων ἔλθειν ὀφείλοντα δόγματα, περὶ τε ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ διὰ τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν· καὶ τὸ καθολικῶς ἰατροῦειν μὲν καὶ θεραπεύειν ἅπαν τῶν ἁμαρτιῶν εἶδος, τῶν διὰ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτελουμένων, κεκτήσθαι δὲ ἐν αὐτῇ πᾶσαν ἰδέαν ὀνομαζομένης ἀρετῆς, ἐν ἔργοις τε

τὰ ὁποῖα οἱ ἁμαρτήσαντες προωτόπλαστοι κάλυψαν τῇ γυμνότητά τους. **ἄμπελος**: πρβλ. Ἰωάν. ιε', 5. **ἀπορία φύσεως... προαιρέσεως**: συνοπτικὴ διατύπωση τῆς ἀλήθειας, ὅτι στὴ φύση ἐπικρατοῦν οἱ ἀναγκαστικοὶ νόμοι, ἐνῶ στὴν πνευματικὴ ζωὴ ἡ ἐλεύθερὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὄλη περικοπὴ τονίζει τὴν ἀγιαστικὴ καὶ ἀνακαινιστικὴ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας.

παράδεισος μοιάζει προς τή δική σας σύναξη; Ἐδῶ δέν ὑπάρχει φίδι πού σχεδιάζει τό κακό, ἀλλά ὁ Χριστός πού ὀδηγεῖ στή μυστηριακή ζωή· δέν ὑπάρχει ἡ Εὐα πού σέ ρίχνει κάτω μέ τρικλοποδιά, ἀλλά ἡ Ἐκκλησία πού ἀνορθώνει· δέν ὑπάρχουν ἐδῶ φύλλα δέντρων, ἀλλά ὁ καρπός τοῦ ἁγ. Πνεύματος. δέν ὑπάρχει ἐδῶ φράχτης μέ ἀγκάθια, ἀλλά ἀμπέλι θαλερό. Ἄν βρῶ ἕνα ἀγκάθι, τό μετατρέπω σέ ἐλιά· γιατί ὅσα ὑπάρχουν ἐδῶ δέν ἐμποδίζονται ἀπό τίς φυσικές δυσκολίες, ἀλλά ἔχουν τιμηθεῖ μέ τήν ἐλευθερία τῆς θελήσεως· ἄν βρῶ ἕνα λύκο, τόν μεταβάλλω σέ πρόβατο, χωρίς νά τοῦ ἀλλάξω τή φύση, ἀλλά μετατρέποντας τή θέληση. Γι' αὐτό δέ θά ἔκανε κανεῖς λάθος, ἄν ἔλεγε ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει μεγαλύτερη ἀξία ἀπό τήν κιβωτό. Γιατί ἡ κιβωτός ἔπαιρνε τά ζῶα καί τά διατηροῦσε, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία παίρνει τά ζῶα καί τά μεταβάλλει. Ἄς χρησιμοποιήσω παραδείγματα. Ἐκεῖ, στήν κιβωτό, μπῆκε γεράκι καί βγήκε γεράκι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει λύκος. Ἐδῶ (στήν Ἐκκλησία) μπῆκε κάποιος γεράκι καί βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος καί βγαίνει πρόβατο· μπαίνει φίδι καί βγαίνει ἄργι, ἐπειδή δέν ἀλλάζει ἡ φύση, ἀλλά διώχεται ἡ κακία».

41. Μετάφραση.

«Ὁνομάζεται λοιπόν ἡ Ἐκκλησία καθολική, γιατί ἀπλώνεται σέ ὅλη τήν Οἰκουμένη, ἀπό τή μιά ὡς τήν ἄλλη ἄκρη τῆς γῆς· λέγεται ἐπίσης καθολική, γιατί διδάσκει καί ὀρθόδοξα καί ἀσταμάτητα ὅλα τά δόγματα πού πρέπει νά γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι, γιά τά ὁρατά καί τά ἀόρατα πράγματα, γιά τά ἐπουράνια καί τά ἐπίγεια· ἐπίσης (λέγεται καθολική), ἐπειδή ἐπιδιώκει νά ὀδηγήσει στήν εὐσέβεια ὁλόκληρο τό γένος τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή καί τούς ἄρχοντες καί τούς ἀρχομένους, καί τοῦς μορφωμένους καί τούς ἀπλοϊκοῦς· ἐπίσης (λέγεται καθολική), γιατί γιατρεύει πέρα γιά πέρα καί θεραπεύει ὅλα τά εἶδη τῶν ἁμαρτιῶν πού γίνονται μέ τήν ψυχή καί τό σῶμα, καθώς ἐπίσης καί γιατί μέσα σ' αὐτή ἀποκτάει κανεῖς κάθε εἶδος τῆς λεγόμενης ἀρετῆς, πού φαίνεται καί στά ἔργα καί στά λόγια καί στά διά-

41. Περικοπή ἀπό τή 18η Κατήχηση τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (Ε.Π. 33, 1044).

καὶ λόγοις καὶ πνευματικοῖς παντοίοις χαρίσμασιν. Ἐκκλησία δὲ καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὁμοῦ συνάγειν».

42. Η ΜΕΤΑΝΟΙΑ

(Ἰωάννου τοῦ Χρισοστόμου).

«Ἄν ἔχῃς ἁμαρτήματα, μὴ ἀπογνῶς· οὐ παύομαι ταῦτα συνεχῶς λέγων· κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει· καὶ ὅπερ ἐν ταῖς παλαιαῖς ποιουῦμεν οἰκίαις, ὅταν σαθρωθῶσιν, ὑπεξαίρουμεθα τὰ σεσαθρωμένα καὶ καινὰ ἐπισκευάζομεν καὶ οὐδέποτε συνεχοῦς ἐπιμελείας ἐπιλανθανόμεθα, τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν ποιῶμεν. Εἰ ἐπαλαιώθῃς σήμερον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀνακαινίσσον σεαυτὸν ἀπὸ τῆς μετανοίας. Καὶ ἔνι, φησί, μετανοήσαντα σωθῆναι; Καὶ πάνν ἔνι. Πάντα τὸν βίον ἐν ἁμαρτίαις διέτριψα· καὶ ἐὰν μετανοήσω, σφύζομαι; Πάνν. Πόθεν δῆλον; Ἄπὸ τῆς τοῦ Δεσπότου σου φιλανθρωπίας... Θεοῦ γὰρ φιλανθρωπίας μέτρον οὐκ ἔστιν, οὐδὲ λόγῳ ἐρμηνευθῆναι δύναται αὐτοῦ ἢ ἀγαθότης... Ἐνόησον σπινθῆρα εἰς πέλαγος ἐμπεσόντα· μὴ δύναται στῆναι ἢ φανῆναι; Ὅσον σπινθῆρ πρὸς πέλαγος, τοσοῦτον κακία πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοσοῦτον, ἀλλὰ πολλῶ πλέον. Τὸ μὲν γὰρ πέλαγος, κἂν μέγα ᾗ, μέτρον ἔχει· ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἀπεριόριστος».

43. Η ΣΥΧΝΗ ΘΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ τὸ κοινωνεῖν δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καλὸν καὶ ἐπωφελές, αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος· «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἐκκλησία· ἀρχικά ἡ λέξη σήμαινε τὴ συνέλευση τοῦ δήμου, δηλαδὴ τῶν πολιτῶν, ποῦ συγκαλοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους πρὸς ἀνακοίνωση, σύσκεψη, γνωμοδότηση, ἀπόφαση. Ἡ ὄλη περικοπή παρουσιάζει μὲ τρόπο συνοπτικὸ τοὺς κυριότερους λόγους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται καθολικὴ. Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται ἐπίσης καθολικὴ καὶ γιατί εἶναι αἰωνόβια. Κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιο, «ἔσαι ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ μένουσα διηνεκῶς ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη».

φορα πνευματικά χαρίσματα. Ἐκκλησία ἀκόμη ὀνομάζεται σύμφωνα μέ τήν κύρια σημασία τῆς λέξεως «ἐκκλησία», γιατί καλεῖ ὅλους καί τούς μαζεῦει».

42. Μετάφραση.

«Ἄν ἔχεις ἁμαρτίες, νά μήν ἀπελπιστεῖς· αὐτά δέν παύω νά σᾶς τά λέω συνεχῶς· καί ἄν κάθε μέρα ἁμαρτάνεις, νά μετανοεῖς καθημερινά· καί ἐκεῖνο πού κάνουμε στά παλιά σπίτια, ὅταν φθαροῦν, ἀφαιροῦμε δηλαδή τά σαπισμένα μέρη καί ἐτοιμάζουμε κανούρια καί ποτέ δέν ξεχνᾶμε νά τά φροντίζουμε συνέχεια, αὐτό ἅς κάνουμε καί γιά ἐμᾶς. Ἄν παλιώσεις σήμερα ἀπό τήν ἁμαρτία, νά ἀνακαινίσεις τόν ἑαυτό σου μέ τή μετάνοια. Καί εἶναι δυνατό, μπορεῖ νά πῆ κανείς, νά σωθῶ, ἀφοῦ μετανοήσω; Καί βέβαια εἶναι. Ὅλη τή ζωή μου τήν πέρασα μέσα στίς ἁμαρτίες· καί ἕαν μετανοήσω βρίσκω τή σωτηρία; Πολύ. Ἄπό πού γίνεται αὐτό φανερό; Ἄπό τή φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου σου... Γιατί δέ μετριέται ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, οὔτε μπορεῖ νά ἐρμηνευτεῖ μέ λόγια ἢ ἀγαθότητά Του... Σκέψου μιά σπίθα πού ἔπεσε μέσα στή θάλασσα· μήπως μπορεῖ νά σταθεῖ ἐκεῖ ἢ νά φανεῖ; Ὅση σχέση ἔχει μιά σπίθα μέ τό πέλαγος, τόση σχέση ἔχει ἡ ἁμαρτία σέ σύγκριση μέ τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ· καί καλύτερα ὄχι τόση, ἀλλά πιά πολλή. Γιατί τό πέλαγος, ἀκόμη καί ἄν εἶναι μεγάλο, ἔχει ὄριο πού μετριέται· ἐνώ ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπεριόριστη».

43. Μετάφραση.

«Εἶναι καλό καί ὠφέλιμο νά κοινωνεῖς καθημερινά καί νά μεταλαμβάνεις τό ἅγιο Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Χρι-

42. Περικοπή ἀπό τήν 8η ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου γιά τή μετάνοια (Ἐ.Π. 49, 337).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οἱ λόγοι τῆς περικοπῆς μποροῦν νά παρηγορήσουν καί τόν μεγαλύτερο ἁμαρτωλό καί νά τόν ἐνθαρρύνουν πρὸς μετάνοια.

43. Περικοπή ἀπό τήν 93η ἐπιστολή τοῦ Μ. Βασιλείου «πρὸς Καισαρίαν πατρικίαν περὶ κοινωνίας» (Ἐ.Π. 32, 484).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Ὁ τρώγων μου... ζῶν ἀιώνιον»· Ἰωάν στ', 54. Μέ τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας γινόμαστε κοινωνοί καί συμμετοχοί τῆς

αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει, ὅτι τὸ μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ζῆν πολλαχῶς; Ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ καὶ τῷ σαββάτῳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη ἀγίου τινός».

44. Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ ὦδαῖς τισὶ πρὸς τὸ κατηφές πεποιημέναις παραθρηνεῖς καὶ μέλεσι γοεροῖς ἐκτῆκεν σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιτηδεύεις· καὶ ὡσπερ τῶν τραγῳδῶν ἴδιόν ἐστι τὸ ἀνάπλασμα καὶ ἡ σκευή, μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσι· οὕτως οἷε προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρέπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον καὶ αἰχμηρὰν κόμην καὶ σκότος ἐν οἰκίᾳ καὶ ρύπον καὶ κόνιν καὶ μέλος στυγνόν, ἀεὶ νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῇ ψυχῇ διασφῶζον. Κατάλιπε ταῦτα ποιεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα. Σὺ δὲ ἐδιδάχθης περὶ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων, ὅτι «σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν». Τὶ οὖν κλαίεις τὸν ἕξελθόντα μεταμφιάσασθαι;

ζωῆς, τῆς θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔχουμε πλέον ἀπὸ τὸν παρόντα βίῳ ζωῇ αἰώνια. Ἡ περικοπή συνιστᾷ τὴ συχνὴ θεία Κοινωνία, πράγμα πού ἦταν ὁ κανόνας στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία. Οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ «ἦσαν προσκαρτεροῦντες... τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου» (Πρ. β', 42). Στούς ἀσθενεῖς πού ἀπουσίαζαν ἀπὸ τῆς Θεῆς Λειτουργίας, στελνόταν ἡ Θεία Κοινωνία μέ τούς διακόνους ἢ τίς διακόνισσες. Ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε αὐστηρά ἐκεῖνους πού ἦταν στῆ Θεῆς Λειτουργία καὶ δὲ μεταλάβαιναν: «Εἶπέ μοι, εἴ τις εἰς ἐστίασιν κληθεὶς τὰς χεῖρας νίψαιτο καὶ κατακλιθεῖ (εἰς τὸ ἀνάκλιντρον) καὶ ἔτοιμος γένοιτο πρὸς τὴν τράπεζαν, εἴτα μὴ μετέχοι, οὐχ ὑβρίζει τὸν καλέσαντα;». Δυνατές καὶ πειστικές εἶναι οἱ ἐκφράσεις τῆς Θ. Λειτουργίας «Προσέλθετε» ἢ «Ὁρθοὶ μεταλαβόντες...» Θά ἔπρεπε καὶ σήμερα νά ἐπαναληφθεῖ ἡ παλιά συνήθεια τῆς συχνῆς Θ. Κοινωνίας, ἢ ὅποια εἶναι δύναμη καὶ φάρμακο. Προϋπόθεση βέβαια αὐτῆς εἶναι πάντοτε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἢ πίστη καὶ ἡ ἀγάπη. Κατὰ τὸν ἀπ. Παῦλο «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ αὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πίνετω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ

στός σαφῶς μᾶς λέει· «Ὅποιος τρώει τή σάρκα μου καί πίνει τό αἷμα μου ἔχει ζωή αἰώνια». Γιατί ποιός ἀμφιβάλλει, ὅτι τό νά παίρνει κανεῖς μέρος στή ζωή τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τό νά ζεῖ τή ζωή αὐτή μέ πολλούς τρόπους; Ἐμεῖς ὅμως βέβαια παίρνουμε τή θεία Κοινωνία τέσσερις φορές κάθε ἐβδομάδα, τήν Κυριακή, τήν Τετάρτη, τήν Παρασκευή καί τό Σάββατο. Κοινωνοῦμε ἀκόμη καί τίς ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας, σέ περίπτωση ὅμως πού ἐφορτάζεται ἡ μνήμη κάποιου ἁγίου».

44. Μετάφραση.

«Σύ θρηνεῖς μέ τραγούδια, πού ἔχουν γίνει γιά νά προκαλοῦν μελαγχολία, καί καταγίνεσαι μέ μοιρολόγια γιά νά φθείρεις τελείως τήν ψυχή σου· καί ὅπως ἀκριβῶς χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν ἠθοποιῶν εἶναι ἡ μιμική ἀναπαράσταση καί ἡ χρησιμοποίηση τῶν θεατρικῶν κουστουμιῶν, μέ τά ὁποῖα παρουσιάζονται στή σκηνή τῶν θεάτρων. Ἔτσι νομίζεις ὅτι ἐπιβάλλεται καί ἀρμόζει σ' αὐτόν πού πενθεῖ, ἀνάλογη ἐξωτερική ἐμφάνιση, δηλαδή μαῦρο ἐνδύμα καί ἄλουστα μαλλιά καί σκοτάδι μέσα στό σπίτι καί βρωμιά καί σκόνη καί μοιρολόγι, πού διατηρεῖ στήν ψυχή ἀνοικτό τό τραῦμα τῆς λύπης. Ἄφησε νά κάνουν αὐτά ἐκεῖνοι πού δέν ἔχουν ἐλπίδα. Σύ ὅμως διδάχτηκες γιά ὅσους ἔχουν κοιμηθεῖ (πεθάνει) «ἐν Χριστῶ», ὅτι «σπέρνεται σῶμα φθαρτό, ἀνασταίνεται ἄφθαρτο· σπέρνεται σῶμα ἀσθενικό, ἀνασταίνεται εὐρωστο· σπέρνεται σῶμα πού ἔχει ἀπλῶς ζωή, ἀνασταίνεται σῶμα πνευματικό». Γιατί λοιπόν κλαῖς γι' αὐτόν, πού ἔφυγε ἀπό τή ζωή αὐτή, γιά νά ἀλλάξει (τό παλαιό φθαρτό) ἐνδύμα καί νά φορέσει νέο ἐνδύμα (τῆς ἀφθαρσίας); Οὔτε νά θρηνεῖς γιά τόν ἑαυτό σου, γιατί στερεῖσαι ἕνα βοηθό χρήσιμο στή ζωή, γιατί ἡ Γραφή λέγει, ὅτι εἶναι καλό νά ἐλπίζει κανεῖς στόν Κύριο παρά νά

σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. ια', 28-29). Εἶναι φανερό ὅτι ἡ συχνή Θ. Κοινωνία δέν προϋποθέτει πολυήμερη νηστεία.

44. Περικοπή ἀπό τήν ὁμλία τοῦ Μ. Βασιλείου «Περί εὐχαριστίας» (Ε.Π. 31, 232-233).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μέλαν ἐνδύμα. Ἡ χρήση τῶν μαύρων ἐνδυμάτων πρὸς ἐνδειξη πένθους ἐπὶ μικρό χρονικό διάστημα εἶναι σωστό γιά λόγους

Μήτε σεαυτὸν θρήνει ὡς βοηθοῦ τινος πρὸς τὸν βίον στερούμενος· ἀγαθὸν γάρ, φησὶν, ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον. Μήτε ἐκείνον ὀδύρου, ὡς δεινὰ πεπονθότα. Μικρὸν γὰρ ὕστερον ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ αὐτὸν διυπνίσει καὶ ὄψει αὐτὸν παριστάμενον τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ».

45. Ο ΟΙΚΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ο ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καθάπερ λιμὴν, πνευμάτων καὶ κυμάτων ἀπηλλαγμένος, πολλὴν τοῖς ὀρμιζομένοις πλοίοις παρέχει τὴν ἀσφάλειαν, οὕτω καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ οἶκος, ὡσπερ ἀπὸ τινος χειμῶνος τῶν ἔξωθεν πραγμάτων τοὺς εἰσιόντας ἐξαροπάζων, μετὰ πολλῆς παρέχει τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας ἐστάναι, καὶ τῶν θείων ἀκροᾶσθαι λογίων. Τοῦτο τὸ χωρίον ὑπόθεσις ἐστὶν ἀρετῆς, διδασκαλεῖον φιλοσοφίας· οὐκ ἐν συνάξει μόνον, ὅτε ἀκρόασις Γραφῶν καὶ διδασκαλία πνευματικὴ καὶ συνέδριον πατέρων αἰδεσίμων, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τῷ λοιπῷ καιρῷ. Ἐπίβηθι τῶν προθύρων μόνον, καὶ εὐθέως ἀπέθον τὰς φροντίδας τὰς βιωτικὰς. Εἴσελθε τῶν προθύρων εἴσω, καὶ καθάπερ αὖρα τις πνευματικὴ περιίσταται σου τὴν ψυχὴν. Αὕτη ἡ ἡσυχία εἰς φρόνην ἄγει καὶ διδάσκει φιλοσοφεῖν· ἀνίστησι τὸ φρόνημα καὶ οὐκ ἀφήσει μεμνησθαι τῶν παρόντων· μεθίστησί σε ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν. Εἰ δὲ χωρὶς συνάξεως τοσοῦτον κέρδος τῆς ἐνταῦθα παρουσίας, ὅταν Προφῆται πάντοθεν βοῶσιν, ὅταν Ἀπόστολοι εὐαγγελίζωνται, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ ἐστήκη, ὅταν ὁ Πατὴρ ἀποδέχηται τὰ γινόμενα, ὅταν Πνεῦμα Ἅγιον παρέχη τὴν οἰκείαν ἀγαλλίασιν, πόσης μὲν ὠφελείας ἐμπλησθέντες οἱ παρόντες ἀπέρχονται; Οἱ ἀπόντες δὲ πόσην ζημίαν ὑπομένουσιν; ... Βαλανεῖόν ἐστι τὰ ἐνταῦθα πνευματικόν, τῆ θέρμῃ τοῦ Πνεύματος πάντα ἀποσμήχον ρύπον· μᾶλλον δὲ οὐχὶ ρύ-

κοινωνικούς. Δέν μπορεῖ ὁμως νά ἐπιβάλλεται γιά πολύ καιρό ἀπό λόγους θρησκευτικούς. «**σπεῖρεται ἐν φθορᾷ... πνευματικόν**»· Α' Κορ. ιε', 42-44. **σῶμα ψυχικόν**· εἶναι τὸ σῶμα ποῦ ζωοποιεῖται ἀπό τίς κατώτερες ψυχικές ζωικές δυνάμεις. **σῶμα πνευματικόν**· εἶναι τὸ σῶμα ποῦ διαμορφώνεται ἀπό τίς ἀνώτερες πνευματικές δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἡ ὅποια βρίσκειται σέ ζωντανή ἐπαφή μέ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ· Α' Θεσ. δ', 16· Α' Κορ. ιε', 52.

ἐλπίζει σέ ἄνθρωπο. Οὔτε νά κλαίς αὐτόν, γιατί τάχα ἔχει πάθει φοβερὰ πράγματα. Γιατί μετά ἀπό λίγο (στή δευτέρα παρουσία) θά τόν ξυπνήσει ἡ σάλπιγγα ἀπό τόν οὐρανό καί θά τόν ἴδεις νά παρουσιάζεται ἡ προστά στό θρόνο τοῦ Χριστοῦ».

45. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα λιμάνι, πού εἶναι προφυλαγμένο ἀπό τούς ἀνέμους καί τά κύματα, δίνει μεγάλη ἀσφάλεια στά πλοῖα πού ἀγκυροβολοῦν, ἔτσι λοιπόν καί ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, σώζοντας κατά κάποιον τρόπο ἀπό μιά τρικυμία τῶν κοσμικῶν περιστάσεων ἐκείνους πού καταφεύγουν σ' αὐτήν, τούς δίνει τή δυνατότητα νά στέκονται μέ πολλή γαλήνη καί ἀσφάλεια καί νά ἀκοῦνε τά θεῖα λόγια... Αὐτός ὁ τόπος εἶναι θεμέλιο ἀρετῆς, διδασκαλεῖο φιλοσοφίας· ὄχι μόνο τήν ὥρα τῆς λατρευτικῆς συνάξεως, ὅποτε γίνεται προσεκτική παρακολούθηση τῶν Γραφῶν καί πνευματική διδασκαλία καί συγκέντρωση σεβαστῶν πατέρων, ἀλλά καί σέ ὅλο τόν ὑπόλοιπο χρόνο. Πάτησε μόνο τό πόδι σου στόν πρόναο καί ἀμέσως ξεχνᾶς τίς φροντίδες τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Νά μπεῖς μέσα στόν πρόναο, καί τότε κάποια πνευματική αὔρα σου τυλίγει τήν ψυχή. Αὐτή ἡ ἡσυχία μᾶς ὀδηγεῖ στό θρησκευτικό ρίγος καί μᾶς διδάσκει νά φιλοσοφοῦμε· ἀνυψώνει τό φρόνημα καί δέν ἀφήνει νά θυμόμαστε τά παρόντα· σέ μεταθέτει ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό. Ἄν λοιπόν χωρίς λατρευτική σίναξη εἶναι τόσο μεγάλο τό κέρδος ἀπό τήν παρουσία σου ἐδῶ στό ναό, ὅταν ὅμως οἱ Προφῆτες ὀμιλοῦν μεγαλόφωνα ἀπό ὅλα τά μέρη, ὅταν οἱ Ἀπόστολοι κυρῶσσουν τό Εὐαγγέλιο, ὅταν ὁ Χριστός βρίσκεται στό μέσο, ὅταν ὁ Πατήρ δέχεται ἐκεῖνα πού τελοῦνται, ὅταν τό ἅγιο Πνεῦμα παρέχει τή δική Του πνευματική ἀγαλλίαση, τότε μέ πόση ὠφέλεια γεμάτοι φεύγουν αὐτοί πού εἶναι παρόντες; Ἐκεῖνοι ὅμως πού εἶναι ἀπόντες πόση βλάβη παθαίνουν; Ὅσα ὑπάρχουν καί γίνονται ἐδῶ εἶναι πνευματικό λουτρό, πού μέ τή θερμότητα τοῦ Πνεύματος ἀφαιρεῖ κάθε ρυπαρότητα· ἡ καλύτερα ἡ φωτιά τοῦ Πνεύματος δέν ἀφαιρεῖ μόνο τή ρυπαρότητα, ἀλλά καί τό χρωματισμό. «Για-

45. Περικοπή ἀπό τήν ἐπιτίμηση τοῦ Χρυσοστόμου «κατά τῶν ἀπολειφθέντων» καί ἀπό τήν παῖνεσή του πρὸς τούς παρόντας (στό ναό) (Ἐ.Π. 31, 145).

πον ἀποσχῆμον μόνον τὸ τοῦ πνεύματος πῦρ, ἀλλὰ καὶ βαφὴν. « Ἐὰν γὰρ ὄσι, φησί, αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ ».

46. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ (ΙΚΕΤΗΡΙΑ ΔΕΗΣΗ)

(Λειτουργία Μεγάλου Βασιλείου).

« Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων καὶ ἐλέησον αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἔλεους σου. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ· τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον· τὰ νήπια ἐκθρεψον· τὴν νεότητα παιδαγωγῆσον· τὸ γῆρας περικράτησον· τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καὶ σύναψον τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόσθητι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ρῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι καὶ μετάλλοις καὶ ἐξορταῖς καὶ πικραῖς δουλείαις καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαχνίας· καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς καὶ τῶν μισούντων καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου μνήσθητι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντα ἔκχεον τὸ πλοῦσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν δι' ἄγνοιαν ἢ λήθην ἢ πλῆθος ὀνομάτων, αὐτὸς μνημόνευσον, ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ἕκαστου τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. Σὺ γὰρ εἶ, Κύριε, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίς τῶν

Πραγματικές παρατηρήσεις: φιλοσοφίας· φιλοσοφεῖν· ἐννοεῖ τὴν ἀγάπη τῆς κατὰ Θεὸν σοφίας, τὴν ὁποία τὰ λειτουργικὰ μας κείμενα χαρακτηρίζουν ὡς «κρεῖττονα σοφίαν» καὶ «ἀμείονα φιλοσοφίαν». **Προφήται βοῶσιν...** Ἀπόστολοι εὐαγγελίζονται· ἐννοεῖ τὰ προφητικά, ἀποστολικά καὶ εὐαγγελικά ἀναγνώσματα πού ἀκούγονται στὴ θεία λειτουργία. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν ἔλειπε καὶ ἡ χρῆση προφητικῶν ἀναγνωσμάτων. **Ὁ Χριστός ἐν μέσῳ**· πρὸ πάντων μὲ τό μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. «ὡς χιόνα λευκανῶ» Ἦσ. α' 18· Ἡ λεύκανση αὐτῆ πετυχαίνεται μὲ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία συμμετέχουν ἐκεῖνοι πού ἐκκλησιαζονται συνειδητά.

τί, λέγει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐάν οἱ ἁμαρτίες σας εἶναι σάν τό κατακόκκινο χρώμα, θά τίς κάνω λευκές σάν τό χιόνι».

46. Μετάφραση.

«Θυμήσου, Κύριε, τό λαό πού στέκεται ὀλόγυρα, καί ἐκείνους πού δικαιολογημένα ἀπουσίασαν (ἀπό τή Λειτουργία), καί ἔλεψε αὐτούς καί ἐμᾶς σύμφωνα μέ τό πλούσιο ἔλεός Σου. Γέμισε τίς ἀποθήκες τους μέ κάθε ἀγαθό· διατήρησε τούς συζυγικούς δεσμούς τους μέ εἰρήνη καί ὁμόνοια· ἀνάθρεψε τά νήπια· παιδαγώγησε τή νεότητα· στήριξε τά γηρατειά· παρηγόρησε τούς μικροψύχους (δειλούς)· μάζεψε τούς διασκορπισμένους· ἐπανάφερε τούς πλανημένους καί ἔνωσέ τους μέ τήν Ἁγία Σου Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἐλευθέρωσε ὄσους μαστίζονται ἀπό ἀκάθαρτα (πονηρά) πνεύματα· συντρόφευσε στό ταξίδι αὐτούς πού ταξιδεύουν στή θάλασσα· συνόδευσε αὐτούς πού ὀδοιποροῦν· προστάτευσε τίς χῆρες· ὑπεράσπισε τά ὄρφανά· ἔλευθέρωσε τούς αἰχμαλώτους· θεράπευσε τούς ἀσθενεῖς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, ἐκείνους πού βρίσκονται στά δικαστήρια καί στά καταναγκαστικά ἔργα μέσα στά μεταλλωρυχεῖα καί στίς ἐξορίες καί σέ πικρές δουλειές καί σέ κάθε θλίψη καί ἀνάγκη καί δύσκολη περίσταση, καθώς καί ὄλους πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό τή μεγάλη Σου εὐσπλαχνία· καί αὐτούς πού μᾶς ἀγαποῦν, καί ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν, καί αὐτούς οἱ ὁποῖοι παράγγειλαν σ' ἐμᾶς τούς ἀναξιούς νά προσευχόμαστε γι' αὐτούς. Θυμήσου, Κύριε ὁ Θεός μας, καί ὄλο τό λαό Σου καί νά ἐκχύσεις σέ ὄλους μας τό πλούσιο ἔλεος Σου, παρέχοντας σέ ὄλους τήν ἐκπλήρωση τῶν αἰτημάτων, τά ὁποῖα ἀποβλέπουν στή σωτηρία. Ἐπίσης καί ἐκείνους, τούς ὁποίους δέν ἀναφέραμε, γιατί δέν τούς ξέρουμε ἢ γιατί τούς λησμονήσαμε ἢ γιατί εἶναι πάρα πολλά τά ὀνόματα, θυμήσου τους Σύ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος γνωρίζεις τήν ἡλικία καί τό ὄνομα καθενός, γνωρίζεις τόν καθένα

46. Περικοπή ἀπό τήν ἱκετήρια δέηση τῆς Λειτουργίας πού ἀποδίδεται στό Μ. Βασίλειο. Ἡ δέηση αὐτή γίνεται ἀπό τόν ἱερέα μετά τήν Ἐπίκληση καί τόν Καθαγιασμό τῶν Τιμῶν Δώρων.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ ἱκετήρια αὐτή δέηση φανερώνει ὅτι ἡ θ. Λειτουργία δέν ἔχει μόνο οὐράνιο καί μυσταγωγικό χαρακτήρα, ἀλλά ἐνδιαφέρεται

ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτήρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμῆν, ὁ τῶν νοσούντων ἰατρός. Αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενοῦ, ὁ εἰδὼς ἕκαστον καὶ τὸ αἶτημα αὐτοῦ, οἶκον καὶ τὴν χρεῖαν αὐτοῦ. Ρῦσαι, Κύριε, τὴν πόλιν (ἢ τὴν μονὴν) ταύτην καὶ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν, ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων καὶ ἐμφυλίου πολέμου».

47. ΕΥΧΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΟΟΥΝΤΑ ΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟ

«Ὁ Θεός, ὁ συγχωρήσας Δαυὶδ, διὰ Νάθαν τοῦ Προφήτου, τὰ ἴδια ἐξομολογήσαντι ἁμαρτήματα, καὶ Πέτρω τὴν ἄνομησιν, κλαύσαντι πικρῶς, καὶ πόρνη, δακρυσίαση ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ πόδας, καὶ τελώνη καὶ ἀσώτῳ· αὐτὸς ὁ Θεός, συγχωρήσοι σοι δι' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πάντα καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἀκατάκριτόν σε παραστήσαι ἐν τῷ φοβερῷ αὐτοῦ Βήματι· περὶ δὲ τῶν ἐξαγορευθέντων ἐγκλημάτων μηδεμίαν φροντίδα ἔχων, πορεύου εἰς εἰρήνην».

48. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

«Ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοῶς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα καὶ συζεύξας αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτήν, διὰ τοῦ οὕτως ἀρέσαι τῇ σῇ μεγαλειότητι, μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς· αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χειρὰ σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἄρμωσον τὸν δοῦλόν σου (τόν δε) καὶ τὴν δούλην σου (τὴν δε), ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή. Σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ· στεφάνωσον αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ· ἔνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν».

καί γι' αὐτές τίς ὑλικές, βιολογικές, κοινωνικές καὶ πολιτειακές ἀξίες, ἀντιμετωπίζοντας μέ στοργή ἀκόμη καὶ τίς ὑλικές ἀνάγκες τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογένειας, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας.

47. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῶν ἐξομολογουμένων, πού ὑπενθυμίζει βιβλικά παραδείγματα εἰλικρινοῦς μετανοίας.

ἀπό τότε πού ἦταν στήν κοιλιά τῆς μητέρας του: Γιατί Σὺ, Κύριε, εἶσαι ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίδα τῶν ἀπελπισμένων, ὁ σωτήρας αὐτῶν πού ἀντιμετωπίζουν τρικυμίες, τό λιμάνι αὐτῶν πού ταξιδεύουν στή θάλασσα, ὁ γιατρός τῶν ἀσθενῶν. Σὺ ὁ ἴδιος νά γίνεις τὰ πάντα γιά ὄλους· Σὺ πού γνωρίζεις τόν καθένα καί καθετί πού ζητεῖ, τήν οἰκογένεια καί τίς ἀνάγκες της. Σῶσε, Κύριε, τήν πόλη (ἢ τή μονή) αὐτή καί κάθε πόλη καί χώρα ἀπό πείνα, ἐπιδημία, σεισμό, καταποντισμό, πυρκαγιά, σφαγή, ἐπιδρομή ἀλλοφύλων καί ἐμφύλιο πόλεμο».

47. Μετάφραση.

«Σὺ, ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος διαμέσου τοῦ Προφήτου Νάθαν συγχώρησες τόν Δαβίδ, ὅταν ἔξομολογήθηκε τὰ ἁμαρτήματά του, καθώς ἐπίσης (συγχώρησες) καί στόν Πέτρο τήν ἄρνηση, ἀφοῦ ἔκλαψε πικρά, καί τήν ἁμαρτωλή, ὅταν δάκρυσε στά πόδια σου, καί τόν τελῶνη καί τόν ἄσωτο. Αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Θεός εἶθε διαμέσου ἐμένα τοῦ ἁμαρτωλοῦ νά σοῦ τὰ συγχωρήσει ὅλα, καί στόν κόσμο αὐτό καί στόν ἄλλο, καί εἶθε νά σέ παρουσιάσει ἀθῶο μπροστά στό φοβερό Του Θρόνο. Καί, δίχως νά ἔχεις καμιά ἀνησυχία γιά τὰ ἁμαρτήματα πού ἔξομολογήθηκες, συνέχισε τό δρόμο σου εἰρηνικά».

48. Μετάφραση.

«Σὺ ὁ Θεός, ὁ ἅγιος, πού ἔπλασες ἀπό ὕλη τόν ἄνθρωπο καί ἀπό τήν πλευρά του δημιούργησες τή γυναίκα καί τήν ἔνωσες μαζί του γιά νά τοῦ εἶναι κατάλληλη σύντροφος, γιατί ἔτσι ἦταν ἀρεστό στή μεγαλειότητά Σου, δηλαδή νά μὴν εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος του ἐπάνω στή γῆ· Σὺ ὁ ἴδιος καί τώρα, Κύριε, ἄπλωσε τό χέρι Σου ἀπό τό ἅγιο κατοικητήριό Σου καί ἔνωσε τό δούλο Σου (τάδε) καί τή δούλη Σου (τάδε), γιατί ἀπό Σένα δένεται σφικτά ἡ γυναίκα μέ τόν ἄνδρα. Συνένωσέ τους μέ ὁμόνοια, στεφάνωσέ τους μέ ἀγάπη· ἔνωσέ τους σέ μιὰ σάρκα· χάρισέ τους καρπό κοιλίας, δώσ' τους νά ἀπολαύσουν καλά παιδιά».

48. Ἡ εὐχή παρουσιάζει συνοπτικά τούς κυριότερους σκοπούς τοῦ γάμου, πού εἶναι ἡ ἀλληλοσυμπλήρωση τῶν συζύγων καί ἡ τεκνογονία. Ὅλη ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη ἀπό βιβλικές ἐκφράσεις (Γεν. β', 7, 21, 18· Παροιμ. δ', 14· Γεν. β', 24· λ', 2· Ψαλμ. 131, 11 κ.ά.).

49. ΕΥΧΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

«Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δεόμεθά σου, παντοδύναμε, τοῦ σφῆξιν πάντας ἡμᾶς· ὁ μόνος ψυχῶν τε καὶ σωμάτων ἰατρός, ἀγίασον πάντας ἡμᾶς· ὁ πᾶσαν νόσον ἰώμενος, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλον σου (τὸν δε)· ἐξέγειρον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδυνηρᾶς διὰ ἐλέους τῆς σῆς χρηστότητος· ἐπίσκειπαι αὐτὸν ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς σου· ἀποδιώξον ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀρρωστίαν καὶ ἀσθένειαν· ἵνα, ἐξαναστὰς τῇ χειρὶ σου τῇ κραταιᾷ, δουλεύῃ σοι μετὰ πάσης εὐχαριστίας».

50. ΝΕΚΡΩΣΙΜΟ ΙΔΙΟΜΕΛΟ (Ἦχος α')

(Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ποία τοῦ βίου τρυφή διαμένει λύπης ἀμέτοχος; Ποία δόξα ἔστηκεν ἐπὶ γῆς ἀμετάθετος; Πάντα σκιᾶς ἀσθενέστερα, πάντα ὀνειδίων ἀπατηλότερα· μία ροπή, καὶ ταῦτα πάντα θάνατος διαδέχεται· ἀλλ' ἐν τῷ φωτί, Χριστέ, τοῦ προσώπου σου καὶ τῷ γλυκασμῷ τῆς σῆς ὠραιότητος, ὃν ἐξελέξω ἀνάπανσον ὡς φιλάνθρωπος».

51. Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

(Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ὁ λαός, ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ιδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. «Τὰ ἀρχαῖα παρηλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά». Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα πλεονεκτεῖ· αἱ σκιαὶ παρατρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπεισέρχεται ...

49. Καὶ ἡ περικοπὴ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ εὐχελαίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ βιβλικές ἐκφράσεις (Ἰωαν. ιζ', 17· Ψαλμ. 102, 4· Ἐξὸδ ιγ', 9· Δευτ. θ', 26 κ.ά.).

50. Τὸ νεκρώσιμο αὐτὸ ἰδιόμελο τοῦ Δαμασκηνοῦ μέ τις ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις παρουσιάζει παραστατικὰ τὴ ματαιότητα τῶν ἐπιγείων καὶ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς κοντὰ στὸν Χριστό.

49. Μετάφραση.

«Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός μας, Σέ παρακαλοῦμε Παντοδύναμε, νά σώξεις ὅλους ἐμᾶς· Σὺ, πού εἶσαι ὁ μοναδικός γιατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων, ἁγιασέ μας ὅλους· Σὺ, πού θεραπεύεις κάθε ἀσθένεια, θεράπευσε καί τό δούλο Σου (τάδε)· μέ τή συμπόνια τῆς καλοκαγαθίας Σου σηκώσε τον ἀπό τό κρεβάτι τῆς ἀρρώστιας πού τόν βασανίζει· ἐπισκέψου τον μέ τή συμπόνια Σου καί τήν εὐσπλαχνία Σου· διώξε μακριά του κάθε ἀρρώστια καί ἀδυναμία, γιά νά μπορέσει, ἀφοῦ σηκωθεῖ μέ τή βοήθεια τοῦ δυνατοῦ χεριοῦ Σου, νά Σέ ὑπηρετεῖ μέ ὅλη του τήν εὐγνωμοσύνη».

50. Μετάφραση.

«Ποιά ἀπόλαυση τῆς ζωῆς ὑπάρχει πού νά μή συμμετέχει στή λύπη; Ποιά δόξα πάνω στή γῆ παραμένει μόνιμη; Ὅλα εἶναι πιό ἀδύναμα καί ἀπό τή σκιά, ὅλα πιό ἀπατηλά καί ἀπό τά ὄνειρα· μιά μικρή ἀλλαγὴ τῶν περιστάσεων, καί ὅλα αὐτά τά διαδέχεται ὁ θάνατος. Ἀλλά μέσα στό φῶς τοῦ προσώπου Σου καί τή γλυκύτητα τῆς ὁμορφιάς Σου ἀνάπαυσε, Χριστέ, ὡς φιλόανθρωπος πού εἶσαι, αὐτόν πού διάλεξες».

51. Μετάφραση.

«Ὁ λαός πού ζοῦσε στό σκοτάδι τῆς ἀγνοίας, ἄς δεῖ τό μεγάλο φῶς τῆς ξεκάθαρης γνώσεως. «Πέρασε ἡ παλιά κατάσταση πού δημιουργοῦσε ἡ ἁμαρτία· τώρα νά, ἔχουν γίνει ὅλα καινούρια». Τό γράμμα (ὁ τύπος τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου) ὑποχωρεῖ, τό πνεῦμα ὑπερ-ισχύει· οἱ σκιές φεύγουν γρήγορα, ἡ ἀλήθεια φτάνει...

51. Περικοπή ἀπό τόν 38ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς τά Θεοφάνεια, εἶπουν Γενέθλια τοῦ Σωτήρος» (Ε.Π. 36, 312-316).

Ὁ λόγος τοῦτος ἀρχίζει μέ τά περίφημα λόγια, πού χρησιμοποιήθηκαν αὐτοῦσια καί στόν σχετικό ἕμνο: «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστός ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε· Χριστός ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε».

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ λαός ὁ καθήμενος ἐν σκότει... Ἦσ. θ', 2. Τά ἀρχαία παρήλθεν... καινά τά πάντα. Β' Κορ. ε', 17. ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν... καί

Τοῦτό ἐστιν ἡμῖν ἡ πανήγυρις, τοῦτο ἐορτάζομεν σήμερον, ἐπιδημίαν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἵνα πρὸς Θεὸν ἐνδημήσωμεν ἢ ἐπανέλθωμεν (οὕτω γὰρ εἰπεῖν οἰκειότερον), ἵνα, τὸν παλαιὸν ἀνθρώπων ἀποθήμενοι, τὸν νέον ἐνδυσώμεθα· καὶ ὥσπερ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀπεθάνομεν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζήσωμεν, Χριστῷ καὶ συγγενώμενοι καὶ συσταυρούμενοι καὶ συνθλαπτόμενοι καὶ συνανιστάμενοι ...

Τοιγαροῦν ἐορτάζομεν μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ κοσμικῶς, ἀλλ' ὑπερκοσμίως· μὴ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τοῦ ἡμετέρου, μᾶλλον δὲ τὰ τοῦ Δεσπότητος· μὴ τὰ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τὰ τῆς ἰατρείας· μὴ τὰ τῆς πλάσεως, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀναπλάσεως».

52. Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Ἐμπροσθεν τῶν μαθητῶν μεταμορφοῦται ὁ αἰεὶ ὡσαύτως δεδοξασμένος καὶ λάμπων τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος. Ἀνάρχως μὲν γὰρ ἐκ Πατρὸς γεννηθείς, τὴν φυσικὴν ἀκτῖνα ἀναρχον κέκτηται τῆς θεότητος, οὐχ ὕστερον τὸ εἶναι, οὐδ' αὖ τὴν δόξαν προσλαμβάνομενος. Ἐκ Πατρὸς μὲν γὰρ, ἀλλ' ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως ἐστὶ, τὴν οἰκείαν κекτημένος τῆς δόξης τὴν λαμπρότητα ... Μεταμορφοῦται τοίνυν, οὐχ ὁ οὐκ ἦν προσλαβόμενος, ἀλλ' ὅπερ ἦν τοῖς οἰκειοῖς μαθηταῖς ἐκφανόμενος, διανοίγων τούτων τὰ ὅμματα καὶ ἐκ τυφλῶν ἐργαζόμενος βλέποντας».

53. Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρισσοστόμου).

«Τὸ ἐπάρατον τοῦτο, τὸ ἀπευκτόν, τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμ-

συνανιστάμενοι· ἰδέξ αὐτά πού εἰπώθησαν στὰ σχόλια τῆς 1ης περικοπῆς γιὰ τὴ συμμετοχὴ μας στοὺς κύριους σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ.

52. Περικοπὴ ἀπὸ τό λόγο τοῦ Δαμασκηνοῦ στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ε.Π. 96, 654).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπὴ τονίζει ὅτι ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου δὲ σημαίνει κάποια, κατὰ κάποιο τρόπο, προσθήκη δόξας στὸ πρόσωπό Του, ἀλλ' ἦταν διάνοιξη τῶν ματιῶν τῶν μαθητῶν, γιὰ νὰ ἴδουν μερικές ἀχτίνες τοῦ Θεοῦ μεγαλείου, πού χωρὶς ἀρχὴ κατέχει ὁ Κύριος ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Αυτό πανηγυρίζουμε, αυτό εορτάζουμε σήμερα, τόν έρχομό του Θεού προς τους ανθρώπους, για να 'ρθούμε ή – για να μιλήσουμε καλύτερα – να επιστρέψουμε προς τόν Θεό, για να ντυθούμε τόν νέο άνθρωπο, αφού αποβάλουμε τόν παλιό· και όπως ακριβώς με τήν πτώση του 'Αδάμ στήν άμαρτία γίναμε θνητοί, έτσι με τήν ένανθρώπιση του Χριστού ως ζήσουμε αίώνια, αφού μαζί με τόν Χριστό θά γεννιόμαστε και θά σταυρωνόμαστε και θά ένταφιαζόμαστε και θά άνασταινόμαστε.

Λοιπόν ως εορτάζουμε όχι με πανηγύρια, αλλά όπως ταιριάζει στον Θεό· όχι κατά τρόπο κόσμικό, αλλά κατά τρόπο υπερχόσμιο· ως εορτάζουμε επιδιώκοντας όχι τά δικά μας πράγματα, αλλά εκείνα πού ανήκουν στον δικό μας ή καλύτερα εκείνα πού ανήκουν στον Κύριο· όχι εκείνα πού οδηγούν στήν ασθένεια, αλλά εκείνα πού οδηγούν στή θεραπεία· όχι εκείνα πού έχουν σχέση με τή δημιουργία (τό σύμπαν), αλλά εκείνα πού έχουν σκοπό τήν πνευματική μας άναδημιουργία (δηλαδή τή σωτηρία μας)».

52. Μετάφραση.

«Μεταμορφώνεται μπροστά στους μαθητές Του 'Εκείνος πού είναι δοξασμένος πάντοτε και λάμπει με τό φώς της άστραπής της θεότητας. Γιατί, αφού γεννήθηκε άνάρχως από τόν Πατέρα, κατέχει τήν άναρχη φυσική άχτίνα της θεότητας χωρίς να λάβει σέ ύστερο χρόνο επιπλέον τήν ύπαρξη και τή δόξα. Γιατί προέρχεται βέβαια από τόν Πατέρα, αλλά ύπάρχει δίχως να έχει άρχή και είναι έξω από τό χρόνο, κατέχοντας τή δική Του λαμπρότητα της δόξας... Μεταμορφώνεται λοιπόν, όχι παίρνοντας εκείνο πού δέν ήταν, αλλά παρουσιάζοντας στους δικούς Του μαθητές εκείνο ακριβώς πού ήταν, αφού τούς άνοιξε τά πνευματικά μάτια και τούς μετέβαλε από τυφλούς σέ ανθρώπους πού βλέπουν».

53. Μετάφραση.

«Τό καταραμένο αυτό πράγμα, τό άνεπιθύμητο, τό σύμβολο της

53. Περικοπή από τήν άπόδειξη του Χρυσοστόμου «Πρός τε 'Ιουδαίους και 'Ελληνas, ότι έστι Θεός ό Χριστός» ('Ε.Π. 48, 826).

βολον, νῦν γέγονε ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον. Οὐδὲ γὰρ οὕτω στέφανος βασιλικὸς καλλωπίζει κεφαλὴν, ὡς σταυρὸς παντὸς κόσμου τιμιώτερος ὢν ... Οὗτος ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ, οὗτος ἐν ταῖς τῶν ἱερέων χειροτονίαις, οὗτος πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον διαλάμπει· τοῦτον πανταχοῦ χορεύοντα ἴδοι τις ἄν, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν ἐρημίαις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις, ἐν βουνοῖς, ἐν θαλάττῃ καὶ πλοίοις καὶ νήσοις, ἐν κλίναις, ἐν ἱματίοις, ἐν παστάσιν, ἐν συμποσίοις, ἐν σκεύεσιν ἀργυροῖς, ἐν χρυσεῖς, ἐν μαργαρίταις, ἐν τοίχων γραφαῖς... Οὕτω περιμάχητον ἅπασι γέγονε τὸ θαυμαστὸν τοῦτο δῶρον, ἢ ἄφατος αὕτη χάρις. Οὐδεὶς αἰσχύνεται, οὐκ ἐγκαλύπτεται ἐννοῶν, ὅτι θανάτου τοῦ ἐπαράτου τοῦτο σύμβολον, ἀλλὰ πάντες τούτῳ καλλωπιζόμεθα μᾶλλον ἢ στεφάνοις καὶ διαδήμασι καὶ μυρταῖς μαργαριτῶν περιβολαῖς».

54. Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας).

«Ἀνυμνήσωμεν καὶ ἐορτάσωμεν σήμερον, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ θεϊκῶς· μὴ μόνον τῇ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ βαῖα κατέχοντες· καὶ ταύτην ὑπὲρ χιόνα λευκάναντες, πᾶσαν ἐξ αὐτῆς τοῦ παλαιοῦ καὶ δερματίνου χιτῶνος τὴν νέκρωσιν ἀποδυσώμεθα, πάντα τυφον καὶ ἔπαρσιν ἀπορρίψαντες. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ βασιλεὺς τῶν ἀσωμάτων οὐκ ἐφ' ἀρμάτων καὶ στρατενμάτων παραγίνεται· ἀλλ' ἐπὶ πῶλον οἰκτροῦ καὶ μικροῦ καθήμενος ἔρχεται. Διὸ καὶ ἡμεῖς συμμετριάζωμεν Χριστῷ, ἵνα καὶ συνέλθωμεν· μετὰ ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παίδων δοξάσωμεν· μετὰ Βηθανίας σκιρτήσωμεν, μετὰ Λαζάρου τῶν νεκρῶν ἔργων ἀναστῶμεν· μετὰ τῶν ἐν Σιών χορεύσωμεν· μετὰ τῶν ἀναβλεψάντων τυφλῶν κρᾶζώμεν· μετὰ νηπίων καὶ γερόντων αἰνέσωμεν· μετὰ μαθητῶν κηρύξωμεν· ἐλαιῶν κλάδους δι' ἐλεημοσύνης ἐν τῇ τοῦ βίου ὁδῷ καλῶς ὑποστρώσωμεν κατὰ τοὺς παῖδας».

Πραγματικές παρατηρήσεις: Τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμβολον· πάνω στό σταυρὸ θανατώνονταν οἱ κακοῦργοι.

54. Περικοπή ἀπὸ τῆ 13ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας στὴν ἐορτὴ τῶν Βαΐων (Ἐ. Π. 77, 1069-1072).

ἔσχατης τιμωρίας (θανατικῆς καταδίκης) ἔγινε τώρα ἐπιθυμητό καί ἀξιαγάπητο. Γιατί οὔτε ἓνα βασιλικό στέμμα δέ στολίζει τόσο τό κεφάλι ὅσο ὁ σταυρός, πού εἶναι πολυτιμότερος ἀπό κάθε κόσμημα. Αὐτός χρησιμοποιεῖται στήν ἁγία Τράπεζα, αὐτός στίς χειροτονίες τῶν ἱερέων, αὐτός πάλι μαζί μέ τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ λάμπει στόν μυστικό δεῖπνο (στή θεία Εὐχαριστία). Τοῦτον θά μπορούσε κανεῖς νά τόν δεῖ νά περιφέρεται παντοῦ, στά σπίτια, στίς ἀγορές, στούς ἔρημους τόπους, στούς δρόμους, στά ὄρη, στά φαράγγια, στούς λόφους, στή θάλασσα καί τά πλοῖα καί τά νησιά, στά κρεβάτια, στά ἐνδύματα, στά δωμάτια, στά συμπόσια, στά ἀσημένια σκεύη, στά χρυσά, στά μαργαριταρένια, στίς τοιχογραφίες.... Τόσο περιζήτητο σέ ὅλους ἔχει γίνει τό θαυμαστό αὐτό δῶρο, ἡ ἀνέκφραστη αὐτή χάρη. Κανεῖς δέν τό ντρέπεται, κανεῖς δέν ἀποφεύγει νά τό δεῖ μέ τή σκέψη ὅτι αὐτό εἶναι τό σύμβολο τοῦ καταραμένου θανάτου, ἀλλά ὅλοι αὐτό χρησιμοποιοῦμε περισσότερο, παρά τά στεφάνια καί τά στέμματα καί τά ἀναρίθμητα μαργαριταρένια περιδέραια».

54. Μετάφραση.

«Ἄς ὑμνήσουμε μέ ὕμνους καί ἄς ἐσορτάσουμε σήμερα, ὄχι ὅπως ταιριάζει στά πανηγύρια, ἀλλά ὅπως ἀρμόζει στόν Θεό· κρατώντας βάρια ὄχι μόνο μέ τό χέρι ἀλλά καί μέ τήν ψυχή· καί αὐτήν ἀφοῦ τήν κάνουμε λευκή πιό πολύ καί ἀπό τό χιόνι, ἄς τῆς βγάλουμε ἀπό πάνω ὅλη τή νέκρωση τοῦ παλιοῦ καί δερμάτινου χιτώνα, ἀποβάλλοντας κάθε ἀλαζονεία καί ἔπαρση. Γι' αὐτό τό σκοπό, πράγματι, ὁ βασιλιάς τῶν ἀγγέλων δέν ἔρχεται πάνω σέ ἄρματα καί μέ στρατεύματα, ἀλλά ἔρχεται καθισμένος πάνω σέ ἓνα ἀξιοθρήνητο καί μικρό πουλάρι. Γιὰ τοῦτο, ἄς γίνουμε καί ἔμεῖς ταπεινοί μαζί μέ τόν Χριστό, ὥστε νά ἀνυψωθοῦμε ἐπίσης μαζί Του· ἄς Τόν ὑμνήσουμε μαζί μέ τούς ἀγγέλους, ἄς Τόν δοξάσουμε μαζί μέ τά παιδιά· ἄς σκιρτήσουμε ἀπό ἀγαλλίαση μέ τή Βηθανία· ἄς ἀναστηθοῦμε μαζί μέ τόν Λάζαρο ἀπό τά ἔργα τοῦ θανάτου· ἄς χορέψουμε ἀπό χαρά μαζί μέ τούς κατοίκους τῆς Σιών· ἄς φωνάξουμε δυνατά μαζί μέ τούς τυφλοῦς πού ἀνάκτησαν τό φῶς τους· μαζί μέ τά νήπια καί τούς γέροντες ἄς δοξολογήσουμε· μαζί μέ τούς μαθητές ἄς κηρύξουμε· μέ τήν ἔλεημοσύνη ἄς στρώσουμε καλά κάτω στό δρόμο κλαδιά ἐλιάς, ὅπως ἔκαμαν τά παιδιά».

55. ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ (Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου).

«Ἐπιτάφιον ἑορτὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἑορτάζομεν σήμερον. Καὶ ὁ μὲν, παρὰ τοῖς νεκροῖς κάτω τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διαλύων καὶ φωτὸς τὸν Ἄδην πληρῶν καὶ ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους· ἡμεῖς δὲ χορεύομεν ὑπὲρ γῆν, τὴν ἀνάστασιν φανταζόμενοι, καὶ οὐ δεδοίκαμεν τὴν φθορὰν, μὴ κατισχύσῃ τῆς ἀφθαρσίας ...

Ὡ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων! Ἐύλω τείνεται ὁ λόγος τείνας τὸν οὐρανόν· καὶ δεσμοῖς περιβάλλεται ὁ δήσας ψάμμω τὴν θάλασσαν· ποτίζεται χολὴν ὁ τὰς πηγὰς μέλιτος χαρισάμενος· καὶ στεφανοῦται ἀκάνθαις ὁ τὴν γῆν στεφανώσας τοῖς ἄνθεσι· καὶ τυπτεται μὲν καλάμῳ τὴν κεφαλὴν ὁ πατάξας τὴν Αἴγυπτον ταῖς δέκα πληγαῖς καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Φαραὼ καλύψας τοῖς ὕδασι. Ἐμπνέεται τὸ πρόσωπον, ὃ ἰδεῖν οὐ φέρει τὰ Χερουβίμ. Τί δεῖ λέγειν τὰ πλείω; Οὐδὲν τῆς ἀγαθότητος ἀπανηνάμενοι, ἐγγλείουσι τάφῳ, ὃν οὐδὲν τῶν ὄντων χωρεῖ· καὶ σήμαντρα ἐπιτιθέασιν, ἡμῶν τὴν σωτηρίαν φυλάττοντες· καὶ δεδιότες τὴν Ἀνάστασιν, στρατιώτας φύλακας ἐφιστῶσι τῷ μνήματι».

56. «ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΗΜΕΡΑ» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ).

«Ἀναστάσεως ἡμέρα καὶ ἡ ἀρχὴ δεξιὰ καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ

Πραγματικές παρατηρήσεις: **δερματίου χιτῶνος:** πρόκειται γιὰ τὸ χιτῶνα ποῦ φόρεσαν οἱ Πρωτόπλαστοι μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὸν παράδεισο (Γεν. β', 21). **Σιών:** ἡ Ἱερουσαλήμ.

55. Περικοπή ἀπὸ τὸν 5ο λόγο τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου στὴν ἡμέρα τοῦ ἁγίου Σαββάτου (Ἐ.Π. 39, 89-93).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **παρὰ τοῖς νεκροῖς... ἀφυπνίζων τοὺς κεκοιμημένους:** παραστάσεις ποῦ ἀπεικονίζονται στὴν ὀρθόδοξη εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ὁποία παριστάνει τὴν «εἰς Ἄδου κάθοδον».

Ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἀπεικονίζει ὅ,τι λέγει καὶ ὁ μέγας Φῶτιος στὴν ὁμιλία του στό Μ. Σάββατο, στὴν ὁποία παρουσιάζει τὸν Σωτῆρα νὰ ὑπενθυμίζει σ' ἐμὰς τὰ ἐξῆς: «Τάφον ᾤκησα καὶ πύλαι χαλκαὶ συνετρίβησαν καὶ κλειθρα καὶ μοχλοὶ σιδη-

55. Μετάφραση.

«Σήμερα εορτάζουμε την επιτάφια εορτή του Σωτήρα μας. Και Ἐκεῖνος, βέβαια, βρίσκεται κάτω στον Ἄδη, κοντά στους νεκρούς, συντρίβοντας τά δεσμά του θανάτου, γεμίζοντας τον Ἄδη με φῶς και ξυπνώντας αὐτούς πού εἶχαν κοιμηθεῖ· ἐνῶ ἐμεῖς χορεύουμε ἀπό χαρά πάνω στή γῆ, ἀφοῦ σκεφτόμαστε τήν ἀνάσταση και δέ φοβομαστε μήπως ἡ φθορά κατανικήσει τήν ἀφθαρσία.

Ἔκεινος και παρὰδοξα πράγματα! Πάνω στό ξύλο (του Σταυρου) ἀπλώνεται Αὐτός, πού με τό λόγο ἄπλωσε κατά κάποιον τρόπο τον οὐρανό (δημιούργησε τό σύμπαν)· περιζώνεται με δεσμά Αὐτός, πού περιέζωσε με ἄμμο τή θάλασσα· ποτίζεται με χολή Αὐτός, πού χάρισε τίς πηγές ἀπ' ὅπου βγαίνει τό μέλι· στεφανώνεται με ἀγκάθια Αὐτός, πού στεφάνωσε τή γῆ με τά λουλούδια· χτυπιέται ἀλήθεια με καλάμι στό κεφάλι Ἐκεῖνος, πού χτύπησε τήν Αἴγυπτο με τίς δέκα πληγές και σκέπασε με τά νερά τό κεφάλι του Φαραώ. Δέχεται φτυσίματα τό πρόσωπο ἐκεῖνο, πού τά Χερουβίμ δέν μπορούν νά ἀντικρῦσουν. Ἀλλά γιατί πρέπει νά μακρηγοῶ; Χωρίς νά ἀρηθοῦν τίποτα ἀπό τήν ἀγαθότητά Του, κλείνουν σέ τάφο Ἐκεῖνον, πού κανένα ἀπό τά ὄντα δέν μπορεῖ νά Τόν χωρέσει· και βάζουν πάνω στον τάφο σφραγίδες, φρουρώντας Αὐτόν πού εἶναι ἡ σωτηρία μας· και ἐπειδή φοβοῦνται τήν Ἀνάσταση, βάζουν στρατιῶτες φρουρούς στον τάφο».

56. Μετάφραση.

«Εἶναι ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως σήμερα και τό ξεκίνημα εἶναι

ροῖ συνεθλάσθησαν και τά τῆς καθ' ὑμῶν τυραννίδος βασιλεία καθρέθησαν». Καί κατά τον Γρηγόριο Νύσσης, ἡ Ἀνάσταση του Κυρίου «ἔλυσε τήν του θανάτου ὥδινα. Αὐτή τον τῶν νεκρῶν πρωτότοκον ἐμαιύσατο. Ἐν ταύτῃ συνετρίβησαν αἰ σιδηραῖ του θανάτου πύλαι. Ἐν ταύτῃ οἱ χαλκοῖ του Ἄδου μοχλοῖ συνεθλάσθησαν. Νῦν ἀνοίγεται του θανάτου τό δεσμοτήριον. Νῦν κηρύσσεται τοῖς αἰχμαλώτοις ἡ ἄφεςις» (Ἐ.Π. 46, 605).

56. Περικοπή ἀπό τον 1ο λόγο Γρηγορίου του Θεολόγου στό ἅγιο Πάσχα (Ἐ.Π. 35, 396-400).

πανηγύρει και ἀλλήλους περιπτυξόμεθα· εἴπωμεν, ἀδελφοί, και τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, μὴ ὅτι τοῖς δι' ἀγάπην τι πεπονηκόσιν ἢ πεπονθόσι· συγχωρήσωμεν πάντα τῇ ἀναστάσει· δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις ... Χθὲς συνεσταυρούμεν Χριστῶ, σήμερον συνδοξάζομαι· χθὲς συνενεκρούμεν, συζωποιοῦμαι σήμερον· χθὲς συνεθαπτόμεν, σήμερον συνεγείρομαι ... Γενώμεθα ὡς Χριστός, ἐπεὶ και Χριστὸς ὡς ἡμεῖς· γενώμεθα θεοὶ δι' αὐτόν, ἐπειδὴ κάκεινος δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος. Προσέλαβε τὸ χεῖρον, ἵνα δῶ τὸ βέλτιον· ἐπτώχευσεν, ἵν' ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν· δούλου μορφὴν ἔλαβεν, ἵνα τὴν ἐλευθερίαν ἡμεῖς ἀπολάβωμεν· κατήλθεν, ἵν' ὑψωθῶμεν· ἐπειράσθη, ἵνα νικήσωμεν· ἠτιμάσθη, ἵνα δοξάσῃ· ἀπέθανεν, ἵνα σώσῃ· ἀνῆλθεν, ἵν' ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν κάτω κειμένους ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι».

57. «ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΓΕΡΘΕΙΣ ΕΚ ΝΕΚΡΩΝ ΑΠΑΡΧΗ ΤΩΝ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΩΝ ΕΓΕΝΕΤΟ»

(Ἰωάννου τοῦ Χρισσοστόμου).

«Μηδεὶς φοβείσθω θάνατον· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ Σωτῆρος θάνατος. Ἔσβεσεν αὐτόν, ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενος. Ἐσκύλευσε τὸν Ἄδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν Ἄδην. Ἐπικράνεν αὐτόν γενεσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἡσαΐας, ἐβόησεν. Ὁ Ἄδης, φησὶν, επικράνθη, συναντήσας σοι κάτω. Ἐπικράνθη· και γὰρ κατηργήθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐνεπαίχθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐνεκρώθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ καθηρέθη. Ἐπικράνθη· και γὰρ ἐδε-

Πραγματικές παρατηρήσεις: ἡ ἀρχὴ δεξιᾶ· τῆς πασχάλιας περιόδου και μάλιστα τῆς διακαινήσιμης ἐβδομάδας, ἀναστάσεως ἡμέρα... δῶμεν συγγνώμην ἀλλήλοις· πολλές ἀπὸ τίς ἐκφράσεις αὐτές ἔχουν περιληφτεῖ στόν γνωστό πασχάλιο ὕμνο «Ἀναστάσεως ἡμέρα και λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει και ἀλλήλους περιπτυξόμεθα. Εἴπωμεν ἀδελφοί και τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς· Συγχωρήσωμεν πάντα τῇ Ἀναστάσει...». Πολλές φορές ἡ ὕμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας χρησιμοποιεῖ αὐτούσιες ἐκφράσεις ἀπὸ τὰ πατερικά κηρύγματα. **δούλου μορφὴν ἔλαβεν... ἐν τῷ τῆς ἁμαρτίας πτώματι**· ὁ Γρηγόριος θυμίζει μέ λίγα λόγια ὅλους τοὺς σταθμούς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου.

Συχνά οἱ Πατέρες, ὅταν μιλάνε γιά μία δεσποτική ἐορτῆ, θυμίζουν και ὅλες τίς ἄλλες, ἐπειδὴ ὅλες μαζί ἀποτελοῦν μιὰ ἐνότητα.

εὐνοϊκό· ἄς καμαρώνουμε γιὰ τό πανηγύρι καί ἄς ἀγκαλιάσουμε ὁ ἓνας τόν ἄλλο· ἄς προσφωνήσουμε: «ἀδερφοί», ἀκόμη κι' ἐκείνους πού μᾶς μισοῦν καί, πολύ περισσότερο, ἐκείνους πού ἀπό ἀγάπη ἔχουν κάμει ἢ ἔχουν πάθει κάτι· ἄς δώσουμε συγχώρεση γιὰ ὅλα πρὸς χάρη τῆς Ἐναστάσεως· ἄς δώσουμε συγχώρεση ὁ ἓνας στὸν ἄλλο... Χτές σταυρωνόμουν μαζί μέ τόν Χριστό, σήμερα δοξάζομαι μαζί Του· χτές γινόμουν νεκρός μαζί Του, σήμερα γίνομαι ζωντανός μαζί Του· χτές θαβόμουν μαζί Του, σήμερα ἀνασταίνομαι μαζί Του... Ἔς γίνουμε ὅπως ὁ Χριστός, γιατί καί ὁ Χριστός ἔγινε ὅπως ἐμεῖς· ἄς γίνουμε θεοί γι' Αὐτόν, ἐπειδή κι' Ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας. Δέχτηκε τό χειρότερο, γιὰ νά δώσει τό καλύτερο· ἔγινε φτωχός, γιὰ νά γίνουμε ἐμεῖς πλούσιοι μέ τή δική Του φτώχεια· ἔλαβε μορφή δούλου, γιὰ νά πάρουμε ἐμεῖς ἀπό Αὐτόν τήν ἐλευθερία· κατέβηκε στή γῆ, γιὰ νά ὑψωθοῦμε στὸν οὐρανό· δοκιμάστηκε ἀπό πειρασμούς, γιὰ νά νικήσουμε· ἀτιμάστηκε γιὰ νά μᾶς δοξάσει· πέθανε, γιὰ νά μᾶς σώσει· ἀνέβηκε στοὺς οὐρανοὺς γιὰ νά τραβήξει κοντά Του ἐμᾶς πού βρισκόμαστε ριγμένοι κάτω μέ τή πτώση στήν ἁμαρτία».

57. Μετάφραση.

«Κανένας ἄς μὴ φοβᾶται τό θάνατο· γιατί μᾶς λύτρωσε ἀπό αὐτόν ὁ θάνατος τοῦ Σωτήρα. Ἐάν καί ὁ θάνατος εἶχε στήν ἐξουσία του τόν Σωτήρα, Αὐτός τόν ἐξαφάνισε· λαφυραγόγησε τόν Ἄδη Αὐτός πού κατέβηκε στὸν Ἄδη. Πίκρανε τόν Ἄδη, ὅταν ἐκεῖνος δοκίμασε τή σάρκα Του. Καί τοῦτο προφητεῦοντας ὁ Ἡσαΐας, βρόντοφώνᾳξε· πικράθηκε, λέει, ὁ Ἄδης, μόλις Σέ συνάντησε κάτω. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά καταργήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά γελοιοποιήθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἀπονεκρώθηκε. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά ἔχασε τήν ἐξουσία του. Πικράθηκε, γιατί πραγματικά αἰχμαλωτίστηκε.... Ποῦ εἶναι, θάνατε, τό κεντρί σου; Ποῦ εἶναι, Ἄδη, ἡ νίκη σου; Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί σύ ρίχτηκες κάτω ταπεινωμένος. Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ δαίμονες ἔχουν σωριαστεῖ κάτω. Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί οἱ ἄγγελοι χαίρονται. Ἐναστήθηκε ὁ Χριστός καί ἡ ζωὴ κυβερνᾷ. Ἐναστήθηκε

57. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τόν ἀποδιδόμενο στὸν Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο Κατηχη-

σμεύθη ... Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νίκος; Ἄνεστη Χριστὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ πεπτώκασι δαίμονες. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ ζωὴ πολιτεύεται. Ἄνεστη Χριστὸς καὶ νεκρὸς οὐδείς ἐπὶ μνήματος. Χριστὸς γὰρ ἐγερωθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο».

58. Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (Θεοφάνους Κεραμέως).

«Λαμπρὰ τῶ ὄντι καὶ περιφανῆς ἡ παροῦσα πανήγυρις, αὐτὸ δὴ τῶν ἑορτῶν τὸ κεφάλαιον ὑπόθεσιν ἔχουσα· αὕτη γὰρ ἡ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ κορωνίς· αὕτη τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἡ τελείωσις· σήμερον ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸν ὑπερουράνιον θῶκον ἐνίδρυσται· σήμερον ἡ ἀνέκαθεν ἔχθρα τῆς λογικῆς φύσεως διαλέλυται καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων γέγονεν ἕνωσις· σήμερον τῆς ἀσωμάτων ἀξίας ὑπερήροθη τὸ βρότειον φύραμα καὶ θεϊκῆς ἀξίας γέγονε μέτοχον· σήμερον αἱ νοεραὶ δυνάμεις ἑορτάζουσι, μετ' ἐκπλήξεως οὐρανῶ συνημμένην ὁρῶσαι τὴν γῆν ...

Οἱ ὑποδεχόμενοι ἄγγελοι βλέποντες αὐτὸν μετὰ σώματος ἀνιόντα καὶ τὰ τοῦ πάθους ἐμφαίνοντα σύμβολα φιλοπευστοῦσι· «Τὺς οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;». Πρὸς οὓς ἀποκρίνονται· «Κύριος κραταῖος καὶ δυνατός, Κύριος δυνατός ἐν πολέμῳ», ὃς πρὸς τὸν διάβολον ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἐπολέμησεν».

τικό λόγο, πού διαβάζεται κατὰ τὴν ἀπόλυση τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα (Ἐ.Π. 59, 721-724).

Πραγματικὲς παρτηρήσεις: Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; Α' Κορ. ιε', 55· κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Θεοφύλακτου, «ὡσπερ γὰρ ὁ σκορπίος αὐτὸς μὲν ἐστὶ ζωῦφιόν τι μικρόν, ἐν δὲ τῶ κέντρῳ τὴν ἰσχὺν ἔχει· οὕτω καὶ ὁ θάνατος διὰ τῆς ἀμαρτίας ἴσχυεν». ποῦ σου, Ἄδη, τὸ νίκος; Α' Κορ. ιε, 55 ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο· Α' Κορ. ιε', 20. ὑπονοεῖται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε τὴν ἴδια φύσιν μέ τοὺς ἀνθρώπους πού εἶχαν κοιμηθεῖ (πεθάνει), καὶ ὅπως οἱ ἀπαρχές (πρῶτοι καρποὶ) προαναγγέλλουν μέ βεβαιότητα τὴ γενικὴ συγκομιδὴ πού θὰ ῥθεῖ μετὰ ἀπό λίγο, ἔτσι καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ προαναγγέλλει τὴν ἀνάστασις πάντων τῶν «κεκοιμημένων».

ὁ Χριστός καί κανένas νεκρός δέ θά μείνει στόν τάφο. Γιατί, ἀφοῦ ἀναστήθηκε «ἐκ νεκρῶν» ὁ Χριστός, προαναγγέλλει τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν (ὅπως οἱ πρῶτοι καρποὶ προαναγγέλλουν τή συγκομιδὴ πού θά ἀκολουθήσει)».

58. Μετάφραση.

«Εἶναι πράγματι λαμπρό καί ἔξοχο τό σημερινό μεγάλο πανηγύρι, πού ἀναφέρεται ἀκριβῶς στή σπουδαιότερη ἀπό ὅλες τίς ἐορτές· γιατί ἡ ἐορτὴ αὐτὴ εἶναι τό ἀποκορύφωμα τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ· αὐτὴ εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς σωτηρίας μας· σήμερα, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοποθετεῖται στήν ἐπουράνια τῆς θέσης· σήμερα, ἡ ἔξαρχῆς ἔχθρα τῶν λογικῶν ὄντων, διαλύθηκε καί πραγματοποιήθηκε ἡ ἔνωση τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἀνθρώπων· σήμερα, τό ἀνθρώπινο θνητό σῶμα ξεπέρασε τήν ἀξία τῶν ἀγγέλων καί ἔγινε μέτοχο θεϊκῆς τιμῆς· σήμερα, οἱ αὐτοὶ δυνάμεις ἐορτάζουν, γιατί μέ ἔκπληξη βλέπουν τή γῆ νά εἶναι ἐνωμένη μέ τόν οὐρανό...

Οἱ ἄγγελοι πού ὑποδέχονται τόν Κύριο, καθώς Τόν βλέπουν νά ἀναβαίνει στούς οὐρανούς μέ ἀνθρώπινο σῶμα καί νά δείχνει τά τεκμήρια τοῦ πάθους Του, εὐχαριστιοῦνται νά ρωτοῦν (μέ τά λόγια τοῦ Ἡσαΐα): «Ποιός εἶναι Αὐτός ὁ δοξασμένος βασιλιάς;» Σ' αὐτούς ἄλλοι ἄγγελοι ἀπαντοῦν: «Εἶναι ὁ Κύριος ὁ πανίσχυρος καί δυνατός, ὁ Κύριος ὁ δυνατός στόν πόλεμο», ὁ ὁποῖος πολέμησε ἐναντίον τοῦ διαβόλου γιά χάρι τῶν ἀνθρώπινου γένους».

58. Περικοπή ἀπό τήν 39η ὁμιλία Θεοφάνους τοῦ Κεραμέως «εἰς τήν σωτήριον Ἀνάληψιν», (Ἐ.Π. 132, 744 καί 760)

Πραγματικές παρατηρήσεις: τῶν ἐορτῶν τό κεφάλαιον... **κορωνίς:** ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου εἶναι πράγματι ἡ συνισταμένη καί τό ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν ἐορτῶν, γιατί προβάλλει τόν τελικό σκοπό ὅλων τῶν ἀπολυτρωτικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Κυρίου, πού μᾶς ὑπενθυμίζουν οἱ ἄλλες ἐορτές. Ὁ σκοπός αὐτός εἶναι ἡ ἀνάβαση στόν οὐρανό τῆς δοξασμένης ἀνθρώπινης φύσεως. Πρόδρομος σ' αὐτὴ τήν ποεῖα πρὸς τόν οὐρανό ἔγινε ὁ Κύριος μέ τήν Ἀνάληψή Του. Ἀνυψώθηκε στά δεξιὰ τοῦ οὐράνιου Πατέρα Του ὡς πρωτότοκος ἀδερφός μας, ὡς κεφαλὴ τοῦ μυστικοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, γιά νά μᾶς χαρίσει καί τήν ἀφθαρσία τῆς σάρκας: «Δεῖ γάρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καί τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. ιε', 53). «**Κύριος κραταῖός... δυνατός ἐν πολέμῳ**»· Ψαλμ. 23, 8.

59. Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΥ (Φωτίου του Μεγάλου)

«Χαῖρε, παρθένε, βοῶ, τῆς ἐμῆς ἀσθενείας καὶ ἀπορίας τὸ καταφύγιον. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς τὸ ἠρρωσθηκὸς ἐπιρρώννεται καὶ τὸ συντριβὲν ἀναπλάττεται ... Χαῖρε, κεχαριτωμένη, δι' ἧς ἡ πικρὰ κατὰ τοῦ γένους ἀπόφασις τῶ γλυκασμῶ τῶν σῶν εὐαγγελίων ἀπαλείφεται καὶ τῆς παραβάσεως τὴν ἀκοσμίαν ἀποσκευασάμενοι τῆς ἐκ σοῦ θεοφανείας στεφανηφοροῦμεν τὴν ὠραιότητα. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς τῶν θεολήπτων προφητῶν ἐποπτικῆς διαγνώσεως τὸ νοητὸν καὶ θεότευκτον ἔνοπτρον, ἐν ᾧ τὴν πρὸς ἡμᾶς τοῦ λόγου συγκατάβασιν μυστικῶς ἐνοπτρισάμενοι, οἷα δὴ σάλπιγγες θείῳ πνεύματι ἐνηχοῦμενοι τῆς γῆς ἀπάσης τὰ πέρατα παρέλαβον, τὴν σὴν κνοφορίαν περιηγήσαντες. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, τῆς κοσμικῆς χαρᾶς τὸ ἐργαστήριον, ἐν ᾧ τῆς πρώτης ἀρᾶς ἐχωνεύθη τὸ κατάκριμα καὶ τῆς διὰ σοῦ χαρᾶς ἐχαλκεύθη τὸ ἀξίωμα».

60. Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου).

«Σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῶ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς παραντίκα ζωῆς προσκαίρου, ἐν τ' αὐτῶ ἀνατέλλουσα καταλαμπρύνεται τῶ τῆς ἀθανασίας ἀξιῶματι· σήμερον ἡ χρυσότευκτος καὶ θεοκατασκευάστος κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματος ἐκ τῶν ἐπιχθονίων σκηνωμάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν

59. Περικοπή ἀπὸ τῆ 7ῆ ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Φωτίου στὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου (Β. Λαούρδα, Φωτίου ὁμιλίες, Θεσσαλονίκη 1959 σελ. 81-82).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Χαῖρε· ἡ λέξη αὐτή, ἐπαναλαμβανόμενη σὲ σχῆμα ἐπαναφορᾶς ἢ ἐπανόδου, δίνει στὴν περικοπή μορφὴ χαιρετισμῶν πού ὑπενθυμίζουν τὸν ἀκάθιστο Ὕμνο, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς ὑπόθεση τὸν Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου. **κεχαριτωμένη** (ἀπὸ τὸ χαριτόμοι-οῦμαι)· ὀνομάζεται ἔτσι ἡ παρθένος Μαρία, ἐπειδὴ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεὸ πολλά καὶ μεγάλα προτερήματα καὶ ἀρετές, καὶ πρό πάντων τῆ μέγιστη χάρη νὰ ἀξιωθεῖ νὰ γίνῃ μητέρα τοῦ Λυτρωτῆ. **τῆς κοσμικῆς χαρᾶς... τῆς ἀρᾶς**: πρβλ. στὸν ἀκάθιστο Ὕμνο: «Χαῖρε, δι' ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμψει· χαῖρε, δι' ἧς ἡ ἀρά ἐκλείψει».

59. Μετάφραση.

«Χαίρε, Παρθένε, φωνάζω δυνατά, σύ πού είσαι τό καταφύγιό μου στόν καιρό τῆς ἀδυναμίας μου καί τῶν δυσκολιῶν, γιά τίς ὁποῖες δέ βρίσκω διέξοδο. Χαίρε, «κεχαριτωμένη» (προικισμένη ἀπό τόν Θεό μέ πολλές χάρες), σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας αὐτό πού εἶναι ἄρρωστο παίρνει δύναμη, καί αὐτό πού ἔγινε συντρίμμα, σχηματίζεται πάλι... Χαίρε, «κεχαριτωμένη», σύ, μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας ἡ πικρή ἀπόφαση τῆς καταδίκης τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἐξαλείφεται μέ τή γλυκιά καί χαρμόσυνη ἀγγελία, πού ἔγινε σέ σένα, καί μέ τή βοήθεια τῆς ὁποίας, ἀφοῦ ἀπαλλάξαμε τόν ἑαυτό μας ἀπό τήν ἀσχήμια τῆς ἁμαρτίας, φοροῦμε σάν στεφάνι τήν ὠραιότητα, πού χαρίζει ἡ φανέρωση τοῦ Θεοῦ πού ἔγινε ἀπό σένα. Χαίρε, «κεχαριτωμένη» σύ, πού εἶσαι ὁ νοητός καί φτιαγμένος ἀπό τόν Θεό καθρέφτης τῆς μυστικῆς γνώσεως, τήν ὁποίαν ἔχουν οἱ θεόπνευστοι προφῆτες, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ προεΐδαν μέσα σ' αὐτόν κατά τρόπο μυστικό τή συγκατάβαση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, σάν σάλπιγγες πού ἤχουν μέ τήν ἐνέργεια τοῦ θείου Πνεύματος, περικύκλωσαν τά ἄκρα ὅλης τῆς γῆς καί διακήρυξαν παντοῦ μεγαλόφωνα τήν κυφορία σου. Χαίρε, «κεχαριτωμένη», πού εἶσαι τό ἐργαστήριό τῆς χαρᾶς τοῦ κόσμου, μέσα στό ὁποῖο ἐφανίστηκε ἡ καταδίκη τῆς πρώτης κατάρας καί ἐτοιμάστηκε ἡ ὑψηλότερη χαρά πού ἦρθε μέ σένα»

60. Μετάφραση.

«Σήμερα τό νοητό καί θεοφώτιστο φεγγάρι, καθώς μπαίνει μαζί μέ τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης στόν πνευματικό οὐρανό, ἐγκαταλείπει βέβαια τήν προσωρινότητα τῆς ζωῆς στόν κόσμο αὐτό, ταυτόχρονα ὁμως, καθώς ἀνατέλλει, γίνεται ὀλόλαμπρο, στολισμένο μέ τό χάρισμα τῆς ἀθανασίας. Σήμερα ἡ φτιαγμένη ἀπό χρυσάφι καί κατασκευασμένη ἀπό τόν Θεό κιβωτός τοῦ ἀγιάσματος, ἀφοῦ φεύγει ἀπό τή γῆϊνη κατοικία τῆς, μεταφέρεται στήν ἄνω Ἱερουσαλήμ γιά τήν

60. Περικοπή ἀπό τόν 5ο λόγο τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. Ὁ λόγος αὐτός εἶναι ἐγκώμιο στήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου.

Πραγματικές παρατηρήσεις: παλάμας... ἀειρομένας... ὑπέρ τῆς οἰκουμένης

ἄνω Ἱερουσαλήμ μετακομίζεται εἰς κατάπανσιν ἀτελεύτητον ... Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστήρας, μήπω καταδύσαντας, εἰς τὸ γρηγορεῖν τε καὶ ἐξιλάσκεσθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψεως· νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χεῖλη ὑποσιωπήσασα, ἀεὶλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβευτικὸν ὑπὲρ τοῦ παντός γένους ἐξανοίγει στόμα· νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστείλασα, ἀειρομένης αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν Δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παρίστησιν».

61. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΑΙ ΑΓΙΩΝ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Δεῦρο δὴ οὖν, εἰς μέσον αὐτοὺς ἀγαγόντες διὰ τῆς ὑπομνήσεως, κοινήν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὠφέλειαν τοῖς παροῦσι καταστησώμεθα, προδείξαντες πᾶσιν, ὥσπερ ἐν γραφῇ, τὰς τῶν ἀνδρῶν ἀριστείας. Ἐπεὶ καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολλάκις καὶ ζωγράφοι διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ διακοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐγχαράττοντες, καὶ πολλοὺς ἐπήγειραν πρὸς ἀνδρείαν ἐκάτεροι. Ἄ γὰρ ὁ λόγος τῆς ἱστορίας διὰ τῆς ἀκοῆς παρίστησι, ταῦτα γραφικῆ σιωπῶσα διὰ μιμήσεως δείκνυσιν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς ἀναμνήσωμεν τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνδρῶν τοὺς παρόντας καὶ οἰονεῖ ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ἀγαγόντες τὰς πράξεις, κινήσωμεν πρὸς τὴν μίμησιν τοὺς γενναιοτέρους καὶ οἰκειοτέρους αὐτοῖς τὴν προαίρεσιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ μαρτύρων ἐγκώμιον, ἢ πρὸς ἀρετὴν παράκλησις τῶν συνειλεγμένων».

62. Η ΤΙΜΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ (Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ).

«Πόσα ἂν ἔκαμες, ἵνα προστάτην εὐρύης θνητῷ σε βασιλεῖ προσ-

ἀπάσης· ὁ Θεόδωρος Στουδίτης ἔχει στό νοῦ του τὴν εἰκόνα τῆς δεόμενης Θεοτόκου. Γενικά ἡ περικοπὴ ὑπενθυμίζει τὴ μεσιτεία τῆς Παναγίας πρὸς τὸν Υἱό της πρὸς χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

61. Περικοπὴ ἀπὸ τῆ 19ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου στοὺς ἅγιους «τεσσαράκοντα» μάρτυρες (Ε.Π. 31, 508-509).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Οἱ ἅγιοι ἀποτελοῦν μορφωτικά πρότυπα. Ἡ οὐσία κάθε μορφωτικοῦ προτύπου ἐγκεῖται στό γεγονός ὅτι συνδυάζει ἀρμονικά τό ἀξιολογικό καί τό ὄντολογικό στοιχεῖο, ἐπειδὴ στήν προσωπικότητα αὐτοῦ οἱ

αιώνια ανάπαυσή της.... Τώρα λοιπόν, αφού ἡ Θεοτόκος ἔκλεισε τὰ ὕλικά της μάτια, ἀνυψώνει γιὰ μᾶς τὰ πνευματικά της μάτια σάν λαμπρά καὶ μεγάλα ἀστέρια, πού δέν ἔχουν ἀκόμη βασιλεύσει, γιὰ νά ἀγρυπνοῦν καὶ νά ἐξευμενίζουν τόν Θεό γιὰ χάρη τῆς προστασίας τοῦ κόσμου· Τώρα, αφού κράτησε σιωπηλά τὰ χεῖλια της, πού μιλοῦσαν μέ θεϊκή φώτιση, ἀνοίγει διάπλατα τό στόμα της, γιὰ νά λαλεῖ πάντοτε καὶ νά μεσιτεύσει γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπινου γένους· τώρα, αφού (μέ τήν Κοίμησή της) κατέβασε τίς σωματικές της παλάμες, μέ τίς ὁποῖες εἶχε βαστάξει τόν Θεάνθρωπο, ἀποκτώντας τήν ἀφθαρσία, τίς παρουσιάζει καί πάλι ὑψωμένες ἰκευτικά πρὸς τόν Κύριο γιὰ χάρη ὁλόκληρης τῆς οἰκουμένης».

61. Μετάφραση.

«Μπρός λοιπόν, φέρνοντας ἀνάμεσά μας τούς ἅγιους μάρτυρες μέ τήν ὑπενθύμηση τῆς ζωῆς τους, ἄς προσφέρουμε ἀπό αὐτούς βοήθεια γιὰ ὄλους τούς παρόντες, παρουσιάζοντας σέ ὄλους, ὅπως σέ ἓνα ζωγραφικό ἔργο, τὰ κατορθώματα τῶν ἁγίων αὐτῶν ἀντρῶν. Ἐπειδή τὰ πολεμικά κατορθώματα μᾶς τὰ παρουσιάζουν καί οἱ ἱστορικοί πολλές φορές καί οἱ ζωγράφοι – οἱ πρῶτοι περιγράφοντάς τα μέ ὠραῖα λόγια, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἀποτυπώνοντάς τα σέ ζωγραφικούς πίνακες – καθέννας τους παρακίνησε πολλούς πρὸς τή γενναϊότητα. Ἐκεῖνα δηλαδή, τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορική ἀφήγηση μᾶς τὰ παρουσιάζει διαμέσου τῆς ἀκοῆς, αὐτά τὰ ἴδια ἡ ζωγραφική, ἄν καί σιωπᾶ, μᾶς τὰ παρουσιάζει μέ τήν εἰκόνα.. Ἔτσι λοιπόν κι' ἐμεῖς ἄς ἐξυμνήσουμε τήν ἀρετή τῶν ἀντρῶν στούς παρόντες, καί αφού, κατά κάποιον τρόπο, θέσουμε ὑπόψη τους τίς πράξεις τους, ἄς παρακινήσουμε νά τίς μιμηθοῦν οἱ πιό γενναῖοι καί ἐκεῖνοι πού εἶναι πιό κοντά τους κατά τή διάθεση. Γιατί αὐτό ἀκριβῶς εἶναι τό ἐγκώμιο τῶν μαρτύρων, τό νά παρακινοῦνται δηλαδή στήν ἀρετή ἐκεῖνοι πού ἔχουν συγκεντρωθεῖ στό ναό».

62. Μετάφραση.

«Πόσα δέ θά ἔκανες γιὰ νά βρεῖς ἓνα προστάτη πού νά μπορεῖ νά

ἀξίεις καί τὰ ἰδεῶδη ἔχουν γίνει πραγματικότητα.

62. Περικοπή ἀπό τό 15ο κεφάλαιο τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ

άγοντα και ὑπὲρ σοῦ πρὸς αὐτὸν τοὺς λόγους ποιούμενον; Τοὺς οὖν προστάτας τοῦ γένους παντός, τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἡμῶν τὰς ἐντεύξεις ποιουμένους, οὐ τιμητέον; Ναὶ μὴν τιμητέον, ναοὺς ἐγείροντας τῷ Θεῷ ἐπὶ τῷ τούτων ὀνόματι, καρποφορίας προσάγοντας, τὰς τούτων μνήμας γεραίροντας καὶ ἐν αὐταῖς εὐφραينوμένους πνευματικῶς ... Ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς καὶ καταλύξει καὶ τῶν δεομένων ἐλέω τοὺς ἀγίους θεραπεύσωμεν. Στήλας αὐτοῖς ἐγείρωμεν, ὀρωμένάς τε εἰκόνας, καὶ αὐτοὶ ἔμψυχοι στήλαι αὐτῶν καὶ εἰκόνες, τῇ τῶν ἀρετῶν μιμήσει γενώμεθα. Τὴν Θεοτόκον, ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοῦ Μητέρα, τιμήσωμεν. Τὸν προφήτην Ἰωάννην, ὡς πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν, ἀπόστολόν τε καὶ μάρτυρα ... Τοὺς ἀποστόλους, ὡς ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου καὶ αὐτόπτας ..., τοὺς τε Κυρίου μάρτυρας ἐκ παντός τάγματος ἐκλελεγμένους ὡς στρατιώτας Χριστοῦ, ὧν ταξίαρχος ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ καὶ ἀπόστολος καὶ πρωτομάρτυς Στέφανος· καὶ τοὺς δόσιους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητάς, τοὺς τὸ χρονιώτερον καὶ ἐπιπονώτερον μαρτύριον τῆς συνειδήσεως διαθλήσαντες. Τοὺς πρὸ τῆς χάριτος προφήτας, πατριάρχας, δικαίους, τοὺς προκατηγγελκότας τὴν τοῦ Κυρίου παρουσίαν. Τούτων πάντων ἀναθεωροῦντες τὴν πολιτείαν, ζηλώσωμεν τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἐλπίδα, τὸν ζῆλον, τὸν βίον, τὴν καρτερίαν τῶν παθημάτων, τὴν ὑπομονὴν μέχρις αἵματος, ἵνα καὶ τῶν τῆς δόξης στεφάνων αὐτοῖς κοινωνήσωμεν».

«Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως» (Ἐ.Π. 94, 1165-1168).

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὁ καλύτερος ἑορτασμός τῆς μνήμης τῶν ἁγίων εἶναι καὶ γιὰ τὸν Ἰωάννην τὸ Δαμασκηνό ἢ μίμηση τῶν ἁγίων.

σέ παρουσιάσει σέ θνητό βασιλιά και νά μιλήσει σ' αὐτόν γιά σένα; Δέν πρέπει, λοιπόν, νά τιμᾶμε τούς προστάτες δλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πού μειτεῦουν γιά μᾶς στό Θεό; Βεβαίωτατα πρέπει νά τούς τιμᾶμε, ἀνεγείροντας στόν Θεό ναούς πού θά φέρουν τό ὄνομά τους, προσφέροντας δῶρα, δοξάζοντας τίς μνήμες τους και ἐφορτίζοντάς τους μέ πνευματική εὐφροσύνη.... Ἐς τιμήσουμε τούς ἁγίους μέ ψαλμούς και ἕμνους και πνευματικά ἄσματα, μέ κατάνυξη, καθὼς και μέ ἐκδηλώσεις εὐσπλαχνίας σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη. Ἐς ἀνεγείρωμε ἀναμνήστικες στήλες σ' αὐτούς και εἰκόνες γιά νά τούς βλέπουμε, και ἄς γίνουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, μιμούμενοι τίς ἀρετές τους κατά κάποιο τρόπο, ζωντανά μνημεῖα και εἰκόνες πού νά θυμίζουν ἐκείνους. Ἐς τιμήσουμε τή Θεοτόκο, ὡς κυρίως και πράγματι Μητέρα τοῦ Θεοῦ. Τόν προφήτη Ἰωάννη, ὡς πρόδρομο και βαπτιστή και ἀπόστολο και μάρτυρα.... Τούς ἀποστόλους, ὡς ἀδερφούς τοῦ Κυρίου και αὐτόπτες μάρτυρες Αὐτοῦ... και τούς μάρτυρες τοῦ Κυρίου, πού διαλέχθηκαν ἀπό κάθε τάξη, ὡς στρατιῶτες Χριστοῦ, τῶν ὁποίων ἀρχηγός εἶναι ὁ πρωτοδιάκονος Χριστοῦ και ἀπόστολος και πρωτομάρτυρας Στέφανος· και τούς ὁσίους Πατέρες μας, τούς θεοφόρους ἀσκητές, αὐτούς οἱ ὁποῖοι ἀντιμετώπισαν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τό μαρτύριο τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, πού εἶναι τό πιό μακροχρόνιο και βασανιστικό. Τούς προφήτες πού ἔζησαν πρὶν ἀπό τήν ἐποχή τῆς «χάριτος», τούς πατριάρχες, τούς δικαίους, οἱ ὁποῖοι προφήτευσαν τήν ἐμφάνιση τοῦ Κυρίου. Ἐφοῦ λοιπόν ἐξετάσουμε μέ προσοχή τή ζωή ὄλων αὐτῶν, ἄς μιμηθοῦμε τήν πίστη, τήν ἀγάπη, τήν ἐλπίδα, τό ζῆλο, τό βίο, τήν καρτερία στίς συμφορές, τήν ὑπομονή μέχρι θανάτου, γιά νά συμμετάσχουμε μαζί μ' αὐτούς στήν ἀπονομή τῶν στεφάνων τῆς δόξας».

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης (Μυστρᾶς).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

**63. «Η ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΕΙΟΝ ΟΜΟΙΩΣΙΣ»
(Γρηγορίου Νύσσης).**

«Τέλος τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου μακαριότης ἐστί. Πᾶν γὰρ τὸ κατὰ σπουδὴν κατορθούμενον πρὸς τι τὴν ἀναφορὰν πάντως ἔχει. Καὶ ὡσπερ ἡ μὲν ἰατρικὴ πρὸς τὴν ὑγείαν ὁρᾷ, τῆς δὲ γεωργίας ὁ σκοπὸς πρὸς τὸ ζῆν ἐστὶ παρασκευὴ, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς κτήσις πρὸς τὸ μακάριον γενέσθαι τὸν κατ' αὐτὴν ζῶντα βλέπει ... Εἰ γὰρ τις ἐρωτηθῆι, τί ἐστὶ τὸ μακάριον, οὐκ ἂν τῆς εὐσεβοῦς ἀποκρίσεως ἀμάρτοι ἐπακολουθήσας τῇ Παύλου φωνῇ καὶ εἰπὼν, ὅτι μακάριόν ἐστιν, ὃ κυρίως λέγεται καὶ πρῶτως, ἡ τοῦ παντὸς ἐπέκεινα φύσις· τὸ δὲ ἐν ἀνθρώποις μακάριον, τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος, ἐκεῖνο ποσῶς γίνεται τε καὶ ὀνομάζεται, ὅπερ ἡ τοῦ μετεχομένου φύσις ἐστίν. Οὐκοῦν ὅρος ἐστὶ τῆς ἀνθρωπίνης μακαριότητος ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις».

**64. ΤΟ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).**

«Νῶε τὴν ἄκραν ἀρετὴν ἐπεδείξατο, ὥστε καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπισπάσασθαι εὐνοίαν, καὶ πάντων ὑπευθύνων τῇ τιμωρίᾳ γενομένων, αὐτὸν μόνον διαφυγεῖν μετὰ τῶν αὐτῶ προσηκόντων ... Εἶδες ὡς αὐτεξούσιον ἡμῶν τὴν φύσιν ὁ Δεσπότης ἐδημιούργησε; Πόθεν γὰρ, εἰπέ μοι, ἐκεῖνοι μὲν πρὸς τὴν κακίαν ἔσπευδον καὶ τῇ τιμωρίᾳ ὑπευθύνους ἑαυτοὺς καθίσταν, οὗτος δὲ τὴν ἀρετὴν ἐλόμενος καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους κοινωνίαν φυγών, τῆς τιμωρίας πείραν οὐκ ἐλάμβανεν; Οὐκ εὐδῆλον, ὅτι διὰ τὸ ἕκαστον οἰκεία προαιρέσει ἢ τὴν κακίαν

63. Περικοπή ἀπὸ τὸ πρῶτο βιβλίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ψαλμῶν» (Ἐ.Π. 44, 433).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: τῇ Παύλου φωνῇ· Α' Τιμ. στ', 15-16. τῇ μεθέξει τοῦ ὄντως ὄντος (δηλ. τοῦ Θεοῦ)· ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις· στίς ἐκφράσεις αὐτές εἶναι φανερὴ ἡ ἐπίδραση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Β' ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

63. Μετάφραση.

«Τελικός σκοπός τῆς ἐνάρετης ζωῆς εἶναι ἡ ἀπόλυτη εὐτυχία. Γιατί καθετί πού κατορθώνεται μέ ζήλο, ἀποβλέπει ὀπωσδήποτε σέ κάτι. Καί ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἰατρική ἀποβλέπει στήν υγεία καί ἡ γεωργία ἔχει σκοπό νά δίνει τά μέσα γιά τή ζωή, ἔτσι καί ἡ ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς ἀποβλέπει στό νά γίνει εὐτυχισμένος ὁποῖος ζεῖ, ἔχοντας ὁδηγό του αὐτήν.... Γιατί ἂν ρωτοῦσαν κάποιον, τί εἶναι ἡ εὐτυχία, δέ θά ἔπεφτε ἔξω στήν ἀπάντηση, ἂν ἀκολουθοῦσε τά λόγια τοῦ Παύλου καί ἔλεγε ὅτι εὐτυχία εἶναι ἐκεῖνο πού λέγεται στήν κύρια καί πρώτη σημασία του, εἶναι δηλαδή ἡ φύση πού βρίσκεται πάνω ἀπό τά ἐγκόσσια. Ὁ βαθμός τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας, καί ὡς βίωμα καί ὡς ἔννοια, εἶναι συνάρτηση τῆς συμμετοχῆς μας στήν πραγματική οὐσία· καί αὐτή εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, στήν ὁποία συμμετέχουμε. Λοιπόν προϋπόθεση τῆς ἀπόλυτης εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὁμοίωση πρὸς τό θεῖο».

64. Μετάφραση.

«Ὁ Νῶε παρουσίασε στή ζωή του τήν τέλεια ἀρετή, ὥστε καί τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ προσέκλυσε καί μόνο αὐτός μαζί μέ τούς δικούς του σώθηκε, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔγιναν ἔνοχοι γιά τιμωρία.... Εἶδες πῶς ὁ Κύριος δημιούργησε αὐτεξούσιο τό γένος μας; Γιατί, πές μου, πῶς ἐκεῖνοι ἔτρεχαν πρὸς τήν ἁμαρτία καί γίνονταν ἔνοχοι γιά τιμωρία, ἐνῶ αὐτός δέν τιμωρήθηκε, ἐπειδή προτίμησε τήν ἀρετή καί δέν τούς συναναστρεφόταν; Δέν εἶναι φανερό ὅτι τοῦτο ἔγινε, ἐπειδή ὁ καθένας ἐκλέγει τήν κακία ἢ τήν ἀρετή μέ τή δική του ἐλεύθερη ἀπόφαση;

64. Περικοπή ἀπό τήν 22η ὁμιλία τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου στή Γένεση (Ε.Π. 53, 185-187). Στήν ὁμιλία του αὐτή ὁ Χρυσόστομος ἐγκωμιάζει τόν Νῶε.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Χρυσόστομος τονίζει ὅτι ὁ καταλογισμός τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὡς προϋπόθεση τήν ἐλεύθερη θέλησή του. **ἀντιδόσεις:** οἱ ἀντιδόσεις δέν εἶναι τό ἐλατήριο τῆς ἀρετῆς, ἀλλά ἐκεῖνο πού ἀναγκαστικά τή συνοδεύει, ὁ καρπός τῆς.

ἢ τὴν ἀρετὴν αἰρεῖσθαι; Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, μηδὲ ἐν τῇ φύσει τῇ ἡμετέρα τὰ τῆς ἐξουσίας ἔκειτο, οὔτε ἐκείνους κολάζεσθαι ἔδει, οὔτε τούτους ἀμοιβὰς λαμβάνειν τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ προαιρέσει τῇ ἡμετέρα κατέλιπε μετὰ τὴν ἄνωθεν χάριν τὸ πᾶν, διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι κολάσεις ἀπόκεινται καὶ τοῖς κατορθοῦσι ἀντιδόσεις καὶ ἀμοιβαί».

65. Η ΚΑΛΗ ἢ Η ΚΑΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΩΝ (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ).

«Τῶν εἰς χρῆσιν παρὰ Θεοῦ δοθέντων ἡμῖν πραγμάτων, τὰ μὲν ἐν τῇ ψυχῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ σώματι, τὰ δὲ περὶ τὸ σῶμα εὐρίσκεται· οἷον, ἐν μὲν τῇ ψυχῇ, αἱ δυνάμεις αὐτῆς, ἐν δὲ τῷ σώματι τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη, περὶ δὲ τὸ σῶμα βρώματα, κτήματα καὶ τὰ ἐξῆς. Τὸ οὖν εὖ τούτοις χρῆσασθαι ἢ κακῶς ἢ τοῖς περὶ ταῦτα συμβεβηκόσιν ἢ ἐναρέτους ἢ φαύλους ἡμᾶς ἀποφαίνει ... Τούτων δὲ τὰ μὲν καλὰ, τὰ δὲ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται, οὐδὲν αὐτῶν κακὸν ὄν τῷ ἰδίῳ λόγῳ· κατὰ δὲ τὴν χρῆσιν, εἴτε κακὰ κυρίως, εἴτε ἀγαθὰ εὐρίσκεται. Καλὴ ἢ γνῶσις τῇ φύσει· ὁμοίως δὲ καὶ υἰγεία· ἀλλὰ τάναντία τοὺς πολλοὺς ἤπερ ταῦτα ὤνησε. Τοῖς γὰρ φαύλοις οὐκ εἰς καλὸν ἢ γνῶσις συμβαίνει, εἰ καὶ τῇ φύσει, ὡς εἴρηται, ἐστὶ καλὴ· ὁμοίως δὲ οὐδὲ υἰγεία, οὐδὲ πλοῦτος, οὐδὲ χαρά. Οὐ γὰρ συμφερόντως τούτοις κέχρηται. Ἄρα οὖν τάναντία τούτοις συμφέρει. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐκεῖνα κακὰ τῷ ἰδίῳ λόγῳ τυγχάνει, εἰ καὶ δοκεῖ κακὰ εἶναι ...

Οὐ τὰ βρώματα κακὰ, ἀλλ' ἢ γαστρομαργία· οὐδὲ τὰ χρήματα, ἀλλ' ἢ φιλαργυρία· οὐδὲ ἢ δόξα, ἀλλ' ἢ κενοδοξία. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἐν τοῖς οὔσι κακόν, εἰ μὴ ἢ παράχρησις».

65. Περικοπή ἀπὸ τὰ «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης» Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ (Ε.Π. 90, 1008 καὶ 1017).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Καί κατὰ τὸν Μάξιμο τὸν ὁμολογητῆ, ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆσις τῶν πνευματικῶν ἢ σωματικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀξιῶν μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους. Ἐπομένως πρέπει ἢ στάσις μας πρὸς αὐτὰ νά εἶναι σύμφωνη

Γιατί, ἂν δέ συνέβαινε αὐτό καί δέν ὑπῆρχε στή φύση μας ἡ ἐξουσία τῆς ἐλεύθερης ἐκλογῆς, οὔτε ἐκεῖνοι ἔπρεπε νά τιμωροῦνται οὔτε τοῦτοι νά λαβαίνουν τίς ἀμοιβές τῆς ἀρετῆς· ἀλλά ἐπειδή (ὁ Θεός) μετά τή χάρη, πού ἔρχεται «ἄνωθεν», ἄφησε τό καθετί στή δική μας ἐλεύθερη ἀπόφαση, γιά τοῦτο ἐκείνους πού ἀμαρτάνουν, τούς περμιμένους τιμωρίες, ἐνῶ ἐκείνους πού εἶναι ἐνάρετοι, ἀνταλλάγματα καί ἀμοιβές».

65. Μετάφραση.

«Ἀπό τά πράγματα πού μᾶς ἔδωσε ὁ Θεός πρὸς χρήση, ἄλλα βρίσκονται μέσα στήν ψυχή, ἄλλα στό σῶμα καί ἄλλα ἔξω ἀπό τό σῶμα. Γιά παράδειγμα, μέσα στήν ψυχή βρίσκονται οἱ δυνάμεις τῆς, στό σῶμα τά αἰσθητήρια ὄργανα καί τά ὑπόλοιπα μέλη, καί ἔξω ἀπό τό σῶμα οἱ τροφές, τά κτήματα καί τά ἄλλα. Ἡ καλή λοιπόν ἢ ἡ κακή χρήση αὐτῶν, ἢ καί ὅσων συμβαίνουν γύρω ἀπό αὐτά, μᾶς κάνει ἐνάρετους ἢ φαύλους... Ἀπό αὐτά ἄλλα θεωροῦνται ἀπό τούς ἀνθρώπους ὡς καλά καί ἄλλα ὡς κακά, ἐνῶ κανένα τους δέν εἶναι κακό ἀπό δική του αἰτία. Ἀνάλογα λοιπόν πρὸς τή χρήση τους, θεωροῦνται εἴτε κακά εἴτε ἀγαθά. Ἡ γνώση καθαυτή εἶναι καλή· τό ἴδιο καί ἡ ὑγεία· ἀλλά τούς πολλούς ὠφέλησαν περισσότερο τά ἀντίθετα, παρὰ αὐτά. Γιατί στούς φαύλους ἡ γνώση δέ βγαίνει σέ καλό, ἂν καί καθαυτή εἶναι καλή, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ. Ἐπίσης οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρά. Καί τοῦτο, γιατί δέ χρησιμοποιοῦν αὐτά κατὰ τρόπο πού πραγματικά θά τούς συνέφερε. Ἄρα λοιπόν σ' αὐτούς συμφέρουν τά ἀντίθετα. Λοιπόν οὔτε κι ἐκεῖνα τυχαίνει νά εἶναι κακά ἀπό δική τους αἰτία, ἂν καί φαίνονται πῶς εἶναι κακά...

Δέν εἶναι οἱ τροφές τό κακό, ἀλλά ἡ γαστριμαργία· οὔτε τά χρήματα, ἀλλά ἡ φιλαργυρία· οὔτε ἡ δόξα, ἀλλά ἡ ματαιοδοξία. Ἄν αὐτό εἶναι ἀληθινό, τότε ἀνάμεσα στά ὄντα πού δέν ἔχουν λογική, δέν ὑπάρχει κανένα κακό· κακό ὑπάρχει μόνο στήν κακή χρήση τους ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν λογική».

πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴ ἱεραρχικὴ κλίμακα καὶ διαβάθμιση τους, καὶ ὄχι νὰ θεωροῦμε τό κατώτερο ἀπὸ αὐτά ὡς ἀνώτερο ἢ τό ἀνώτερο ὡς κατώτερο.

66. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ἢ ΤΩΝ ΚΑΚΙΩΝ
(Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Τοῦτο γινώσκετε, ἀγαπητοί, ὅτι ἀλλήλων ἐκδέδενται πᾶσαι αἱ ἀρεταί. Ὡσπερὶ γὰρ τις πνευματικῆ ἄλυσις, μία τῆς μᾶς ἤρτηνται· ἡ εὐχὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἡ ἀγάπη ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἡ χαρὰ ἀπὸ τῆς πραότητος, ἡ πραότης ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, ἡ ταπεινώσις ἀπὸ τῆς διακονίας, ἡ διακονία ἀπὸ τῆς ἐλπίδος, ἡ ἐλπίς ἀπὸ τῆς πίστεως, ἡ πίστις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς, ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ τῆς ἀπλότητος. Ὡσπερ καὶ τὸ ἐναντίον μέρος ἐν ἅφ' ἐνὸς τὰ κακὰ ἐκδέδενται· τὸ μῖσος ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, ὁ θυμὸς ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας, ἡ ὑπερηφανία ἀπὸ τῆς κενοδοξίας, ἡ κενοδοξία ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, ἡ ἀπιστία ἀπὸ τῆς σκληροκαρδίας, ἡ σκληροκαρδία ἀπὸ τῆς ἀμελείας, ἡ ἀμέλεια ἀπὸ τῆς χαννώσεως, ἡ χαννώσις ἀπὸ τῆς ἀκηδίας, ἡ ἀκηδία ἀπὸ τῆς ἀνυπομονησίας, ἡ ἀνυπομονησία ἀπὸ τῆς φιληδονίας· καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κακίας ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενα· οὕτω κἂν τῶ ἀγαθῷ μέρει ἀλλήλων εἰσὶν ἐκκρεμάμενοι αἱ ἀρεταί καὶ ἀπηρητημένοι. Κεφάλαιον δὲ πάσης σπουδῆς ἀγαθῆς καὶ κορυφαῖον τῶν κατορθωμάτων ἐστὶ τὸ προσκαρτερεῖν τῇ εὐχῇ, ἅφ' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς διὰ τῆς παρὰ Θεοῦ αἰτήσεως ὁσημέραι προσκτᾶσθαι δυνάμεθα... Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ὁσημέραι τῇ προσεσχῇ προσκαρτερεῖν ἀναγκάζων, εἰς ἔρωτα θεῖον καὶ πόθον ἔμπυρον ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἐκκαίεται πρὸς Θεὸν καὶ τὴν χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἁγιοσυτικῆς τελειότητος ὑποδέχεται».

67. Η ΑΡΕΤΗ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΖΩΗ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΗ
ΚΑΙ ΦΕΡΝΕΙ ΑΓΑΛΛΙΑΣΗ
(Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ ἀρετὴ τῶ γε ἀκριβῶς σκοπομένην εὐκολωτέρα πολλῶ τῆς κακίας ἐστίν· εἰ δὲ τις ἀπιστεῖ, μὴ θορυβείτω, ἀλλὰ ἀναμενέτω τὴν

66. Περικοπή ἀπὸ τὴν 40 ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στὸν Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο (Ἐ.Π. 34, 764). Πολλοὶ ἀμφισβητοῦν τὴ γνησιότητα τῶν ἐπιστολῶν πού ἀποδίδονται στὸν Μακάριο. Τοῦτο βέβαια δὲ βλάπτει τὸ βαθυστόχαστο περιεχόμενό τους.

66. Μετάφραση.

«Τούτο νά γνωρίζετε, αγαπητοί, ότι όλες οι ἀρετές έχουν στενή σχέση μεταξύ τους. Ἐχουν ἐξάρτηση ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη, σάν νά αποτελοῦν κάποια πνευματική ἀλυσίδα. Ἔτσι λοιπόν ἡ προσευχή ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἀγάπη, ἡ ἀγάπη ἀπό τή χαρά, ἡ χαρά ἀπό τήν πραότητα, ἡ πραότητα ἀπό τήν ταπείνωση, ἡ ταπείνωση ἀπό τήν ἐξυπηρετικότητα, ἡ ἐξυπηρετικότητα ἀπό τήν ἐλπίδα, ἡ ἐλπίδα ἀπό τήν πίστη, ἡ πίστη ἀπό τήν ὑπακοή, ἡ ὑπακοή ἀπό τήν ἀπλότητα. Ἀλλά καί οἱ κακίες ἔχουν στενή σχέση μεταξύ τους. Δηλαδή τό μίσος ἐξαρτᾶται ἀπό τό θυμό, ὁ θυμός ἀπό τήν ἀλαζονεία, ἡ ἀλαζονεία ἀπό τήν ματαιοδοξία, ἡ ματαιοδοξία ἀπό τήν ἀπιστία, ἡ ἀπιστία ἀπό τήν σκληρότητα, ἡ σκληρότητα ἀπό τήν ἀμέλεια, ἡ ἀμέλεια ἀπό τήν πνευματική νωθρότητα, ἡ πνευματική νωθρότητα ἀπό τήν ἀδιαφορία, ἡ ἀδιαφορία ἀπό τήν ἔλλειψη ὑπομονῆς, ἡ ἔλλειψη ὑπομονῆς ἀπό τήν φιληδονία. Καί οἱ ἄλλες μορφές τῆς κακίας ἔχουν στενή ἐξάρτηση ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη.» Ἔτσι καί στήν περιοχὴ τοῦ ἀγαθοῦ οἱ ἀρετές ἔχουν στενή σχέση μεταξύ τους καί ἐξαρτᾶται ἢ μία ἀπό τήν ἄλλη. Τό ἀποκορύφωμα ὁμως κάθε καλῆς προθυμίας καί τό ἀνώτερο ἀπό τά κατορθώματα εἶναι νά ἐπιμένουμε μέ καρτερία στήν προσευχή, ἀπό τήν ὁποία μποροῦμε ἀπό μέρα σέ μέρα νά ἀποκτᾶμε καί τίς ὑπόλοιπες ἀρετές, ζητώντας τες ἀπό τό Θεό... Γιατί ὁποῖος προσεύχεται κάθε ἡμέρα μέ ἐπιμονή καί πίστη, φλέγεται ἀπό τήν πνευματική ἀγάπη πρὸς τόν Θεό σ' ἓνα θεῖο ἔρωτα καί φλογισμένο πόθο καί ὑποδέχεται τή χάρη τῆς ἀγιαστικῆς τελειότητος τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

67. Μετάφραση.

«Ἡ ἀρετή, βέβαια γιά 'κεινον πού ἐξετάζει τά πράγματα προσεκτικά, εἶναι πολύ πιό εὐκόλη ἀπό τήν ἁμαρτία. Ἄν ὁμως κάποιος δέν τό πιστεύει αὐτό, ἄς μὴν κάνει φασαρία, ἀλλά νά περιμένει τήν ἀπόδειξη, διατηρώντας τόν ἑαυτοῦ καθαρό ἀπό κάθε προκατά-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπὴ μέ ἄριστη ψυχολογικὴ ἐμβάθυνση ὑποδεικνύει τήν ἀλληλεξάρτηση τῶν διάφορων ἀρετῶν ἢ κακιῶν. Πρβλ. τοὺς λόγους: «Ὅστις... πταίση ἐν ἐνί, γέγονε πάντων ἐνοχος» (Ἰακ. β', 10). **Χάριν τῆς τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικῆς τελειότητος ὑποδέχεται** ἢ «ἐν ἁγίῳ Πνεύματι» ζωὴ τῆς προσευχῆς εἶναι τό φυτώριο τῶν ἀρετῶν.

ἀπόδειξιν, πάσης προλήψεως καὶ φιλονικίας καθαρὸν ἑαυτὸν διατη-
ρῶν. Τὸ μὲν οὖν θείαν αὐτὴν εἶναι καὶ προεπωδεδαστάτην καὶ τῇ φύσει
ἀρμοδιωτάτην καὶ κόσμον καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἀσκούντων, ὡς
πᾶσιν ὠμολογημένον παρήσω, ἐπὶ δὲ τὸ ἀμφιβαλλόμενον ἤξω. Τί οὖν
ἔστιν εὐκολώτερον, εἰπέ μοι· τὸ μυρίους ἀνιχνεύειν θησαυροὺς ἢ τὸ
τοῖς οὖσιν ἀρκεῖσθαι; τὸ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αἰσχρὰ κέρδη καὶ
τόκους ἀνελευθέρους ἀριθμεῖν, ἢ τὸ τὴν αὐτάρκειαν ἀσπάζεσθαι;
καὶ φιλεῖν τὸ πάντα ἀδικεῖν ἢ τὸ τοῖς δεομένοις ἐπικουρεῖν; τὸ νο-
σεῖν τὸν ἀνήκεστον τῆς φιλοχρηματίας ἔρωτα ἢ τὸ ἐκτὸς εἶναι τῆς
τοιαύτης μανίας; τὸ δόλους ράπτειν ἢ τὸ ἀδόλως προσφέρεσθαι; τὸ
δικαστηρίοις ἐνοχλεῖν ἢ τὸ τὰς ἡσυχίας ἄγειν; τὸ ἀρπάζειν τὰ μὴ
προσῆκοντα ἢ καὶ τὸ τὰ οἰκεία διανέμειν; τὸ πράγμασι καὶ ἐγκλήμα-
σιν ἐγκαλινδεῖσθαι ἢ τὸ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι καὶ φόβων; τὸ περὶ
πολλῶν καὶ ἀνηνύτων φροντίδων μεριμνᾶν ἢ τὸ μίαν ἔχειν φροντίδα,
πῶς τῆς ἀρετῆς μὴ ἐκπέσῃ; τὸ θαλαττεύειν καὶ ναυαγίους περιλίπτειν
ἢ τὸ ἐν λιμένι καθῆσθαι καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐπισκοπεῖν νανάγια; Ἐγὼ
μὲν οὖν τὴν εὐκολίαν ἐβουλήθην δεῖξαι τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν δυσκο-
λίαν τῆς κακίας· ὁ δὲ λόγος προϊὼν μεῖζόν τι πεποίηκε, τῇ μὲν ἀρετῇ
καὶ τὴν εὐφροσύνην, τῇ δὲ κακίᾳ καὶ τὴν ἀηδίαν ἐπομένην συναπο-
δείξας».

68. «ΠΡΑΞΙΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΕΠΙΒΑΣΙΣ»

(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Εἰς δύο γὰρ ταῦτα διηρημένης πάσης φιλοσοφίας, θεωρίαν τε
λέγω καὶ πράξιν, καὶ τῆς μὲν ὑψηλοτέρας οὔσης, δυστεκμάρτου δέ,
τῆς δὲ ταπεινοτέρας, χρησιμωτέρας δέ, ἡμῖν ἀμφοτέρω δι' ἀλλήλων

67. Περικοπή ἀπὸ τὴν 24ῃ ἐπιστολῇ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (Ἐ.Π. 78).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁ Ἰσιδωρος μὲ ρητορικές ἐρωτήσεις καὶ ὑπερ-
βολές τραβᾷ τὴν προσοχὴ καὶ παρουσιάζει πειστικά τὴν ἐξῆς ἀλήθεια: ἡ ἀρετὴ
φέρει ἀγαλλίαση, ἐνῶ ἡ ἀμαρτία στὴν πραγματικότητα εἶναι ἀηδιαστική.

68. Περικοπή ἀπὸ τὸν πρῶτο στηλιτευτικὸ λόγῳ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ
ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ (Ἐ.Π. 35, 649-652).

ληψη και έριστική διάθεση. Λοιπόν, τό ότι ή άρετή είναι θεία και πρέπει πάρα πολύ και ταιριάζει στον άνθρωπο και είναι στολίδι και κόσμημα σ' εκείνους πού τήν άσκοϋν, θά τό παραλείψω, γιατί όλοι τό παραδέχονται. Θά 'ρθώ όμως σ' εκείνο πού είναι άμφισβητούμενο. Νά μου πεις, τί είναι εύκολότερο· τό νά αναζητεί κανείς μέ πλεονεξία τά ίχνη αναριθμητων θησαυρών, ή νά άρκεϊται σ' αυτά πού έχει; τό νά μετρά κανείς τή νύχτα κι ύστερα άπό τήν ήμέρα αισχροά κέρδη και τόκους πού σκλαβώνουν, ή νά υποδέχεται μέ χαρά τήν ολιγάρκεια; τό νά έχει τήν τάση νά άδικεί τούς συνανθρώπους του, ή νά βοηθεϊ εκείνους πού έχουν ανάγκη; τό νά είναι άρρωστος άπό τόν άθεράπευτο έρωτα τής φιλοχρηματίας, ή νά είναι έλεύθερος άπ' αυτή τή μανία; τό νά σοφίζεται δόλιες έέργειες, ή νά συμπεριφέρεται χωρίς δόλια διάθεση; τό νά είναι ένοχλητικός στά δικαστήρια, ή νά ζει ήσυχα; τό νά άρπάζει εκείνα πού δέν πρέπει, ή νά μοιράζει σ' αυτούς πού έχουν ανάγκη και τά δικά του; τό νά παραδέρνει κανείς σ' ένοχλητικές ύποθέσεις και ένοχες έέργειες, ή νά έχει άπαλλαγεί άπό τέτοιες ύποθέσεις και φόβους; Τό νά μεριμνά μέ άγωνία για πολλές και άτέλειωτες φροντίδες, ή νά έχει μία φροντίδα, δηλαδή πώς νά μήν παρεκκλίνει άπό τήν άρετή; τό νά θαλασσοδέρνεται και νά πέφτει σέ ναύαγια, ή νά βρίσκεται στό λιμάνι και νά παρατηρεί τά ναύαγια τών άλλων; 'Εγώ λοιπόν θέλησα νά δείξω τήν εύκολία τής άρετής και τή δυσκολία τής κακίας· ό χρόνος όμως προχωρώντας έχει πετύχει κάτι μεγαλύτερο, γιατί απέδειξε συγχρόνως ότι ή άρετή φέρνει και ψυχική άγαλλισση. ένώ ή άμαρτία φέρνει καί άηδία».

68. Μετάφραση.

«'Επειδή κάθε φιλοσοφία διαιρείται σέ σύο μέρη, στή θεωρία και στήν πράξη, και επειδή ή θεωρία έχει μεγαλύτερη σπουδαιότητα άπό τήν πράξη, αλλά είναι δυσκολονόητη, ένώ ή πράξη έχει μικρότερη σπουδαιότητα άπό τή θεωρία, αλλά είναι πιό χρήσιμη, γι' αυτό και τά δύο, άλληλοβοηθούμενα, μάς ώφελούν. Καί τούτο, γιατί και τή θεωρία κάνουμε σύντροφο στήν πορεία μας πρός εκείνα πού βρίσκον-

Πραγματικές παρατηρήσεις: 'Απαραίτητη προϋπόθεση για τήν ήθική ζωή είναι ή άρμονία θεωρητικής πίστewας και πράξεως, καθώς επίσης και ή εύσυνειδητη έκλογή τού αγαθοϋ. **σοφίας:** έννοείται ή «κατά Θεόν» σοφία.

εὐδοκιμεῖ· καὶ γὰρ θεωρίαν συνέκδημον πρὸς τὰ ἐκεῖθεν ποιούμεθα, καὶ προᾶξιν θεωρίας ἐπίβασιν· οὐδὲ γὰρ οἷόν τε εἶναι σοφίας μετέχειν μὴ σοφῶς ἀναστραφέντας».

69. ΜΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΦΥΣΕΩΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Εἰ τοίνυν τὸ μὲν ὄνομά τις τοῦ Χριστοῦ ὑποδύοιτο, ὅσα δὲ τῶ ὀνόματι τούτῳ συνθεωρεῖται, μὴ δεικνύοι τῶ βίῳ, καταψεύδεται τοῦ ὀνόματος ὁ τοιοῦτος, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα, προσωπεῖον ἄψυχον ἀνθρώπινῳ χαρακτῆρι μεμορφωμένον περιθεις τῶ πιθήκῳ. Οὔτε γὰρ τὸν Χριστὸν ἔστι μὴ δικαιοσύνην εἶναι καὶ καθαρότητα, καὶ ἀλήθειαν καὶ κακοῦ παντὸς ἀλλοτριώσιν, οὔτε χριστιανὸν ἔστιν εἶναι (τόν γε ἀληθῶς χριστιανόν), μὴ κἀκείνων τῶν ὀνομάτων τὴν κοινωνίαν ἐν ἑαυτῷ δεικνύοντα. Οὐκοῦν, ὡς ἂν τις ὄρω τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν διάνοιαν ἐρμηνεύσειεν, οὕτως ἐροῦμεν, ὅτι Χριστιανισμὸς ἔστι τῆς θείας φύσεως μίμησις».

70. ΑΡΜΟΝΙΑ ΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Ἄλλο ἐστὶ τὸ περὶ ἄρτου διηγῆσασθαι καὶ τραπέξης καὶ ἄλλο ἐστὶ φαγεῖν καὶ λαβεῖν τὸν νόστον τοῦ ἄρτου καὶ ἐνδυναμωθῆναι ὅλα τὰ μέλη. Ἄλλο ἐστὶν εἰπεῖν περὶ ποτοῦ ἡδυνάτου λόγοις καὶ ἄλλο ἐστὶν ἀπελθεῖν καὶ δραξασθαι ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς καὶ ἐμπλησθῆναι αὐτῆς τῆς γεύσεως τοῦ ἡδυνάτου ποτοῦ. Ἄλλο ἐστὶ διηγῆσασθαι περὶ πολέμου καὶ γενναίων ἀθλητῶν καὶ πολεμιστῶν καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀπελθεῖν τινα εἰς παράταξιν πολέμου καὶ συμβαλεῖν τοῖς ἐχθροῖς καὶ εἰσελθεῖν καὶ ἐξελθεῖν καὶ λαβεῖν καὶ δοῦναι καὶ ἀπενέγκασθαι τὰ νικητήρια. Οὕτω κἀν τοῖς πνευματικοῖς. Ἄλλο ἐστὶ τὸ γνῶσει τινὶ καὶ νοῦ διηγῆσαι λόγους καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἐν ὑποστάσει καὶ ἔργῳ καὶ ἐν

69. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Τί τῶν Χριστιανῶν ὄνομα ἢ ἐπάγγελμα» (Ε.Π. 46, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωὴ μας πρέπει νὰ δικαιοῦναι τὸ ὄνομά μας ὡς Χριστιανῶν.

ται πέρα από την παρούσα ζωή, και την πράξη κάνουμε βάθρο της θεωρίας, εφόσον δεν είναι δυνατό να αποκτήσουν σοφία όσοι δεν έζησαν με σοφία».

69. Μετάφραση.

«Αν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται να φορεί σαν προσωπείο το όνομα του Χριστού, αλλά δε δείχνει στη ζωή του όσα έχουν σχέση με το όνομα τούτο, δημιουργεί ψεύτικη έντύπωση για το όνομα του Χριστού, γιατί, σύμφωνα με το παράδειγμα, φόρεσε κατά κάποιο τρόπο στον πίθηκο του μιά μάσκα, που παριστάνει ανθρώπινη μορφή. Και αυτό συμβαίνει, επειδή ο Χριστός δεν υπάρχει περίπτωση να μην ενσαρκώνει τη δικαιοσύνη, την ηθική καθαρότητα, την αλήθεια και την αποξένωση από κάθε κακία· ούτε είναι δυνατό ο χριστιανός (ο αληθινός βέβαια χριστιανός) να μην παρουσιάζει τον έαυτό του να συμμετέχει εμπρακτα στις αρετές αυτές. Λοιπόν, αν θά μπορούσε κάποιος να παρουσιάσει με όρισμό το νόημα του Χριστιανισμού, θά πούμε ότι Χριστιανισμός είναι η μίμηση της θείας φύσεως».

70. Μετάφραση.

«Άλλο είναι να μιλήσει κανείς για το ψωμί και το τραπέζι, και άλλο είναι να φάει και να γνωρίσει τη νοστιμάδα του ψωμιού και να ενισχυθούν όλα τα μέλη του σώματός του.» Άλλο είναι να ειπεί κανείς κάτι με λόγια για ένα παρά πολύ γλυκό ποτό, και άλλο είναι να βγει να τό πάρει από την ίδια την πηγή του και να χορτάσει με τη γεύση του γλυκύτατου αυτού ποτού.» Άλλο είναι να μιλήσει κανείς για πόλεμο και για γενναίους αθλητές και πολεμιστές, και άλλο είναι να πάει στο πεδίο της μάχης και να συμπλακεί με τους έχθρους, και να μπει και να βγει, και να λάβει και να δώσει, και να φέρει ο ίδιος στον έαυτό του τά βραβεία της νίκης. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στα

70. Περικοπή από την 27η όμιλία, ή οποία αποδίδεται στον Μακάριο τον Αιγύπτιο (Ε.Π. 34, 701).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Για την «έν Χριστώ» ζωή δεν είναι αρκετά τα λόγια· απαιτούνται και έργα και άμεσα βιώματα μέσω προσωπικής εμπειρίας.

πληροφορία και ἐν τῷ ἔνδον ἀνθρώπῳ και τῷ νῷ ἔχειν τὸν θησαυρὸν και τὴν χάριν και τὴν γεῦσιν και τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

71. Η ΟΥΡΑΝΙΑ ΕΙΚΟΝΑ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΑΤΕΝΙΖΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟ (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)

«Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰκονογράφος προσέχει τῷ προσώπῳ τοῦ βασιλέως και γράφει· και ἐπὰν ἐξ ἐναντίας ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως προσέχον αὐτῷ γράφοντι, εὐκόλως και καλῶς ἐκεῖνος ζωγραφεῖ τὴν εἰκόνα· ἐπὰν δὲ ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπον, οὐ δύναται γράψαι, διὰ τὸ μὴ ἀτενίζεῖν αὐτῷ τῷ γράφοντι· τὸν αὐτὸν τρόπον και ὁ καλὸς ζωγράφος Χριστὸς τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ και ἀτενίζουσιν διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν εὐθέως ζωγραφεῖ κατὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπουράνιον ἄνθρωπον... Εἴ τις οὖν οὐκ ἀτενίζει διὰ παντὸς πρὸς αὐτὸν τῶν πάντων ὑπεριδῶν, οὐ μὴ γράψῃ ὁ Κύριος αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ φωτός. Χρὴ τοίνυν ἀτενίζεῖν ἡμᾶς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας και ἀγαπῶντας αὐτόν, πάντα ρίψαντας και αὐτῷ προσέχοντας, ἵνα γράψας τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα τὴν ἐπουράνιον ἀποστείλῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν...

Ὡσπερ τὸ νόμισμα τοῦ χρυσίου, ἐὰν μὴ λάβῃ και ἐντυπωθῇ τὴν βασιλικὴν εἰκόνα, οὔτε εἰς ἐμπορίαν ἀπέρογεται, οὔτε εἰς βασιλέως θησαυροὺς ἀποτίθεται, οὕτω και ἡ ψυχὴ, ἐὰν μὴ ἔχῃ εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου Πνεύματος ἐν φωτὶ ἀροήτῳ, Χριστὸν ἐντετυπωμένον ἐν αὐτῇ, οὐ χορησιμεύει εἰς τοὺς ἄνω θησαυροὺς και ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων ἀπόβλητος γίνεται».

72. Η ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΒΙΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου).

«Τίνος δὲ ἔνεκεν ὅλως ἐν τῇ διανοίᾳ τῇ ἡμετέρᾳ κριτὴν οὔτω

71. Περικοπή ἀπὸ τὴν 30ῆ ὁμιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδεται στὸν Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο (Ε.Π. 34, 724).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ χριστιανοῦ πρέπει μὲ τὴν προσήλωση τῆς ψυχῆς στὸν Χριστό νά γίνει ἕνα πνευματικὸ καλλιτέχνημα, τὸ ὁποῖο θά κατασκευάσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος και μέσα στό ὁποῖο θά εἶναι ἀποτυπωμένη ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ και ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου ποῦ Τὸν ἀτενίζει.

πνευματικά ζητήματα. "Άλλο είναι νά ἐξηγῆί κανεῖς τούς θεῖους λόγους μέ κάποια γνώση καί μέ τή λογική, καί ἄλλο εἶναι νά κατέχει τό θησαυρό, τή χάρη, τήν αἴσθηση, καί τήν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος πραγματικά καί ἔμπρακτα καί μέ τέλεια βεβαιότητα στήν ψυχή του καί στό νοῦ».

71. Μετάφραση.

«Ὅπως ἀκριβῶς αὐτός πού κάνει προσωπογραφίες, ἔχει στραμμένη τήν προσοχή του στό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ καί ζωγραφίζει· καί ὅταν ἀπό ἀπέναντι τό πρόσωπο τοῦ βασιλιᾶ εἶναι στραμμένο πρὸς τό ζωγράφο πού τό ζωγραφίζει, τότε αὐτός ζωγραφίζει τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ εὐκόλα καί ὠραία· ὅταν ὅμως ὁ βασιλιάς στρέψει τό πρόσωπό τους σέ ἄλλη κατεύθυνση, δέν μπορεῖ ὁ ζωγράφος νά τό ζωγραφίσει, ἐπειδή ὁ βασιλιάς δέν προσηλώνει τά μάτια του σ' αὐτόν. Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ὁ καλός ζωγράφος Χριστός ἀμέσως ζωγραφίζει ἐπουράνιο ἄνθρωπο, σύμφωνα μέ τό ὁμοίωμά Του, σ' ἐκείνους πού Τόν πιστεύουν καί ἀτενίζουν συνεχῶς πρὸς Αὐτόν... "Ἄν λοιπόν κάποιος ἀδιαφορεῖ γιά ὅλα, καί ἐπομένως δέν ἔχει συνεχῶς προσηλωμένο τό βλέμμα του πρὸς τόν Χριστό, τότε ὁ Κύριος δέ θά ζωγραφίσει τήν εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μέ τό θεῖο Του φῶς. Πρέπει λοιπόν, ἀποβάλλοντας κάθε κακία καί προσέχοντας στόν Χριστό, νά ἀτενίζουμε πρὸς Αὐτόν μέ πίστη καί ἀγάπη, γιά νά ζωγραφίσει καί ἀποστείλει στίς ψυχές μας τή δική Του εἰκόνα, τήν ἐπουράνια.

Ὅπως ἀκριβῶς τό χρυσό νόμισμα, ἂν δέν ἔχει χαραγμένο ἐπάνω του τό ὁμοίωμα τοῦ βασιλιᾶ, δέν κυκλοφορεῖ στό ἐμπόριο οὔτε τοποθετεῖται στά θησαυροφυλάκια τοῦ βασιλιᾶ, ἔτσι καί ἡ ψυχή, ἂν δέν ἔχει τήν εἰκόνα τοῦ ἐπουράνιου Πνεύματος μέσα σέ ἀνέκφραστο φῶς, δηλαδή τόν Χριστό χαραγμένο σ' αὐτήν, δέν εἶναι κατάλληλη γιά χρήση στά οὐράνια θησαυροφυλάκια καί ἀπορρίπτεται ἀπό τούς ἐμπόρους τῆς βασιλείας τῶν καλῶν ἀποστόλων».

72. Μετάφραση.

«Ἄλλά γιά ποιό λόγο ὁ Θεός ἔβαλε τέλεια μέσα στή διάνοιά μας ἕναν κριτή τόσο πολύ ἄγρυπνο καί μέ πνευματική διαύγεια: Μιλῶ

διηνεκῶς ἐργηγορότα καὶ νήφοντα κατέστησεν ἡμῖν ὁ Θεός; Τὸ συνειδὸς λέγω. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς δικαστῆς οὕτως ἄγρυπνος ἐν ἀνθρώποις, οἷον τὸ ἡμέτερον συνειδὸς. Οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν δικασταὶ καὶ ὑπὸ χρημάτων διαφθείρονται καὶ κολακείαις χαννοῦνται καὶ διὰ φόβον καθυποκρίνονται· καὶ πολλὰ ἕτερα ἔστι τὰ ληψαιόμενα τὴν ὀρθὴν ἐκείνων ψῆφον· τὸ δὲ τοῦ συνειδότος δικαστήριον οὐδενὶ τούτων εἶκειν οἶδεν· ἀλλὰ κἂν χρήματα δῶς, κἂν κολακεύσης, κἂν ἀπειλήσης, κἂν ἕτερον ὅ,τιοῦν ἐργάσῃ, δικαίαν ἐξοίσει τὴν ψῆφον κατὰ τῶν ἡμαρτηκῶτων λογισμῶν· καὶ αὐτὸς ὁ τὴν ἁμαρτίαν ἐργασάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν καταδικάζει, κἂν μηδεὶς ἕτερος κατηγορῇ. Καὶ οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δῖς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο ποιῶν διατελεῖ· κἂν πολὺς παρέλθῃ χρόνος, οὐδέποτε ἐπιλήσεται τῶν γεγενημένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ πρὶν γενέσθαι καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι σφοδρὸς ἐφέστηκεν ἡμῖν κατήγορος, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ γενέσθαι. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πράττειν τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες οὐχ οὕτως αἰσθανόμεθα· ἐπειδὴν δὲ γένηται καὶ λάβῃ τέλος, τότε δὴ μάλιστα, τῆς ἡδονῆς σβεσθείσης ἀπάσης, τὸ πικρὸν τῆς μετανοίας ἐπιεσέρχεται κέντρον».

73. ΑΠΟΦΥΓΗ ΤΗΣ ΑΠΟΓΝΩΣΕΩΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὐ δεινόν, τὸ παλαιόντα πεσεῖν, ἀλλὰ τὸ μεῖναι ἐν τῷ πτώματι· οὐδὲ χαλεπόν, τὸ πολεμοῦντα τρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν πληγὴν ἀπογνῶναι καὶ ἀμελεῖσαι τοῦ τραύματος. Οὐδεὶς ἔμπορος, ἅπαξ ναυαγίῳ περιπεσὼν καὶ τὸν φόρτον ἀπολέσας, ἀπέστη τοῦ πλεῖν, ἀλλὰ πάλιν τὴν θάλασσαν καὶ τὰ κύματα καὶ τὰ μακρὰ διαβαίνει πελάγη καὶ τὸν πρότερον ἀνακτᾶται πλοῦτον. Καὶ ἀθλητὰς δὲ ὁρῶμεν μετὰ

72. Περικοπή ἀπὸ τόν 4ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στὸν πλοῦσιο καὶ τόν Λάζαρο (Ε.Π. 48, 1011-1012).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Μὲ ζωντανὰ παραδείγματα ὁ Χρυσόστομος περιγράφει τὴ συνειδήση. ἐν τῷ γίνεσθαι... μετὰ τὸ γενέσθαι... Ὑποδηλώνεται ἡ παρουσία τῆς συνειδήσεως σὲ τρεῖς φάσεις: 1) τότε πού γίνεται ἡ πράξη, 2) πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη (προτρεπτικὴ ἢ ἀποτρεπτικὴ) καὶ 3) μετὰ ἀπὸ τὴν πράξη (ἐπιδοκιμαστικὴ ἢ ἀποδοκιμαστικὴ).

για τή συνείδηση. Πράγματι, δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχει, λέγω, ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους κανένας δικαστής τόσο ἄγρυπνος, ὅσο ἡ συνείδησή μας. Γιατί οἱ εἰδωλολάτρες δικαστές καί διαφθείρονται ἀπό τά χρήματα καί ἐξαπατοῦνται μέ τίς κολακειές καί ὑποκρίνονται ἐξαιτίας τοῦ φόβου· καί πολλά ἄλλα ὑπάρχουν, πού καταστρέφουν τήν ὀρθή ἀπόφασή τους. Τό δικαστήριο ὅμως τῆς συνειδήσεως δέ γνωρίζει νά ὑποχωρεῖ σέ τίποτε ἀπό αὐτά. Ἐλλά, καί ἂν δώσει χρήματα καί ἂν κολακέψεις καί ἂν ἀπειλήσεις καί ἂν κάμεις ὅτιδήποτε ἄλλο, θά βγάλει δίκαιη τήν ἀπόφαση ἐναντίον τῶν ἁμαρτωλῶν σκέψεων· καί αὐτός πού ἔκαμε τήν ἁμαρτία, καταδικάζει ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό του, κι ἄς μήν τόν κατηγορεῖ κανείς ἄλλος. Καί ὄχι μία ἢ δύο φορές, ἀλλά πολλές φορές καί σέ ὅλη του τή ζωή κάνει τό ἴδιο. Καί ἂν περάσει πολὺς χρόνος, ἡ συνείδηση ποτέ δέ θά λησμονήσει αὐτά πού ἔχουν γίνει· ἀλλά καί ὅταν γίνεται ἡ ἁμαρτία καί πρὶν γίνει καί ἀφοῦ γίνει, στέκεται ἀπέναντί μας σάν αὐστηρὸς κατήγορος, καί μάλιστα μετὰ τή διάπραξη τῆς ἁμαρτίας. Γιατί τότε πού κάνουμε τήν ἁμαρτία, ἐπειδὴ εἴμαστε μεθυσμένοι ἀπό τήν ἡδονή, δέν αισθανόμαστε τόσο πολὺ τή φωνή της· ὅταν ὅμως γίνει ἡ ἁμαρτία καί τελειώσει, τότε λοιπόν, ἀφοῦ σβήσει ὅλη ἡ ἡδονή, εἰσορμᾷ τό πικρὸ κεντρί τῆς μεταμέλειας».

73. Μετάφραση.

«Δέν εἶναι φοβερό νά πέσει κανεὶς κάτω στό ἀγώνισμα τῆς πάλης· φοβερό εἶναι νά μείνει πεσμένος. Οὔτε εἶναι συμφορὰ νά τραυματιστεῖ κανεὶς στή μάχη· συμφορὰ εἶναι νά ἀπελπιστεῖ μετὰ τόν τραυματισμὸ καί νά ἀφήσει ἀπεριποίητο τό τραῦμα του. Ποιὸς ἔμπορος, ὕστερα ἀπὸ τό πρῶτο του ναυάγιο κι ἀφοῦ ἔχασε τό φορτίο του, σταμάτησε τά θαλασσινὰ ταξίδια; Ἐντίθετα, πάλι διασχίζει τή θάλασσα καί τά κύματα καί τά πέλαγα, καί ἔτσι ἀποκτᾷ τόν πλοῦτο πού ἔχασε. Ἐπίσης βλέπουμε καί παλαιστοὺς νά φοροῦν τό στεφάνι τῆς νίκης ὕστερα ἀπὸ πολλές πτώσεις· ἀκόμη καί στρατιώτης πού τράπηκε σέ φυγή πολλές φορές, τελικὰ ἀναδείχθηκε ἄριστος καί νίκησε

73. Περικοπή ἀπὸ τόν 2ο παραινετικὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα» (Ἐ.Π. 47, 309).

πολλά πτώματα στεφανίτας γενομένους· ἤδη δὲ καὶ στρατιώτης πολ-
λάκις φυγών, ἔσχατον ἀριστεύς ἀπεδείχθη καὶ τῶν πολεμίων ἐπεκρά-
τησε. Πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τὸν Χριστὸν ἀρησαμένων, διὰ τὴν τῶν
βασάνων ἀνάγκην ἀνεμαχέσαντο πάλιν καὶ τὸν τοῦ μαρτυροῦ στέ-
φανον ἀπῆλθον ἀνταδουσίμενοι. Εἰ δὲ τούτων ἕκαστος ἐκ τῆς προτέ-
ρας πληγῆς ἀπέγνω, οὐκ ἂν τῶν δευτέρων ἀπῆλυσεν ἀγάθων».

74. Η ΗΘΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΩΣΗ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

(Γρηγορίου Νύσσης)

«Οὐκ ἂν δὲ γένοιτο νομίμως ἄθλησις, μὴ ὄντος τοῦ προσπαλαί-
οντος. Εἰ οὖν μὴ ἦν ὁ ἀντίπαλος, οὐδ' ἂν ὁ στέφανος ἦν· ἡ νίκη γὰρ
καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἔστιν, ἐὰν μὴ ἦ τὸ ἠττώμενον. Οὐκοῦν πρὸς αὐτὸ τὸ
τρεπτὸν τῆς φύσεως ἡμῶν ἀγωνισώμεθα, οἷόν τι ἀντιπάλῳ διὰ τῶν
λογισμῶν συμπλεκόμενοι, οὐ διὰ τοῦ καταβαλεῖν αὐτὴν νικηταὶ γινό-
μενοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὴ συγχωρῆσαι πεσεῖν. Οὐδὲ γὰρ μόνον πρὸς τὸ
κακὸν ὁ ἄνθρωπος τῇ τροπῇ χρηταί· ἡ γὰρ ἂν ἀμήχανον ἦν αὐτὸν ἐν
ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ πρὸς τὸ ἐναντίον μόνον τὴν τροπὴν εἶχεν ἐκ φύ-
σεως. Νυνὶ δὲ τὸ κάλλιστον τῆς τροπῆς ἔργον ἢ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔστιν
αὐξήσις πάντοτε τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὸ θεϊότερον
μεταποιούσης τὸ καλῶς ἀλλοιούμενον. Οὐκοῦν τὸ φοβερὸν εἶναι δο-
κοῦν, λέγω δὲ τὸ τρεπτὴν ἡμῶν εἶναι τὴν φύσιν, οἷόν τι πτερὸν πρὸς
τὴν ἐπὶ τὰ μείζων πτῆσιν ὁ λόγος ὑπέδειξεν, ὡς ζημίαν εἶναι ἡμῖν τὸ μὴ
δύνασθαι τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν δέξασθαι. Μὴ τοίνυν λυ-
πείσθω ὁ βλέπων ἐν τῇ φύσει τὸ πρὸς τὴν μεταβολὴν ἐπιτήδειον,
ἀλλὰ πρὸς τὸ κρεῖττον πάντως ἀλλοιούμενος καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν
μεταμορφούμενος, οὕτω τρεπέσθω, διὰ τῆς καθ' ἡμέραν αὐξήσεως
πάντοτε κρεῖττων γινόμενος καὶ αἰεὶ τελειούμενος καὶ μηδέποτε πρὸς

74. Περικοπή ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ τελειότητος καὶ
ὁποῖον χρὴ εἶναι τὸν Χριστιανόν» (Ε.Π. 46, 285).

Πραγματικὸς παρατηρήσεις: νομίμως ἄθλησις· πρβλ. Β' Τιμ. β', 5. ἀπὸ δόξης
εἰς δόξαν μεταμορφούμενος· Β' Κορ. γ', 18. Μὲ ἐπιγραμματικὴς ἐκφράσεις ὁ
Γρηγόριος Νύσσης λέγει ποιά εἶναι ἡ τελειότητα. Δέν εἶναι ἀφιξη στό τέρμα ἡ
τελειότητα, ἀλλά συνεχῆς δυναμική κατεύθυνση πρὸς τό ὑψηλότερο, τό ἀξιολο-

τούς έχθρους. Καί ἀπό ἐκείνους πού ἀρνήθηκαν τόν Χριστό ἔξαιτίας τῶν βασανιστηρίων, πολλοί ἔδωσαν νέα μάχη γιά τήν πίστη τους, κι ἔτσι ἔφυγαν ἀπό τήν παρούσα ζωή στεφανωμένοι μέ τό στεφάνι τοῦ μαρτυρίου. Ἐν λοιπόν καθένας ἀπ' αὐτούς ἀπελιζόταν ἔξαιτίας τῆς συμφροῦς πού τόν εἶχε βρεῖ, δέ θά μπορούσε ν' ἀπολαύσει τά ἀγαθά πού ἦρθαν ὕστερα ἀπό τή νέα προσπάθεια».

74. Μετάφραση.

«Δέ θά μπορούσε νά γίνει ἀθλητικός ἀγώνας μέ τόν τρόπο πού ὀρίζουν οἱ ἀθλητικοί κανόνες, ἄν δέν ὑπάρχει ἀνταγωνιστής. Ἐν λοιπόν δέν ὑπάρχει ἀντίπαλος, δέ θά ὑπάρχει οὔτε τό στεφάνι τῆς νίκης· γιατί νίκη στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει, ἄν δέν ὑπάρχει ἐκεῖνο πού νικιέται. Λοιπόν ἄς ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς φύσεώς μας πού εἶναι ἀλλοπρόσαλλη, παλεύοντας νοερά μαζί της, ὅπως κατά κάποιο τρόπο μ' ἕναν ἀντίπαλο, χωρίς νά γινόμαστε νικητές ρίχγοντάς την κάτω, ἀλλά φυλάγοντάς την νά μήν πέσει. Γιατί ὁ ἄνθρωπος δέ χρησιμοποιεῖ μόνο πρὸς τό κακό τή μεταβολή πού παρουσιάζει ἡ φύση του. Πράγματι, δέ θά μπορούσε νά φτάσει στό ἀγαθό, ἄν εἶχε ἐκ φύσεως μόνο τήν τάση πρὸς τό κακό. Τώρα δά ὅμως τό ὠραιότατο ἔργο τῆς μεταβολῆς εἶναι ἡ αὔξηση στά ἀγαθά, ἔτσι ὥστε πάντοτε ἡ μεταβολή πρὸς τό καλύτερο νά μεταβάλλει ἐκεῖνο πού σωστά παθαίνει τή μεταβολή, σέ κατάσταση πού βρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τόν Θεό. Λοιπόν αὐτό πού μᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι φοβερό, δηλαδή τό ὅτι ἡ φύση μας εἶναι μεταβλητή, τοῦτο ὁ θεῖος λόγος ὑπέδειξε σάν κάποιο φτερό γιά τό πέταγμα πρὸς τά σπουδαιότερα, ὥστε νά εἶναι ζημιά τό νά μήν μπορούμε νά δεχτοῦμε τή μεταβολή πρὸς τό καλύτερο. Ἐπομένως ἄς μὴ λυπάται ὅποιος βλέπει μέσα στή φύση του τή δυνατότητα γιά μεταβολή, ἀλλά, ἀφοῦ μεταβάλλεται σέ κάθε περίπτωση πρὸς τό καλύτερο καί μεταμορφώνεται προοδευτικά ἀπό μία δόξα σέ ἄλλη δόξα, ἀνώτερη, ἄς μεταβάλλεται κατά τέτοιο τρόπο, δηλαδή νά γίνεται μέ καθημερινή προοδευτική ἀνάπτυξη συνεχῶς καλύτερος, νά τελειοποιεῖται πάντοτε

γότερο, τό ἀνώτερο, τό καλύτερο, τό τελειότερο. Σύμφωνα μέ σχετικές ἐκφράσεις τῶν μεγάλων Πατέρων, ἠθική πρόοδος καί τελείωση εἶναι ἡ «καλλίστη ἀλλοίωσις» «ἐπί τό βέλτιον», τό «ἐκ χειρόνων εἰς κρείττονα προκόπτειν».

τὸ πέρασ φθάνων τῆς τελειότητος. Αὐτίκα γὰρ ἔστιν ὡς ἀληθῶς τελειότης τὸ μηδέποτε στήναι πρὸς τὸ κρεῖττον ἀξαναόμενον, μηδέ τινι πέρατι περιορίσαι τὴν τελειότητα».

75. Η ΠΙΣΤΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἄλλ' αἱ μὲν ἐνέργειαι ποικίλαι, ἡ δὲ οὐσία ἀπλή. Ἡμεῖς δὲ ἐκ μὲν τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτῇ προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα. Αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δὲ οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος... Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ἔστιν, οἶδα· τί δὲ ἡ οὐσία, ὑπὲρ διάνοιαν τίθεμαι. Πῶς οὖν σφύζομαι; Διὰ τῆς πίστεως. Πίστις δὲ ἀντάρκης εἰδέναι, ὅτι ἔστι Θεός, οὐχί τί ἐστι· καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Εἶδησις ἄρα τῆς θείας οὐσίας ἢ αἴσθησις αὐτοῦ τῆς ἀκαταληψίας· καὶ σεπτὸν οὐ τὸ καταληφθὲν τίς ἡ οὐσία, ἀλλ' ὅτι ἔστιν ἡ οὐσία».

76. Η ΕΛΠΙΔΑ ΣΤΟΝ ΘΕΟ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἡ δύναμις, φρούριον ἀχείρωτον, τεῖχος ἄμαχον, συμμαχία ἀκαταΰνιστος, λιμὴν εὐδιδος, πύργος ἀκαταμάχητος, ὄπλον ἀήττητον, δύναμις ἄμαχος καὶ ἐκ τῶν ἀπόρων εὐρίσκουσα πόρον. Διὰ ταύτης ὅπλα τῶν ὀπλισμένων καὶ γυναῖκες ἀνδρῶν περιεγένοντο καὶ παῖδες τῶν τὰ πολεμικὰ μεμελετηκότων ἰσχυρότεροι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας ἀνεφάνησαν. Καὶ τὶ θαυμαστὸν εἰ πολεμίων ἐκράτησαν, ὅπου γε καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου περιεγένοντο;.. Ἡ γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίς πάντα μεταρροθμίζει».

75. Περικοπή ἀπὸ τὴν 234ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον (Ἐ.Π. 32, 869).

76. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Χρυσοστόμου στὸν 10ο ψαλμὸ (Ἐ.Π. 55, 140).

καί ποτέ νά μή φτάνει στό τέρμα τῆς τελειότητας. Γιατί βέβαια ἡ ἀληθινή τελειότητα εἶναι νά μή σταματήσει ποτέ κανεῖς νά προχωρεῖ προοδευτικά πρὸς τό καλύτερο οὔτε νά περιορίσει τὴν τελειότητα μὲ κάποιο τέρμα».

75. Μετάφραση.

«Οἱ ἐνέργειες ὅμως τοῦ Θεοῦ εἶναι ποικίλες· μόνο ἡ οὐσία Του εἶναι ἀπλή. Ἐμεῖς λέμε ὅτι τὸν Θεὸ Τὸν γνωρίζουμε ἀπὸ τίς ἐνέργειές Του· δὲ διαβεβαιώνουμε ὅτι προσεγγίζουμε τὴν οὐσία Του μὲ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας. Καὶ τοῦτο γίνεται, γιατί οἱ ἐνέργειές Του φτάνουν σ' ἐμᾶς, ἐνῶ ἡ οὐσία Του μένει ἀνεξιχνίαστη... Ἐγώ, ὅτι ὑπάρχει Θεός, τό γνωρίζω· ποιὰ ὅμως εἶναι ἡ οὐσία Του δέν ξέρω, γιατί ἡ διάνοιά μου δέν μπορεῖ νά ἀποκτήσει μιά τέτοια γνώση. Λοιπὸν μὲ ποιὸν τρόπο σῶζομαι; Μὲ τὴν πίστη. Στὴν πίστη ὅμως εἶναι ἀρκετό νά γνωρίζει ὅτι ὑπάρχει Θεός, ὄχι ποιὰ εἶναι ἡ οὐσία Του· καὶ νά γνωρίζει ἐπίσης ὅτι ὁ Θεός ἀνταμείβει ἐκείνους πού Τὸν ἀγαποῦν. Ἐπομένως γνώση τῆς θείας οὐσίας εἶναι νά ἀντιλαμβάνομαστε ὅτι δέν μπορούμε νά γνωρίσουμε τὸν Θεὸ μὲ τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας· καὶ ἄξιο σεβασμοῦ εἶναι ὄχι νά κατανοήσουμε ποιὰ εἶναι ἡ θεία οὐσία, ἀλλὰ ὅτι ὑπάρχει οὐσία».

76. Μετάφραση.

«Ἡ ἐλπίδα στὸν Κύριο ἔχει μεγάλη δύναμη· εἶναι φρούριο ἀπόρρητο, τεῖχος ἀκαταμάχητο, συμμαχία ἀκατανίκητη, λιμάνι γαλήνιο, πύργος ἀκαταγώνιστος, ὄπλο ἀνίκητο, δύναμη ἀκαταμάχητη, ἡ ὁποία ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ἀδιέξοδα βρῖσκει διέξοδο. Μὲ τὴν ἐλπίδα τὸν Κύριο ἄοπλοι νίκησαν ὀπλισμένους καὶ γυναῖκες τοὺς ἄντρες· ἐπίσης μὲ τὴ δύναμη αὐτὴ παιδιὰ ἀναδείχτηκαν μὲ πολλὴ εὐκολία πρὸ ἰσχυρὰ καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν σπουδάσει τὴν πολεμικὴ τέχνη.

Καὶ γιατί ν' ἀπορεῖ κανεῖς γιὰ τό ὅτι νίκησαν τοὺς ἐχθρούς, τὴ στιγμή πού νίκησαν τὸν ἴδιο τὸν κόσμον μὲ τὰ ἀπατηλά του θέλγητρα;... Πράγματι, ἡ ἐλπίδα στό Θεὸ μεταμορφώνει τὰ πάντα».

77. ΣΧΕΣΗ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟ

(Κλήμεντος του Ἀλεξανδρέως).

«Ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, τῶν κατεπειγόντων γνῶσις, ἢ γνῶσις δὲ ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρελημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος, διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομουμένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ' ἐπιστήμης καταληπτὸν παραπέμπουσσα. Καί μοι δοκεῖ πρώτη τις εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἢ ἐξ ἐθνῶν εἰς πίστιν, δευτέρα δὲ ἢ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν· ἢ δε, εἰς ἀγάπην περαιουμένη, ἐνθένδε ἤδη φίλον φίλω τὸ γινῶσκον τῷ γινωσκομένῳ παρίστησιν».

78. Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅταν εἶπω τινί· Παρακάλεσον τὸν Θεόν, δεήθητι αὐτοῦ, ἰκέτευσον αὐτόν, λέγει· Παρακάλεσα ἅπαξ, δεύτερον, τρίτον, δέκατον, εἰκοστὸν καὶ οὐκέτι οὐκ ἔλαβον. Μὴ ἀποστής, ἀδελφέ, ἕως ἂν λάβῃς· τέλος αἰτήσεως ἢ δόσις τοῦ αἰτουμένου. Τότε ἀπόστηθι, ὅταν λάβῃς, μᾶλλον δὲ μὴδὲ τότε, ἀλλὰ καὶ τότε παράμενε. Κἂν μὴ λάβῃς, αἶτει, ἵνα λάβῃς· ὅταν δὲ λάβῃς, εὐχαρίστησον, ὅτι ἔλαβες. Εἰσέρχονται πολλοὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀπαρτίζουσι μυρίους στίχους εὐχῆς, καὶ ἐξέρχονται καὶ οὐκ οἶδασι τί εἶπον· τὰ χεῖλη κινεῖται, ἢ δὲ ἀκοὴ οὐκ ἀκούει. Σὺ οὐκ ἀκούεις τῆς εὐχῆς σου καὶ τὸν Θεὸν θέλεις εἰσακοῦσαι τῆς εὐχῆς σου; Ἐκλίνα, λέγεις, τὰ γόνατα· ἀλλ' ἢ διάνοιά σου ἕξω ἐπέτετο· τὸ σῶμα σου ἔνδον τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ γνώμη σου

77. Περικοπή ἀπὸ τοῦ ἔργου «Στρωματεῖς» Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (ΒΕΠΕΣ 8, 271-272).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴ σύντομη περικοπή φαίνεται ἡ τάση τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, καθὼς καὶ ὅλης τῆς ἀλεξανδρινῆς θεολογικῆς Σχολῆς πρὸς ἀνύψωση τῆς πίστεως σὲ γνώση μὲ τὰ μέσα κυρίως τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας.

78. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χανααῖας» (Ἐ.Π. 52, 458).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι γεμάτη παραδείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀγία Γραφή.

77. Μετάφραση.

«Ἡ πίστις λοιπόν, θά μποροῦσε νά πεί κανεῖς, εἶναι μιά σύντομη γνώση τῶν ἀναγκαίων. Στή συνέχεια ἡ γνώση αὐτή εἶναι ἰσχυρή καί ἀσφαλῆς ἀπόδειξις ἐκείνων πού ἔχουν γίνει παραδεχτά μέ τήν πίστιν. Ἡ ἀπόδειξις οἰκοδομεῖται μέ τή διδασκαλία τοῦ Κυρίου πάνω στήν πίστιν καί ὁδηγεῖ στή σταθερότητα καί στήν κατανόηση τῶν θείων ἀληθειῶν μέ ἀκριβή γνώση. Καί νομίζω ὅτι ἡ πρώτη σωτήρια μεταβολή εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν εἰδωλολατρεία στή χριστιανική πίστιν· δεύτερη, εἶναι ἡ μεταβολή ἀπό τήν πίστιν στή γνώση. Ἡ δεύτερη αὐτή μεταβολή, καταλήγοντας στήν ἀγάπην, παρουσιάζει στή συνέχεια ὡς φίλο στό φίλο τόν ἄνθρωπον, πού ἀποκτᾷ τή γνώση, στόν Θεό, πού γίνεται γνωστός».

78. Μετάφραση.

«Ὅταν εἶπῶ σέ κάποιον: παρακάλεσε τόν Θεό, ζήτησέ Του ὅ,τι θέλεις, ἰκέτευσέ Τον, ἀπαντᾷ: παρακάλεσα μία φορά, δύο φορές, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι φορές καί ἀκόμη δέν ἔλαβα τίποτε. Νά μή σταματήσεις τήν προσευχή, ἀδερφέ μου, ὥσπου νά λάβεις· δηλαδή ἡ παράκλησή στόν Θεό γιά βοήθεια τελειώνει, ὅταν σοῦ δοθεῖ ἐκεῖνο πού ζητᾷς. Τήν προσευχή λοιπόν νά τή σταματήσεις, ὅταν ἰκανοποιηθεῖ τό αἶτημά σου· ἡ καλύτερα οὔτε τότε, ἀλλά νά ἐξακολουθεῖς καί πάλι νά προσεύχεσαι. Καί ἂν δέ λάβεις, νά ζητᾷς γιά νά λάβεις· ὅταν ὁμως λάβεις, νά εὐχαριστήσεις ἐπειδή ἔλαβες. Μπαίνουν πολλοί στό ναό, σχεδιάζουν καί λένε ἀναρίθμητους στίχους προσευχῆς, καί βγαίνουν χωρίς νά ξέρουν τί εἶπαν· τά χεῖλη κινοῦνται, ἀλλ' ἡ ἀκοή τῆς ψυχῆς δέν ἀκούει. Σὺ ὁ ἴδιος δέν ἀκοῦς τήν προσευχή σου, καί θέλεις νά τήν εἰσακούσει ὁ Θεός; Γονάτισα, λέξ· ἡ σκέψη σου ὁμως πετοῦσε ἔξω· τό σῶμα σου ἦταν μέσα στήν ἐκκλησία, ἀλλά ὁ νοῦς σου ἔξω· τό στόμα ἔλεγε τήν προσευχή, ἀλλά ἡ σκέψη λογάριζε τόκους, συμβόλαια, συναλλαγές, χωράφια, κτήματα, συναναστροφές φίλων. Γιατί ὁ διάβολος, ἐπειδή εἶναι πονηρός καί γνωρίζει ὅτι στόν καιρό τῆς προσευχῆς πετυχαίνουμε μεγάλα πράγματα, τότε ἔρχεται ξαφνικά ἐναντίον μας. Πολλές φορές εἴμαστε ξαπλωμένοι στό κρεβάτι καί δέ σκεφτόμαστε τίποτε· ἤρθαμε νά προσευχηθοῦμε καί ὁ

ἔξω· τὸ στόμα ἔλεγε τὴν εὐχὴν καὶ ἡ διάνοια ἠρτίθμει τόκους, συμβόλαια, συναλλάγματα, χωρία, κτήματα, φίλων συνουσίας. Ὁ γὰρ διάβολος πονηρὸς ὢν καὶ εἰδὼς, ὅτι ἐν καιρῷ εὐχῆς μεγάλα ἀνύομεν, τότε ἐπέροχεται. Πολλάκις κείμεθα ὑπτιοὶ ἐν κλίνῃ καὶ οὐδὲν λογιζόμεθα· ἤλθομεν εὐξασθαι καὶ μυροὶ λογισμοί, ἵνα ἐκβάλλῃ ἡμᾶς κενούς.

Ταῦτα τοίνυν εἰδὼς ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἀγαπητέ, γίνεσθαι, τὴν Χαναναίαν μίμησαι... Κἂν ἔξω ἦς, κράζε καὶ λέγε· Ἐλέησόν με, μὴ κινῶν τὰ χεῖλη, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ βοῶν· καὶ σιωπῶντων γὰρ ἀκούει ὁ Θεός. Οὐ ζητεῖται τόπος, ἀλλ' ἀρχὴ τρόπου. Ὁ Ἱερεμίας ἐν βορβόρῳ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἐπεσπάσατο· ὁ Δανιὴλ ἐν λάκκῳ λεόντων καὶ τὸν Θεὸν ἐξευμενίστατο· οἱ παῖδες οἱ τρεῖς ἐν τῇ καμίνῳ ἦσαν καὶ τὸν Θεὸν ὑμνοῦντες ἐδυσώπησαν· ὁ ληστής ἐσταυρώθη καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ παράδεισον ἤνοιξεν· ὁ Ἰώβ ἐν κοπρίᾳ ἦν καὶ τὸν Θεὸν ἔλεων κατεσκεύασεν· ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους καὶ τὸν Θεὸν ὑπήκοον ἔσχε. Κἂν ἐν βαλανεῖῳ ἦς, εὐχου, κἂν ἐν ὁδῷ, κἂν ἐπὶ κλίνῃς· ὅπου ἐὰν ἦς, εὐχου. Ναὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, μὴ ζῆτει τόπον· γνώμης χρεῖα μόνον».

79. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Οὕτω γὰρ ἡμᾶς ἐντεῦθεν ἐξιέναι δεῖ, ὥσπερ ἐξ ἱερῶν ἀδύτων, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν καταβάντας τῶν οὐρανῶν, γενομένους κατεσταλμένους, φιλοσοφούντας, ῥυθμῶ πάντα καὶ ποιούντας καὶ λέγοντας· καὶ γυνὴ τὸν ἄνδρα ὁρῶσα ἀπὸ συνάξεως ἀναχωροῦντα καὶ τὸν υἱὸν πατῆρ καὶ τὸν πατέρα ὁ παῖς καὶ τὸν δεσπότην ὁ δοῦλος καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος καὶ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐχθρὸς, λαμβανέτωσαν ἅπαντες αἰσθησθῆναι τῆς ἐνταῦθα γενομένης ἡμῖν ὠφελείας· λήψονται δέ, ἂν πραοτέρων, ἂν φιλοσοφωτέρων, ἂν εὐλαβεστέρων ὑμῶν γεγενημένων αἰσθάνονται. Ἐννόησον οἷας ἀπολαύεις μυσταγωγίας ὁ μεμνημένος

79. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν» (Ε.Π. 51, 179).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μετὰ τίνων ἀναπέμψεις... μετὰ τίνων βοῆς τό

διάβολος μᾶς φέρνει ἀναρίθμητες σκέψεις, γιὰ νά μᾶς βγάλει ἔξω ἀπό τό ναό χωρίς νά ἔχουμε ὠφεληθεῖ τίποτε.

“Ὅταν λοιπόν, ἀγαπητέ, γνωρίζεις ὅτι αὐτά γίνονται στίς προσευχές, νά μιμηθεῖς τή Χαναναία... Καί ἂν εἶσαι ἔξω, νά κραζεις καί νά λές ἔλ ἔη σέ με χωρίς νά κινεῖς τά χεῖλη, ἀλλά φωνάζοντας μέ τή σκέψη δυνατά· γιατί, καί ἂν σιωποῦμε, ὁ Θεός μᾶς ἀκούει. Δέν ἔχει σημασία ὁ τόπος πού γίνεται ἡ προσευχή, ἀλλά ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο γίνεται. Ὁ Ἰερεμίας ἦταν μέσα στό βόρβορο, καί προσέγκυσε κοντά του τόν Θεό· ὁ Δανιήλ ἦταν στό λάκκο τῶν λεονταριῶν, καί ἀπέσπασε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ· οἱ Τρεῖς Παῖδες ἦσαν μέσα στό καμῖνι, καί μέ ὕμνους παρακάλεσαν τόν Θεό νά τοὺς βοηθήσει· ὁ ληστής στραυρώθηκε, καί ὁ σταυρός δέν ἐμπόδισε, ἀλλά ἄνοιξε τόν παράδεισο· ὁ Ἰώβ ἦταν σέ ἓνα μέρος μέ κοπριά, καί προσέγκυσε τήν εὐνοια τοῦ Θεοῦ· ὁ Ἰωνᾶς ἦταν στήν κοιλιά τοῦ κήτους, κι ἔκαμε τόν Θεό νά τόν ἀκούσει. Καί ἂν εἶσαι μέσα σέ λουτρό, νά προσεύχεσαι, καί ἂν εἶσαι στό δρόμο, καί ἂν εἶσαι στό κρεβάτι· ὅπου καί ἂν εἶσαι, νά προσεύχεσαι. Εἶσαι ναός τοῦ Θεοῦ, νά μή ζητᾶς τόπο· ἡ ἔσωτερική διάθεση καί ἡ σκέψη χρειάζεται μόνο».

79. Μετάφραση.

«Ἔτσι, πράγματι, ἐμεῖς πρέπει νά βγαίνουμε ἀπό τό ναό· σάν νά βγήκαμε ἀπό ἱερά ἄδυνα, σάν νά κατεβήκαμε ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς. Δηλαδή νά ἔχουμε γίνει ἡσυχιοι, φιλοσοφημένοι, καί νά κάνουμε καί νά λέμε τά πάντα μέ τάξη. Καί ὅταν ἡ γυναίκα βλέπει τόν ἄντρα της νά φεύγει ἀπό τή λατρευτική σύναξη, καί ὁ πατέρας τό παιδί καί τό παιδί τόν πατέρα καί ὁ ὑπηρέτης τόν κύριο καί ὁ φίλος τό φίλο καί ὁ ἐχθρός τόν ἐχθρό, ἄς κοιτάξουν ὅλοι νά γνωρίσουν τήν ὠφέλεια, πού μᾶς ἔγινε στό ναό. Καί βέβαια θά ἀντιληφθοῦν τήν ὠφέλεια, ἂν διαπιστώσουν ὅτι ἔχετε γίνει πιό ἡμεροί, ὅτι ἔχετε ἀποκτήσει μεγαλύτερη ἀγάπη πρὸς τήν ἀληθινή σοφία, ὅτι ἔχετε γίνει πιό εὐλαβεῖς. Πρέπει νά ἐννοήσεις ποιὰ μύηση στά ἱερά μυστήρια ἀπολαμβάνεις. ἐσύ πού ἔχεις μνηθεῖ· μέ ποιούς μαζί ἀπευθύνεις πρὸς τά

Τρισάγιος: ἐννοεῖ τοὺς ἀγγέλους, τά Σεραφεῖμ, τά ὁποῖα, κατὰ τόν Ἡσαΐα, στέκονται κοντά στό θρόνο τοῦ Θεοῦ καί ψάλλουν ἀσταμάτητα τό: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβῶθ» (Ἡσ. στ', 2-3).

σύ, μετὰ τίνων ἀναπέμπεις τὸ μυστικὸν μέλος ἐκεῖνο, μετὰ τίνων βοᾷς τὸ Τρισάγιος. Δίδαξον τοὺς ἔξωθεν, ὅτι μετὰ τῶν Σεραφεῖμ ἐχόρευσας, ὅτι εἰς τὸν δῆμον τὸν ἄνω τελεῖς, ὅτι εἰς τὸν χορὸν ἐνεγράφης τὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι τῷ Δεσπότη διελέχθης, ὅτι τῷ Χριστῷ συνεγένου».

80. «ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΣΑΥΤΟΝ» (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ὅσον μέγας εἶ, τοσοῦτον ταπεῖνον σαυτὸν. Ὅταν ἀναβῆς εἰς τὸ ὕψος, ἀσφαλισθῆναι χρειᾶν ἔχεις, ἵνα μὴ πέσης... Τί μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπος ὢν, τῆς γῆς συγγενής, ὁμοούσιος τῇ τέφρᾳ ἔν τε τῇ φύσει, ἔν τε τῇ γνώμῃ καὶ τῇ προαιρέσει τῶν πραγμάτων; Σήμερον πλούσιος, αὔριον πένης· σήμερον ὑγιαίνων, αὔριον νοσῶν· σήμερον χαίρων, αὔριον λυπούμενος· σήμερον ἐν δόξῃ, αὔριον ἐν ἀτιμίᾳ· σήμερον ἐν νεότητι, αὔριον ἐν γήρᾳ. Μὴ ἴσταταί τι τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὥσπερ τῶν ποταμίων ρευμάτων μιμεῖται τὸν δρόμον; Ὅμοῦ τε γὰρ ἐφάνη καὶ σκιᾶς ταχύτερον ἡμᾶς καταλιμπάνει. Τὶ οὖν μέγα φρονεῖς, ἄνθρωπε, ὁ καπνός, ἡ ματαιότης; Ἄνθρωπος γὰρ ματαιότητι ὁμοιώθη. Ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ. Ἐξηράνθη ὁ χόρτος καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν».

81. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΝΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Πῶς εἰς τὴν σωτήριον ταπεινοφροσύνην καταβησόμεθα, τὸν ὀλέθριον ὄγκον τῆς ὑπερηφανείας καταλιπόντες; Ἐὰν διὰ πάντων ἀσκῶμεν τὸ τοιοῦτο καὶ μηδὲν παρορῶμεν ὡς οὐ παρὰ τοῦτο βλαβησόμενοι. Τοῖς γὰρ ἐπιτηδεύμασιν ὁμοιοῦνται ψυχὴ καὶ, πρὸς ἃ πρᾶτ-

80. Περικοπή ἀπὸ τὴν 4ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Χρυσοστόμου στὸ Ἦσ. στ', 1 (Ἐ.Π. 56, 125).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Ἄνθρωπος γὰρ ματαιότητι... αὐτοῦ ἐξέπεσε· φράσεις ἀπὸ τοῦς ψαλμ. 143, 4· 102, 15· Ἦσ. μ', 8.

81. Περικοπή ἀπὸ τὴν 20ῃ ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου «Περὶ ταπεινοφροσύνης» (Ἐ.Π. 31, 537-540).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: Κατὰ τὸν Ἰώβ· Ἰδέεσ σχετικὰ Ἰώβ λα', 34. Ὅλη ἡ

άνω τή μυστική εκείνη μελωδία· μέ ποιούς λές μεγαλόφωνα τόν Τρισάγιο ύμνο. Νά διδάξεις μέ τή συμπεριφορά σου τούς άλλους, ότι έλαβες μέρος στόν ιερό χορό μαζί μέ τά Σεραφείμ, ότι βρίσκεσαι στήν ουράνια πολιτεία, ότι γραφτηκες στή χορεία τών άγγέλων, ότι συνόμιλησες μέ τόν Κύριο, ότι συναναστράφηκες τόν Χριστό».

80. Μετάφραση.

«Όσο είσαι σπουδαίος, άλλο τόσο νά είσαι ταπεινός. Όταν άνεβείς ψηλά, έχεις ανάγκη νά πάρεις τά μέτρα σου, γιά νά μήν πέσεις... Γιατί έχεις μεγάλη ιδέα γιά τόν έαυτό σου, ένώ είσαι άνθρωπος, συγγενής μέ τή γή, τό ίδιο πράγμα μέ τή στάχτη σέ όλα: καί στή φύση καί στή γνώμη καί στήν έκλογή τών πραγμάτων; Σήμερα είσαι πλούσιος, αύριο φτωχός· σήμερα ύγιής, αύριο άρρωστος· σήμερα χαρούμενος, αύριο λυπημένος· σήμερα δοξασμένος, αύριο περιφρονημένος· σήμερα νέος, αύριο γέρος. Μήπως κάτι από τά ανθρώπινα παραμένει σταθερό; Ή μήπως, αντίθετα, τό καθετί μιμείται τήν κίνηση τών ποταμών πού κυλούν; Δέν προλαβαίνουμε καλά καλά νά τό δοῦμε, καί μās εγκαταλείπει πίο γρήγορα καί από τή σκιά. Γιατί λοιπόν, άνθρωπέ μου, έχεις άλαζονεία, ένώ είσαι καπνός, ματαιότητα; Πράγματι, ό άνθρωπος ταυτίζεται μέ τή ματαιότητα. Οί ήμέρες τής ζωής του είναι σάν χορτάρι. Ξεραίνεται τό χορτάρι καί τό άνθος του πέφτει μαραμένο».

81. Μετάφραση.

«Μέ ποιόν τρόπο θά φτάσουμε στήν ταπεινοφροσύνη, πού είναι σωτήρια άρετή; μήπως όταν αποβάλουμε τό όλέθριο έξόγκωμα τής ύπερηφάνειας; Καί βέβαια, άν σέ όλα κάνουμε αυτήν τήν προσπάθεια καί δέν παραμελοῦμε τίποτε μέ τήν πρόφαση ότι τάχα δέ θά βλαφτοῦμε. Γιατί ή ψυχή έξομοιώνεται μ' εκείνα πού κάνουμε, καί λαβαίνει τόν τύπο εκείνων πού κάνει, καί διαμορφώνεται ανάλογα πρός αυτά.

περικοπή είναι μία θαυμάσια προσωπογραφία του ανθρώπου πού έχει ταπεινοφροσύνη, καί παρουσιάζει πολλά από τά χαρακτηριστικά γνωρίσματά του.

τει, τυποῦται καὶ πρὸς ταῦτα σχηματίζεται. Ἔστω σοὶ καὶ σχῆμα καὶ ἱμάτιον καὶ βάδισμα καὶ καθέδρα καὶ τροφῆς κατάστασις καὶ οἶκος καὶ τὰ ἐν οἴκῳ σκευὴ πάντα πρὸς εὐτέλειαν ἡσκημένα· καὶ λόγος καὶ ᾧδὴ καὶ ἡ τοῦ πλησίον ἔντευξις καὶ ταῦτα πρὸς μετριότητα μᾶλλον ἢ πρὸς ὄγκον ὁράτω. Μὴ μοι κόμπους ἐν λόγῳ σοφιστικούς, μηδὲ ἐν ᾧδαῖς ἡδυφωνίας ὑπερβαλλούσας, μηδὲ διαλέξεις ὑψηροφάνους καὶ βαρείας· ἀλλ' ἐν ἅπασιν ὑφαίρει τοῦ μεγέθους· χρηστὸς πρὸς τὸν φίλον, ἡπιος πρὸς τὸν οἰκέτην, ἀνεξίκακος πρὸς τοὺς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ταπεινοὺς, παρηγορῶν κακουμένους, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν ὀδύναϊς, μηδένα καθάπαξ ὑπερορῶν, γλυκὺς ἐν προσηγορίᾳ, φαιδρὸς ἐν ἀποκρίσει, δεξιός, εὐπρόσιτος ἅπασι, μῆτε σεαυτοῦ διεξιῶν ἐγκώμια, μηδὲ ἑτέρους λέγειν παρασκευάζων, μηδὲ λόγον ἄσεμνον ἀποδεχόμενος, ἐπικαλύπτων ὅσα δυνατὸν τῶν σεαυτοῦ πλεονεκτημάτων· ἐπὶ δὲ τοῖς ἁμαρτήμασι κατηγορῶν σεαυτοῦ καὶ μὴ τοὺς ἑτέρων ἐλέγχους ἀναμένων, ἵνα ἦς, κατὰ τὸν Ἰώβ, ὃς οὐ διετράπη πολυοχλίαν πόλεως ἐπ' αὐτῶν ἐξαγορευῆσαι τὸ ἴδιον πταῖσμα. Μὴ βαρὺς ἐν ἐπιτιμήσεσι γίνου, μηδὲ ταχέως, μηδὲ ἐμπαθῶς ἐξελέγχων (αὐθαδὲς γὰρ τὸ τοιοῦτο), μηδὲ ἐπὶ μικροῖς καταδικάζων, ὡς ἀκριβοδίκαιος αὐτὸς ὑπάρχων... Μὴ τοίνυν ζημίου σεαυτόν, ἐπὶ ἀνθρώπων φαίνεσθαι βουλόμενος. Ἐπειδὴ Θεὸς μέγας θεατῆς, φιλοδόξησον ἐπὶ Θεοῦ».

82. Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΕΜΨΥΧΗ ΦΥΣΗ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Ὅρος γὰρ ἐστὶν ὑψηλόν, βαθεῖα ὕλη κεκαλυμμένον, ψυχροῖς ὕδασι καὶ διαφανέσιν εἰς τὸ κατ' ἄρκτον κατάρρυντον. Τούτου ταῖς ὑπωρεῖαις πεδίον ὑπτίον ὑπεστόρεσται, ταῖς ἐκ τοῦ ὄρους νοτίσι δι-

82. Περικοπή ἀπὸ τῆ 14ῆ ἐπιστολῆ τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸν Γρηγόριο Ναζιανζηνό ('Ε.Π. 32, 276-277). Τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔγραψε ὁ Μ. Βασίλειος ἀπὸ ἓνα ὠραῖο ἐρημικὸ μέρος, πού βρισκόταν κοντὰ στὸν Ἰρι ποταμὸ, ὅπου μόνασε γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα.

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὁλη ἡ περικοπὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀγάπην τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὴ φύσιν. Γενικὰ ὅλοι οἱ Πατέρες, σχετικὰ μὲ τὴ φύσιν, εἶχαν βιώματα ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα πού εἶχε ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ὁ ὁποῖος στό «μανιφέστο», πού βάζει μπροστά στὸν «Λαμπριάτικον Ψάλτην», ὁμολογεῖ:

Καί ἡ ἐμφάνιση καί τό ἔνδυμα καί ὁ τρόπος τοῦ βαδίσματος καί τό κάθισμα καί ὁ τρόπος τῆς τροφῆς καί τό σπίτι καί τά σκευή τοῦ σπιτιοῦ ἄς εἶναι ὅλα τακτοποιημένα μέ ἀπλότητα· ἀκόμη καί ὁ λόγος καί τό ἄσμα καί ἡ συνάντηση μέ τόν πλησίον, καί αὐτά ἄς ἀποβλέπουν καλύτερα στή χρήση τοῦ μέτρου, παρά στήν ἐπιδεικτική ἐξόγκωση.

Νά μή μοῦ χρησιμοποιεῖς σοφιστικούς καμπασμούς στό λόγο, οὔτε στά ἄσματα ὑπερβολικά γλυκιές φωνές, οὔτε συζητήσεις ὑπερήφανες καί φορτικές γιά τούς ἄλλους, ἀλλά σέ ὅλα νά ἐλαττώνεις τήν ἐπιδεικτική μεγαλοποίηση. Νά εἶσαι ὠφέλιμος στό φίλο, ἡμερος πρὸς τόν ὑπηρέτη, ἀνεξίκακος πρὸς τούς θρασεῖς, φιλόανθρωπος πρὸς ἐκείνους πού βρίσκονται σέ χαμηλή κοινωνική κατάσταση. Νά παρηγορεῖς τούς πάσχοντες. Νά ἐπισκέπτεσαι ἐκείνους πού βρίσκονται σέ θλίψεις. Νά μήν περιφρονεῖς κανέναν ἀπολύτως. Νά εἶσαι εὐχάριστος στήν προσφώνηση, ἀνοιχτόκαρδος στήν ἀπάντηση, βολικός, εὐκολόπιστος σέ ὅλους. Νά μήν ἐγκωμιάζεις τόν ἑαυτό σου, οὔτε καί τούς ἄλλους νά παρακινεῖς νά σέ ἐγκωμιάζουν. Νά μή δέχεσαι ἄσεμνο λόγο. Νά κρύβεις ὅσα μπορεῖς ἀπό τά πλεονεκτήματά σου. Γιά τά ἁμαρτήματά σου νά γίνεσαι ὁ ἴδιος κατηγορος τοῦ ἑαυτοῦ σου καί νά μήν ἀναμένεις τούς ἐλέγχους τῶν ἄλλων, ὥστε νά μοιάζεις μέ τόν Ἰώβ, ὁ ὁποῖος δέν ἀπέφυγε τόν πολύ ὄχλο τῆς πόλεως, γιά νά ἐξομολογηθεῖ μπροστά τους τό σφάλμα του. Νά μήν εἶσαι αὐστηρός στίς ἐπιπλήξεις καί νά μήν ἐλέγχεις γρήγορα καί μέ ἐμπάθεια (γιατί αὐτό εἶναι αὐθάδεια)· οὔτε νά καταδικάζεις τόν ἄλλο γιά μικρά σφάλματα, σάν νά εἶσαι σύ ἀκριβοδίκαιος... Νά μή βλάπτεις λοιπόν τόν ἑαυτό σου, θέλοντας νά φαίνεσαι σπουδαῖος στούς ἀνθρώπους. Ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι ὁ μέγας θεατής, νά στρέψεις τή φιλοδοξία σου στόν Θεό».

82. Μετάφραση.

«Ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα ψηλό βουνό, σκεπασμένο μέ πυκνό δάσος. Τό βουνό αὐτό στό βορινό μέρος κατακλύζεται ἀπό ψυχρά καί δλοκάθαρα νερά. Στούς πρόποδες του ὑπάρχει μιὰ πεδινή ἔκταση, τήν

«Ἐν ὄσφ ζω καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω πάντοτε νὰ ἡμῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράψω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν...».

ηνεκῶς παινόμενον. Ὑλη δὲ τούτῳ αὐτομάτως περιφνεῖσα ποικίλων καὶ παντοδαπῶν δένδρων, μικροῦ δεῖν, ἀντὶ ἔρκους αὐτῷ γίνεται, ὡς μικρὰν εἶναι πρὸς τοῦτο καὶ τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἣν δὴ πασῶν πλέον Ὅμηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται. Καὶ γὰρ οὐδὲ πολλὸν ἀποδεῖ τοῦ νῆσος εἶναι, ἔνεκά γε τοῦ πανταχόθεν ἐρύμασι περιεῖργεσθαι. Φάραγγες μὲν γὰρ αὐτῷ βαθεῖαι κατὰ δύο μέρη περιερρώγασι· κατὰ πλευρὰν δὲ ἀπὸ κρημνοῦ ὁ ποταμὸς ὑπορρέων, τεῖχος ἐστί καὶ αὐτὸς διηνεκὲς καὶ δυσέμβατον... Ὁ δέ, ὀξύτατα ὧν ἐγὼ οἶδα ποταμῶν ρέων, βραχὺ τι τῇ γείτονι πέτρα πεοιτραχύνεται· ἀφ' ἧς ἀναγεόμενος, εἰς δίνην βαθεῖαν περιειλεῖται· ὄψιν δὲ ἡδίστην ἐμοὶ καὶ παντὶ θεατῇ παρεχόμενος καὶ χρεῖαν τοῖς ἐπιχωρίοις αὐταρκεστάτην, ἰχθύων τε πλῆθος ἀμύθητον ταῖς δίνας ἐντρέφων. Τί δεῖ λέγειν τὰς ἐκ τῆς γῆς ἀναπνοὰς ἢ τὰς ἐκ τοῦ ποταμοῦ αὔρας; Τό γε μὴν τῶν ἀνθέων πλῆθος ἢ τῶν ὠδικῶν ὀρνίθων ἄλλος μὲν ἂν τις θαυμάσειεν· ἐμοὶ δὲ οὐ σχολὴ τούτοις προσέχειν τὸν νοῦν. Ὁ δὲ μέγιστον εἰπεῖν ἔχομεν τοῦ χωρίου, ὅτι, πρὸς πᾶσαν ὑπάρχον καρπῶν φορὰν ἐπιτήδειον, δι' εὐκαιρίαν τῆς θέσεως ἡδιστον ἐμοὶ πάντων καρπῶν τὴν ἡσυχίαν τρέφει· οὐ μόνον καθότι τῶν ἀστικῶν θορύβων ἀπήλλακται· ἀλλ' ὅτι οὔτε ὀδίτην τινὰ παραπέμπει πλὴν τῶν κατὰ θήραν ἐπιμυγνυμένων ἡμῖν. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ θηροτρόφος ἐστίν, οὐχὶ ἄρκτων ἢ λύκων, μὴ γένοιτο!, ἀλλ' ἐλάφων ἀγέλας καὶ αἰγῶν ἀγρίων καὶ λαγωοῦς βόσκει καὶ εἴ τι τούτοις ὅμοιον».

83. Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Εἶτε γὰρ ἐσθίετε, φησὶν, εἶτε πίνετε, εἶτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε». Καθεζόμενος ἐπὶ τραπέζης, προσείχον· προσφερόμενος τὸν ἄρτον, τῷ δεδωκότι τὴν χάριν ἀποπλήρου· οἴνω

83. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Μ. Βασιλείου στὴ μάρτυρα Ἰουλίττα (Ε.Π. 31, 244).

Πραγματικές παρατηρήσεις: «Εἶτε γὰρ ἐσθίετε... ποιεῖτε»· Α' Κορ. ι', 31. Ὅλα τὰ ὑλικά ἀγαθὰ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς Πατέρες ὡς εὐλογία Θεοῦ. Μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς διδασκαλίας τοὺς τὰ λειτουργικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας ἔχουν εὐχὲς «εἰς χωράφια, κήπους, ἀμπελῶνας», «ἐπὶ εὐλογῆσει σπόρου», «εἰς μετὰ ληψιν σταφυλῆς», «ἐπὶ εὐλογῆσει οἴνου», «εἰς τὸ εὐλογῆσαι ἄλας» κ.λπ.

ὅποια κάνουν πολύ εὐφορη τὰ νερά τοῦ βουνοῦ. Τό τοπίο αὐτό τό περιβάλλει, σάν φράκτης σχεδόν, δάσος ἀπό δέντρα κάθε εἶδους καί ποικιλίας, πού φύτρωσαν δλόγυρα μόνα τους. Εἶναι τέτοια ἡ ὁμορφιά του, ὥστε καί τό νησί τῆς Καλυψῶς, τό ὁποῖο φαίνεται ὅτι ὁ Ὅμηρος τό θαύμασε περισσότερο ἀπ' ὅλα γιά τήν ὁμορφιά του, νά ὑστερεῖ σέ σύγκριση πρός αὐτό.

Καί πράγματι, δέν ὑπολείπεται καί πολύ ἀπό νησί, γιατί περι-κλείεται δλόγυρα μέ φυσικά περιφράγματα. Καί συγκεκριμένα, βαθιά φαράγγια τό διασχίζουν τριγύρω σέ δύο μέρη. Ἐπίσης τό ποτάμι πού κυλά πρός τά κάτω, δίπλα ἀπό τόν γκρεμό, εἶναι καί αὐτό κατά κάποιον τρόπο ἕνα συνεχές καί δύσβατο τεῖχος. Τό ποτάμι τοῦτο, καθῶς τρέχει πιό ὀρμητικά ἀπό τά ποτάμια πού γνωρίζω ἐγώ, ἀγρι-εὐεῖ γιά λίγο προσκρούοντας στόν γειτονικό βράχο· ἀπό ἐδῶ τά νερά του, γυρίζοντας πρός τά πίσω, σχηματίζουν ἕναν βαθύ ὑδατοστρόβι-λο. Τό θέαμα τοῦτο εἶναι πολύ εὐχάριστο σ' ἐμένα καί σέ κάθε θεατή. Ἐπίσης τό ποτάμι ὠφελεῖ πολύ τούς κατοίκους, ἐπειδή στίς δίνες του τρέφει πολλά ψάρια. Καί τώρα τί πρέπει νά εἰπῶ γιά τά δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τήν κατάφυτη γῆ, ἢ γιά τά δροσερά ἀεράκια, πού ἔρχονται ἀπό τό ποτάμι; Βέβαια, ἄλλος θά μπορούσε νά θαναμάσει τό πλήθος τῶν λουλουδιῶν καί τῶν ὠδικῶν πουλιῶν. Σ' ἐμένα ὁμως δέν ὑπάρχει ἐλευθερος χρόνος, γιά νά ἔχω τό νοῦ μου καί σ' αὐτά. Ἀλλά ἡ μεγαλύτερη ὠφέλεια, πού ἔχουμε ἀπό τό τοπίο, εἶναι τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ τοῦτο εἶναι κατάλληλο γιά κάθε παραγωγή καρ-πῶν ἐξαιτίας τῆς κατάλληλης θέσεώς του, μοῦ παρέχει τήν ἡσυχία ὡς τόν πιό γλυκό ἀπ' ὅλους τούς καρπούς. Καί τοῦτο, ὄχι μόνο γιατί εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπό τούς θορύβους τῆς πόλεως, ἀλλά καί γιατί δέν ἀφήνει νά περάσει πρός τά ἐδῶ κανεῖς ὁδοιπόρος, ἐκτός ἀπό ἐκεί-νους πού συναναστρέφονται μαζί μας κατά τό χρόνο πού ἀσχολοῦν-ται μέ τό κυνήγι. Γιατί, ἐκτός ἀπό τά ἄλλα, ὁ τόπος τρέφει καί διά-φορα ζῶα, ὄχι βέβαια ἀρκοῦδες ἢ λύκους, ἄς μή γίνει τέτοιο πρά-γμα!, ἀλλά κοπάδια ἐλάφια καί ἀγριες γίδες, λαγούς καί ἄλλα τέτοια ζῶα».

83. Μετάφραση.

«Εἶτε τρῶτε, λέγει ὁ Ἅπ. Παῦλος, εἶτε πίνετε, εἶτε κάνετε ὀτιδή-ποτε ἄλλο, ὅλα νά τά κάνετε γιά τή δόξα τοῦ Θεοῦ». Λοιπόν, ὅταν

τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος ὑπερείδων, μέμνησο τοῦ παρεχομένου σοι τὸ δῶρον εἰς εὐφροσύνην καρδίας καὶ παραμυθίαν ἀρρωστημάτων. Παρῆλθεν ἡ χρεία τῶν βρωμάτων; Ἡ μέντοι μνήμη τοῦ εὐεργέτου μὴ παρερχέσθω. Τὸν χιτῶνα ἐνδύόμενος, εὐχαρίστει τῷ δεδωκότι· τὸ ἱμάτιον περιβαλλόμενος, αὕξησον τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπην, ὃς καὶ χειμῶνι καὶ θέρει ἐπιτήδεια ἡμῖν σκεπάσματα ἐχαρίστατο, τὴν τε ζωὴν ἡμῶν συντηροῦντα καὶ τὸ ἄσχημον περιστέλλοντα. Ἐπληρώθη ἡ ἡμέρα; Εὐχαρίστει τῷ τὸν ἥλιον μὲν εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ἡμερινῶν ἔργων χαρισαμένῳ ἡμῖν, πῦρ δὲ παρασχομένῳ τοῦ φωτίζειν τὴν νύκτα καὶ ταῖς λοιπαῖς χρεῖαις ταῖς κατὰ τὸν βίον ὑπηρετεῖν».

84. ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΩΜΑ. Ἡ ΑΦΘΑΡΣΙΑ ὩΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Ἀνάστασίς ἐστὶν ἡ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς φύσεως ἡμῶν ἀποκατάστασις... Στάχνες γὰρ ὄντες κατ' ἀρχάς, ἐπειδὴ τῷ καύσῳ τῆς κακίας κατεξηράνθημεν, ὑπολαβοῦσα ἡμᾶς ἡ γῆ διὰ τοῦ θανάτου λυθέντας, πάλιν κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ἀναστάσεως στάχνη ἀναδείξει τὸν γυμνὸν τοῦτον κόκκον τοῦ σώματος, εὐμεγέθη τε καὶ ἀμφιλαφῆ καὶ ὄρθιον καὶ εἰς τὸ οὐράνιον ὕψος ἀνατεινόμενον, τῇ ἀφθαρσίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν θεοπροπῶν γνωρισμάτων ὠραιζόμενον. Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν».

85. Ἡ ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου);

«Καθάπερ οὖν χειμῶνος παρελθόντος καὶ θέρους φανέντος, ἔλκει μὲν πρὸς τὸ πέλαγος τὸ πλοῖον ὁ ναύτης, ἀποσμήχει δὲ ὁ στρατι-

84. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως» (Ἐ.Π. 46, 148 καὶ 157).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή μᾶς ὑπενθυμίζει τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου στὴν Α' Κορ. κεφ. ιε'.

85. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν 3ῃ ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου «εἰς ἀνδριάντας» (Ἐ.Π. 49, 47-59).

κάθεσαι στό τραπέξι, νά προσεύχεσαι· όταν τρώς τό ψωμί, νά εύχαριστείς εκείνον πού στό έχει δώσει· όταν πίνεις τό κρασί καί τονώνεις μέ αυτό τήν ασθενική φύση τοῦ σώματός σου, νά θυμάσαι εκείνον πού σοῦ παρέχει τό δῶρο αυτό, γιά νά σοῦ δημιουργεῖ ψυχική ἀγαλλίαση καί νά σέ ἀνακουφίζει, όταν εἶσαι ἄρρωστος. Περονᾶ ἢ ἀνάγκη τῶν τροφῶν; Ἔσ μήν περονᾶ ὁμως ἡ θύμηση τοῦ εὐεργέτη. Ὅταν φορεῖς τό πουκάμισο, νά ἐκφράζεις εύχαριστία σ' ἐκείνον πού στό έχει δώσει· όταν φορεῖς τό πανωφόρι, νά ἀγαπήσεις περισσότερο τόν Θεό, ὁ ὁποῖος καί γιά τό χειμῶνα καί γιά τό καλοκαίρι μᾶς χάρισε τά κατάλληλα ἐνδύματα, τά ὁποῖα προστατεύουν τή ζωή μας καί κρύβουν τήν ἀσχήμια μας. Τελειώνει ἡ ἡμέρα; Νά εύχαριστεῖς Αὐτόν πού μᾶς χάρισε τόν ἥλιο, γιά νά κάνουμε τίς ἐργασίες τῆς ἡμέρας, καί μᾶς ἔδωσε τή φωτιά, γιά νά μᾶς φωτίζει τή νύχτα καί γιά νά ἐξυπηρετεῖ τίς ὑπόλοιπες ἀνάγκες τῆς ζωῆς».

84. Μετάφραση.

«Ἀνάσταση εἶναι τό νά ἀποκτήσει ἡ φύση μας πάλι τήν παραδεισιακή τῆς κατάσταση... Ἐφόσον κατά κάποιο τρόπο μοιάζουμε μέ τά στάχια, ἔχουμε καταξεραθεῖ ἀπό τή φοβερή ζέστη τῆς ἀμαρτίας. Ἡ γῆ ὁμως πού μᾶς δέχτηκε, ἀφοῦ διαλυθήκαμε μέ τό θάνατο, θά ἀναδείξει στήν ἀνοιξη τῆς ἀναστάσεως τό σῶμα μας, πού μοιάζει μέ γυμνό σπόρο, σέ ἓνα στάχυ ψηλό, λικνιζόμενο, ὄρθιο καί διευθυμένο πρὸς τό ὕψος τοῦ οὐρανοῦ· σ' ἓνα στάχυ στολισμένο μέ τήν ἀφθαρσία καί τά ἄλλα θεϊκά γνωρίσματα. Πραγματικά, πρέπει ἡ θνητή τοῦτη φύση μας νά ντυθεῖ τήν ἀφθαρσία».

85. Μετάφραση.

«Λοιπόν, ὅπως ἀκριβῶς όταν περάσει ὁ χειμῶνας καί ἀρχίσει τό καλοκαίρι, ὁ ναυτικός τραβά τό πλοῖο του στή θάλασσα, ὁ στρατιώτης καθαρίζει τά ὄπλα του καί ἐτοιμάζει τό ἄλογο γιά τόν πόλεμο, ὁ γεωργός ἀκονίζει τό δροπάνι του, ὁ ὁδοιπόρος ἀρχίζει μέ θάρρος μακρινό ἀποδημητικό ταξίδι καί ὁ ἀθλητής γδύνεται καί γυμνώνεται, γιά νά λάβει μέρος στοὺς ἀγῶνες· τό ἴδιο πρέπει νά κάμουμε καί ἐμεῖς τώρα πού ἄρχισε ἡ νηστεία σάν κάποιο πνευματικό καλοκαίρι. Δηλαδή, ὡς στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ, ἄς καθαρίσουμε τά πνευματικά

ώτης τὰ ὄπλα καὶ παρασκευάζει τὸν ἵππον εἰς πόλεμον, καὶ γεωργὸς ἀκονᾶ δρέπανον καὶ ὄδοιπόρος θαρρῶν ἀποδημίας ἄπτεται μακρᾶς καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀθλητῆς ἀποδύεται καὶ γυμνοῦται· οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, καθάπερ θέρους πνευματικῶν τινος τῆς νηστείας φανείσης, καὶ ὡς στρατιῶται τὰ ὄπλα ἀποσμήξωμεν καὶ ὡς γεωργοὶ τὴν δρεπάνην ἀκονήσωμεν καὶ ὡς κυβερνήται πρὸς τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν τοὺς λογισμοὺς ἀντιτάξωμεν καὶ ὡς ὀδῖται τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀποδημίας ἀψώμεθα καὶ ὡς ἀθληταὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἀποδυσώμεθα. Ὁ γὰρ πιστὸς καὶ γεωργὸς καὶ κυβερνήτης καὶ στρατιώτης καὶ ἀθλητῆς καὶ ὄδοιπόρος ἐστὶ... Νηστείαν δὲ οὐ ταύτην λέγω τὴν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστείαν, οὐ τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἁμαρτημάτων... Φάρμακόν ἐστὶν ἡ νηστεία, ἀλλὰ τὸ φάρμακον, κἂν μυριάκις ὠφέλιμον ᾖ, πολυλάκις ἄχρηστον γίνεται διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ χρωμένου. Καὶ γὰρ καὶ καιρὸν εἰδέναι χρὴ, καθ' ὃν δεῖ τοῦτο ἐπιτιθέναι, καὶ ποσότητα αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου καὶ σώματος κοῤῥασιν τὴν δεχομένην καὶ χώρας φύσιν καὶ ὥραν ἔτους καὶ διαίταν κατάλληλον καὶ πολλὰ ἕτερα· ὧν ὅπερ ἂν παροφθεῖη, τοῖς ἄλλοις λυμανεῖται πᾶσι τοῖς εἰρημένοις».

**86. Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
(Μεγάλου Βασιλίου).**

«Ψυχὴν ἔλαβες νοεράν, δι' ἧς Θεὸν περινοεῖς, τῶν ὄντων τὴν φύσιν λογισμῶ καθορᾶς, σοφίας δρέπη καρπὸν ἡδιστον. Πάντα μὲν σοὶ τὰ χερσαῖα ζῶα, ἡμερᾶ τε καὶ ἄγρια, πάντα δὲ τὰ ἐν ὕδασι διαιτώμενα, καὶ ὅσα τὸν ἀέρα διαπέταται τοῦτον, δοῦλά ἐστι καὶ ὑποχείρια. Οὐ σὺ μέντοι τέχνας ἐξεῦρες καὶ πόλεις συννεστήσω καὶ ὅσα ἀναγκαῖα καὶ ὅσα πρὸς τρυφήν ἐπενόησας; Οὐ βάσιμά σοι τὰ πελάγη διὰ τὸν λόγον; Οὐ γῆ καὶ θάλαττα ὑπηρετεῖ τῷ βίῳ τῷ σῶ; Οὐκ ἀῆρ καὶ οὐρανὸς καὶ ἀστέρων χορεῖαι σοὶ τὴν ἑαυτῶν ἐπιδείκνυνται τάξιν;».

86. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στό «Πρόσεχε σεαυτῷ» ('Ε.Π. 31, 212).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Οὐκ ἀῆρ...καὶ ἀστέρων χορεῖαι τὴν ἑαυτῶν ἐπι-

μας όπλα· ός γεωργοί, ός άκονίσουμε τό δραπάνι τής πίστεώς μας· ός κυβερνητές, ός άντιτάξουμε τή λογική στά κύματα τών άποπων επιθυμιών· ός όδοιπόροι, ός άρχίσουμε τό άποδημητικό ταξίδι προς τόν ουρανόν· ός άθλητές, ός έτοιμαστούμε για τούς πνευματικούς άγώνες εναντίον του κακού.

Γιατί ό πιστός είναι και γεωργός και κυβερνήτης και στρατιώτης και άθλητής και όδοιπόρος... Ός νηστεία όμως δέν έννοώ τή νηστεία πού έννοούν οί πολλοί, αλλά τή σωστή νηστεία· δηλαδή όχι μόνο τήν άποχή από τίς τροφές, αλλά και από τά άμαρτήματα... Η νηστεία είναι φάρμακο· τό φάρμακο όμως, και αναριθμητες φορές άν είναι ώφέλιμο, συχνά γίνεται άχρηστο εξαιτίας τής άγνοιας εκείνου πού τό χρησιμοποιεί. Και πράγματι, πρέπει νά γνωρίζουμε τό χρόνο πού πρέπει νά τό χρησιμοποιήσουμε, τήν ποσότητα πού πρέπει νά δώσουμε, τήν κράση του σώματος, στό όποιο θά τό χρησιμοποιήσουμε, τίς τοπικές συνθήκες, τήν εποχή του έτους, τήν κατάλληλη δίαιτα και πολλά άλλα. Όποιοδήποτε από αυτά δέ ληφθει ύπόψη, θά βλάψει όλα εκείνα πού έχουν αναφεροθει».

86. Μετάφραση.

«Έλαβες λογική ψυχή, μέ τήν όποία σκέφτεσαι καλά τόν Θεό, έρευνάς μέ τή σκέψη σου τή φύση τών όντων, θερίζεις τόν γλυκύτατο καρπό τής σοφίας. Όλα τά ζώα τής ξηράς, ήμερα και άγρια, και τής θάλασσας και τά πετεινά είναι ύπηρέτες σου και τά έξουσιάζεις. Μήπως έσύ δέ βρήκες τέχνες, δέν ύδρυσες πόλεις και δέν έπινοήσες όσα είναι αναγκαία για τή ζωή σου και όσα σε τέρπουν; Μήπως τά πέλαγα δέν είναι πλωτά προς χάρη σου εξαιτίας του λογικού σου; Μήπως ή ξηρά και ή θάλασσα δέν έξυπηρετούν τή ζωή σου; Μήπως δέ σου δείχνουν τήν τάξη τους ό άέρας, ό ουρανός και οί κυκλικές κινήσεις τών άστρων;».

δείκνυνται τάξιν; Σ' αυτήν τήν εποχή του γεωκεντρικού κοσμοειδώλου ό Βασίλειος συσχέτιζε τήν επιστημονικοτεχνική πρόοδο του ανθρώπου μέ τόν ουρανόν και τούς άστέρες. Άραγε τί θά έλεγε, άν ζούσε στή σημερινή εποχή τών διαστημικών πτήσεων;

87. Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ ΩΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ (Γρηγορίου Νύσσης).

«Τὶς ἐδίδαξε τὴν μέλισσαν ἐργάζεσθαι τὸν κηρὸν καὶ σὺν ἐκείνῳ τὸ μέλι; Τὶς τὴν πύτνην καὶ τερέβινθον καὶ τῆς μαστίχης τὸ δένδρον τὸν λιπαρὸν ἐκείνον χυμὸν ἀποστάζειν ἐποίησεν; Ἡ τις τὴν Ἰνδῶν χώραν ἐδημιούργησε ξηρῶν καρπῶν καὶ εὐδῶν μητέρα; Τὶς τὴν ἐλαίαν ἔφυνσε, πόνων σωματικῶν καὶ ἀλγηδόνων ἐπίκουρον; Τὶς ἔδωκε ἡμῖν ριζῶν καὶ βοτανῶν διάγνωσιν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ποιότητων μάθησιν; Τὶς τὴν ποιητικὴν τῆς ὑγείας ἰατρικὴν συννεστήσατο; Τὶς ἀνῆκεν ἐκ τῆς γῆς θερμῶν ὑδάτων πηγὰς ἰωμένας; Καὶ προσῆκει εὐκαίρως εἰπεῖν τὸ τοῦ Βαρούχ· Οὗτος (ὁ Θεὸς) ἐξεῦρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο τέχνηαι ἔμπυροὶ καὶ πυρὸς χωρὶς καὶ ἄλλαι ἔνυδροι καὶ μυρία τῶν ἐπιτηδευμάτων εὐρέσεις, ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνευδεῆς ἢ διακονία γένηται. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς οὕτως, ὁ πρῶτος τῆς εὐποίας εὐρετὴς καὶ τῶν ἡμῖν ἀναγκαίων πλούσιος ὁμοῦ καὶ συμπαθὴς χορηγός».

88. ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΓΙΑ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Μὴ ἐπαισχυνώμεθα τέχναις, μηδὲ ὄνειδος εἶναι νομίζωμεν ἐργασίαν, ἀλλὰ ἀργίαν καὶ τὸ μὴ ἔχειν τι ποιεῖν. Εἰ γὰρ ὄνειδος ἦν τὸ ἐργάζεσθαι, οὐκ ἂν αὐτὸ μετῆλθεν ὁ Παῦλος, οὐκ ἂν τοὺς μὴ ἐργαζομένους ἐκέλευσε μηδὲ ἐσθίειν. Ἄμαρτία γὰρ μόνον ἐστὶν ὄνειδος· ταύτην δὲ ἀργία τίττειν εἴωθε καὶ οὐ μίαν καὶ δύο καὶ τρεῖς μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πονηρίαν... Ὅπερ γὰρ ἐστὶν ὁ χαλινὸς τῷ ἵππῳ,

87. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «περί φιλοπτωχείας καὶ εὐποίας» (Ε.Π. 46, 464).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴν περικοπή αὐτὴ ὁ Γρηγόριος Νύσσης παρουσιάζει τίς διαφορὲς μορφές τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς συνέχεια τοῦ εὐεργετικοῦ Του ἔργου μέσα στὸν κόσμον. Ἐπίσης ἐπισημαίνει ποίος πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς τεχνικῆς προόδου («ἵνα ταῖς τοῦ βίου χρεῖαις ἀνευδεῆς ἢ διακονία γένηται»).

87. Μετάφραση.

«Ποιός δίδαξε τή μέλισσα νά κατασκευάζει τό κερί καί τό μέλι; Ποιός ἔκαμε τό πεῦκο, τήν κοκκορεβιθιά καί τό μαστιχόδεντρο νά στάζουν τόν λιπαρό ἐκείνο χυμό; Ἡ ποιός ἔκαμε τή χώρα τῶν Ἰνδιῶν μητέρα τῶν ξηρῶν καί ἀρωματικῶν καρπῶν; Ποιός φύτεψε τήν ἐλιά, πού μᾶς βοηθεῖ μέ τό λάδι της στούς σωματικούς πόνους καί στίς ὀδύνες; Ποιός μᾶς ἔδωσε τή δυνατότητα νά διακρίνουμε τίς ρίζες καί τά βότανα πού ἔχουν θεραπευτική δύναμη, καί νά γνωρίζουμε τίς εἰδικές θεραπευτικές τους ιδιότητες; Ποιός ἴδρυσε τήν ἰατρική πού μᾶς θεραπεύει, ὅταν ἀρρωσταίνουμε; Ποιός ἔβγαλε ἀπό τή γῆ θερμές ἰαματικές πηγές; Καί μέ τήν εὐκαιρία πρέπει νά ποῦμε τό λόγο τοῦ προφήτη Βαρούχ: Αὐτός (ὁ Θεός) βρῆκε κάθε ὁδὸ ἐπιστήμης καί τήν ἔδωσε στό παιδί Του Ἰακώβ καί στόν ἀγαπημένο Του Ἰσραήλ.

Γιά τοῦτο ἀκριβῶς ὑπάρχουν τέχνες πού χρησιμοποιοῦν τή φωτιά καί ἄλλες πού δέν τή χρησιμοποιοῦν, καί ἄλλες πού χρησιμοποιοῦν τό νερό, καί ἀναρίθμητες ἐφευρέσεις τῶν ἐπαγγελματιῶν· γιά νά ἐξυπηρετοῦνται δηλαδή χωρὶς ἔλλειψη οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Καί ὁ Θεός κατ' αὐτό τόν τρόπο εἶναι ὁ πρῶτος ἐφευρέτης τῶν καλῶν ἔργων καί ἐκεῖνος πού μᾶς χορηγεῖ πλουσιοπάροχα καί μέ συμπάθεια ὅλα τά ἀναγκαῖα γιά τή ζωὴ μας».

88. Μετάφραση.

«Ἄς μὴν ντρεπόμαστε γιά τίς χειρωνακτικές ἐργασίες· οὔτε νά νομίζουμε ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι αἰτία γιά κατηγορία· αἰτία γιά κατηγορία εἶναι ἡ ἀργία καί τό νά μὴν ἔχουμε νά κάνουμε κάτι. Γιατί, ἂν ἡ ἐργασία ἦταν ἐντροπή, δέ θά τήν ἐπιδίδωκε ὁ Παῦλος, οὔτε θά παράγγελλε σ' ἐκείνους πού δέν ἐργάζονται, νά μὴν τρῶνε. Ντροπή, πραγματικά, εἶναι μόνο ἡ ἁμαρτία. Τήν ἁμαρτία δμως, καί μάλιστα ὄχι μία ἢ δύο καί τρεῖς μορφές ἁμαρτίας, ἀλλά ὅλη μαζί τήν κακία, τή

88. Περικοπή ἀπό τόν 1ο λόγο τοῦ Χρυσοστόμου στό «Ἀσπάσαθε Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν» (Ρωμ. ιστ', 3) (Ἐ.Π. 51, 193-194 καί 196).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **ὄνειδος**· εἶναι καταφανής ἡ ἐπίδραση τοῦ Ἡσιόδου, ὁ ὁποῖος ἔλεγε: «ἔργον δ' οὐδέν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος». **μηδὲ ἐσθίειν**· Β' Θεσ. γ', 10: «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω».

τοῦτο τὸ ἔργον τῆ φύσει τῆ ἡμετέρα... Οὐκ ἔστι τῶν πάντων οὐδέν, ὃ μὴ διὰ τῆς ἀργίας ἀπόλλυται. Καὶ γὰρ ὕδωρ, τὸ μὲν ἐστηκὸς σήπεται, τὸ δὲ τρέχον καὶ πανταχοῦ πλανώμενον τὴν ἀρετὴν διασφύζει τὴν ἑαυτοῦ· καὶ σίδηρος, ὃ μὲν ἐν ἀργίᾳ κείμενος, ἀπαλώτερός τε καὶ φαυλότερος, ἰφὸ πολλῶν δαπανώμενος, γίνεται· ὃ δὲ ἐν ἐργασίαις ὢν, πολὺ χρησιμώτερος καὶ εὐπρεπέστερος, ἀργύρου παντὸς οὐδὲν ἔλαττον ἀποστίλβων. Καὶ γῆν μὲ τὴν ἀργοῦσαν ἴδοι τις ἂν οὐδὲν ὑγιᾶς ἐκφέρουσαν, ἀλλὰ πονηρὰς βοτάνας καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους καὶ ἄκαρπα δένδρα, τὴν δὲ ἐργασίας ἀπολαύουσαν, καρποῖς ἡμέροις κομῶσαν. Καὶ ἕκαστον τῶν ὄντων ὑπὸ μὲν τῆς ἀργίας φθείρεται, ὑπὸ δὲ τῆς οἰκείας ἐργασίας χρησιμώτερον γίνεται. Ταῦτα οὖν εἰδότες ἅπαντα καὶ πόσον μὲν ἀπὸ τῆς ἀργίας τὸ βλάβος, πόσον δὲ ἀπὸ τῆς ἐργασίας τὸ κέρδος, τὴν μὲν φεύγωμεν, τὴν δὲ διώκωμεν».

**89. Η ΕΠΙΜΕΛΗΣ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ
ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ**
(Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Πᾶσαι αἱ τέχναι, ταῖς μὲν μελέταις συγκροτοῦνται καὶ μείζονες γίνονται· ταῖς δ' ἀργίαις ἀπόλλυνται, μάλιστα δὲ ἡ τῶν λόγων δύναμις. Θεραπευομένη μὲν γὰρ καὶ ἀρδευομένη, μεγίστη γίνεται· ἀμελουμένη δέ, ραδίως ἀποφοιτᾷ καὶ ἀφίπταται».

**90. Η ΑΝΑΓΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**
(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Νόμος ἦν Ἀθήνησι παλαιός, ὡς δ' ἐγὼ φημί, καὶ κάλλιστα ἔχων, ἐπειδὴν φθάσαιεν εἰς ἡβὴν οἱ νέοι, πρὸς τέχνας ἄγεσθαι, ἄγεσθαι δὲ

89. Περικοπή ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίον τῶν ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (ἀριθ. 96) (Ε.Π. 78, 805)

90. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 178η ἐπιστολὴ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «Εὐδοξίῳ ρήτορι» (Ε.Π. 37, 289).

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: ἡ παροιμία παιδεύει· ἡ παροιμία λέγει «μὴ βιάζου ροῦν ποταμοῦ» καὶ ἵπποσύνην δεδαότα... καὶ τῆς ὥδης· τὸ ἀρχαῖο ποιητικὸ ἐπίγραμμα λέγει:

γεννά συνήθως ἡ ἀργία... Λοιπόν, ὅ,τι εἶναι γιὰ τό ἄλογο τό χαλινάρι, τό ἴδιο εἶναι ἡ ἐργασία γιὰ τή φύση μας... Δέν ὑπάρχει τίποτε ἀπολύτως πού νά μὴν καταστρέφεται μέ τήν ἀργία. Πράγματι, καί τό νερό πού εἶναι στάσιμο, βρωμᾷ, ἐνῶ ἐκεῖνο πού τρέχει καί τριγυρίζει παντοῦ, διατηρεῖ τήν καλή του ποιότητα . Καί τό σίδερο, ὅταν δέ χρησιμοποιεῖται, γίνεται μαλακότερο καί ἄχρηστο, ἐπειδή καταστρέφεται ἀπό τή σκουριά· ἐνῶ ἐκεῖνο πού χρησιμοποιεῖται στίς ἐργασίες, εἶναι πολύ χρησιμότερο, ἀλλά καί πιο εὐπαρουσίαστο, ἀφοῦ δέ λάμπει λιγότερο ἀπό κάθε ἀσήμι. Καί τή γῆ πού δέν καλλιεργεῖται, θά μποροῦσε νά τήν ἰδεῖ κανεὶς νά μὴν παραγάει τίποτε ὠφέλιμο, ἀλλά βλαβερά βότανα, ἀγκάθια, τριβόλια καί ἄκαρπα δέντρα, ἐνῶ ἐκεῖνην πού ἀπολαμβάνει τήν ἐργασία, νά εἶναι γεμάτη μέ ἡμερους καρπούς. Καί γενικά ἡ ἀργία καταστρέφει τό καθετί· ἀντίθετα, ἡ ἐργασία κάνει τά πάντα πιο χρήσιμα. Γνωρίζοντας λοιπόν ὅλα τοῦτα, καθὼς ἐπίσης καί πόση εἶναι ἡ βλάβη ἀπό τήν ἀργία καί τό κέρδος ἀπό τήν ἐργασία, ἄς ἀποφεύγουμε τήν πρώτη καί ἄς ἐπιδιώκουμε τή δεύτερη».

89. Μετάφραση.

«Ὅλες οἱ τέχνες μαθαίνονται καλά καί ἀναπτύσσονται μέ τή μελέτη καί τίς ἐπιμελεῖς ἀσκήσεις, ἐνῶ μέ τήν ἀργία χάνονται· καί μάλιστα ἡ ρητορική τέχνη.

Ἡ τέχνη αὐτή, πράγματι, ὅταν καλλιεργεῖται μέ τήν ἀδιάκοπη μελέτη καί ποτίζεται, κατὰ κάποιον τρόπο, μέ ἐπιμελεῖς ἀσκήσεις καί συνεχή χρήση, ἀναπτύσσεται σέ μεγάλο βαθμό· ὅταν ὅμως παραμελεῖται, εὐκόλα ἀποχωρεῖ καί πετᾷ μακριά καί χάνεται».

90. Μετάφραση.

«Ἐπὶ ἤρχε ἕνας παλαιὸς νόμος στήν Ἀθήνα, κατὰ τήν κρίση μου ἄριστος, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο, ὅταν οἱ νέοι ἔφταναν στήν ἐφηβική

«Ἴππεύς ἱππεύειν ἐδάη καί ἀοιδός ἀεΐδεν.

Ἦν δέ τις ἱππεύειν δεδαῶς ἐθέλησιν ἀεΐδεν,

Ἄμφοτέρων ἤμαρτε, καί ἵπποσύνης καί ἀοιδῆς».

Γενικά ἡ περικοπή διδάσκει ὅτι πρέπει νά γίνεται ἐπαγγελματικός προσανατολισμός ἀνάλογα πρὸς τίς ἐμφυτες κλίσεις τῶν νέων.

τὸν τρόπον τοῦτον· προστίθεσθαι δημοσίᾳ ἐκάστης τέχνης ὄργανα καὶ προσάγεσθαι τούτοις τοὺς νέους· ὅτω δὲ τύχη χαίρων ἕκαστος καὶ προστρέχων, τούτου καὶ τὴν τέχνην διδάσκεσθαι· ὡς τοῦ μὲν κατὰ φύσιν ἐπιτυγχάνοντος ὡς τὰ πολλά, τοῦ δὲ παρὰ φύσιν διαμαρτάνοντος. Τί μοι βούλεται τὸ διήγημα; Καὶ σὲ φημί χρῆναι, πρὸς φιλοσοφίαν γὰρ ἔχεις ἐπιτηδείως, ταύτης μὴ ἀμελεῖν, μηδὲ πρὸς ἄλλο τι μᾶλλον ἐθίζεσθαι τῶν οὐκ οἰκείων, ἢ ταύτης περιέχεσθαι πρὸς ἣν νέενυκας, οὐχ ὅτι ἀρίστη μόνον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ προσφρυστέρη. Τὸ δὲ μὴ βιάζεσθαι ροῦν ποταμοῦ καὶ ἡ παροιμία παιδεύει· καὶ ἵπποσύνην δεδαότα μὴ ἄδιδεν ἐθέλει ἢ ποιήσῃς· μὴ τί γένηται; μὴ καὶ τῆς ἵπποσύνης διαμάρτης καὶ τῆς ᾠδῆς».

91. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ» ΣΠΟΥΔΕΣ.

Η «ΠΑΙΔΕΥΣΗ» ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΓΑΘΟ.

(Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Οἶμαι πᾶσιν ἀνωμολογῆσθαι τὸν νοῦν ἐχόντων, παιδεύειν τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον· οὐ ταύτην μόνην τὴν εὐγενεστέραν καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα μόνης ἔχεται τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔξωθεν, ἣν οἱ πολλοὶ Χριστιανῶν διαπτύουσιν ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, κακῶς εἰδότες. Ὡσπερ γὰρ οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ ἀέρα, καὶ ὅσα τούτων, οὐκ ἐπειδὴ κακῶς τινες ἐξειλήφασιν, ἀντὶ Θεοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ σέβοντες, διὰ τοῦτο περιφρονητέον· ἀλλ' ὅσον χρησίμων αὐτῶν καρπούμενοι πρὸς τε ζωὴν καὶ ἀπόλαυσιν ὅσον ἐπικίνδυνον διαφεύγομεν... οὕτω καὶ τούτων τὸ μὲν ἐξεταστικὸν τε καὶ θεωρητικὸν ἐδεξάμεθα· ὅσον δὲ εἰς δαίμοντας φέρει καὶ πλάνην, καὶ ἀπωλείας βυθόν, διεπτύσαμεν· ὅτι μὴν καὶ ἐκ τούτων πρὸς θεοσέβειαν ὠφελήμεθα, ἐκ τοῦ χείρονος τὸ κρεῖττον καταμαθόντες καὶ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων ἴσχυν τοῦ καθ'

91. Περικοπή ἀπὸ τὸν ἐπιτάφιο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό Μ. Βασίλειο (Ἐ.Π. 36, 508-509).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή εἶναι μιά θαυμάσια ἀντίκρουση ἐκείνων πού προπαγανδίζουν τὴν ἀποφυγὴ τοῦ φωτός τῆς «θύραθεν» παιδείας.

ήλικία, οδηγούνταν στά επαγγέλματα, και μάλιστα μέ τόν έξής τρόπο: Τοποθετούνταν φανερά σέ όλους τά εργαλεία κάθε επαγγέλματος και οδηγούνταν οί νέοι σ' αυτά· και ανάλογα μέ τό εργαλείο, γιά τό όποιο τύχαινε νά χαίρεται καθένas και έτρεχε νά τό περιεργαστεί, διδασκόταν και τό επάγγελμα πού σχετιζόταν μέ αυτό. Και τούτο, γιati τό επάγγέλμα πού ταιριάζει μέ τή φύση μας, πετυχαίνει, ενώ εκείνο πού δέν ταιριάζει, άποτυχαίνει. Λοιπόν, τί θέλει νά μου είπει αυτή ή διήγηση; Θέλει νά μου είπει ότι και σύ, άφου έχεις φιλική διάθεση πρός τή φιλοσοφία, δέν πρέπει νά τήν παραμελείς, ούτε νά συνηθίζεις τόν έαυτό σου περισσότερο σέ κάτι άλλο από εκείνα πού δέν άνήκουν σ' αυτήν, αλλά νά επιδιώκεις αυτήν, πρός τήν όποία έχεις εκδηλώσει τήν κλίση σου, όχι μόνο γιati είναι άριστη, αλλά και επειδή είναι περισσότερο κατάλληλη γιά τή φύση σου. Και ή παροιμία διδάσκει ότι δέν πρέπει κανείς νά αλλάξει μέ τή βία τό ρεύμα του ποταμού· και ή ποίηση δέ θέλει ν' ασχολείται μέ τό άσμα εκείνος πού γνωρίζει τήν τέχνη νά διευθύνει τούς ίππους. Και τούτο, γιά νά μή συμβεί τί; Γιά νά μήν άποτύχεις και στήν τέχνη νά διευθύνεις τούς ίππους και στό άσμα».

91. Μετάφραση.

«Νομίζω πώς έχει γίνει παραδεκτό άπ' όλους τούς συνετούς ανθρώπους ότι ή παιδεία είναι τό πρώτο άπό τά άγαθά πού έχουμε· και όχι μόνο ή χριστιανική μας παιδεία, πού είναι ή εκλεκτότερη και επιδιώκει τή σωτηρία και τό κάλλος τών θείων πραγμάτων, τά όποία μόνο μέ τό νοϋ συλλαμβάνονται· αλλά και ή έξωχριστιανική παιδεία, τήν όποία πολλοί χριστιανοί, έχοντας σχηματήσει λανθασμένη αντίληψη γι' αυτήν, τήν περιφρονούν, επειδή, λέγουν, κρύβει δόλιους σκοπούς, είναι επικίνδυνη και άπομακρύνει άπό τόν Θεό. Γιατί όπως ακριβώς δέν πρέπει νά περιφρονούμε τόν ούρανό, τή γή και τόν άέρα, και όσα υπάρχουν σ' αυτά, επειδή μερικοί έχουν σχηματήσει λανθασμένη αντίληψη, και, αντί νά λατρεύουν τό Θεό, λατρεύουν τά δημιουργήματά Του· αλλά άφου παίρνουμε άπ' αυτά ό,τι είναι χρήσιμο γιά τή ζωή και τήν άπόλαυσή μας, άποφεύγουμε ό,τι είναι επικίνδυνο...· κατά τόν ίδιο τρόπο και άπό αυτά πού μās προσφέρει ή έξωχριστιανική παιδεία παραδεχτήκαμε ό,τι είναι χρήσιμο στήν

ἡμᾶς λόγον πεπονημένοι. Οὕκουν ἀτιμαστέον τὴν παιδευσιν, ὅτι τοῦτο δοκεῖ τισιν, ἀλλὰ σκαιοὺς καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας».

92. Η ΩΦΕΛΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ «ΘΥΡΑΘΕΝ» ΠΑΙΔΕΙΑ (Μεγάλου Βασιλείου).

«Καὶ ἡμῖν δὴ οὖν ἀγῶνα προκεῖσθαι πάντων ἀγῶνων μέγιστον νομίζειν χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ πονητέον εἰς δύναμιν ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευήν, καὶ ποιηταῖς καὶ λογοποιοῖς καὶ ῥήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὀμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσσεσθαι. Ὡσπερ οὖν οἱ δεισοποιοί, παρασκευάσαντες πρότερον θεραπειᾶς τισὶν ὃ τί ποτ' ἂν ἦ τὸ δεξόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐπάγουσιν, ἂν τε ἄλουργόν, ἂν τέ τι ἕτερον ἦ· τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἅπαντα τὸν χρόνον ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄραν ἔθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. Εἰ μὲν οὖν ἐστὶ τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους τοῖς λόγοις, προὔρουσιν ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνῶσις γένοιτο· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε, παράλληλα θέντας, καταμαθεῖν τὸ διάφορον, οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν τοῦ βελτίονος».

93. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗ ΦΥΣΗ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Ἐβάδιζον κατ' ἐμαυτὸν, ἤδη κλινούσης ἡμέρας. Ἀκτὴ δὲ ἦν ὁ περίπατος. Ἐβάδιζον οὖν καὶ οἱ πόδες ἐφέροντο, ἢ δὲ ὄψις εἶχε τὴν

92. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (Ἐ.Π. 31, 568).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ στάση τοῦ Μ. Βασιλείου σχετικά πρὸς τὴν «θύραθεν» παιδεία δὲν εἶναι ἀρνητικὴ οὔτε δουλική, ἀλλὰ κριτικὴ.

93. Περικοπή ἀπὸ τὸν 26ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα» (Ἐ.Π. 35, 1237).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Στὴν περικοπὴ αὐτὴ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζην-

ἔρευνα καί στίς θεωρητικές ἀναζητήσεις, ἐνῶ ἀποκρούσαμε καθετί πού ὀδηγεῖ στήν εἰδωλολατρεία, στήν πλάνη καί στό βάθος τῆς καταστροφῆς. Μάλιστα ἀπό τήν ἐξωχριστιανική παιδεία ἔχουμε καί ὠφελῆ στήν εὐσέβεια καί στή λατρεία τοῦ Θεοῦ, γιατί γνωρίσαμε καλά τό ἀνώτερο ἀπό τό χειρότερο καί ἔχουμε κάμει δύναμη τῆς διδασκαλίας μας τίς ἀδυναμίες ἐκείνης. Λοιπόν δέν πρέπει νά περιφρονοῦμε τήν παιδεία, ἐπειδή μιὰ τέτοια περιφρόνηση φαίνεται καλό σέ μερικούς· ἀντίθετα, πρέπει νά θεωροῦμε ἀμαθεῖς καί ἀμόρφωτους τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν αὐτήν τήν ἀντίληψη».

92. Μετάφραση.

«Καί ἐμεῖς λοιπόν εἶναι ἀνάγκη νά πιστεύουμε ὅτι βρίσκεται μπροστά μας ὁ μέγιστος ἀπ' ὅλους τούς ἀγῶνες, πού γιά χάρη του πρέπει νά κάνουμε τά πάντα καί νά κοπιᾶζουμε ὅσο μπορούμε γιά τήν κατάλληλη προετοιμασία· καί νά μελετοῦμε τά ἔργα τῶν ποιητῶν, τῶν πεζογράφων καί τῶν ρητόρων, καί νά συναναστρεφόμεστε μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους, ἀπ' ὅπου πρόκειται νά ὑπάρξει κάποια ὠφέλεια γιά τή φροντίδα τῆς ψυχῆς. Λοιπόν, ὅπως οἱ βαφεῖς, ἀφοῦ προηγουμένως φροντίσουν νά ἐτοιμάσουν καθετί πού θά βάψουν, τότε ρίχνουν τό χρώμα, εἴτε αὐτό εἶναι γνήσιο πορφυρό εἴτε κάποιο ἄλλο· κατά τόν ἴδιο τρόπο κι ἐμεῖς· ἂν δηλαδή πρόκειται νά διατηρήσουμε ἀνεξίτηλη τή δόξα τοῦ καλοῦ γιά πάντα, πρέπει νά προετοιμαστοῦμε πρῶτα μέ τή μελέτη τῶν ἔργων τῆς ἐξωχριστιανικῆς παιδείας, καί κατόπιν νά ἀκούσουμε τίς ἱερές καί μυστικές ἀλήθειες τοῦ Εὐαγγελίου. Συμβαίνει καί ἐδῶ κάτι ἀνάλογο μέ τό ἐξῆς: Πρῶτα συνηθίζουμε νά βλέπουμε τόν ἥλιο στό νερό, καί ἔπειτα στρέφουμε τά πρόσωπά μας πρὸς τό ἴδιο τό φῶς.

Ἐν ἑπομένῳ οἱ διδασκαλίες αὐτές ἔχουν κάποια συγγένεια μεταξὺ τους, θά μᾶς ἦταν ὠφέλιμο νά τίς γνωρίζαμε· ἂν ὅμως δέν ἔχουν συγγένεια, καί μόνο τή διαφορά τους νά γνωρίσουμε, ἐξετάζοντάς τες παρᾶλληλα, θά συντελέσει πολύ στό νά διαπιστώσουμε ποιὰ εἶναι ἡ καλύτερη».

93. Μετάφραση.

«Βάδιζα μόνος μου τήν ὥρα πού ἄρχισε νά βραδιάζει. Ὁ περίπατος γινόταν σέ κάποια ἀκρογιαλιά... Ἐνῶ λοιπόν περπατοῦσα,

θάλασσαν. Ἡ δὲ ἦν θέαμα οὐχ ἡδύ, καίτοιγε ἄλλως ἡδιστον οὔσα, ὅταν γαλήνη πορφύρηται καὶ προσπαίξῃ ταῖς ἀκταῖς ἡδύ τι καὶ ἡμερον. Ἄλλὰ τί τότε; Ἀνέμου μεγάλου πνέοντος, διηγείρετό τε καὶ ἐπωρύετο· τῶν δὲ κυμάτων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιούτοις κινήμασι, τὰ μὲν πόρρωθεν ἀνιστάμενα καὶ κατὰ μικρὸν κορυφούμενα, εἴτ' ἐλαττούμενα, πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐλύετο· τὰ δὲ ταῖς γείτοσι πέτραις προσπίπτοντα καὶ ἀποκρούμενα, εἰς ἄχνην ἀφρώδη καὶ ψιλὴν ἐσκορπίζετο. Ἐνθα κάχληκες μὲν καὶ φνκία καὶ κήρυνκες καὶ τῶν ὄστρέων τὰ ἐλαφρότατα ἐξωθεῖτο καὶ ἀπεπτύετο· ἔστι δὲ ἃ καὶ ἡρπάζετο πάλιν, ἀναχωροῦντος τοῦ κύματος. Αἱ δὲ ἦσαν ἄσειστοι καὶ ἀτίνακτοι».

**94. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ.
Η «ΑΜΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΑΜΕΙΝΟΝ ΦΕΡΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗ»
(Μεγάλου Βασιλείου).**

«Κάθαρσις οὐδὲ ψυχῆς, ὡς ἀθρόως τε εἰπεῖν καὶ ὑμῖν ἱκανῶς, τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάζειν· μὴ ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν ἐπιδείξεισι, μὴ διὰ τῶν ὠτῶν διεφθαρμένην μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. Ἀνελευθερίας γὰρ δὴ καὶ ταπει-

νός περιγράφει θαυμάσια τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «ὑψηλοῦ», ὅπως αὐτὴ φαίνεται ἐπὶ τρικυμισμένη θάλασσα. Τό αἰσθητικὰ «ὑπέροχο» ἢ «ὑψηλό» τό ζεῖ κανεῖς, ὅταν βρισκεται μπροστά σέ ἀντικείμενα ἢ φαινόμενα, ποῦ δέν ἔχουν αὐστηρά καθορισμένη καὶ στατικὴ ἄρμονικὴ μορφὴ καὶ ποῦ ὑπερπηδοῦν κάθε μέτρο καὶ ὄριο μέ τόν μεγαλειώδη δυναμισμό τους, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ δέος ἀλλὰ καὶ εὐχάριστη ἐντύπωση ἀνυψώσεως καὶ γοητείας τοῦ πνεύματος μας. Σέ ἄλλη περίπτωση ὁ Γρηγόριος παρουσιάζει τὴν αἰσθητικὴ κατηγορία τοῦ «χαριέντος», ποῦ παρουσιάζεται κυρίως τὴν περίοδο τῆς ἀνοίξεως. «Νῦν, λέγει, αἰγιαλοῖς κύματα σπένδεται, ἡλίψ δὲ νέφος, ἀέρι δὲ ἄνεμοι, γῆ δὲ φυτοῖς, φυτὰ δὲ ὄψεσι. Νῦν πηγαὶ διαυγέστερον νάουσι· νῦν δὲ ποταμοὶ δαψιλέστερον, τῶν χειμερίων δεσμῶν λυθέντες. Καὶ λειμῶν εὐδωδεῖ καὶ φυτὸν βρῦει καὶ κείρεται πῶα καὶ ἄρνες ἐπισκίρτωσι χλοεραῖς ταῖς ἀρούραις (= τοῖς ἀγροῖς). Ἄρτι δὲ ποιμὴν καὶ βουκόλος ἀρμόζονται σύριγγας καὶ νόμιον ἐμπνέουσι μέλος... Μέλισσα... λειμῶνας ἐφίπταται καὶ σὺλᾶ τὰ ἄνθη... Ἄρτι δὲ καλῖαν ὄρνις πῆγνυσι.. Πάντα Θεόν ὑμνεῖ καὶ δοξάζει φωναῖς ἀλαλήτοις» (Ἐ.Π. 36, 617-619).

Πάντες γενικά οἱ Πατέρες ἐξυμνοῦν τό κάλλος τῆς φύσεως, ποῦ ἐνεβάζει τό νοῦ στό «πανυπερτέλειον» κάλλος τοῦ Θεοῦ.

παρατηρούσα τή θάλασσα. Τό θέαμα δέν ἦταν χαρούμενο, ἄν καί ἄλλες φορές εἶναι πολύ πολύ χαρούμενο, ὅταν γίνεται σκοτεινή μέ τή γαλήνη καί κάτι τό εὐχάριστο καί ἤμερο χαριεντίζεται μέ τ' ἀκρογιαλία. Ἐπειδή φυσοῦσε δυνατός ἄερας, ἡ θάλασσα σηκωνόταν ψυλά καί βούιζε δυνατά. Ἀπό τά κύματα – συνηθισμένο φαινόμενο στίς θαλασσοταραχές – ἄλλα ἀνυψώνονταν ἀπό μακριά καί σιγά σιγά σχημάτιζαν κορυφή· ἔπειτα χαμῆλωναν καί διαλύονταν στ' ἀκρογιαλία. Ἄλλα, ἀφοῦ ἔπεφταν μέ ὀρμή στούς γειτονικούς βράχους καί ἀποκρούονταν, σκορπίζονταν σέ ἀφρούς. Τότε βότσαλα, φύκια, κογχύλια καί ἐλαφρά στρεΐδια σπρώχονταν πρός τά ἔξω καί ἔβγαιναν στήν ἀκρογιαλία· ἄλλα τό κύμα ὑποχωρώντας ἔπαιρνε πάλι πρός τά μέσα πολλά ἀπό αὐτά καί τυχόν ἄλλα ἐλαφρά ἀντικείμενα πού ὑπῆρχαν στήν ἀκρογιαλία.

Οἱ βράχοι ὁμως ἦταν ἀσάλευτοι καί ἀκλόνητοι».

94. Μετάφραση.

«Καθαρισμός ὁμως ψυχῆς, γιά νά σᾶς μιλήσω γενικά καί ὅπως πρέπει, εἶναι ἡ περιφρόνηση τῶν ἡδονῶν πού προέρχονται ἀπό τίς αἰσθήσεις· νά μήν τρέφουμε δηλαδή τά μάτια μας μέ τίς ἀπρεπεῖς ἐπιδειξίεις τῶν θαυματοποιῶν, οὔτε νά κατακλύζουμε τίς ψυχές μας μέ ἀνήθικη μελωδία μέσω τῶν αὐτιῶν μας. Γιατί ἀπό τό εἶδος αὐτό τῆς μουσικῆς γεννιοῦνται συνήθως καί ὑπάρχουν μέσα στήν ψυχή πάθη, τά ὁποῖα τήν ὑποδουλώνουν καί τήν ταπεινώνουν. Ἄλλά πρέπει νά ἐπιδιώκουμε τήν ἄλλη μουσική, τήν ἀνώτερη, πού ὀδηγεῖ καί στό καλύτερο. Τῆ μουσική αὐτή χρησιμοποιώντας καί ὁ Δαυίδ, ὁ ποιητής τῶν ἱερῶν ψαλμῶν, ἐλευθέρωνε τόν Βασιλιά Σαούλ ἀπό τήν βαριά ψυχική κατάθλιψη.

Λέγεται ἐπίσης ὅτι καί ὁ Πυθαγόρας, ὅταν κάποτε συνάντησε

94. Περικοπή ἀπό τό λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου «Πρός τοὺς νέους...» (Ἐ.Π. 31, 581-584).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ὅλη ἡ περικοπή φανερώνει ὅτι ἀπό τή χριστιανική ἀποψη εἶναι ἀπαράδεκτη κάθε μορφή τέχνης, ἡ ὁποία γεννᾷ τά ἀνελευθερίας καί ταπεινότητος ἔκγονα πάθη». Γιά τό λόγο αὐτό οἱ Πατέρες καταπολεμοῦσαν τό αἰσχρό θέατρο τῆς ἐποχῆς τους, τό ὁποῖο κατά τόν Χρυσόστομο ἦταν «ἐπιθυμίας ἀτόπου κατασκευή, μοιχείας μελέτη, ἀκολασίας διδασκαλείον».

νότητος ἔγκονα πάθη ἐκ τοῦ τοιούτουδε τῆς μουσικῆς εἵδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἄλλὰ τὴν ἐτέραν μεταδιωκτέον ἡμῖν, τὴν ἀμείνω τε καὶ εἰς ἄμεινον φέρουσαν, ἣ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ ποιητὴς τῶν ἱερῶν ἁσμάτων, ἐκ τῆς μανίας τὸν βασιλέα καθίστη. Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν, κωμαστικαῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεῦσαι τὸν ἀλητὴν τὸν τοῦ κόμου κατάρχοντα, μεταβαλόντα τὴν ἀρμονίαν, ἐπανησασαί σφισι τὸ Δώριον· τοὺς δὲ οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους, ὥστε, τοὺς στεφάνους ρίφαντας, αἰσχυνομένους ἐπανελθεῖν. Ἔτεροι δὲ πρὸς αἰλὸν κορυβαντιῶσι καὶ ἐκβαχεύονται. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγιοῦς ἢ μοχθηρᾶς μελωδίας ἀναπλησθῆναι.

95. ΟΙ ΩΦΕΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΑΛΜΩΔΙΑ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Διὰ τοῦτο τὰ ἑναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν ἢ καὶ ὄλως οἱ νεαροὶ τὸ ἦθος τῷ μὲν δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται...

Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτῆς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός, ἔνωσις διεστώτων, ἐχθραίνόντων διαλλακτῆριον. Τίς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἠγεῖσθαι δύναται, μεθ' οὗ μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; Ὡστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἢ ψαλμωδία παρέχεται οἷονεὶ σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν ἔνωσιν τὴν συνφδίαν ἐπινοήσασα καὶ εἰς ἐνὸς χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζουσα».

96. Η ΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΛΟΥΣ

(Ψευδο-Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου).

«Ἄχραντοι γὰρ εἰσιν αἱ τοῦ Θεοῦ κρύφια καὶ ὑπὲρ νοῦν εὐώδεις εὐπρόπειαι καὶ νοητῶς ἐμφαίνονται μόνοις τοῖς νοεροῖς... Τὸ γὰρ τῆς

95. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου στὸν πρῶτο ψαλμὸ (Ἐ.Π. 29, 212).

96. Περικοπή ἀπὸ τὸ ἔργο «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας», τὸ ὁποῖο ἀποδόθηκε στὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη, ἀλλ' ἔχει ὅμως γραφεῖ γύρω στὰ 500 μ.Χ. (Ἐ.Π. 3, 473).

χορευτές μεθυσμένους, πού τραγουδοῦσαν κάνοντας ἀσχήμιες στούς δρόμους, παρακάλεσε ἐκείνον πού ἔπαιζε τόν αὐλό καί ἦταν ἀρχηγός αὐτῆς τῆς ὀργανιστικῆς πομπῆς, νά ἀλλάξει ἀρμονία καί νά τούς παίξει μέ τόν αὐλό τό δωρικό μέλος· τότε ἐκείνοι τόσο ὀρθοφρόνησαν μέ τή μελωδία αὐτή, ὥστε, ἀφοῦ πέταξαν τά στεφάνια, γύρισαν πάλι μέ ντροπή στά σπίτια τους. Ἔλλοι ὅμως μέ τόν ἦχο τοῦ αὐλοῦ γίνονται ἔξαλλοι ἀπό μανιώδη ἐνθουσιασμό καί πέφτουν σέ βακχική μανία. Τόσο μεγάλη λοιπόν εἶναι ἡ διαφορά στόν ἄνθρωπο, ὅταν γεμίζει τήν ψυχή του μέ καλή ἢ μέ κακή μελωδία».

95. Μετάφραση.

«Οἱ ἀρμονικές αὐτές μελωδίες τῶν ψαλμῶν ἔχουν ἐπινοηθεῖ γιά χάρη μας, ὥστε τά παιδιά ἢ καί οἱ τελείως ἀνώριμοι στόν τρόπο τῆς ζωῆς νά φαίνονται βέβαια ὅτι ψάλλουν, στήν πραγματικότητα ὅμως νά μορφώνονται πνευματικά.... Ὁ ψαλμός γαληνεύει τίς ψυχές, βραβεύει τήν εἰρήνη, καταπραῖνει τό θόρυβο καί τά κύματα τῶν ἀνήσυχων λογισμῶν. Καί τοῦτο, γιατί μαλακώνει τήν ὀργανισμένη ψυχή καί σωφρονίζει ὅ,τι εἶναι ἀχαλίνωτο. Ὁ ψαλμός συνδέει τούς φίλους, ἐνώνει τούς χωρισμένους, συμφιλιώνει τούς ἐχθρούς. Πράγματι, ποιός μπορεῖ νά θεωρεῖ ἀκόμη ὡς ἐχθρό του ἐκείνον, μέ τόν ὁποῖο συμπροσευχήθηκε στόν Θεό;

Ἔσπε ἡ ψαλμωδία προσφέρει καί τό μέγιστο ἀπό τά ἀγαθά, τήν ἀγάπη· γιατί κατά κάποιο τρόπο ἐπινόησε τή μουσική συμφωνία σάν κάποιο δεσμό γιά τήν ἔνωση καί συνταιριάζει τό λαό στήν ἀρμονία τῶν φωνῶν ἐνός χοροῦ».

96. Μετάφραση.

«Πραγματικά, οἱ μυστικές καί ἀνώτερες ἀπό τή δύναμη τῆς διάνοιάς μας μυρωδάτες ἐμφανίσεις τῆς θείας ὠραιότητος εἶναι ἀμόλυντες καί φαίνονται νοερά μόνο μέσα στά λογικά ὄντα... Γιατί τό ἀμετάβλητο ὁμοίωμα τῆς θεόμορφης ἀρετῆς, πού εἶναι κατασκευασμένο μέ καλή μίμηση, καθώς ἀποβλέπει σ' κείνο τό ὑπεραισθητό καί μυ-

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή, ἡ ὁποία φανεράνει τό μυστικισμό τοῦ δευδο-Διονυσίου, μαρτυρεῖ ὅτι αὐτός γνωρίζει τήν πλατωνική καί νεοπλατωνική φιλοσοφία.

θεοειδοῦς ἀρετῆς ἀπαράγραπτον εὖ μεμιμημένον ἄγαλμα πρὸς ἐκεῖνο τὸ νοητὸν καὶ εὐῶδες ἀφορῶν κάλλος, οὕτως ἐαντὸ τυποῖ καὶ διαπλάττει πρὸς τὸ κάλλιστον μίμημα... Οὕτω τοῖς φιλοκάλοις ἐν νῶ γραφεῦσιν ἢ πρὸς τὸ εὐῶδες καὶ κρύφιον κάλλος ἀτενῆς καὶ ἀπαρέγκλιτος θεωρία τὸ ἀπλανὲς δωρῆσται καὶ θεοειδέστατον ἴνδαλμα».

97. Η ΕΚΛΟΓΗ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

(Μεγάλου Φωτίου).

«Μὴ ταχὺς ἦσθα ζευγνύειν εἰς φιλίαν· συζεύξας δέ, παντὶ τρόπῳ τὸν δεσμὸν ἄλυτον συντήρει, ἅπαν τοῦ πλησίον ἀνέχων τὸ βᾶρος, πλὴν εἰ ψυχῆς κίνδυνον ἐπάγει... Ἐκείνοις δὲ κέχρησο φίλοις, οἱ πρὸς ἑτέρους κατὰ πάντα καιρὸν ἄδολον διεσώσαντο τὴν φιλίαν καὶ μήτε εὐπραγοῦσι βασκανίας ἐπέβαλον ὀφθαλμόν, μήτε ἡμέλησαν δυσπραγούντων. Πολλοὶ γὰρ κακῶς μὲν πράττουσιν ἐπεκούρησάν τε καὶ συνήρρησαν τοῖς φίλοις, εὖ δὲ φερομένων, ὄραν οὐκ ἤνεγκαν τὴν εὐημερίαν· καὶ οὐδ' οὐκ ἤλεγε καιρὸς συμπαθείας, τούτους ἐφώρασε τὸ πάθος τοῦ φθόνου. Κτῶ τοίνυν φίλους, μὴ τοὺς φαύλους, ἀλλὰ τοὺς ἀρίστους...· μὴ ζῆτει δὲ παρὰ φίλων ἀκούειν τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ ἀληθῆ μᾶλλον».

98. ΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΦΙΛΩΝ

(Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Τὸν φιλοῦντά με, οὐχ ὅταν ἐπαινῇ με μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐγκαλῇ καὶ διορθῶται, τότε φαίην ἂν ἔγωγε φιλεῖν. Τὸ μὲν γὰρ ἀπλῶς πάντα ἐπαινεῖν, καὶ τὰ καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ μὴ καλῶς, οὐκ ἔστι

97. Περικοπή ἀπὸ τὴν 6η ὁμιλία τοῦ Μ. Φωτίου «πρὸς Μιχαὴλ τὸν Ἄρχοντα Βουλγαρίας» (Ι. Βαλέττα, Φωτίου ἐπιστολαί, ἐν Λονδίῳ 1864, σ.229-230).

Πραγματικές παρατηρήσεις: **συντήρει**· πρβλ. τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Βραδέως μὲν γίνου φίλος· γενόμενος δέ, πειρῶ διαμένειν». **διεσώσαντο τὴν φιλίαν**· πρβλ. ἐπίσης τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτη: «Μηδένα φίλον ποιοῦ, πρὶν ἂν ἐξετάσης πῶς κέχρηται τοῖς πρότερον φίλοις». **τό πάθος τοῦ φθόνου**· κατὰ τὸν Πλάτωνα ὁ φθόνος εἶναι «λύπη ἐπὶ φίλων ἀγαθοῖς ἢ οὔσι ἢ γεγεννημένοις».

ρωδάτο κάλλος, διαμορφώνει με αυτό τον τρόπο τον έαυτό του και τον διαπλάσσει στην ωραιότητα απομίμηση Έκείνου... Έτσι ή σταθερή και αδιάκοπη θεωρητική ένατένιση προς τό μυρωδάτο και μυστικό κάλλος θά χαρίσει στους ζωγράφους, πού αγαπούν τό ωραίο και δέν εΐναι άλλοι, παρὰ ή ίδια ή διάνοιά μας, τό όμοίωμα πού εΐναι σταθερό και έχει μορφή πάρα πολύ όμοια προς τή μορφή του Θεού».

97. Μετάφραση.

«Μή βιάζεσαι νά δημιουργείς φιλικούς δεσμούς· αν όμως δημιουργήσεις, νά διατηρείς αδιάλυτο τό δεσμό με κάθε τρόπο, βαστάζοντας όλο τό βάρος του πλησίον, εκτός αν τουτο έχει ως συνέπεια κάποιο κίνδυνο για τήν ψυχή σου... Νά κάνεις φίλους εκείνους πού διατήρησαν πάντοτε ειλικρινή τή φιλία τους προς τους άλλους, και δέν τους είδαν με μάτι ζηλοτυπίας, όταν ευτυχοῦσαν, ούτε αδιαφόρησαν, όταν δυστυχοῦσαν. Γιατί πολλοί πρόσφεραν συνδρομή και βοήθησαν τους φίλους, όταν δυστυχοῦσαν· όταν όμως ευτυχοῦσαν, δέν μπορούσαν νά βλέπουν τήν ευτυχία τους· κι εκείνους πού δέν τους φανέρωσε ο καιρός τής συμπάθειας, αν ήταν πραγματικοί φίλοι ή όχι, τους ανακάλυψε τό πάθος του φθόνου. Νά κάνεις λοιπόν φίλους όχι τους φαύλους, αλλά τους άριστους· νά μή ζητᾶς όμως νά ακουῖς τά ευχάριστα από τους φίλους· νά ζητᾶς καλύτερα νά ακουῖς τά αληθινά».

98. Μετάφραση.

«Για εκείνον πού εΐναι φίλος μου, θά έλεγα πώς με αγαπᾶ όχι μόνο όταν με επαινεί, αλλά και όταν με κατηγορεΐ και με διορθώνει. Γιατί τό νά επαινεί κανείς όλα ανεξαιρέτως, δηλαδή και τά καλά και τά άσχημα, δέν εΐναι γνώρισμα φίλου, αλλά άπατεώνα και είρωνα· ενώ νά επαινεί κανείς, αν γίνεται κάτι πού πρέπει, και νά κατηγορεΐ, αν γίνεται κάποιο σφάλμα, τουτο εΐναι γνώρισμα φίλου και κηδεμόνα... Τόν έχθρο λοιπόν δέν τον δέχομαι, ούτε όταν επαινεί· τό φίλο

98. Περικοπή από τήν όμιλία του Χρυσοστόμου στο «Σαῦλε, Σαῦλε, τι με διώκεις;» (Πραξ. θ', 4) ('Ε.Π. 51, 131).

Πραγματικές παρατηρήσεις: φησί τις· στίς Παροιμ. κζ' 6.

φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος· τὸ δὲ ἐπαινεῖν μὲν ἂν τι τῶν δεόντων γίνηται, ἐγκαλεῖν δὲ ἂν τι διάμαρτάνηται, τοῦτο φίλου καὶ κηδεμόνος... Τὸν μὲν οὖν ἐχθρὸν οὐδὲ ἐπαινοῦντα δέχομαι, τὸν δὲ φίλον καὶ ἐγκαλοῦντα προσίεμαι. Ἐκεῖνος, κἂν φιλῇ με, ἀδηγὸς ἐστίν· οὗτος κἂν τραυματίσῃ με, ποθεινὸς ἐστίν· ἐκεῖνου τὸ φίλημα ὑποψίας γέμει, τούτου τὸ τραῦμα κηδεμονίαν ἔχει. Διὰ τοῦτο, φησί τις· «Ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλου ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθροῦ».

99. Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ-ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἐνθα ἂν ἦ ἀγάπη, πάντα οἰστά ἐστίν. «Σπουδάζοντες, φησί, τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Τί ἐστὶν ἐνότης πνεύματος; Καθάπερ ἐν σώματι πνεῦμά ἐστι τὸ πάντα συνέχον καὶ ἐν τι ποιοῦν τὸ ἐν διαφόροις ὄν μέλεσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Διὰ γὰρ τοῦτο τὸ Πνεῦμα ἐδόθη, ἵνα τοὺς γένηι καὶ τρόποις διαφόροις διεστηκότας ἐνώση. Ὁ γὰρ γέρον καὶ ὁ νέος, ὁ πένης καὶ ὁ πλούσιος, ὁ παῖς καὶ ὁ ἔφηβος, ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ καὶ πᾶσα ψυχὴ ἐν τι γίνεταί καὶ μᾶλλον ἢ εἰ σῶμα ἐν ἦν. Ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας πολλῶν μεῖζων ἐκείνη καὶ πλείων ἢ ἀκριβεία τῆς ἐνώσεως. Ἡ γὰρ τῆς ψυχῆς συνάφεια ἀκριβεστέρα ἐστὶν ὅσῳ καὶ ἀπλῆ καὶ μονοειδὴς ἐστί. Πῶς δὲ αὕτη φυλάττεται; «Ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης». Οὐκ ἐστὶν ἐν ἐχθρῶ καὶ διαστάσει ταύτην εἶναι... Καλὸς οὗτος ὁ δεσμός· τούτῳ τῷ δεσμῷ καὶ ἀλλήλοις καὶ πρὸς τὸν Θεὸν συνδήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς... Ὁ ἰσχυρὸς καὶ δεδεμένος μετὰ τοῦ ἀσθενοῦς διαβαστάζει τε ἐκεῖνον καὶ οὐκ ἀφήσιν ἀπολέσθαι· κἂν μετὰ τοῦ ραθύμου προσδεθῇ, διεγείρει μᾶλλον αὐτόν. «Ἀδελφός γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, φησὶν, ὡς πόλις ὀχυρά». Ταύτην τὴν ἄλυσιν οὐχ ὁδῶν διάστημα κωλύσαι δύναται, οὐκ οὐρανός, οὐ γῆ, οὐ θάνατος, οὐκ ἄλλο οὐδέν, ἀλλὰ πάντων ἐστὶ κρείττων καὶ ἰσχυρότερα».

99. Περικοπή ἀπὸ τοῦ Ἰπόμνημα τοῦ Χρυσοστόμου στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή (Ε.Π. 62, 72-73).

Πραγματικὴ παρατήρησις: «σπουδάζοντες... ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης» Ἐφεσ. δ', 3. «ἀδελφός γάρ... ὡς πόλις ὀχυρά» Παροιμ. ιη', 19.

ὁμως τόν ἀφήνω νά ῥθει κοντά μου, ἀκόμη καί ὅταν μέ κατηγορεῖ. Ὁ ἐχθρός, καί ἂν ἐκδηλώνει ἀγάπη πρὸς ἐμένα, εἶναι ἀηδιστικός· ἐνῶ ὁ φίλος, καί ὅταν μοῦ προξενεῖ τραύματα, εἶναι ἐπιθυμητός. Τό φίλημα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι γεμάτο ἀπό ὑποψία· ἐνῶ τό τραῦμα ἀπό τό φίλο εἶναι ἀποτέλεσμα κηδεμονίας. Γι' αὐτό κάποιος λέγει: «Ἐμπνέουν περισσότερο ἐμπιστοσύνη τά τραύματα πού προέρχονται ἀπό τό φίλο, παρά τά θεληματικά φιλήματα τοῦ ἐχθροῦ».

99. Μετάφραση.

«Ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἐκεῖ εἶναι ὅλα ὑποφερτά. «Νά φροντίζετε μέ προθυμία, λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, νά διατηρεῖτε, μέσω τοῦ συνδέσμου τῆς εἰρήνης, τήν ἐνότητα πού μᾶς ἔδωσε τό Πνεῦμα». Τί εἶναι ὁμως ἡ ἐνότητα τοῦ Πνεύματος; Ὅπως ἀκριβῶς στό σῶμα, τό πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο πού τά συγκρατεῖ ὅλα καί κάνει ἕνα πράγμα ἐκεῖνο πού ὑπάρχει στά διάφορα μέλη, κάτι ἀνάλογο γίνεται κι ἐδῶ. Πράγματι, γι' αὐτό τό σκοπό δόθηκε τό Πνεῦμα· γιά νά ἐνώσει δηλαδή ἐκείνους πού ἦταν χωρισμένοι ἐξαιτίας τῆς διαφορετικῆς καταγωγῆς καί τῶν διαφορετικῶν συνηθειῶν. Ἔτσι ὁ γέρος καί ὁ νέος, ὁ φτωχός καί ὁ πλούσιος, τό παιδί καί ὁ ἔφηβος, ἡ γυναίκα καί ὁ ἄντρας καί κάθε ἄλλη ψυχή γίνονται μιᾷ ἐνότητι, καί μάλιστα πολύ τελειότερη ἀπό τό νά ἦταν ἕνα σῶμα. Πράγματι, ἡ πνευματική συγγένεια εἶναι μεγαλύτερη ἀπό τήν σωματική καί ἡ τελειότητα τοῦ δεσμοῦ της περισσότερο. Καί τοῦτο, γιατί ἡ ψυχική σύνδεση εἶναι πιό τέλεια, ἀπόλυτη καί μοναδική. Μέ ποιό τρόπο ὁμως διατηρεῖται ἡ σύνδεση αὕτη; Νά πῶς διατηρεῖται: «Μέ τό σύνδεσμο τῆς εἰρήνης». Μέσα σπὴν ἔχθρα καί στή διχόνοια δέν μπορεῖ νά σταθεῖ... Εἶναι, πράγματι, ὠραῖος αὐτός ὁ δεσμός. Μέ αὐτόν ἄς συνδέσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, καί μεταξύ τους καί μέ τόν Θεό... Ὁ ἰσχυρός καί δεμένος μέ τόν ἀδύνατο, καί τόν στηρίζει στήν πορεία του καί δέν τόν ἀφήνει νά χαθεῖ· καί ἂν συνδεθεῖ μέ τόν ὀκνηρό, διεγείρει περισσότερο τήν προθυμία του. «Γιατί, λέγει ἡ Γραφή, ἕνας ἀδελφός, ἂν βοηθεῖται ἀπό ἄλλο ἀδερφό, εἶναι σάν μιᾷ πόλη ὀχυρωμένη». Αὐτήν τήν ἀλυσίδα δέν μπορεῖ νά τήν ἐμποδίσει οὔτε ἡ ἀπόσταση τῶν δρόμων, οὔτε ὁ οὐρανός, οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ὁ θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο· ἀλλά εἶναι καλύτερη καί ἰσχυρότερη ἀπ' ὅλα».

100. Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

(Ίσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου).

«Ἡ εἰρήνη τῆ δικαιοσύνης συγκεκραμένη θεῖον ἐστι χρῆμα· εἰ δὲ θατέρα ἄνευ τῆς ἐτέρας εἶη, λυμαίνεται τὸ τῆς ἀρετῆς κάλλος. Ἔστι μὲν γὰρ εἰρήνη καὶ λησταῖς πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λύκοις· τοῖς μὲν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων, τοῖς δὲ ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν προβάτων. Ἄλλ' οὐκ ἂν καλέσαιμι ταύτην εἰρήνην τὴν τῆ δικαιοσύνης μὴ κοσμουμένην. Εἰ δ' αὐτῆ συνέλθοι, ὄντως εἰρήνη κεκλήσεται. Διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔφη· «Οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν». Ὅτι γὰρ οὐ πᾶσαν εἰρήνην, ἀλλὰ τὴν τῆ κακία συνεξευγμένην ἀποκηρύττει, ἀλαχοῦ φησιν· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». Εἰρήνη γὰρ ὄντως ἐκεῖνη ἐστίν, ἣ τῆ δικαιοσύνης καὶ τῆ εὐσεβείας σεμνυνομένη».

101. Η ΠΛΕΟΝΕΞΙΑ ΑΔΙΚΕΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Σὺ δὲ οὐ πλεονέκτης; Σὺ δὲ οὐκ ἀποστερητῆς, ἃ πρὸς οἰκονομίαν ἐδέξω, ταῦτα ἴδια σεαυτοῦ ποιούμενος; Ἡ δὲ μὲν ἐνδεδυμένον ἀπογυμνῶν λωποδύτης ὀνομασθήσεται, ὁ δὲ τὸν γυμνὸν μὴ ἐνδύων, δυνάμενος τοῦτο ποιεῖν, ἄλλης τινὸς ἐστι προσηγορίας ἄξιος; Τοῦ πεινῶντός ἐστιν ὁ ἄρτος, ὃν σὺ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τὸ ἱμάτιον, ὃ σὺ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέτου τὸ ὑπόδημα, ὃ παρὰ σοὶ κατασῆπεται· τοῦ χρῆζοντος τὸ ἀργύριον, ὃ κατορύξας ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο».

102. ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

ΤΩΝ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ

(Γρηγορίου Ναζιανζηνού).

«Καθαρθῶμεν οὖν ἐλεήσαντες καὶ λευκανθῶμεν, οἱ μὲν ὡς ἔριον,

100. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 246η ἐπιστολή ἀπὸ τὸ 3ο βιβλίον ἐπιστολῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου (Ἐ.Π. 78, 924-925).

Πραγματικές παρατηρήσεις: μάχαιρα· Ματθ. ι, 34. Ἡ μάχαιρα, ὄπλο πολεμικό, ἀναφέρεται συνεκδοχικά καὶ μετωνυμικά πρὸς δήλωση τοῦ πολέμου· δηλαδὴ τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν διαχωρισμῶν πού γίνονται ἐξαιτίας τοῦ Εὐαγγελίου. εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· Ἰωάν. ιδ', 27.

100. Μετάφραση.

«Ἡ εἰρήνη πού εἶναι ἀχώριστα ἐνωμένη μέ τή δικαιοσύνη, εἶναι θεῖο πρᾶγμα. Ἄν ὅμως καθεμιά ἀπό τίς δύο ὑπάρχει χωρίς τήν ἄλλη, ἐξαφανίζει τό κάλλος τῆς ἄρετῆς. Γιατί εἰρήνη βέβαια ὑπάρχει ἀνάμεσα καί σέ ληστές καί σέ λύκους· στούς πρῶτους γιά τήν κακοποίηση τῶν ἀνθρώπων, στούς δεύτερουσ γιά τήν ἐξολόθρευση τῶν προβάτων. Ὅμως δέ θά μπορούσα νά ὀνομάσω εἰρήνη αὐτήν πού δέν ἔχει στόλισμά της τήν δικαιοσύνη. Ἄν λοιπόν ἡ εἰρήνη συνδεθεῖ μέ τή δικαιοσύνη, θά ὀνοματεῖ πράγματι εἰρήνη. Για τοῦτο καί ὁ Χριστός εἶπε: «Δέν ἤρθα, γιά νά ἐπιβάλω εἰρήνη στή γῆ, ἀλλά μάχαιρα». Τό ὅτι βέβαια ὁ Κύριος δέν ἀπορρίπτει κάθε εἰρήνη, ἀλλά μόνο ἐκεῖνη πού εἶναι ἐνωμένη μέ τήν κακία, τό λέγει σέ ἄλλη περίπτωση μέ τά λόγια: «Σᾶς δίνω τή δική μου εἰρήνη». Ἐπομένως πραγματική εἰρήνη εἶναι ἐκεῖνη, πού καμαρώνει γιά τή δικαιοσύνη καί τήν εὐσέβεια».

101. Μετάφραση.

«Ἐσύ δέν εἶσαι πλεονέχτης; Ἐσύ δέν εἶσαι κλέφτης, ἀφοῦ σφετερίζεσαι ἐκεῖνα πού δέχτηκες ἀπό τόν Θεό γιά νά τά διαχειριστεῖς ὡς οἰκονόμος; Μήπως νομίζεις ὅτι θά ὀνομαστεῖ λωποδύτης μόνο ἐκεῖνος πού γδύνει κάποιον καί τοῦ ἀρπάζει τά ρούχα, ἐνῶ ἐκεῖνος πού δέν ντύνει τόν γυμνό, ἄν καί μπορεῖ νά τό κάμει, ἀξίζει νά πάρει ἄλλο ὄνομα; Πρόσεξε! τό ψωμί πού ἐσύ κατακρατεῖς, εἶναι τοῦ πεινασμένου· τό ἔνδυμα πού φυλάγεις στίς ἀποθήκες σου, εἶναι τοῦ γυμνοῦ· τό παπούτσι πού σαπίζει στό σπίτι σου, εἶναι τοῦ ξυπόλητου· τά χρήματα πού τά κατακρατεῖς χωμένα στή γῆ, εἶναι ἐκεῖνου πού ἔχει ἀνάγκη. Ὡστε λοιπόν τόσους ἀδικεῖς, ὅσους θά μπορούσες νά βοηθήσεις».

102. Μετάφραση.

«Ἄς καθαρίσουμε λοιπόν τούς ἑαυτούς μας μέ τήν ἐλεημοσύνη

101. Περικοπή ἀπό τήν ὁμιλία τοῦ Μ. Βασιλείου «περί πλεονεξίας» (Ἐ.Π. 31, 276-277).

102. Περικοπή ἀπό τόν 14ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περί φιλοπτωχίας» (Ἐ.Π. 35, 908-909).

οὐδὲ ὡς χιών, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς εὐσπλαγχνίας... Ἔως ἔτι καιρός, Χριστὸν ἐπισκεψόμεθα, Χριστὸν θεραπεύσωμεν, Χριστὸν θρέψωμεν, Χριστὸν ἐνδύσωμεν, Χριστὸν συναγάγωμεν, Χριστὸν τιμήσωμεν, μὴ τραπέξῃ μόνον, ὡς τινες, μηδὲ μύροις, ὡς ἡ Μαρία, μηδὲ τάφῳ μόνον, ὡς Ἰωσήφ ὁ Ἀριμαθαῖος, μηδὲ τοῖς πρὸς τὴν ταφήν, ὡς Νικόδημος, μηδὲ χρυσῷ καὶ λιβάνῳ καὶ σμύρνῃ, ὡς οἱ μάγοι πρὸ τῶν εἰρημένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔλαιον θέλει καὶ οὐ θυσίαν ὁ πάντων Δεσπότης, καὶ ὑπὲρ μυριάδας ἀρνῶν πιόνων ἢ εὐσπλαγχνία, ταύτην εἰσφέρωμεν αὐτῷ διὰ τῶν δεομένων καὶ χαμαὶ σήμερον ἐροισμένων, ἵνα, ὅταν ἐνθὲνδε ἀπαλλαγῶμεν, δέξωνται ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς».

103. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ»· καὶ τὸν νόμον ἀναγνοὺς τοῦτόν φησι (Παῦλος)· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν». Πῶς μέγα ἐστίν; Εἶπέ μοι. Ὅτι τὸν ἅπαντα θαλαμενομένη ἢ κόρη χρόνον, μηδέποτε τὸν νυμφίον ἐωρακυῖα, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οὕτω ποθεῖ καὶ στέργει ὡς σῶμα οἰκεῖον· πάλιν ὁ ἀνὴρ, ἦν οὐδέποτε εἶδεν, ἥς οὐδέποτε τῆς ἐν λόγῳ ἐκοινωνήσε συνουσίας, ταύτην κάκεινος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἀπάντων προτίθησι, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν οἰκειῶν καὶ τῶν γεννησαμένων αὐτῶν. Οἱ γονεῖς πάλιν, ἂν μὲν ἐξ ἐτέρας ὑποθέσεως ἀφαιρεθῶσι χρήματα, δάκνονται, ἀλογοῦσιν, εἰς δικαστήριον τοὺς ἀφελομένους ἔλκουσιν· ἀνθρώπῳ δὲ πολλάκις μηδέποτε ὀφθέντι, μηδὲ γνωρισθέντι, καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτῶν καὶ προῖκα χρημάτων πολλῶν ἐγχειρίζουσι. Καὶ χαίρουσι τοῦτο ποιούντες καὶ οὐχ ἡγοῦνται ζημίαν εἶναι τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὀρῶντες τὴν

Πραγματικές παρατηρήσεις: ὡς ἡ Μαρία· Ἰωάν. ιβ', 3. σμύρνη· Ματθ. β', 11. Σμύρνα εἶναι φυτικό ἄρωμα, τὸ ὁποῖο ρεεῖ ἀπὸ τὸ βαλσαμόδεντρο ἢ μύρρα μόνο του ἢ μέ χάραγμα τῆς φλούδας. Τὸ ἄρωμα αὐτὸ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ θυμίαμα, ἀρωμάτισμα ἐνδυμάτων, στολισμὸ νεκρῶν κ.λπ.

103. Περικοπή ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Χρυσοστόμου «περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας» (Ε.Π. 51, 230).

καί ἄς τούς λευκάνουμε, ἄλλοι ὅπως τό μαλλί, ἄλλοι ὅπως τό χιόνι· ἀνάλογα μέ τήν εὐσπλαχνία πού θά δείξει καθένas μας... Ἐνόσω εἶναι ἀκόμα καιρός, δηλαδή βρισκόμαστε στήν παρούσα ζωή, ἄς ἐπισκεφτοῦμε τόν Χριστό, ἄς Τόν ὑπηρετήσουμε, ἄς Τοῦ δώσουμε τροφή, ἄς Τόν ντύσουμε, ἄς Τόν περιμαζέψουμε στό σπίτι μας, ἄς Τόν τιμήσουμε· ὄχι μόνο μέ τό τραπέζι, ὅπως ἔκαμαν μερικοί· οὔτε μέ τά ἀρώματα, ὅπως ἔκαμε ἡ Μαρία· οὔτε μέ τόν τάφο, ὅπως ὁ Ἰωσήφ ἀπό τήν Ἀριμαθαία· οὔτε μέ τά ἀναγκαῖα γιά τόν ἐνταφιασμό, ὅπως ὁ Νικόδημος· οὔτε μέ χρυσάφι καί λιβάνι καί σμύρνα, ὅπως ἔκαμαν οἱ μάγοι πρῖν ἀπ' αὐτούς, πού ἀνέφερα προηγουμένως. Ἀλλά, ἐπειδή ὁ Κύριος τῶν ὄλων θέλει πρακτική ἐκδήλωση τῆς εὐσπλαχνίας καί ὄχι ἐξωτερική θυσία, καί ἐπειδή ἡ εὐσπλαχνία εἶναι ἀνώτερη ἀπό ἀναρίθμητα καλοθρεμμένα ἀρνιά πού προσφέρονται γιά νά θυσιαστοῦν, ἄς τήν προσφέρουμε σ' Αὐτόν, προσφέροντας τήν σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη καί εἶναι ἐγκαταλειμμένοι σήμερὰ ἀπό τούς συνανθρώπους τους, γιά νά μᾶς ὑποδεχτοῦν στίς αἰώνιες κατοικίες, ὅταν φύγουμε ἀπό τόν κόσμο αὐτό».

103. Μετάφραση.

«Θά ἐγκαταλείψει ὁ ἄνθρωπος τόν πατέρα του καί τή μητέρα του καί θά προσκολληθεῖ στή γυναίκα του»· καί ἀφοῦ ὁ Παῦλος διάβασε στήν Π. Διαθήκη τό νόμο αὐτό, λέγει: «Ἡ μυστηριώδης αὐτή ἀλήθεια, πού ἀποκαλύφθηκε ἀπό τόν Θεό, ἔχει μεγάλη σημασία». Γιατί ἔχει μεγάλη σημασία; Πές μου, Παῦλε. Ἔχει μεγάλη σημασία, γιατί, ἐνῶ ἡ κοπέλα ὄλο τό χρόνο ζοῦσε σ' ἕνα δωμάτιο χωρίς νά ἔχει δεῖ τό γαμπρό, ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα ὅμως πού τόν εἶδε, τόσο πολύ ἐπιθυμεῖ νά βρῖσκεται κοντά της, καί τοῦ δείχνει τέτοια στοργή, σάν νά εἶναι δικό της σῶμα. Ἐξάλλου καί ὁ ἄντρας, τήν κοπέλα πού δέν εἶχε δεῖ ποτέ οὔτε εἶχε συνομιλήσει ποτέ μαζί της, αὐτήν καί ἐκεῖνος ἀπό τήν πρώτη ἡμέρα τοποθετεῖ πάνω ἀπ' ὄλους, δηλαδή καί ἀπό τούς φίλους καί ἀπό τούς συγγενεῖς καί ἀπό τούς ἰδιους τούς γονεῖς. Οἱ γονεῖς ἐπίσης, ἂν γιά κάποια ἄλλη ὑπόθεση στερηθοῦν τά χρήματα, δυσσαρεστοῦνται, ὑποφέρουν, σέρνουν στό δικαστήριο ἐκείνους πού τούς τά ἀφαίρεσαν· ἀντίθετα, στήν περίπτωση τοῦ γάμου παραδίνουν καί

Πραγματικές παρατηρήσεις: «καταλείπει... γυναίκα αὐτοῦ»· Γεν. β', 24. «Τό μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν»· Ἐφεσ. ε', 32.

θυγατέρα ἀπαγομένην, οὐ συνηθείας μέμνηται, οὐκ ἀλγοῦσιν, οὐ δάκνονται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστοῦσι καὶ εὐχῆς ἔργον εἶναι νομίζουσι τὸ καὶ τὴν θυγατέρα ἰδεῖν τῆς οἰκίας ἕξαγομένην καὶ πολλὰ μετ' ἐκείνης χρήματα. Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοήσας ὁ Παῦλος, ὅτι τοὺς γονεῖς ἀφέντες ἀμφοτέρω ἀλλήλοις συνδεσμοῦνται καὶ χρόνου τοσούτου συνηθείας ἢ τότε συντυχία τυραννικωτέρω γίνεται, καὶ συνιδῶν, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦτο ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὁ Θεὸς τοὺς ἔρωτας τούτους ἐγκατέσπειρε καὶ τοὺς ἐκδιδόντας καὶ τοὺς ἐκδιδομένους μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιεῖν παρεσκεύασε, φησί· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν».

104. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΚΑΙ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΓΑΜΟΥ (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου).

«Ἐν μόνον ζητῶμεν, ψυχῆς ἀρετὴν καὶ εὐγένειαν τρόπων, ἵνα εἰρήνης ἀπολαύωμεν, ἵνα ἐντροφῶμεν ἐν ὁμοιοῖα καὶ ἀγάπῃ διηνεκεῖ. Ὁ μὲν γὰρ εὐπορον λαβὼν γυναῖκα, δέσποιναν μᾶλλον ἔλαβεν ἢ γυναῖκα... Ὁ δὲ ὁμότιμον ἢ πενεστέραν λαβὼν γυναῖκα, βόηθον καὶ σύμαχον ἔλαβε καὶ πάντα εἰς τὴν οἰκίαν εἰσήγαγε τὰ ἀγαθὰ... Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν ὅπως χρήματα ἔχωμεν, ἀλλ' ὅπως εἰρήνην, ὅπως ἡδονῆς ἀπολαύωμεν· διὰ τοῦτο γάμος, οὐχ ἵνα πολέμου καὶ μάχης τὰς οἰκίας ἐμπιπλῶμεν, οὐχ ἵνα ἔρεις καὶ φιλονεικίας ἔχωμεν, οὐχ ἵνα πρὸς ἀλλήλους διαστασιάζωμεν καὶ ἀβίωτον τὸν βίον ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα βοηθείας ἀπολαύωμεν καὶ λιμένα ἔχωμεν καὶ καταφυγὴν καὶ παραμυθίαν τῶν ἐπικειμένων κακῶν, ἵνα μεθ' ἡδονῆς τῇ γυναικὶ διαλεγώμεθα...

Ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐννοοῦντες, μὴ χρήματα περισκοπῶμεν, ἀλλὰ τρόπων ἐπιείκειαν καὶ σεμνότητα καὶ σωφροσύνην. Γυνὴ γὰρ σώφρων καὶ ἐπιεικὴς καὶ μετρία, κἂν πένης ᾖ, τὴν πενίαν πλοῦτου βέλτιον διαθεῖναι δυνήσεται· ὥσπερ ἡ διεφθαρμένη καὶ ἀκόλαστος καὶ φίλερις, κἂν μυρίους εὖρη θησαυροὺς ἔνδον κειμένους, ἀνέμου παντὸς τάχιον αὐτοὺς ἐκφυσῆσασα, καὶ συμφοραῖς μυρίαὶς μετὰ τῆς πε-

104. Περικοπή ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ Χρυσοστόμου «περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας» (Ἐ.Π. 51, 231-232 καὶ 240).

τήν κόρη τους και πολλά χρήματα ως προίκα σ' έναν άνθρωπο πού δέν είχαν δει πολλές φορές, ούτε είχαν γνωρίσει. Και χαιρούν κάνοντας αυτό τό πράγμα, και δέν τό θεωρούν ζημιά· αλλά, όταν βλέπουν τήν κόρη τους νά απομακρύνεται μέ τόν άντρα της από κοντά τους, δέ σκέπτονται τίς συνήθειες πού είχαν τότε πού ξεμενε μαζί τους, δέ λυποῦνται ούτε δυσαρεστοῦνται· απεναντίας εὐγνωμονοῦν και θεωροῦν εὐχῆς ἔργο τό γεγονός ὅτι εἶδαν τήν κόρη τους νά βγαίνει μέ τήν προίκα της από τό σπίτι τους. "Όλα αὐτά λοιπόν ἀφοῦ ἔφερε στό νοῦ του ὁ Παῦλος, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνδρας και ἡ γυναίκα ἐγκαταλείπουν τούς γονεῖς τους και ἐνώνονται μεταξύ τους μέ τά δεσμά τοῦ γάμου, και ὅτι ἡ συνένωση αὐτή τῆς τύχης τους ἀσκει ἐπάνω τους μεγαλύτερη κυριαρχική δύναμη ἀπό ἐκείνην πού ἀσκει ἡ τόσο μακροχρόνια συνήθεια πρίν ἀπό τό γάμο τους· και ἀκόμη, ἀφοῦ ἀντιλήφθηκε καλά ὅτι ἡ ἀγάπη αὐτή δέν εἶναι κάτι τό ἀνθρώπινο, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἔβαλε στόν ἄνθρωπο τό ἐρωτικό στοιχείο και προετοίμασε τούς γονεῖς πού δίνουν σέ γάμο τά παιδιά τους, και τά παιδιά πού δίνονται, νά κάνουν μέ χαρά αὐτό τό πράγμα, λέγει: «Τό μυστήριο τοῦτο ἔχει μεγάλη σημασία».

104. Μετάφραση.

«Ένα πράγμα μόνο ἄς ζητοῦμε, τήν ἀρετή τῆς ψυχῆς και τή λεπτότητα στους τρόπους. Έτσι θά χαιρόμαστε τήν εἰρήνη και θά ζοῦμε εὐχάριστα μέσα σέ μιὰ ἀδιάκοπη ὁμόνοια και ἀγάπη. Γιατί ὁποῖος πῆρε πλούσια γυναίκα, πῆρε περισσότερο ἀφέντρα, παρά σύζυγο... "Όποῖος ὁμως πῆρε γυναίκα ἰσότιμη ἢ φτωχότερη, πῆρε βοηθό και σύμμαχο και ἔμπασε στό σπίτι του ὅλα τά ἀγαθά... Νά μή ζητοῦμε λοιπόν πῶς νά ἔχουμε χρήματα, ἀλλά πῶς νά ἔχουμε εἰρήνη, πῶς νά ζοῦμε εὐχάριστα. Ὁ γάμος δέν ἔχει σκοπό νά γεμίζουμε τά σπίτια μας μέ συμπλοκές και μάχες, ούτε νά ἔχουμε διενέξεις και φιλονικίες και διχόνοιες μεταξύ μας, και ἔτσι νά κάνουμε τό βίο ἀβίωτο· σκοπό ἔχει νά ἀπολαβαῖνουμε ὁ ἕνας τῆ βοήθεια τοῦ ἄλλου, νά ἔχουμε λιμάνι, καταφύγιο και παρηγοριά γιά τά κακά πού πλησιάζουν, νά ἀνταλλάζουμε εὐχάριστα σκέψεις μέ τῆ γυναίκα μας...

Έχοντας λοιπόν ὅλα αὐτά στό νοῦ μας, ἄς μή δίνουμε προσοχή στά χρήματα, ἀλλά στήν καλή συμπεριφορά, στή σεμνότητα και στή σωφροσύνη. Γιατί μιὰ γυναίκα συνετή, ἀγαθή, πού γνωρίζει τό μέ-

νίας περιβάλλει τὸν ἄνδρα. Μὴ τοίνυν πλουτοῦν ζητῶμεν, ἀλλὰ τὴν χρησομένην καλῶς τοῖς οὖσιν... Ἐν οὕτω τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς οἰκονομήσωμεν, τὸν Θεὸν αἰεὶ παρακαλοῦντες μεσίτην γενέσθαι τῶν πραττομένων ἀπάντων, οὐκ ἀποστάσιον ἔσται ποτέ, οὐ μοιχείας ὑποψία, οὐ ζηλοτυπίας πρόφασις, οὐ μάχη καὶ ἔρις, ἀλλὰ πολλῆς μὲν ἀπολαυσόμεθα τῆς εἰρήνης, πολλῆς δὲ τῆς ὁμοιοῦσας· ταύτης δὲ οὐσης, καὶ ἄλλαι πάντως ἔφονται ἀρεταί. Ἐν οὕτως οἱ γάμοι γίνονται, καὶ τὰ παιδιά μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας εἰς ἀρετὴν ἀγαγεῖν δυνασόμεθα».

105. ΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ (Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Διόγνητον).

«Χριστιανοὶ γὰρ οὔτε γῆ, οὔτε φωνή, οὔτε ἔθεσι διακεκριμένοι τῶν λοιπῶν εἰσιν ἀνθρώπων. Οὔτε γὰρ πού πόλεις ἰδίας κατοικοῦσιν, οὔτε διαλέκτῳ τινὶ παρηλλαγμένη χρῶνται... Κατοικοῦντες δὲ πόλεις Ἑλληνίδας τε καὶ βαρβάρους, ὡς ἕκαστος ἐκκληρώθη καὶ τοῖς ἐγγρωρίοις ἔθεσιν ἀκολουθοῦντες ἐν τε ἐσθῆτι καὶ διαίτῃ καὶ τῷ λοιπῷ βίῃ, θαυμαστὴν καὶ ὁμολογουμένως παράδοξον ἐνδείκνυνται τὴν κατάστασιν τῆς ἑαυτῶν πολιτείας. Πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς παραιοὶ. Μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται καὶ πάνθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν καὶ πᾶσα πατρίς ξένη. Τεκνογονοῦσιν· ἀλλ' οὐ ρίπτουσι τὰ γεννώμενα. Τράπεζαν κοινὴν παρατίθενται, ἀλλ' οὐ κοινήν. Ἐν σαρκὶ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὐ κατὰ σάρκα ζῶσιν. Ἐπὶ γῆς διατρέβουσιν, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πολιτεύονται. Πείθονται τοῖς ὠρισμένοις νόμοις καὶ τοῖς ἰδίῳ βίοις νικῶσι τοὺς νόμους. Ἀγαπῶσι πάντα καὶ ὑπὸ πάντων διώκονται. Ἀγνοοῦνται καὶ κατακρίνονται· θανατοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται. Πτωχεύουσι καὶ πλουτί-

105. Περικοπή ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητο (ΒΕΠΕΣ ζ', 253-254).

Πραγματικές παρατηρήσεις: Ἡ περικοπή τονίζει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ ζωικὴ ἐντελέχεια, ἡ ὁποία ἐμψυχώνει τὸν ὄργανισμό τῆς ἀνθρωπότητας. Οἱ Χριστιανοὶ δὲ ζοῦν βέβαια στὴν ἀτμόσφαιρα ἐνὸς νοσηροῦ θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ, ποῦ εἶναι ἀποξενωμένος ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· πλὴν ὁμως ἀποτελοῦν πνευματικὰ καὶ μυστικά «γένος ἐκλεκτόν» καὶ «ἔθνος ἅγιον».

τρο, θά μπορούσε νά διευθετήσει τή φτώχεια καλύτερα από τόν πλοῦτο, καί ἄς εἶναι φτωχή· ἀπεναντίας ἡ διεφθαρμένη, ἡ ἀχαλίνωτη καί φιλόνηκη γυναίκα, ἀκόμη καί ἂν βρεῖ νά ὑπάρχουν μέσα στό σπίτι ἀναρίθμητοι θησαυροί, τούς διασκορπίζει μ' ἕνα φύσημα γρηγορότερα καί ἀπό τόν ἄνεμο καί δημιουργεῖ στόν ἄντρα φτώχεια καί ἀναρίθμητες ἄλλες συμφορές. Λοιπόν, ἄς μὴ ζητοῦμε πλοῦτο, ἀλλά τή γυναίκα ἐκείνη πού θά χρησιμοποιήσει μέ καλό τρόπο τά ὑπάρχοντα... Ἐάν ἔτσι διευθετήσουμε τά ζητήματά μας, παρακαλώντας πάντοτε τόν Θεό νά μᾶς βοηθεῖ σέ ὅλα μας τά ἔργα, δέ θά ὑπάρξει ποτέ διαζύγιο, οὔτε ὑποψία μοιχείας, οὔτε ἀφορμή ζηλοτυπίας, οὔτε μάχη καί φιλονικία, ἀλλά θά ἀπολαύσουμε πολύ τήν εἰρήνη καί τήν ὁμόνοια· καί ὅταν αὐτή ὑπάρχει, θά ἀκολουθήσουν ὅπωςδήποτε καί οἱ ἄλλες ἀρετές. Ἐάν οἱ γάμοι γίνουν κατ' αὐτό τόν τρόπο, τότε μέ πολλή εὐκολία θά μπορέσουμε νά ὀδηγήσουμε καί τά παιδιά στήν ἀρετή».

105. Μετάφραση.

«Οἱ χριστιανοί δέ διαφέρουν ἀπό τούς ἄλλους ἀνθρώπους οὔτε στήν ἐπίγεια πατρίδα, οὔτε στήν ὁμιλία, οὔτε στά ἔθιμα. Γιατί πούθενά δέν κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πόλεις, οὔτε χρησιμοποιοῦν κάποια διαφορετική γλώσσα... Πλὴν ὁμως, ἐνῶ κατοικοῦν σέ πόλεις ἐλληνικές καί βαρβαρικές – ἐκεῖ πού βρέθηκε ὁ καθέννας – καί ἀκολουθοῦν τά ἐγχώρια ἔθιμα στήν ἐνδυμασία, τή διατροφή καί τίς ἄλλες πλευρές τίς ζωῆς, ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους εἶναι στ' ἀλήθεια θαυμαστός καί παράδοξος. Καί συγκεκριμένα, κατοικοῦν σέ ἰδιαίτερες πατρίδες, ἀλλά ὡς περαστικοί ταξιδιωτές. Συμμετέχουν σέ ὅλα ὡς πολίτες, καί ὁμως ὑπομένουν τά πάντα ὡς ξένοι. Κάθε ξένη χώρα εἶναι πατρίδα τους καί κάθε πατρίδα τή θεωροῦν ὡς ξένη χώρα. Γεννοῦν παιδιά, ἀλλά δέν τά πετοῦν (ὅπως οἱ εἰδωολάτρες). Παραθέτουν τραπέζι, ἀλλά δέν τό βεβηλώνουν μέ ὄργια. Βρίσκονται μέσα σέ σάρκα, ἀλλά δέ ζοῦν ζωὴ σαρκική. Διαμένουν πάνω στή γῆ, ἀλλά ὡς πολίτες τοῦ οὐρανοῦ. Ὑπακούουν στούς νόμους πού ἔχουν ὀρίσει οἱ ἄνθρωποι· ἡ ζωὴ τους ὁμως εἶναι τέτοια, ὥστε νά τούς εἶναι περιττοὶ οἱ νόμοι. Ἀγαποῦν ὅλους τούς ἀνθρώπους, καί ὁμως ὄλοι τούς καταδιώκουν. Τούς θεωροῦν ὡς ἀνύπαρκτους, καί ὁμως τούς καταδικάζουν. Τούς θανατώνουν καί αὐτοὶ ἐμψυχώνονται. Εἶναι φτωχοί, καί ὁμως κά-

ζουσι πολλούς. Πάντων ύστεροῦνται καὶ ἐν πᾶσι περισσεύουσιν. Ἄτιμοῦνται καὶ ἐν ταῖς ἀτιμίαις δοξάζονται· βλασφημοῦνται καὶ δικαιοῦνται. Λοιδοροῦνται καὶ τιμῶσιν. Ἀγαθοποιοῦντες ὡς κακοὶ κολάζονται· κολαζόμενοι χαίρουσιν ὡς ζωοποιούμενοι. Ὑπὸ Ἰουδαίων ὡς ἄλλόφυλοι πολεμοῦνται καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων διώκονται καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἔχθρας εἰπεῖν οἱ μισοῦντες οὐκ ἔχουσιν.

Ἄπλῳ δ' εἰπεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχῇ, τοῦτ' εἰσιν ἐν κόσμῳ Χριστιανοί. Ἔσπαρται κατὰ πάντων τῶν τοῦ σώματος μελῶν ἡ ψυχὴ καὶ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς τοῦ κόσμου πόλεις. Οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχῇ, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος· καὶ Χριστιανοὶ ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου. Ἄόρατος ἡ ψυχὴ ἐν ὄρατῳ φρουρεῖται τῷ σώματι· καὶ Χριστιανοὶ γινώσκονται μὲν ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ, ἄόρατος δὲ αὐτῶν ἡ θεοσέβεια μένει. Μισεῖ τὴν ψυχὴν ἡ σὰρξ καὶ πολεμεῖ μηδὲν ἀδικουμένη, διότι ταῖς ἡδοναῖς κωλύεται χρῆσθαι· μισεῖ καὶ Χριστιανούς ὁ κόσμος μηδὲν ἀδικούμενος, ὅτι ταῖς ἡδοναῖς ἀντιτάσσονται. Ἡ ψυχὴ τὴν μισοῦσαν ἀγαπᾷ σάρκα καὶ τὰ μέλη· καὶ Χριστιανοὶ τοὺς μισοῦντας ἀγαπῶσιν. Ἐγκέκλεισται μὲν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι, συνέχει δὲ αὐτὴ τὸ σῶμα· καὶ Χριστιανοὶ κατέχονται μὲν ὡς ἐν φρουρᾷ τῷ κόσμῳ, αὐτοὶ δὲ συνέχουσι τὸν κόσμον. Ἀθάνατος ἡ ψυχὴ, ἐν θνητῷ σκηνώματι κατοικεῖ· καὶ Χριστιανοὶ παροικοῦσιν ἐν φθαροῖς, τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀφθαρσίαν προσδεχόμενοι».

106. ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Μεγάλου Βασιλείου).

«Ἐκαστος ἡμῶν τῶν μαθητευομένων τῷ λόγῳ μιᾶς τινος πράξεώς ἐστὶν ὑπηρετής, τῶν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διατεταγμένων ἡμῖν. Ἐν γὰρ τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ, τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, οὐ μόνον σκευὴ ἐστὶ παντοδαπά, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα, ἀλλὰ καὶ τέχνηαι παντοῖαι. Ἔχει γὰρ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, θηρεντάς, ὀδοιπόρους, ἀρχιτέκτονας, οἰκοδόμους, γε-

106. Περικοπή ἀπὸ τὴν ὁμιλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου στό «Πρόσεχε σεαυτῷ» (Ε.Π. 31, 205-208).

Πραγματικές παρατηρήσεις: σκευὴ παντοδαπά· ἰδέεσ καὶ Β' Τιμ. β', 20... ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω...» Ἰερ. 1στ', 16. μὴ ξύλα... λίθους τιμίους· Α' Κορ. γ', 12. συγκατοπάθησον· Β' Τιμ. α', 8. νομίμως ἀθλήση· Β' Τιμ. β', 5.

νον πλούσιους πολλούς. Στεροῦνται τά πάντα, καί ὅμως ἔχουν ἐπάρκεια σέ ὅλα. Τούς περιφρονοῦν, καί ὅμως μέσα στίς ἀτιμώσεις τους δοξάζονται. Τούς βλασφημοῦν, καί ὅμως δικαιώνονται. Τούς βρίζουν, καί ὅμως αὐτοί ἀπονέμουν τιμή. Ἐνώ κάνουν τό καλό, τούς τιμωροῦν ὡς κακοῦς. Τότε πού τούς τιμωροῦν, χαίρουν γιά τήν εὐψυχία τους. Οἱ Ἰουδαῖοι τούς καταπολεμοῦν ὡς ἀλλόφυλους καί οἱ εἰδωλολάτρες τούς καταδιώκουν· αὐτοί ὅμως πού τούς μισοῦν, δέν μποροῦν νά δικαιολογήσουν γιά ποιό λόγο τούς μισοῦν.

Καί γιά νά μιλήσουμε ἀπλά, ὅ,τι εἶναι μέσα στό σῶμα ἢ ψυχή, τό ἴδιο εἶναι μέσα στόν κόσμο οἱ Χριστιανοί. Ἡ ψυχή εἶναι διασκορπισμένη σέ ὅλα τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ Χριστιανοί εἶναι διασκορπισμένοι στίς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἡ ψυχή κατοικεῖ στό σῶμα, ἀλλά δέν προέρχεται ἀπό τό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν στόν κόσμο, ἀλλά δέν προέρχονται ἀπό τόν κόσμο. Ἡ ψυχή, πού εἶναι ἀόρατη, φυλάγεται μέσα στό σῶμα, πού εἶναι ὄρατό· καί οἱ Χριστιανοί γίνονται γνωστοί, γιατί βρίσκονται μέσα στόν κόσμο, ἀλλά ἡ θεοσέβειά τους δέ φαίνεται. Ἡ σάρκα, ἂν καί δέ βλάπτεται σέ τίποτε ἀπό τήν ψυχή, τή μισεῖ καί τήν πολεμᾷ, γιατί τῆς γίνεται ἐμπόδιο στίς ἡδονές· τό ἴδιο καί ὁ κόσμος, ἂν καί δέ βλάπτεται καθόλου ἀπό τούς χριστιανούς, τούς μισεῖ, γιατί ἀντιτάσσονται στίς ἡδονές. Ἡ ψυχή ἀγαπᾷ τή σάρκα, πού τή μισεῖ, καί τά μέλη τοῦ σώματος· καί οἱ χριστιανοί τό ἴδιο κάνουν, δηλαδή ἀγαποῦν ἐκείνους πού τούς μισοῦν. Ἡ ψυχή εἶναι κλεισμένη στό σῶμα, ἀλλά συγκρατεῖ σέ συνοχή τό σῶμα· καί οἱ χριστιανοί κρατιοῦνται στόν κόσμο σάν σέ φυλακή, πλὴν ὅμως συγκρατοῦν καί ἐνώνουν τόν κόσμο. Ἡ ψυχή, πού εἶναι ἀθάνατη, κατοικεῖ μέσα σέ θνητό σῶμα· καί οἱ Χριστιανοί κατοικοῦν σέ φθαρτά πράγματα, ἀναμένοντας μέ ὑπομονή τήν ἀφθαρσία τους στούς οὐρανούς».

106. Μετάφραση.

«Καθένας ἀπό ἐμᾶς πού εἴμαστε μαθητές στό σχολεῖο τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἔχει ἀναλάβει νά προσφέρει κάποια ὑπηρεσία, ἀπό ἐκείνες πού μᾶς ἔχουν ὀρίσει σύμφωνα μέ τό Εὐαγγέλιο. Γιατί στό μεγάλο σπίτι, δηλαδή σέ τούτη τήν Ἐκκλησία, δέν ὑπάρχουν μόνο κάθε εἶδους σκευή, χρυσά καί ἀσημένια καί ξύλινα καί πῆλινα, ἀλλά καί

ωργούς, ποιμένας, ἀθλητάς, στρατιώτας... Θηρευτῆς εἶ ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Κυρίου τοῦ εἰπόντος· Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω πολλοὺς θηρευτάς καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω πάντοσ ὄρους. Πρόσεχε οὖν ἐπιμελῶς, μὴ πού σε διαφύγη τὸ θῆραμα, ἵνα, συλλαβόμενος τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ἀγριωθέντας προσαγάγῃς τῷ σφύζοντι. Ὁδοιπόρος εἶ ὁμοίως τῷ εὐχομένῳ· Τὰ διαβήματά μου κατεύθυνον. Πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ παρατραπῆς τῆς ὁδοῦ, μὴ ἐκκλίνῃς δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ· ὁδῶ βασιλικῆ πορεύου. Ὁ ἀρχιτέκτων ἀσφαλῶς τὸν θεμέλιον καταβαλλέσθω τῆς πίστεως, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος βλεπέτω πῶς ἐποικοδομεῖ· μὴ ξύλα, μὴ χόρτον, μὴ καλάμην, ἀλλὰ χρυσίον, ἀργύριον, λίθους τιμίους. Ὁ ποιμὴν, πρόσεχε μὴ τι παρέλθῃ τῶν ἐπιβαλλόντων τῇ ποιμαντικῇ. Ταῦτα δέ εἰσι ποῖα; Τὸ πεπλανημένον ἐπίστρεφε, τὸ συντετριμμένον ἐπίδησον, τὸ νοσοῦν ἴασαι. Ὁ γεωργός, περισκαπτε τὴν ἄκαρπον συκῆν καὶ ἐπίβαλλε τὰ πρὸς βοήθειαν τῆς καρπογονίας. Ὁ στρατιώτης, συγκακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ... Ὁ ἀθλητῆς, πρόσεχε σεαυτῷ, μὴ πού τινα παραβῆς τῶν ἀθλητικῶν νόμων. Οὐδεὶς γὰρ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ».

107. Η ΤΑΞΗ ΣΤΟ ΣΩΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ).

«Τάξις τῶν ὄντων ἐστὶ μήτηρ καὶ ἀσφάλεια... Τάξις κἂν ταῖς Ἐκκλησίαις, τὸ μὲν εἶναι τι ποιμνιον, τὸ δὲ ποιμένας διώρισε· καὶ τὸ μὲν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι· καὶ τὸ μὲν οἶον εἶναι κεφαλὴν, τὸ δὲ πόδας, τὸ δὲ χεῖρας, τὸ δὲ ὀφθαλμόν, τὸ δὲ ἄλλο τι τῶν μελῶν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν τοῦ παντὸς εὐαρμοστίαν καὶ τὸ συμφέρον ἢ προ-

107. Περικοπή ἀπὸ τὸν 32ο λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου «περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας» (Ε.Π. 36, 185)

Πραγματικὲς παρατηρήσεις: φησὶν ὁ Ἰώβ· Ἰώβ λδ', 3. ἐν σῶμα ἐν Χριστῷ... ἀλλήλων μέλη· Ρωμ. ιβ', 5. Γενικά ἡ ὅλη περικοπή ἐπαναλαμβάνει τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπ. Παύλου, κατὰ τὴν ὁποία πάντα τὰ μέλη τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (οἱ Πιστοί) συναποτελοῦν μίαν μυστικὴν ὀργανικὴν ὁλότητα, πού διαμορφώνεται μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος (Α' Κορ. ιβ', 12-13). Καθένας ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἔχει ἰδιαιτέρη θέση καὶ ἀποστολὴ στό μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία.

κάθε είδους επαγγέλματα. Πράγματι, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζώντος Θεοῦ, ἔχει κυνηγούς, ὀδοιπόρους, ἀρχιτέκτονες, οἰκοδόμους, γεωργούς, ποιμένες, ἀθλητές, στρατιῶτες... Εἶσαι κυνηγός πού ἔχει σταλεῖ ἀπό τόν Κύριο, ὁ ὁποῖος εἶπε: Νά, ἐγώ ἀποστέλλω πολλούς κυνηγούς, πού θά κυνηγήσουν αὐτούς πάνω σέ κάθε βουνό. Πρόσεχε λοιπόν μέ ἐπιμέλεια μήπως σοῦ ξεφύγει τό θήραμα· γιά νά ὀδηγήσεις δηλαδή στόν Σωτήρα ἐκείνους πού ἔχουν ξεαγριωθεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία, ἀφοῦ τούς συλλάβεις μέ τό λόγο τῆς ἀλήθειας. Εἶσαι ὀδοιπόρος, ὅπως ἐκεῖνος πού προσεύχεται· κατεύθυνε τά βήματά μου. Νά προσέχεις μήν παρεκτραπείς ἀπό τήν εὐθεία ὁδό, νά μήν παραστραπήσεις δεξιά ἢ ἀριστερά· νά βαδίζεις στή βασιλική ὁδό. Ὁ ἀρχιτέκτονας ἄς τοποθετεῖ μέ ἀσφάλεια τό θεμέλιο τῆς πίστεως, πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος ἄς προσέχει πῶς οἰκοδομεῖ· ἄς μή χρησιμοποιεῖ ξύλα, χορτάρι καί καλάμια, ἀλλά χρυσάφι, ἀσῆμι καί πολύτιμους λίθους. Ἐσύ ὁ ποιμένας (ὁ κληρικός) νά προσέχεις μήπως σοῦ διαφύγει κάτι ἀπό ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στό ποιμαντικό σου ἔργο. Ποιά εἶναι αὐτά; Νά φέρνεις πάλι στόν εὐθύ δρόμο τό πρόβατο πού ἔχει πλανηθεῖ, νά βάλεις κατάλληλο ἐπίδεσμο σ' ἐκεῖνο πού εἶναι καταπληγωμένο, νά θεραπεύσεις τόν ἄρρωστο. Ἐσύ ὁ γεωργός, νά σκάβεις τριγύρω ἀπό τήν ἄκαρπη συκιά καί νά βάζεις πάνω σ' αὐτήν ὅσα βοηθοῦν τήν καρποφορία. Ἐσύ ὁ στρατιώτης, νά κακοπαθήσεις μαζί (μέ τόν Παῦλο) πρὸς χάρη τοῦ Εὐαγγελίου... Ἐσύ ὁ ἀθλητής, νά προσέχεις τόν ἑαυτό σου μήπως κάπου παραβεῖς κάποιον ἀπό τούς ἀθλητικούς κανόνες. Γιατί κανεῖς δέ στεφανώνεται μέ τό στεφάνι τῆς νίκης, ἂν δέν ἀγωνιστεῖ σύμφωνα πρὸς τούς νόμους τῆς ἀθλήσεως».

107. Μετάφραση.

«Ἡ τάξη εἶναι ἡ μητέρα καί ἡ ἀσφάλεια τῶν ὄντων... Καί στίς Ἐκκλησίες ἡ τάξη εἶναι τό ὅτι ὁ Θεός ὄρισε ἄλλοι νά εἶναι τό ποιμνιο καί ἄλλοι οἱ ποιμένες· ἄλλοι νά εἶναι οἱ ἄρχοντες, ἄλλοι οἱ ἀρχόμενοι· ἄλλος νά εἶναι κατά κάποιο τρόπο τό κεφάλι, ἄλλοι τά πόδια, ἄλλοι τά χέρια, ἄλλος τό μάτι καί ἄλλος κάτι ἀπό τά ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος, τά ὁποῖα, γιά τήν ἐνότητά καί τό συμφέρον τοῦ ὅλου, εἶναι ἢ κατώτερα ἢ ἀνώτερα μεταξύ τους. Καί ὅπως ἀκριβῶς στά σώματα, τά μέλη δέν εἶναι ἀποσχισμένα τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο, ἀλλά τό

εχομένων ἢ προεχόντων· καί, ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν, οὔτε ἀπέρη-
κται ἀλλήλων τὰ μέλη, ἀλλ' ἐν σώμα τὸ πᾶν ἐστὶν ἐκ διαφόρων συγ-
κείμενον· οὔτε ταυτὸ πάντων ἐνέργημα καὶ οὔτε ὀφθαλμὸς βαδίζει,
ἀλλ' ὁδηγεῖ· οὔτε πούς προβλέπει, ἀλλὰ μεταβαίνει καὶ μετατίθῃσιν·
οὔτε γλῶσσα δέχεται φωνάς, ἀκοῆς γάρ· οὔτε ἀκοὴ φθέγγεται,
γλώσσης γάρ· καὶ ρὶς μὲν ὁδῶν αἰσθητήριον· λάρυγξ δὲ σίτα γεύ-
εται, φησὶν ὁ Ἰώβ· χεὶρ δὲ τοῦ δίδόναι καὶ τοῦ λαμβάνειν ὄργανον·
νοῦς σὲ τοῖς πᾶσιν ἡγεμών, παρ' οὗ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ εἰς ὃν ἡ
αἴσθησις· οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν, τῷ κοινῷ Χριστοῦ σώματι. Οἱ γὰρ
πάντες ἐν σώμα ἔσμεν ἐν Χριστῷ· οἱ δὲ καθ' ἓνα Χριστοῦ, καὶ ἀλλή-
λων μέλη. Τὸ μὲν γὰρ ἄρχει καὶ προκαθέζεται, τὸ δὲ ἄγεται καὶ
εὐθύνεται καὶ οὔτε ταυτὸν ἀμφοτέρω ἐνεργεῖ, εἴπερ μὴ ταυτὸν ἄρχει
καὶ ἄρχεσθαι· καὶ γίνεται ἀμφοτέρω ἐν εἰς ἓνα Χριστόν, ὑπὸ τοῦ
αὐτοῦ συναρμολογούμενα καὶ συντιθέμενα Πνεύματος».

πάν εἶναι ἓνα σῶμα, πού συναποτελεῖται ἀπό διάφορα μέρη· οὔτε κάνουν ὅλα τήν ἴδια ἐργασία, δηλαδή τό μάτι δέ βαδίζει, ἀλλά ὀδηγεῖ· τό πόδι δέ βλέπει μπροστά, ἀλλά πηγαίνει ἀπό τόν ἓνα τόπο στόν ἄλλο καί ἔτσι μετατοπίζει τό σῶμα σέ ἄλλη θέση· ἡ γλώσσα δέν ἀκούει τίς φωνές, γιατί ὑπάρχει ἡ ἀκοή· ἡ ἀκοή δέν ὀμιλεῖ, γιατί ὑπάρχει ἡ γλώσσα· ἡ μύτη εἶναι τό αἰσθητήριο τῶν ὀσμών· ὁ λάρυγγας δέχεται τίς τροφές, λέγει ὁ Ἰώβ· τό χέρι εἶναι τό ὄργανο, γιά νά δίνουμε καί νά παίρνομε· ὁ νοῦς τά ἐξουσιάζει ὅλα, καί ἀπό αὐτόν προέρχεται ἡ ἰκανότητα τοῦ «αἰσθάνεσθαι» καί σ' αὐτόν δίνουν τίς πληροφορίες τά αἰσθητήρια ὄργανα· ὅπως λοιπόν γίνονται ὅλα αὐτά, τό ἴδιο συμβαίνει καί σ' ἐμᾶς, τό κοινό σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι, ὅλοι εἴμαστε ἓνα σῶμα «ἐν Χριστῷ»· καί ὁ καθένας μας εἴμαστε μέλη τοῦ Χριστοῦ καί μέλη ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Τό ἓνα μέλος ἐξουσιάζει καί ἔχει τήν πρώτη θέση, ἐνῶ τό ἄλλο ὀδηγεῖται καί κατευθύνεται, καί δέν κάνουν καί τά δύο τήν ἴδια ἐργασία· καί τοῦτο, γιατί δέν εἶναι τό ἴδιο πράγμα νά εἶναι κανεῖς καί ἄρχοντας καί ἀρχόμενος. Καί τά δύο μέλη, δηλαδή οἱ κληρικοί καί οἱ λαϊκοί, γίνονται ἓνα σῶμα «ἐν Χριστῷ», γιατί τούς συναρμολογεῖ καί τούς συνδέει τό ἅγιο Πνεῦμα.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἄθανάσιος ὁ Μέγας. (295-373). Γεννήθηκε στήν Ἀλεξάνδρεια. Ὡς διάκονος πήρε μέρος στήν Ἀ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο. Ἀργότερα ἔγινε πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Καταπολέμησε τήν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καί ἀναδείχτηκε ἠρωϊκός ὑπερασπιστής τῆς Ὁρθοδοξίας. Στήν ἐξορία ἔζησε περισσότερα ἀπό 16 χρόνια. Ἔργα: «Λόγος κατὰ Ἑλλήνων (= εἰδωλολατρῶν)», «Λόγος περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου», «Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν» (τρεις), «Ἀπολογίαι» ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, ἐπιστολές, ἐρμηνευτικά καί συγγράμματα πρακτικοῦ καί ἀσκητικοῦ περιχομένου.

Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου († μετὰ τό 394). Μαθητής τοῦ περίφημου σοφιστῆ Λιβανίου στήν Ἀντιόχεια καί στενός φίλος τοῦ Μεγ. Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καί τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Γύρω στά 373 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Ἰκονίου. Ἔργα: «Πρός Σέλευκον» (ἕπος), «Κατὰ Ἀποτακτικῶν ἢ Γεμελλιτῶν» (= αἰρετικῶν μέ ὑπερασθητικές τάσεις) καί Λόγοι (σέ μεγάλες ἐορτές).

Βασίλειος ὁ Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στά 330, πιθανότατα στή Νεοκαισάρεια τοῦ Πόντου, καί πέθανε τό 379 στήν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας. Μέ τό φίλο του καί συμφοιτητή του στήν Ἀθήνα Γρηγόριο τό Ναζιανζηνό καί μέ τόν ἀδερφό του Γρηγόριο Νύσσης ἀνήκει στούς «μεγάλους Καππαδόκες». Στήν ἀνατροφή του συνέβαλαν πολύ ἡ γιαγιά του Μακρίνα, μητέρα τοῦ πατέρα του, καί ἡ μητέρα του Ἐμμέλεια. Ἀπέκτησε μεγάλη θεολογική καί κλασσική μόρφωση. Μετά ἀπό τή βαπτισή του ἐπισκέφτηκε πολλά μοναστήρια. Χειροτονήθηκε διάκονος στήν Καισάρεια. Διαμοίρασε τήν περιουσία του στούς φτωχοῦς. Μετά ἀπό αὐτά χειροτονήθηκε ἱερέας καί ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος Καισαρείας. Διακρίθηκε γιά τήν ἀφοσίωσή του στήν Ὁρθοδοξία, τό θάρρος του στόν αὐτοκράτορα Οὐάλη καί τήν κοινωνική του δράση («Βασιλείας»). Ἔργα: α) Δογματικά καί ἀπολογητικά (Ἀνατρεπτικός τοῦ δυσεβοῦς Εὐνομίου-Περί τοῦ ἀγίου Πνεύματος). β) Πρακτικά (Ἀσκητικά – ὁ πυρήνας τῆς θ. Λειτουργίας πού σώζεται στό ὄνομα του – «Πρός τούς νέους, ὅπως ἄν ἐκ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» – «Περί βαπτίσματος κ.λπ.) γ) Ὁμιλίες (ἐρμηνευτικές στήν Ἑξαήμερο καί στούς ψαλμούς, ἠθικές, ἐγκωμιστικές, δογματικές). δ) Ἐπιστολές, ἀπό τίς ὁποῖες σώζονται 366. Οἱ ἐπιστολές μαρτυροῦν τήν πολυμερῆ μόρφωση τοῦ Μ. Βασιλείου, καθῶς ἐπίσης καί τή χάρη τοῦ ὕφους. (Περισσότερα γιά τό Μ. Βασίλειο διδάσκονται στό μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Γεώργιος Σχολάριος-Γεννάδιος. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη γύρω στα 1405. Μετά την άλωση έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως με το όνομα Γεννάδιος Β΄. Έγραψε πολλά θεολογικά και φιλοσοφικά έργα.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός. Γεννήθηκε το 329 ή 330 στην Άριανζό, κοντά στη Ναζιανζό της Καππαδοκίας, όπου και πέθανε το 389 ή 390. Μαζί με τον Μ. Βασίλειο και τον Γρηγόριο Νύσσης ανήκει στους «μεγάλους Καππαδόκες». Συσπουδαστής του Μ. Βασιλείου συνδεόταν με αυτόν με μεγάλη φιλία. Ο πατέρας του, επίσκοπος Ναζιανζού, τον χειροτόνησε πρεσβύτερο. Από τον Μ. Βασίλειο χειροτονήθηκε επίσκοπος Σασιμών. Τον κάλεσαν στην Κωνσταντινούπολη για να καταπολεμήσει τους άρειανους που επικρατούσαν εκεί. Ο Γρηγόριος στην Κωνσταντινούπολη εξεφώνησε τους περιφημους λόγους για τη θεότητα του Υιού, οι οποίοι έδωσαν αφορμή να χαρακτηρίζεται ως «Θεολόγος». Συνέβαλε αποφασιστικά στη νίκη της Όρθοδοξίας κατά του άρειανισμού και εκλέχθηκε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γρήγορα όμως παραιτήθηκε από τον πατριαρχικό θρόνο και αποχαιρέτησε τον κληρο και το λαό με τον «Συντακτήριο» λόγο του. Μετά την παραίτησή του αποσύρθηκε στην Άριανζό. Έργα: α) 45 λόγοι, από τους οποίους άλλοι είναι δογματικοί (πέντε Θεολογικοί λόγοι, λόγος περί δόγματος, λόγος στο Άγιο Βάπτισμα), άλλοι είναι έορταστικοί (λ.χ. «εις τὰ Θεοφάνεια είτουν Γενέθλια του Σωτήρος», στα Φώτα, στο Πάσχα, στην Πεντηκοστή κ.λπ.) και άλλοι αναφέρονται στην προσωπική του ζωή και σε διάφορα έπικαιρα ή ήθικα ζητήματα. β) Έπιστολέματα (περίπου 250), που διακρίνονται για τί συντομία, χάρη και σαφήνεια. γ) Ποιήματα (πάνω από τετρακόσια), πολλά από τα όποια διακρίνονται για τον εξαιρετο λυρισμό τους· όμως δέ διαδόθηκαν πολύ εξαιτίας της χρησιμοποίησεως αρχαϊκής γλώσσας και προσωδιακών μέτρων. (Περισσότερα για τό Γρηγόριο διδάσκονται στο μάθημα της «Έκκλησιαστικής Ιστορίας»).

Γρηγόριος Νύσσης. Γεννήθηκε γύρω στα 335 στη Νεοκαισάρεια του Πόντου και πέθανε τό 394. Νεώτερος αδερφός του Μ. Βασιλείου, ανήκει και αυτός στους «Μεγάλους Καππαδόκες». Διακρίθηκε για τή φιλοσορική του μόρφωση. Ήταν έγγαμος. Χειροτονήθηκε από τον αδερφό του Βασίλειο επίσκοπος Νύσσης, μικρής πόλεως της Καππαδοκίας. Διακρίθηκε ως εκκλησιαστικός συγγραφέας. Τά έργα του έχουν φιλοσοφικό βάθος. Έργα: α) Έρμηνευτικά (Περί κατασκευής του ανθρώπου – Άπολογητικός εις τήν Έξαήμερον, περί του βίου του Μωϋσέως – Έξήγησις εις τὰ όσματα των όσμάτων κ.λπ.). β) Δογματικά (Πρός Εϋνόμιον άντιρρητικοί λόγοι-Άντιρρητικός προς τὰ Άπολλιναρίου-Περί του άγίου Πνεύματος κατά Μακεδονιανών και πνευματομάχων-Λόγος Κατηχητικός ό μέγας-περί ψυχής και αναστάσεως κ.λπ. γ) Πρακτικά (Περί του τί των Χριστιανών όνομα ή επάγγελμα-Περί τελειότητος και όποιον χρή είναι τον Χριστιανόν-Περί Παρθενίας-Εις τον βιον της όσίας Μακρίνης κ.λπ.). δ) Λόγοι (ήθικοί, δογματικοί, έγκωμιαστικοί, επιτάφιοι). ε) Έπιστολές.

Διόγγητον (Πρός Διόγγητον έπιστολή). Η έπιστολή αυτή γράφτηκε πιθανόν μεταξύ 150-200μ.Χ. Άπευθύνεται σε κάποιο Διόγγητο, ό όποιος ζήτησε πληρο-

φορίες για τή χριστιανική Θρησκεία και τό βίο τών Χριστιανῶν. Ἡ ἐπιστολή χαρακτηρίζεται ὡς «ἀδάμας τῆς ἀπολογητικῆς φιλολογίας».

Διονύσιος Ἀλεξανδρείας († 264/5). Μαθητής τοῦ Ὀριγένη, διευθυντής τῆς Ἀλεξανδρινῆς κατηχητικῆς σχολῆς καί ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας. Ἀπό τά πολυάριθμα ἔργα του σώζονται μόνο ἀποσπάσματα, τά ὅποια παραθέτει ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος. Ἔργα: α) Περὶ φύσεως (ἐναντίον τῶν Ἐπικουρείων). β) Περὶ ἐπαγγελίων. γ) βιβλία ἐλέγχου καί ἀπολογίας. δ) ἐπιστολές.

Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης. Ἰδὲς ψευδο-Διονύσιος.

Εἰρηναῖος (2ος αἰώνας). Γεννήθηκε στή Σμύρνη καί ὑπῆρξε μαθητής τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου. Ἐγινε ἱερέας καί κατόπιν ἐπίσκοπος στό Λούγδουνο (Λυόνα) τῆς νότιας Γαλλίας. Διακρίθηκε γιά τίς ἐνέργειές του πρὸς ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ στοὺς Κέλτες. Ἔργα: α) Ἐλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. β) «Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος».

Εὐσέβιος Καισαρείας († 339). Γεννήθηκε γύρω στά 265 στήν Παλαιστίνη, ἴσως στήν Καισάρεια, καί ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἦταν πολύ μορφωμένος. Ἀσχολήθηκε μέ ὄλους σχεδόν τοὺς κλάδους τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καί ἔγραψε πολλά σχετικά συγγράμματα. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικά (Ἐρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς ἁγίας Γραφῆς-Περὶ τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ζητημάτων καί λύσεων-Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ κ.ἄ. β). Ἱστορικά (Χρονικά-Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία-Τῶν ἀρχαίων μαρτύρων συναγωγή-Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων κ.ἄ.). γ) Ἐγκώμια καί λόγοι (εἰς τὸν βίον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κ.ἄ.). δ) ἀπολογητικά (Ἡ εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ-Ἡ εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις κ.ἄ.). ε) Δογματικά (Κατὰ Μαρκέλλου-Περὶ ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας). στ) Ἐπιστολές.

Θεοδῶρτος, ἐπίσκοπος Κύρου. Γεννήθηκε γύρω στά 395 στήν Ἀντιόχεια καί πέθανε γύρω στά 466. Ἐγινε ἐπίσκοπος Κύρου, πολίχνης στήν Εὐφρατησίᾳ τῆς Συρίας. Ἔργα: α) Ἐρμηνευτικά. β) Ἱστορικά (Ἐκκλ. Ἱστορία-Φιλόθεος Ἱστορία ἢ ἀσκητικὴ πολιτεία). γ) Ἀπολογητικά. δ) Δογματικοπολεμικά (Αἰρετικῆς κακομυθίας λόγοι πέντε κ.ἄ.). ε) Κηρύγματα. στ) Ἐπιστολές.

Θεοδῶρος Στουδίτης (759-826). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν Κωνσταντινούπολη. Ἐγινε μοναχός καί μόνασε στή Μονή τοῦ Στουδίου, στήν Κωνσταντινούπολη. Συνετέλεσε στό νά ἀναδειχθεῖ τό Μοναστήρι αὐτό σπουδαιότατο πνευματικό κέντρο. Ἔργα: α) Τρεῖς ἀντιρρητικοὶ λόγοι κατὰ εἰκονομάχων. β) Κατηχητικοὶ λόγοι. γ) Πολλές ἐπιστολές. δ) Ὑμνοι.

Θεοφάνης Κεραμεύς (12ος αἰώνας). Ὑπῆρξε ἀρχιεπίσκοπος Ρωσάννου στήν Καλαβρία. Ἐγραψε πάρα πολλές ὁμιλίες γιά τίς Κυριακές καί τίς ἑορτές.

Θεοφύλακτος Ἀχρίδος († γύρω στά 1110). Γεννήθηκε γύρω στά μέσα τοῦ 11ου αἰώνα. Ὑπῆρξε λόγιος καί συνέγραψε ἐξηγητικά ἔργα καί πολλές ἐπιστολές. Τή

γνησιότητα του έργου του «Βίος του Κλήμεντος Ἀχρίδος» δέχονται πολλοί δια-
πρεπείς σλαβολόγοι.

Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας (Θεοφόρος) († γύρω στά 110). Δεύτερος στή σειρά ἐπίσκο-
πος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας. Μεταφέρθηκε ἀπό τή Συρία στή Ρώμη, ὅπου ρίχτηκε
στά θηρία καί μαρτύρησε. Κατά τό χρόνο τῆς μεταφοράς του στή Ρώμη ἔγραψε 7
ἐπιστολές (πρός Ἐφεσίους, Μαγνησίεις, Τραλλιανούς, Ρωμαίους, Φιλαδελφεῖς,
Σμυρναίους καί Πολύκαρπον).

Ἰερεμίας Β΄, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (16ος αἰώνας). Ἐγινε ὀνομαστός
μέ τίς τρεῖς θεολογικές ἀποκρίσεις, πού ἔγραψε μαζί μέ Ἕλληνες θεολόγους
πρός τούς Βυρτεμβεργίους λουθηρανούς θεολόγους τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης. Οἱ λουθηρανοὶ θεολόγοι ἐπιδίωκαν ἐπαφή μέ
τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία. Γιά τό λόγο αὐτό ὑπέβαλαν στόν Ἰερεμία Β΄ τήν «Αὐ-
γουσταία Ὁμολογία» καί ζήτησαν νά τήν κρίνει· στή συνέχεια τοῦ ἔστειλαν καί
τρεῖς ἀνταποκρίσεις. Ὁ πατριάρχης Ἰερεμίας Β΄ στήν ἀλληλογραφία του αὐτή
παρουσιάζεται πιστός καί αὐστηρά προσηλωμένος στήν ὀρθόδοξη παράδοση.

Ἰουστίνος, ὁ φιλόσοφος καί μάρτυς († γύρω στά 165). Εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀπο-
τούς ἀπολογητές τοῦ 2ου αἰώνα. Μάταια ἀναζήτησε τήν πλήρη ἀλήθεια στοὺς
Στωϊκοὺς, Πυθαγορείους, Περιπατητικούς καί Πλατωνικούς. Αὐτήν τήν βρῆκε
στόν Χριστιανισμό, τόν ὅποιο θεωροῦσε τήν «μόνην φιλοσοφίαν ἀσφαλῆ τε καί
σύμφωρον». Ἀποκεφαλίστηκε στή Ρώμη κατά τήν ἐποχὴ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου.
Ἔργα: α) Α΄ καί Β΄ Ἀπολογία. β) Διάλογος πρὸς Τρύφωνα κ.ἄ.

Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης († γύρω στά 435). Γεννήθηκε γύρω στά 360 στήν Ἀλε-
ξάνδρεια. Μόνασε στό Πηλούσιο, πόλη τῆς ἀρχαίας Κάτω Αἰγύπτου. Διακρίθηκε
γιά τό ἦθος, τήν κλασσική του μόρφωση καί τή σαφήνεια τοῦ ὕφους του. Σῶζον-
ται δύο χιλιάδες περίπου ἐπιστολές του.

Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Γεννήθηκε γύρω στά 675 στή Δαμασκό. Καταγόταν ἀπό
χριστιανική οἰκογένεια, πού εἶχε ἀξίωμα στοὺς Σαρακηνούς. Ἐζήσε ὡς μοναχός
καί κατόπιν ὡς ἱερέας στό μοναστήρι τοῦ ἁγίου Σάββα στά Ἱεροσόλυμα, ὅπου καί
πέθανε γύρω στά 750. Ὑπῆρξε μέγιστος θεολόγος τῆς ἐποχῆς του καί διακρίθηκε
γιά τήν προσηλωσὴ του στίς παραδόσεις. *Ἔργα:* α) Δογματικά, ἀπό τά ὅποια τό
σπουδαιότερο εἶναι ἡ Πηγὴ γνώσεως. Τό ἔργο διαιρεῖται σέ τρία μέρη: 1) Κεφά-
λαια φιλοσοφικά, 2) Περί αἱρέσεων καί 3) Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὀρθοδόξου πί-
στεως. β) Πολεμικά (Λόγοι τρεῖς ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων-Κατὰ Μανιχαίων
διάλεξις-Διάλεξις Σαρακηνοῦ καί Χριστιανοῦ κ.ἄ.) γ) Ἀσκητικά. δ) Ἐρμηνευτικά.
ε) Ὁμιλίες. στ) Ἀναρίθμητοι ἐκκλησι. ὕμνοι.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Γεννήθηκε στήν Ἀντιόχεια τῆς Συρίας μεταξύ τῶν
ἐτῶν 344 καί 354. Τῆ μόρφωσὴ του ὀφείλει στή μητέρα του Ἀνθούσα, στό φιλό-
σοφο Ἀνδραγάθιο καί στόν περίφημο τότε ρήτορα Λιβάνιο. Διακρίθηκε ὡς
ἱερέας στήν Ἀντιόχεια καί ὡς πατριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου συγ-
κρότησε ἐπιτελεῖο ἐκλεκτῶν συνεργατῶν (Πρόκλος, Τίγριος, Ὀλυμπιάς κ.ἄ). Θε-

ωρεΐται ὡς ὁ σπουδαιότερος ρήτορας τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Θαυμαστή ὑπῆρξε ἡ δράση του πρὸς ἀνάπτυξη τῆς ἱεραποστολῆς, ἀναμόρφωση τῆς λατρευτικῆς ζωῆς, διοργάνωση τῶν ἔργων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καὶ κοινωνικῆς πρόνοιας, ἠθικὴ κάθαρση τοῦ Κλήρου καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ ἀνακαινιστικὴ δράση του καὶ ἡ ἀκαμπτη καὶ ἀσυμβίβαστη προσωπικότητά του δημιούργησαν πάρα πολλοὺς ἐχθρούς, οἱ ὅποιοι ἐνώθησαν καὶ πέτυχαν νὰ ἐξοριστεῖ στὴν Κουκουσό τῆς Ἀρμενίας. Ἐδῶ μεταφερόταν ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Πιτυουόντα, πέθανε στὰ Κόμανα τοῦ Πόντου τὸ 407. Τὸ 438, πού πατριάρχης ἦταν ὁ Πρόκλος, μεταφέρθηκαν τὰ ἅγια λειψανά του στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀπὸ τὸν 6ο αἰῶνα τὸ ὄνομα του συνοδεύεται μὲ τὸ ἐπώνυμο «Χρυσόστομος». Τὰ ἔργα του εἶναι «παγ-χριστιανικὸν κτῆμα ἑσαεῖ». Ἔργα: α) Πραγματεῖες καὶ δοκίμια: περὶ ἱερωσύνης (6 λόγοι), Λόγοι παραινետικοὶ εἰς Θεόδωρον ἐκπεσόντα, περὶ κατανύξεως, περὶ παρθενίας, περὶ κενοδοξίας καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων, εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας, πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας ἀπόδειξις ὅτι ἐστὶ θεὸς ὁ Χριστὸς καὶ πολλὰ ἄλλα. β) Ὁμιλίαι καὶ λόγοι: Ἐξηγητικὲς ὁμιλίαι σὲ πάρα πολλὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἠθικὲς ὁμιλίαι (εἰς τὰς Καλάνδας, Κατηχήσεις πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, λόγοι περὶ μετανοίας, περὶ ἐλεημοσύνης κ.λπ.), λόγοι πανηγυρικοὶ σὲ πάρα πολλές ἐορτές, λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ, ἐπίκαιρα κηρύγματα (21 ὁμιλίαι στοὺς ἀνδριάντες στὴν Ἀντιόχεια, πού ἐκφωνήθηκαν ὅταν ἀγνωστοὶ κατέστρεψαν τοὺς ἀνδριάντες τοῦ αὐτοκράτορα· εἰς Εὐτρόπιον· πρὸ τῆς ἐξορίας· πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν Ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θεάτρα κ.ἄ.). γ) Ἐπιστολές (σώζονται 238.) δ) Λειτουργικὲς εὐχές (στὴ Λειτουργία πού φέρνει τὸ ὄνομά του). (Περὶ σότερα γιὰ τὸν Χρυσόστομο διδάσκονται στὸ μάθημα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας»).

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Γεννήθηκε γύρω στὰ 150 καὶ πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸ 215. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς Κατηχητικῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὑποστήριξε, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία «ἐπαιδαγώγει τὸ ἑλληνικόν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους, εἰς Χριστόν», καὶ ὅτι «πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ». Ἔργα: α) Λόγος προτρεπτικός πρὸς Ἕλληνας. β) Παιδαγωγός. γ) Στρωματεῖς. δ) Τίς ὁ σφζόμενος πλούσιος καὶ ἄλλα.

Κύριλλος Ἀλεξανδρείας († 444). Γεννήθηκε γύρω στὰ 370 στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου ἔγινε διάκονος, ἱερέας καὶ τελικὰ πατριάρχης. Ἀγωνίστηκε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐναντίον τῆς αἵρέσεως τοῦ Νεστορίου. Ἔργα: α) Ἑρμηνευτικά (Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας-Ἑρμηνεῖαι εἰς βιβλία τῆς Π.Δ.-Ἑρμηνεῖαι εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην). β) Ἀπολογητικά (ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ). γ) Δογματικοπολεμικά (κατὰ Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν-κατὰ Νεστοριανισμοῦ) δ) Ὁμιλίαι. ε) Ἐπιστολές.

Κύριλλος Ἱεροσολύμων († 386). Γεννήθηκε γύρω στὰ 312 στὴν Παλαιστίνη καὶ ἔγινε ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων. Ἔργα: α) 24 κατηχήσεις (1 προκατήχηση, 18 κατηχήσεις πρὸς φωτιζομένους καὶ 5 μυσταγωγικὲς κατηχήσεις πρὸς νεοφωτιστούς). β) Ὁμιλίαι.

Μακάριος Αιγύπτου. Γεννήθηκε γύρω στα 300 και πέθανε γύρω στα 390. Ύπηρξε άσκητης στην έρημο της Μέσης Αιγύπτου. Σέ ηλικία 40 χρονών έγινε ιερέας. Μέ τό όνομά του σώζονται 50 όμιλίες πνευματικές, όί όποιες, καί άν δέ γράφτηκαν από αυτόν, είναι κατά τό πλείστον αξιόλογοι καί προσέλκυσαν τό ένδιαφέρον καί αυτού τοϋ κορυφαίου φιλολόγου Γαϊγκερ.

Μάξιμος ό Όμολογητής. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη γύρω στα 580. Αρχικά μόνασε στή μονή της Χρυσοπόλεως, απέναντι από τήν Κωνσταντινούπολη. Από εκεί πήγε στην Άφρική καί αργότερα στή Ρώμη, όπου καταπόλεμησε τόν Μονοθελητισμό. Για τό λόγο αυτό ύποβλήθηκε σέ μαρτύρια καί εξορίστηκε στην Άλανία, κοντά στην Κασπία, όπου καί πέθανε τό 662. Έργα: α) Δογματικά καί πολεμικά. β) Έρμηνευτικά. γ) Σχόλια σέ Πατέρες. δ) Ήθικά καί άσκητικά. ε) Μυσταγωγία (= συμβολική έρμηνεία τών της λατρείας). στ) Έπιστολές.

Νεκτάριος Ίεροσολύμων (1602-1676/1680). Γεννήθηκε στην Κρήτη· καταόταν όμως από τήν Πελοπόννησο. Ώς πατριάρχης Ίεροσολύμων άγωνίστηκε μέ σθένος για τόν άγιο Τάφο. Επίσης υπεράσπισε τήν Όρθοδοξία από τίς επιθέσεις τών Λατίνων. Έργα: α) Ίεροκοσμική Ίστορία. β) Περί άναβαπτισμού. γ) Περί της αρχής τοϋ Πάπα κ.ά.

Παλλάδιος, επίσκοπος Έλενοπόλεως. Γεννήθηκε γύρω στα 365 καί πέθανε πριν από τό 431. Αρχικά μόνασε στην Αίγυπτο. Κατόπιν έγινε επίσκοπος στην Έλενόπολη της Βιθυνίας. Ύπηρξε θαυμαστής τοϋ Χρυσοστόμου. Έργα: β) Λαυσαϊκή Ίστορία. β) Διάλογος ιστορικός πρός Θεόδωρον διάκονον Ρώμης περί βίου καί πολιτείας Ίωάννου τοϋ Χρυσοστόμου.

Πρόκλος, αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως († 446). Διακρίθηκε ως έκκλησιαστικός ρήτορας. Τότε που ήταν αρχιεπίσκοπος, μεταφέρθηκαν τά λείψανα τοϋ Χρυσοστόμου στην Κωνσταντινούπολη (438). Σώζονται 25 λόγοι του καί μία επιστολή πρός Άρμενίους περί πίστεως.

Φώριος ό Μέγας. Γεννήθηκε γύρω στα 820 στην Κωνσταντινούπολη. Πέθανε πιθανότατα τό 893 στή μονή τών Άρμενιανών, κοντά στην Κωνσταντινούπολη. Διακρίθηκε για τή βαθιά μόρφωσή του. Για τοϋτο καί έγινε στην Κωνσταντινούπολη διδάσκαλος της Θεολογίας, Φιλολογίας καί Φιλοσοφίας. Έγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, αφού μέσα σέ 5 ήμέρες δέχτηκε τή χειροτονία όλων τών βαθμών της ιεροσύνης. Στίς ήμέρες τοϋ Φωτίου άρχισε τό σχίσμα Άνατολικής καί Δυτικής Έκκλησίας, τό όποίο έγινε όριστικό τό 1054 κατά τήν πατριαρχεία Μιχαήλ Κηρουλαρίου. Έργα: α) Τό Μυριόβιβλον ή Βιβλιοθήκη. β) Τά Άμφιλόχια ή Λόγων ιερών καί ζητημάτων ιερολογία. γ) Ύπομνήματα εις τάς Γραφάς. δ) Λέξεων συναγωγή. ε) Λόγος περί της τοϋ άγίου Πνεύματος μυσταγωγίας. στ) Διήγησις περί της τών Μανιχαίων άναβλαστήσεως. ζ) Ύμνοι. η) Λόγοι. θ) Έπιστολές (έρμηνευτικές, δογματικές, ήθικές, παραιναιτικές, παραμυθητικές, κανονικές, φιλικές κ.λπ.).

Ψευδο-Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης. Ἄγνωστος συγγραφέας, ποῦ συνέγραψε γύρω στό 500 μέ τό ψευδώνυμο «Διονύσιος Ἄρεοπαγίτης» πολλά ἀξιόλογα ἔργα. Κυριότερα ἀπό αὐτά εἶναι: α) Περί τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας. β) Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας. γ) Περί θεῶν ὀνομάτων. δ) Περί μυστικῆς Θεολογίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ)

	Σελ.
1. Ἡ Πεντηκοστή (Ἰ. Χρυσοστόμου)	8
2. Ἐγκώμιο στὸν πρωτομάρτυρα Στέφανο (Πρόκλου, Ἀρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως)	10
3. Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἰ. Χρυσοστόμου)	12
4. Οἱ ἐπιστολές τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἰ. Χρυσοστόμου)	14
5. Ἡ ἐξάπλωση τοῦ Χριστιανισμοῦ (Ἰ. Χρυσοστόμου)	16
6. Ἀφοσίωση στὴ χριστιανικὴ πίστη (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσό- φου καὶ μάρτυρος)	18
7. Ἡ στάση στὸ μαρτύριο (Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου)	18
8. Οἱ ἅγιοι “τεσσαράκοντα” μάρτυρες (Μεγ. Βασιλείου)	20
9. Ἡ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἰ. Χρυσοστόμου)	24
10. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀκλόνητη (Ἰ. Χρυσοστόμου)	24
11. Ἀπολογία ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος)	26
12. Ἀπὸ τῆ ζωῆ τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν. Ἡ τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας (Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος) .	28
13. Οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀλεξαν- δρείας σὲ περίοδο ἐπιδημίας πανώλους γύρω στὰ 250 (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας)	30
14. Ἡ βάπτιση τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου (Εὐσεβίου Καισαρείας)	32
15. Αἰρέσεις-Λύκοι μέ ἐνδύματα προβάτων (Κυρίλλου Ἱερο- σαλύμων)	34
16. Τὸ κοινωνικὸ ἔργο τοῦ Μεγ. Βασιλείου (Γρηγορίου Ναζι- ανζηνοῦ)	36
17. Ἐγκατάλειψη τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀπὸ τὸν Γρηγόριο τόν Ναζιανζηνό (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	38
18. Τὸ ἠρωϊκὸ φρόνημα τοῦ Χρυσοστόμου (Ἰ. Χρυσοστόμου)	40
19. Ὁ πλοῦτος τῆς ἀγάπης τοῦ Χρυσοστόμου (Θεοδωρήτου, ἐπισκόπου Κύρου)	40
20. Ὀλυμπιάς ἢ διακόνισσα (Παλλαδίου, ἐπισκόπου Ἐλενοπό- λεως)	42
21. Ἡ ζωὴ στὸ κοινόβιο (Μεγ. Βασιλείου)	44

22.	Ἀναίρεση τῆς Εἰκονομαχίας (Ἱ. Δαμασκηνοῦ)	46
23.	Οἱ ἅγιοι ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων Κύριλλος καί Μεθόδιος (Θεοφυλάκτου Ἀχρίδος)	48
24.	Ἀπόκριση πρὸς λουθηρανούς θεολόγους γιὰ τὴ σχέση πί- στεως καί ἔργων (Ἱερεμίου Β΄, πατριάρχου Κωνσταντι- νοπόλεως)	50
25.	Κυριεύτηκε ἡ Κωνσταντινούπολη (Γεωργίου Σχολαρίου- Γενναδίου)	52
26.	Κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ – Νεομάρτυρες (Νεκταρίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων)	54
27.	Ἡ ἐνότητα τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν (Εἰρηναίου)	56
28.	Ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους (Οἰκουμενικὴ κί- νηση) (Ἱ. Χρυσοστόμου)	58

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗ Β΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ)

	Σελ.
29. Ἡ Ἁγία Γραφή (Ἰ. Δαμασκηνοῦ)	64
30. Ἡ Ἱερά Παράδοση (Μεγ. Βασιλείου)	66
31. Ἡ μερική γνώση τοῦ Θεοῦ ἀπό τή μελέτη τῶν δημιουργημάτων (Γρηγορίου Νύσσης)	68
32. Οἱ καθαροί στήν καρδιά βλέπουν τόν Θεό (Γρηγορίου Νύσσης)	70
33. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου (Μεγ. Βασιλείου)	72
34. Ὁ Κυβερνήτης τοῦ παντός (Μεγ. Βασιλείου)	74
35. Ἡ συντήρηση τοῦ κόσμου (Ἰ. Χρυσοστόμου)	74
36. Ἡ συνένωση τοῦ ὄρατοῦ καί ἀόρατοῦ κόσμου στόν ἄνθρωπο (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	76
37. Τό μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου (Ἰ. Χρυσοστόμου)	78
38. Ἡ Ἐνανθρώπιση τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	80
39. Ἡ Θεία Χάρη ὡς πνευματικό ὕδωρ (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων)	80
40. Ἡ ἁγιαστική καί ἀνακαινιστική δύναμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἰ. Χρυσοστόμου)	82
41. Ἡ καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας (Κυρίλλου Ἱεροσολύμων)	84
42. Ἡ μετάνοια (Ἰ. Χρυσοστόμου)	86
43. Ἡ συχνή θεία Κοινωνία (Μεγ. Βασιλείου)	86
44. Ἡ χριστιανική ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου (Μεγ. Βασιλείου)	88
45. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ καί ὁ ἐκκλησιασμός (Ἰ. Χρυσοστόμου)	90
46. Ἡ θεία Λειτουργία – ἱκετήρια δέηση (Μεγ. Βασιλείου) ...	92
47. Εὐχή τοῦ ἱερέα πρὸς τόν μετανοοῦντα καί ἐξομολογούμενο	94
48. Εὐχή ἀπό τήν ἀκολουθία τοῦ Μυστηρίου τοῦ γάμου	94
49. Εὐχή ἀπό τήν τελετή τοῦ Εὐχελαίου	96
50. Νεκρώσιμο ἰδιόμελο (Ἰ. Δαμασκηνοῦ)	96
51. Ἡ ἑορτή τῶν Χριστουγέννων (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ) ..	96
52. Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (Ἰ. Δαμασκηνοῦ)	98
53. Ὁ Τίμιος Σταυρός (Ἰ. Χρυσοστόμου)	98
54. Ἡ Κυριακή τῶν Βαΐων (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας)	100
55. Τό Μέγα Σάββατο (Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου)	102
56. «Ἀναστάσεως ἡμέρα» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	102
57. «Χριστός ἐγερθεῖς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχή τῶν κεκοιμησμένων ἐγένετο» (Ἰ. Χρυσοστόμου;)	104

58.	Ἡ Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου (Θεοφάνους Κεραμέως)	106
59.	Ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Μεγ. Φωτίου)	108
60.	Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου)	108
61.	Τὸ παράδειγμα τῶν Μαρτύρων καὶ Ἀγίων (Μεγ. Βασιλείου)	110
62.	Ἡ τιμὴ τῶν Ἁγίων (Ἰ. Δαμασκηνοῦ)	110

ΜΕΡΟΣ Γ΄

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΗΝ Γ΄ ΤΑΞΗ ΛΥΚΕΙΟΥ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΗΘΙΚΗ)

	Σελ.
63. «Ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις» (Γρηγορίου Νύσσης)	116
64. Τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρώπου (Ἰ. Χρυσοστόμου)	116
65. Ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆση των διαφόρων ἀγαθῶν καὶ ἀξιῶν (Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ)	118
66. Ἡ ἀλληλεξάρτηση τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν κακιῶν (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)	120
67. Ἡ ἀρετὴ κάνει τὴ ζωὴ εὐκολότερη καὶ φέρνει ἀγαλλίαση (Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου)	120
68. «Πρᾶξις θεωρίας ἐπίβασις» (Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ)	122
69. Μίμηση τῆς θείας φύσεως (Γρηγορίου Νύσσης)	124
70. Ἀρμονία λόγων καὶ ἔργων καὶ ἐμπειρίας (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)	124
71. Ἡ οὐράνια εἰκόνα ἐκείνου ποῦ ἀτενίζει πρὸς τὸν Χριστό (Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου;)	126
72. Ἡ συνείδηση ὡς παράγοντας τοῦ ἠθικοῦ βίου (Ἰ. Χρυσο- στόμου)	126
73. Ἀποφυγὴ τῆς ἀπογνώσεως (Ἰ. Χρυσοστόμου)	128
74. Ἡ ἠθικὴ πρόοδος καὶ τελείωση ποῦ πραγματοποιεῖται μὲ τὸν ἀγῶνα (Γρηγορίου Νύσσης)	130
75. Ἡ πίστη πρὸς τὸν Θεό (Μεγ. Βασιλείου)	132
76. Ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό (Ἰ. Χρυσοστόμου)	132
77. Σχέση πίστεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεό (Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως)	134
78. Ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς (Ἰ. Χρυσοστόμου)	134
79. Οἱ ὠφέλειες ἀπὸ τὸν ἐκκλησιασμό (Ἰ. Χρυσοστόμου)	136
80. «Ταπεινὸν σαυτὸν» (Ἰ. Χρυσοστόμου)	138
81. Προσωπογραφία τοῦ ταπεινόφρονος (Μ. Βασιλείου)	138
82. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἄψυχη καὶ ἔμψυχη φύση (Μ. Βασιλείου)	140
83. Ἡ χρῆση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν (Μεγ. Βασιλείου)	142
84. Χριστιανισμὸς καὶ σῶμα. Ἡ ἀφθαρσία ὡς προορισμὸς τοῦ σώματος (Γρηγορίου Νύσσης)	144
85. Ἡ καλὴ χρῆση τῆς νηστείας (Ἰ. Χρυσοστόμου)	144
86. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ὡς δημιουργημὰ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος (Μ. Βασιλείου)	146
87. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος ὡς συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ (Γρηγορίου Νύσσης)	148

88.	Έργασία καί άργία (Ί. Χρυσοστόμου)	148
89.	Ή επίμελής μελέτη καί άσκηση ώς προϋπόθεση επιτυχίας του επαγγέλματος (Ίσιδώρου Πηλουσιώτου)	150
90.	Ή ανάγκη καί τό κριτήριο του επαγγελματικού προσανα- τολισμού (Γρηγορίου Ναζιανζηνού)	150
91.	Ό Χριστιανός καί οί «άνθρωπιστικές» σπουδές - Ή «παί- δευση» εΐναι τό πρώτο αγαθό (Γρηγορίου του Ναζιανζη- νου)	152
92.	Ή ώφέλεια από τή «θύραθεν» παιδεία (Μ. Βασιλείου)	154
93.	Ό Χριστιανός καί οί αισθητικές άξίες - Ή βίωση του ώραιοι στή φύση (Γρηγορίου του Θεολόγου)	154
94.	Ή βίωση του ώραιοι στήν τέχνη - Ή «άμεινων καί εις άμει- νον φέρουσα» μουσική (Μεγ. Βασιλείου)	156
95.	Οί ώφέλειες από τήν ψαλμωδία (Μ. Βασιλείου)	158
96.	Ή βίωση του θείου κάλλους (Ψευδο-Διονυσίου Άρεοπαγί- του)	158
97.	Ή έκλογή των φίλων (Μεγ. Φωτίου)	160
98.	Οί έλεγχοι των πραγματικών φίλων (Ί. Χρυσοστόμου) ...	160
99.	Ό Χριστιανισμός καί οί κοινωνικές άξίες - Ένότητα καί ειρήνη (Ί. Χρυσοστόμου)	162
100.	Ή άλληλεξάρτηση ειρήνης καί δικαιοσύνης (Ίσιδώρου Πη- λουσιώτου)	164
101.	Ή πλεονεξία άδικεί τό κοινωνικό σύνολο (Μεγ. Βασιλείου)	164
102.	Περιθάλψη του Χριστού στό πρόσωπο των πασχόντων (Γρηγορίου Ναζιανζηνού)	164
103.	Τό μυστήριο του γάμου (Ί. Χρυσοστόμου)	166
104.	Προϋπόθεση καί γνωρίσματα του πετυχημένου γάμου (Ί. Χρυσοστόμου)	168
105.	Οί Χριστιανοί στήν κοινωνία καί στον πολιτισμό (Άπό τήν έπιστολή προς Διόγνητον)	170
106.	Τά διάφορα μέλη τής Έκκλησίας (Μεγ. Βασιλείου)	172
107.	Ή τάξη στό σώμα τής Έκκλησίας (Γρηγορίου Ναζιανζηνού) Γραμματολογικό εύρετήριο	174 178

Σημείωση: Οί φωτογραφίες των εικόνων, εύγενική παραχώρηση του Διδ. τής Θεολογίας κ. Κωνσταντινίδη, όφείλονται στό φωτογράφο κ. Περικλή Παπαχατζιδάκη.

ΕΞΟΦΥΛΛΟ Ι. ΜΗΛΙΩΝΗ

024000039872

ΕΚΔΟΣΗ : Θ' 1977 VIII ΑΝΤΙΤΥΠΑ 250.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 2876/31-5-77

Έκτύπωση: Κ. ΚΟΝΤΟΓΟΝΗΣ - Α. ΜΑΛΙΚΟΥΤΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

